

Sametingets plenum

Møtebok 003/11

Ávjuvárgæidnu 50, N-9730 Kárašjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Tid: 21.09.11 - 23.09.11
Sted: Karasjok

Saksliste

Saksnr.	Sakstittel
030/11	Konstituering
031/11	Sametingsrådets beretning
032/11	Spørsmål til Sametingsrådet
033/11	Kunngjøring av nye saker
034/11	Sametingsmelding om opplæring og utdanning
035/11	Sametingets melding om næringsutvikling
036/11	Samisk språksamarbeid på nordisk nivå
037/11	Søknad om fritak fra verv som vararepresentant i Sametinget - Anne Jannok Eira
038/11	Forvaltningsrevisjon av samepolitikken

Møtesekvenser

Tid	Sak	Side
21.09.11 kl. 09.00 - 09.10	030/11	4
kl. 09.30 - 15.10	031/11	7
kl. 15.10 - 16.15	032/11	39
kl. 16.15 - 18.30	033/11	46
kl. 18.30 - 19.00	034/11	54
22.09.11 kl. 09.15 - 12.00	035/11	113
kl. 15.00 - 16.30	036/11	163
kl. 16.30 - 16.40	037/11	168
23.09.11 kl. 09.00 - 11.15	038/11	170

Åšši/Sak SP 030/11

Konstituering

Saken påbegynt 21.09.11 kl. 09.00.

Representanter

Følgende representanter var til stede ved konstitueringen:

1. Mariann Wollmann Magga	21. Odd Iver Sara
2. Elin Kristin Henriksen (<i>møtte for Gunn-Britt Retter</i>)	22. Geir Tommy Pedersen
3. Knut Inge Store	23. <i>Ingen vara kunne møte for Willy Ørnebakk</i>
4. Trond Are Anti	24. Cecilie Grape (<i>møtte for Randi A. Skum</i>)
5. Ragnhild M. Aslaksen	25. Margit Eli Anti Oskal
6. Monica Dervo (<i>møtte for Hans J. Eriksen</i>)	26. Aud Marthinsen
7. Alf Isaksen	27. Rolf Johansen
8. Aili Kesitalo	28. Ann-Mari Thomassen
9. Ronny Wilhelmsen	29. Inga-Lill Sundset
10. Per Andersen Bæhr	30. Olof Anders Kuhmunen (<i>møtte for Miriam Paulsen</i>)
11. Olaf Eliassen	31. Åge Nordkild
12. Mathis Nilsen Eira	32. Geir Johnsen
13. Anne Helene Moeng Saari	33. Jarle Jonassen
14. Anders Somby jr (<i>Tar sete 22.09.11</i>)	34. Sten Erling Jønsson
15. Anne-Marit Eira (<i>møtte for Knut Roger Hanssen</i>)	35. Ida Marie Bransfjell
16. Hilde Anita Nyvoll	36. Jørn Are Gaski
17. Rolf Fjellstad (<i>møtte for Arthur Johan Tørfoss</i>)	37. Kirsti Guvsám
18. Toril Bakken Kåven	38. Marie Therese N. Aslaksen
19. Silje Karine Muotka	39. Heidi P. Greiner Haaker
20. Inger Jørstad	

Innvilgende permisjoner

Permisjoner for hele plenumsmøtet

Representant nr. 2. Gunn-Britt Retter
Representant nr. 6 Hans J. Eriksen
Representant nr. 15 Knut Roger Hanssen
Representant nr. 17 Arthur Johan Tørfoss
Representant nr. 23 Willy Ørnebakk
Representant nr. 24 Randi A. Skum
Representant nr. 30. Miriam Paulsen

Permisjoner for deler av plenumsmøtet

Representant nr. 14 Anders Somby jr. 19. - 21.09.11
Representant nr. 20 Inger Jørstad 21.09. fra kl. 13.00 - 23.09.11
Representant nr. 18 Toril Bakken Kåven 23.09.11

Vararepresentanter

Elin Kristin Henriksen møtte for representant nr. 2 Gunn-Britt Retter
Monica Dervo møtte for representant nr. 6 Hans Eriksen
Anne-Marit Eira møtte for representant nr. 15 Knut Roger Hanssen
Rolf Fjellstad møtte for representant nr. 17 Arthur Johan Tørfoss
Cecilie Grape møtte for representant nr. 24 Randi A. Skum
Olof A. Kuhmunen møtte for representant nr. 30 Miriam Paulsen
Cecilie Helen Eliassen Johansen møtte for representant nr. 20 Inger Jørstad

Ingen vara møtte for representant nr. 23 Willy Ørnebakk

I Dokumenter

Møteinnkalling av 01.09.2011 med forslag til saksliste.

II Forslag og merknader

Plenumsledelsens innstilling overfor Sametinget

Innkalling av 01.09.2011 med innstilling til saksliste godkjennes.

III Votering

Av 39 representanter var 37 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Jarle Jonassen, plenumsleder	

VI Sametingets vedtak

- Innkalling av 01.09.11 med forslag til saksliste godkjennes.

Behandlingen av saken ble avsluttet 21.09.11. kl. 09.10.

Åšši/Sak SP | **031/11**

Sametingsrådets beretning om virksomheten iht. forretningsorden § 20

Arkiv

Arkivsaksnr.

SF-

11/4304

Saken påbegynt 21.09.11 kl. 09.30.

I Dokumentliste

Nr	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel

II Forslag og merknader

Sametingsrådets innstilling overfor Sametinget:

Sametinget tar Sametingsrådets beretning om virksomheten i perioden 21.5. - til 7.9 2011 til orientering.

1 Innledning

Denne beretningen omhandler perioden fra 21.5. - til 7.9 2011 og er knyttet opp til Sametingets budsjett for 2011.

Sametingsrådet har i denne perioden avholdt 6 møter og behandlet 55 saker. I tillegg er det behandlet 298 tilskuddssaker.

Som det framgår av oversikten på www.sametinget.no har rådet i tillegg deltatt på flere møter og representasjoner.

Sametingsvalget

Sametingsrådet har lagt til rette for at kommunene har fått tilgang til Sametingets valgmanntall i år slik at valgmanntallet kunne legges ut til offentlig ettersyn. Årets kvalitetssikring innebærer at Sametinget får et offisielt tall med antall innmeldte i valgmanntallet etter årets kommune- og fylkestingsvalg. Det nye valgmanntallet danner grunnlaget for mandatfordelingen på valgkretsene for sametingsvalget 2013.

Sametingsrådet arbeider med et nytt valgdataverktøy til bruk for kommunene og Sametinget. Sametingsrådet arbeider blant annet med muligheten for å legge inn samiske bokstaver og muligheten for å ha manntallsdata elektronisk for kommunene, noe som gjør det enklere for kommunene å kunne motta stemmer i alle stemmekretser.

Faglig analysegruppe for samisk statistikk

Fornyings- og administrasjonsdepartementet har i samråd med Sametinget revidert retningslinjene for faglig analysegruppe for samisk statistikk. Analysegruppa skal innen 1. oktober hvert år legge fram en

rapport til FAD og Sametinget. Rapporten skal gi en oversikt over og analyse av situasjon og utviklingstrekk i det samiske samfunnet. Rapporten legges til grunn for det årlige budsjettarbeidet og for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget.

Likestillingspolitiske saker

Sametingsrådet hadde 10.6.2011 møte med statssekretær Kirsti Bergstø i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Sametingsrådet tok blant annet opp oppfølging av Sametingets handlingsplan for likestilling. Det ble blant annet vist til at Likestillings- og diskrimineringsombudet har få henvendelser fra samiske brukere. Sametingsrådet tror at samisk kompetanse ved ombudets kontor vil kunne øke antall henvendelser fra samiske brukere. Sametingsrådet har for øvrig foreslått kandidater til Likestillings- og diskrimineringsnemnda.

Det er regjeringens ansvar å inkludere samiske likestillingsorganisasjoner på nordisk nivå. Sametingsrådet ba derfor statssekretæren å ta ansvar for å inkludere samiske likestillingsorganisasjoner i det nordiske likestillingsarbeidet. Slik det er i dag, er de samiske likestillingsorganisasjonene forhindret fra å delta. Sametinget ba departementet om å utarbeide noen faste rammer for hvordan inkludere samiske likestillingsorganisasjoner innenfor den felles nordiske satsingen på likestilling.

Likestillingsutvalget ble opprettet 12.2.2010 og er et offentlig organ som skal utrede norsk likestillingspolitikk med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og klasse. Utvalget skal legge fram sin utredning for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 1.8.2012. Målet med utredningen er å legge grunnlaget for en helhetlig og kunnskapsbasert likestillingspolitikk for framtida. Utredningen skal gjennomføres i et livsløps-, klasse- og etnisitetsperspektiv, og sammenhengen mellom perspektivene skal drøftes. Sametinget forventer at samiske perspektiv integreres og inkluderes i likestillingsutvalgets videre arbeid. Sametinget har understreket at i de tilfeller hvor nye utredninger igangsettes, så skal også situasjonen til samisk befolkning utredes og inkluderes.

Sametinget ved administrasjonen deltok 16.6.2011 på felles møte sammen med KUN Senter for kunnskap og likestilling (KUN), Gáldu og Reform – ressurscenter for menn.

KUN er en likestillingsaktør med stor aktivitet og er engasjert i mange små og store prosjekter og aktiviteter regionalt, nasjonalt og internasjonalt. KUN skal tilby sin faglige kompetanse til kunnskapsutvikling og formidling i likestilling. Reform er Norges første mannscenter. Reform startet som et 3-årig prøveprosjekt som ble videreført med ordinær drift etter en evaluering høsten 2004.

På møte ble det bestemt at det skal arrangeres en konferanse for samiske menn, hvor Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Sametinget skal bidra finansielt. Dato for konferansen er ennå ikke fastsatt, men det forventes at dette vil skje i løpet 2012.

Sametingsrådet hadde 7.7.2011 møte med Antirasistisk senter. Sentret er et uavhengig senter som arbeider for å bekjempe rasisme og diskriminering i Norge. Tema for møtet var blant annet rasismen som mange samer opplever, gjensidig informasjon om pågående prosesser og ideutveksling.

2 Opplæring

Kunnskap og kompetanse er grunnlaget for utvikling og styrking av samiske samfunn.

Hovedmål

- Den samiske befolkningen skal ha kunnskap, kompetanse og ferdigheter som kreves for å utvikle samiske samfunn.

Delmål

- Samiske barn og unge har en sterk samisk identitet og tilknytning til samisk språk, kultur og samfunnsliv.

- Den samiske befolkningen har reell rett til kvalitativ god opplæring i og på samisk.
- All høyere utdanning og forskning ivaretar det samiske perspektivet.

Strategi

- Gjennom dialog med sentrale, regionale og lokale myndigheter og andre aktuelle aktører sikre gode rammevilkår for samisk barnehage, grunnopplæring, høyere utdanning og forskning.

Sametingsrådet avholdt folkemøte 20.6.2011 på Drag i Tysfjord vedrørende arbeidet med sametingsmeldingen om opplæring og utdanning. Meldingen var også et av temaene på sametingsrådets folkemøte i Røyrvik 22.6.2011. Det ble også holdt folkemøte i Harstad 24.8.2011 der meldingen var tema.

Sametingsrådet har foretatt intervjuer med skoleeiere, lærere og foreldre i nord-, lule- og sørsamiske områder. Intervjuene er foretatt både innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk og både på små og større steder. Innspillene fra folkemøtene og informantene ga nyttig informasjon i arbeidet med meldingen.

Sametingsrådet hadde møte med lærerne som underviser i samisk i Tysfjord 20.6.2011. Det var lærere både fra kommunen og fra Árran- julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Lærerne dekket både grunn- og videregående skole, og Sametingsrådet fikk en oversikt over utfordringene både i klasserommet og med fjernundervisning.

Samarbeidsmøter

Sametingsrådet har deltatt på møte 8.6.2011 i en samarbeidsgruppe mellom Norge og Sverige med representanter fra Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Utbildningsdepartementet i Sverige, Skolverket, Sameskolstyrelsen og Sametinget i Norge. Samarbeidsgruppa skal lage utkast til intensjonsavtale mellom Norge og Sverige om samiskopplæring. Avtaleutkastet kommer til å omfatte lærerutdanning og læremidler, herunder Ovttas.no., portal for samiske læringsressurser. Avtaleutkastet kommer ikke til å omfatte fjernundervisning, fordi lovproposisjon om fjernundervisning i Sverige utsettes. Avtaleutkastet vil ha fokus på sør- og lulesamiske behov. Ønske om samarbeid med Finland og inkludering av nordsamisk ble tatt opp, og dette kan bli et tillegg senere i arbeidet.

Sametingsrådet har hatt samarbeidsmøte med Kunnskapsdepartementet (KD) i Oslo 16. - 17.6.2011. Dette var det andre av fire faste årlige samarbeidsmøter. Utdanningsdirektoratet deltok også på møtet. Det ble blant annet orientert fra KDs side om lovendring på barnehageområdet. Regjeringen har i den forbindelse oppnevnt et offentlig utvalg som skal vurdere behov for endring i lovverket. Leder for utvalget, Kjell Erik Øie, orienterte om deres arbeid. Det var ønske om å ha møte med Sametinget for å få innspill til arbeidet i forhold til det samiske perspektivet. Videre ble det informert om at det skal komme en Stortingsmelding om framtidens barnehage. Også her ønskes det innspill fra Sametinget.

Det ble også orientert om KDs videre behandling av fag- og timefordelingen for elever som har samisk opplæring. Saken legges fram for ledermøtet i KDs opplæringsavdeling i september. Videre ble det orientert om rammeverket for nasjonale prøver i lesing på samisk. Planen er at de nasjonale prøvene i lesing samisk skal gjennomføres første gang høsten 2012 for 5., 8. og 9. trinn.

- Arbeide for at refusjonssatsen til samisk språkundervisning justeres slik at de reelle kostnadene dekkes.
- Medvirke til at Sámi allaskuvla/Samisk høgskole utvikles til et urfolksuniversitet.
- Arbeide for at grendeskoler i samiske områder opprettholdes.

Sametingsrådet hadde 23.8.2011 møte med delegasjon fra Skånland kommune ledet av ordfører Svein Berg. Skånland kommune orienterte om sitt arbeid for å få gjenåpnet Skånland videregående skole. Sametingsrådet skal holdes orientert i den videre prosessen.

- Arbeide for at det utvikles læremidler til elever i grunnopplæringen som får opplæring på norsk etter Kunnskapsløftet – Samisk.

- Revidere læreplaner fastsatt av Sametinget.

Forslag til justering av læreplanene i samisk som førstespråk, samisk som andrespråk og norsk for elever med samisk som førstespråk har vært ute på høring, med høringsfrist 31.8.2011. Det er kommet inn svar fra sju høringsinstanser.

Sametingsrådet har fastsatt læreplan i treduoedjifaget og horn-, bein- og metallduoedjifaget for Vg3/opplæring i bedrift.

- Medvirke til revisjon av opplæringsloven, voksenopplæringsloven, privatskoleloven og tilhørende forskrifter vedrørende samisk opplæring.
- Gjennom aktiv virkemiddelbruk styrke kunnskap og kompetanse i samiske samfunn.

Sametingsrådet har med bakgrunn i rapport fra Asplan Viak om evaluering av tilskudd til samiske barnehager utarbeidet forslag til endring av tildelingskriterier. Forslaget er sendt ut på høring til berørte parter. Høringsfristen er 9.9.2011.

- Arbeide for at eldre samers kunnskaper anerkjennes og synliggjøres gjennom engasjement som kunnskapsformidlere i barnehager og i grunnopplæringen.
- Bidra til effektiv utvikling av samiske læremidler og pedagogisk materiell.

Kartlegging av samiske leker har pågått også i denne perioden. Det har vært foretatt besøk i tre barnehager, to i Karasjok og en barnehage i Bodø kommune. Til sammen er det gjort kartlegging i elleve barnehager i åtte kommuner pr. i dag. Det skal utarbeides en rapport fra kartleggingen med forslag til tiltak. Målet er å få laget samiske leker som skal prøves ut i barnehagene.

Det er ferdigstilt til sammen 28 ordinære og særskilt tilrettelagte læremiddelprosjekter på nord-, lule- og sørsamisk i perioden.

- Arbeide for at den nasjonale politikken innenfor barnehage, grunnopplæring, høyere utdanning og forskning ivaretar det samiske perspektivet.

Arbeidet med ny revidert nasjonal rammeplan for førskolelærerutdanningen pågår fremdeles. Det har i perioden vært holdt to møter i rammeplanutvalget, 16.6.2011 og 25.6.2011. Det pågår nå utarbeidelse av forslag til forskrifter og læringsutbyttebeskrivelser. Rammeplanutvalget har en åpen debatt på nettsiden til Høgskolen i Hedmark, www.hihm.no/rammeflu, om hva som til en hver tid er under behandling. Det har kommet inn mange innspill som rammeplanutvalget drar nytte av i sitt arbeid. I tillegg er det en faggruppe som parallelt med rammeplanutvalget arbeider med forslag til innholdet i den nye rammeplanen.

- Arbeide for økning av antall elever som fullfører videregående opplæring
- Bidra til kvalitativt samisk innhold i barnehager med samiske barn.
- Gi nødvendig informasjon og veiledning om samisk opplæring innenfor barnehage og grunnopplæring.

Sametingsrådet har utgitt en utgave av barnehagetidsskriftet "Stullán".

Arbeidet med sametingsmeldingen om samiske barnehager er i gang. Det er utnevnt en ad hoc gruppe og laget en tidsplan for arbeidet. Det jobbes nå videre med oppstartsnotatet som beregnes ferdig i oktober/november.

Sametingsrådet har hatt møte med utvalget som skal vurdere barnehagesektoren, Øie-utvalget i Karasjok 23.8.2011. Tilstede var tre representanter fra utvalget, tre personer fra Sametinget og samisk foreldrerepresentant for foreldreutvalg for barnehage (FUB). Tema for møte var, etter ønske fra utvalget.

Sametingets erfaringer og vurderinger knyttet til styringen av barnehagesektoren. Utvalget fikk omvisning på Sametinget, og de var besøk i en samisk barnehage, der de ble servert lunsj i barnehagens gamme.

- Medvirke til etablering av et varig studietilbud innen samisk tolkeutdanning.

3 Språk

Den samiske befolkningen skal ha mulighet og rett til å bruke sitt eget språk. Bevaring og utvikling av det samiske språket er sentralt for den samiske kulturens framtid.

Hovedmål

- Samisk språk brukes aktivt og er synlig i det offentlige rom.

Delmål

- Levedyktige og aktive arenaer for samisk språk.
- Samisk språk brukes i områder der språket står svakt.
- I områder der samisk er dagligspråk er det en sterk bevissthet om bruken av samisk språk.

Strategi

- Gjennom dialog med lokale, regionale og sentrale myndigheter og andre aktører skape gode rammevilkår for samisk språk.

Nye tildelingskriterier for tospråklighetsmidlene

Sametingsrådet har avholdt innledende møter med samtlige kommuner og fylkeskommuner i forvaltningsområdet for samisk språk i forbindelse med utarbeidelse av individuelle samarbeidsavtaler om hvordan den enkelte kommune/fylkeskommune skal arbeide for å fremme, styrke og utvikle samiske språk. Samarbeidsavtalene skal være gjeldende fra 2012.

De innledende møtene var viktige i forbindelse med den videre prosessen for å utarbeide samarbeidsavtaler. Sametinget har nå bedt kommunene og fylkeskommunene om å komme med innspill og forslag til de individuelle samarbeidsavtalene. Kommunene og fylkeskommunene har frist for innspill og forslag til samarbeidsavtale 30.9.2011. Det vil så bli utarbeidet avtaler for den enkelte kommune og fylkeskommune på bakgrunn av innspill fra den enkelte kommune og det er lagt opp til nær dialog om innhold og utforming av samarbeidsavtalene. Det tas så sikte på felles underskriving av samarbeidsavtaler i Karasjok under Sametingets plenumssamling i uke 48.

Utvidelse av forvaltningsområdet for samiske språk

I forbindelse med at Røyrvik kommune har søkt om innlemmelse i forvaltningsområdet for samiske språk har Sametinget gitt sin anbefaling til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Røyrvik kommune ligger i sørsamisk område, og det er viktig at flere kommuner i dette området blir innlemmet i forvaltningsområdet for slik å styrke og utvikle sørsamisk språk. En innlemmelse av Røyrvik kommune vil være en stor støtte for den videre utviklingen av det sørsamiske språket. Sametinget har avgitt uttalelse om økonomiske og administrative konsekvenser ved innlemmelse av Røyrvik kommune i forvaltningsområdet for samiske språk. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har hatt saken ute til høring med høringsfrist 1.9.2011. Etter planen skal Røyrvik kommune innlemmes i forvaltningsområdet for samiske språk fra og med 1.1.2012.

- Styrke og utvikle samisk språk gjennom arbeidet med utvikling av samisk terminologi.

Sametingsrådet gir råd og hjelp med oversettelser, både via telefon og e-post, også hva angår samiske termer, både på nord-, sør og lulesamisk, internt som eksternt.

- Styrke, bevare og synliggjøre samisk språk gjennom arbeidet med samiske stedsnavn.

Sametingsrådet har 15. - 16.6.2011 deltatt på Giellagiella forum i Fanasgieddi, som er et nettverksmøte for språkarbeidere i de samiske forvaltningskommunene. På møtet ble det diskutert språkfaglige spørsmål som er relevante for språkarbeidere. Det ble også gitt grundig informasjon om terminologi- og stedsnavnprosjekter og informasjon om midler til prosjekter, krav til produkt og godkjeningsprosess.

Sametingsrådet har i samarbeid med samiske stedsnavnkonsulenter gitt tilrådinger i navnesaker, blant annet på det samiske kommunenavnet Divtasvuona suohkan.

Sametingsrådet har i samarbeid med samiske navnekonsulenter gitt tilråding i skrivemåten på en del stedsnavn i Alta som Statens Vegvesen region Nord skal skilte på samisk.

Sametingsrådet har i samarbeid med samiske navnekonsulenter arbeidet med navnesaker med parallellnavn på samisk kvensk og norsk fra Kvænangen og Kåfjord kommuner.

Sametingsrådet er kjent med at flere kommunestyre, deriblant Narvik bystyre, har bestemt seg for ikke å lage navnesak om samisk navn på byen. Kommunen vil dermed ikke bruke eller skilte byen med samisk navn. Sametingsrådet er i dialog med Kulturdepartementet for å få til en endring i forhold til forskriften til lov om stadnamn, slik at kommuner ikke uten særskilte tungveiende grunner kan velge bort samiske stedsnavn.

- Igangsette arbeidet med å få på plass en ny orddatabank for samisk språk.
- Gjennom dialog med relevante aktører synliggjøre de samiske språkenes truede situasjon.

Samisk språkundersøkelse 2011

Sametinget har inngått avtale med Nordlandsforskning AS som skal gjennomføre samisk språkundersøkelse. Sametingets hadde møte med Nordlandsforskning 18.8.2011 i Alta hvor partene ble enige om framdriftsplan og gjennomføring av undersøkelse. Nordlandsforskning AS samarbeider med Norut Alta om gjennomføring av språkundersøkelsen. Det skal brukes både kvantitativ og kvalitativ metode for å få en best mulig oversikt over hvor mange som behersker hvert av de samiske språkene muntlig og skriftlig, i hvilke sammenheng språket brukes og i hvor stor grad samisk språk brukes som samhandlingsspråk i barnehage, skole, jobb, utdanning, fritid, lokalsamfunn og i frivillig eller politisk arbeid. Høsten 2011 skal et mindre utvalg av samiske språkbrukere intervjues for å innhente datagrunnlag som danner grunnlag for utvikling av spørreskjema for den postale undersøkelsen. Postal spørreskjemaundersøkelse skal gjennomføres i begynnelsen av 2012 og den er rettet mot et større antall respondenter. I tillegg skal det gjennomføres dybdestudier i 12 utvalgte kommuner innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samiske språk, i både sør-, lule-, og nordsamiske områder. Dybdestudier skal gjennomføres i følgende kommuner: Snåsa, Hattfjell, Røros, Tysfjord, Bodø, Kautokeino, Nesseby, Kåfjord, Kvalsund, Skånland, Tromsø og Oslo.

Ulike institusjoner og organisasjoner skal oppsøkes for å kartlegge hvor mange som behersker samisk på ulike nivå, i hvor stor grad samisk språk brukes, hvilke språkvalg foreldre tar i forhold til barn og hvor mange som ønsker å lære seg samisk. Resultatene skal foreligge i april 2012 og er ment å være et grunnlag for Sametingets språkpolitikk i fremtiden på alle nivå i samfunnet. Resultatene av undersøkelsen er ment å være et grunnlag for samisk språkpolitikk på alle nivå i samfunnet, herunder på statlig, regionalt og kommunalt nivå. Undersøkelsen vil være et svært viktig verktøy for Sametingets videre arbeid med språk. Resultatene skal brukes til å utforme og iverksette tiltak som fører til bevaring og utvikling av de samiske språkene. Videre skal resultatene brukes til å utforme Sametingets melding om samiske språk.

Kronikk om språkrettigheter

Sametingspresident Egil Olli hadde en kronikk i Finnmark dagblad 16.6.2011 om samiske språkrettigheter og Sametingets fokus på samiske språk. I forbindelse med utvidelse av forvaltningsområdet for samiske språk merket Sametinget mange negative holdninger til det samiske, og det kom opp mange misforståelse omkring hva det innebærer å bli innlemmet i forvaltningsområdet for samiske språk. Sametingspresidenten presiserte den enkelte sames rett til å bruke sitt morsmål, på lik linje med den norske befolkningens rett til

bruk av sitt språk. Han la også vekt på hva samiske språkrettigheter innebærer både for den enkelte same og for kommuner som blir innlemmet i forvaltningsområdet for samiske språk.

Paneldebatt på Riddu Riddu om samelovens språkregler og forvaltningsområdet for samisk språk

Sametingsrådet deltok i paneldebatten om samelovens språkregler og forvaltningsområder for samisk språk under Riddu Riddu festivalen 22.7.2011. Debatten viste at det er mye uvitenhet og feilinformasjon om hva det betyr å bli innlemmet i forvaltningsområdet for samiske språk..

- I samarbeid med regjeringen gjennomføre tiltakene i Regjeringens handlingsplan for samiske språk.

Regjeringens handlingsplan for samiske språk

Sametingsrådet har hatt nær dialog med Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) og Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) om to av tiltakene i handlingsplanen for samiske språk. Tiltak 67 "Samiskspråklige møteplasser for barn og unge" og tiltak 69 "Informasjon på samisk for ungdom". Disse to konkrete tiltakene har Sametinget, BLD og FAD felles ansvar for å gjennomføre. Tiltak 69 omhandler et felles nettsted for samisk ungdom etter at Infonuorra ble lagt ned i 2010. Både Sametinget, BLD og FAD er enige om viktigheten av at samisk ungdom har et tilbud om informasjon som berører ungdom på samisk og et møtested for samisk ungdom hvor informasjon utveksles og hvor ungdom får mulighet til å bruke sitt samiske språk. Sosiale medier er et viktig redskap i styrking og utvikling av samisk språk, samtidig som det gir samisk ungdom mulighet til lett tilgjengelig informasjon på sitt eget språk. Det har også vært viktig at ungdommen selv får være med i prosessen med å opprette et felles nettsted for samisk ungdom, både med tanke på innhold og utforming. Målet med tiltaket er at det skal opprettes et nettsted hvor det både legges ut informasjon rettet mot ungdom på alle samiske språk, informasjon om de ulike samiske ungdomsorganisasjoner og deres arbeid og samtidig være et møtested for samisk ungdom.

Tiltak 67 omhandler samiskspråklige møteplasser for samiske barn og unge. For å utvikle samiskspråklige møteplasser, er det viktig at det finnes en felles forståelse av hva begrepet innebærer, hvilke erfaringer man har i ulike områder og hvordan man ønsker å bygge opp slike møteplasser. Målsettingen er i første omgang å arrangere seminar/workshop om teamet samiskspråklige møteplasser for barn og unge hvor barn og unge vil være sentrale, og ellers språkarbeidere i ulike samiske institusjoner. Målet med seminaret/workshop er en utveksling av erfaringer, idemyldring, kartlegge behov og forslag til konkrete tiltak tilpasset de ulike områdene i Sápmi. Det tas sikte på at seminaret/workshop avholdes i utgangen av 2011.

- Gjennom aktiv bruk av virkemidler fremme bruken av samisk språk, med spesiell vektlegging på sørsamisk.

Virkemidler til samisk språk

Det var rekordstor søkermasse på de søkerbaserte tilskuddene for språkprosjekter for 2011. Det var kommet inn søknader fra alle områder i Sápmi, men særlig i det sørsamiske området ser vi et voksende engasjement. Sametingsrådet har satt et spesielt fokus sørsamisk språk, og ved årets tildeling så man mange søknader fra sørsamisk område. Det var blant annet søknader om sørsamisk nybegynnerkurs, utvikling av samfunnsfagtermer, dokumentasjon av sørsamisk dialekter, nyopptrykk og revidering av sørsamisk grammatikk, utvikling av spill for barn, sørsamisk duedtie-ordbok, sørsamiske bibeltekster og språkleir for barn og voksne.

Det er også tildelt midler til ulike søknader som har som mål å fremme de samiske språkene på flere og nye språkarenaer. Språkarenaer er en viktig del av arbeidet med å styrke og utvikle de samiske språkene. Barn, unge og voksne har behov for arenaer hvor språket høres, og brukes, særlig gjelder dette i områder hvor språket har stått svakt. Både Várdobáiki samiske senter, Aastavuona giellagoahti, Isak Saba Guovddáš og Álttá sámii giellaguovddáš har fått tilskudd til utvikling av ulike samisk språkarena for ungdom. Sametingsrådet ser det også som svært positivt at også områdene hvor språket tradisjonelt har

støtt sterkt også setter fokus på språkutvikling. Beassi Aktivitetshus i Karasjok har fått tildelt midler til språkrøkt gjennom språkkafe.

For språkprosjekter innenfor forvaltningsområdet var det innen søknadsfristen kommet inn 44 søknader for til sammen kr 7 799 250. 26 søknader har fått tilsagn om støtte, som utgjør til sammen kr 4 625 000. Dette er kr 224 000 over budsjettet sum for 2011. Sakene er blitt behandlet av rådet i møte 21.-23.06.11.

For språkprosjekter utenfor forvaltningsområdet for samisk språk var det innen søknadsfristen kommet inn 50 søknader på til sammen kr 7 725 455. 34 søknader har fått tilsagn om støtte, som utgjør til sammen kr 4 692 300. Dette er kr 92 300 over budsjettet sum for 2011. Sakene er blitt behandlet av rådet i møte 21.-23.06.11.

- Arbeide for oppretting av et nasjonalt samisk språkorgan for styrking av det samiske språkarbeidet.

Sametingets språkstyre

Sametingets språkstyre hadde møte i Røyrvik 21.6.2011. I forbindelse med dette møtet hadde Sametingsrådet bedt om et møte med språkstyret for å diskutere videre organisering av Sametingets arbeid med samiske språk. Det var enighet om at språkstyret i nåværende form ikke har så mange oppgaver utover det å gi råd til sametingsrådet om språkfaglige spørsmål. Sametingsrådet vil derfor i løpet av høsten utrede hvordan arbeidet med samiske språk i Sametinget skal organiseres.

- Opprettholde og videreutvikle eksisterende arenaer, og etablere nye arenaer for samisk språk.

Samisk språksamarbeid på nordisk nivå

Styret i Samisk parlamentarisk råd (SPR) nedsatte sommeren 2007 en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å utarbeide et forslag til ny organisering av samisk språksamarbeid. Rapporten ble ferdigstilt i 2008. SPR behandlet rapporten Forslag til ny organisering av samisk språksamarbeid innenfor sametingenes ansvarsområder i august 2008 (SPR 023/08). Ny organisering av samisk språksamarbeid var også tema i Samisk parlamentarikerkonferanse i Rovaniemi i oktober 2008. I oktober 2008 vedtok SPR i plenum følgende under sak SPR 06/2008:

“Samisk parlamentarisk råd ber sametingene om å følge opp arbeidsgruppens rapport om Forslag til ny organisering av samisk språksamarbeid innenfor sametingenes ansvarsområde”.

“Samisk parlamentarisk råd henstiller om at dette iverksettes i budsjettåret 2009.”

SPR vedtok i forbindelse med handlingsplan for perioden 1.11.2008-31.12.2009 at Sametinget i Finland får ansvaret for arbeidet med utvikling av språksamarbeidet i samisk språk (sak SPR 04/2008). Med bakgrunn i Samisk parlamentarisk råds anmodning igangsatte sametingene i Norge, Finland og Sverige et Interreg-finansiert SáFá- utredningsprosjekt i begynnelsen av 2011 (6 måneder prosjektperiode) om etablering av et nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter.

SáFá- utredningsprosjekt har til hensikt å søke om midler til prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter fra Interreg IV A Nord-programmets 10. søknadsomgang, som har søknadsfrist 1.12.2011. Prøveprosjektet kan ikke ha et lengre tidsperspektiv enn 2- 2,5 år, da Interreg IV A Nord-programperiode avsluttes 30.6.2014. Utredningsprosjektets formål er 1.) å utarbeide en rapport om etablering av senteret og 2.) utforme en søknad om viderefinsiering for utprøving av senteret. For å kunne realisere dette kreves det et politisk vedtak fra sametingene i Norge, Sverige og Finland om praktiske tiltak, som finansiering av senteret og tilrettelegging av arbeidsressurser.

Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter skal ha språkfaglige arbeidsoppgaver som forskningssaker, språkrøkt, språkutvikling, terminologiutvikling, språknormering, navnetjeneste, og informasjon om samiske språkfaglige spørsmål. Samling av språkfaglig arbeid til ett senter vil gjøre det enklere med språksamarbeid, det vil synliggjøre, styrke og utvikle de forskjellige samiske språkene.

Sametingsrådet støtter tanken om etablering av en felles Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurscenter som et prøveprosjekt, samt arbeide for permanent drift av et slikt senter. Rådet har fulgt opp SPRs vedtak 5.5.2011: "Sametingene skal vedta detaljerte tiltak for organisering av egeninnskudd for videreføring av Interreg – prosjektet. I tillegg skal hvert Sameting igangsette en intern gjennomgang med tanke på en mulig omorganisering av arbeidsressurser for utprøving av opprettelse av et felles nordisk samisk forsknings- og fag/ressurscenter. Alle vedtak fra sametingene i denne saken skal være gjort i løpet av august 2011."

Sametingsrådet vil sikre videre framdrift i prosjektet om etablering av et felles samisk senter i henhold til SPRs vedtak og har sendt saken videre til plenum.

- Bidra til at det utvikles samisk innhold i skolefritidsordningen og i kulturskolen.

4 Kultur

Et allsidig kulturliv styrker samisk samhörighet og identitet, og bidrar til et levende lokalsamfunn der folk vil bo.

Hovedmål

- Et levende og allsidig samisk kunst- og kulturliv.

Delmål

- Levedyktige og aktive samiske møteplasser, kulturinstitusjoner og museer.
- Et mangfold av samiske kunstneriske og kulturelle uttrykk som formidles i samfunnet.
- Et mangfold av idrettsaktiviteter for den samiske befolkningen.
- Et bredt tilbud av kulturaktiviteter for samiske barn og unge.
- Et godt bibliotektilbud til samiske brukere.

Strategi

- Gjennom dialog med lokale, regionale og sentrale myndigheter og andre aktører styrke rammevilkårene for samisk kulturutvikling.

Møte i Sametingets innkjøpskomité for samtidskunst og dáiddaduodji

Sametingsrådet deltok på møtet i Sametingets innkjøpskomité for samtidskunst og dáiddaduodji 27.5.2011. Temaer på møtet var Sametingets mandat til komiteen, og eventuelle endringer av retningslinjene. Sametingsrådet har i sak 77/11 gjort mindre endringer av retningslinjene for Sametingets innkjøpskomité.

Norsk-russiske kulturdager

Sametingsrådet deltok under de Norsk-russiske kulturdagene arrangert av Kulturdepartementet under Festspillene i Harstad i slutten av juni. Sametingsrådet hadde tidligere gitt innspill til mulige tema, kontaktpersoner og kunstneriske innslag på kulturdagene.

Møte med kulturdepartementet

Det halvårige administrative kontaktmøtet mellom Sametingsrådet og Kulturdepartementet ble avholdt 24.6.2011 i Kirkenes. I tillegg til informasjonsutveksling var temaene på møtet blant annet status i byggesaker, ønske om møter på politisk nivå, utvalgssammensetning for å evaluere Kulturløftet II, arbeid med kulturpolitikken etter 2014, forslaget om ny fordelingsnøkkel for spillemidlene, statsbudsjettet 2012 og endring av forskrift om skrivemåten av stadnamn § 7. Møtedeltakerne besøkte også Østsamisk museum og Saviomuseet, hvor det ble gitt omvisninger. Det ble avholdt et møte om Østsamisk museum, hvor Tana og Varanger museumssidas styreleder, daglig leder og vaktmester deltok. Tema var blant annet mangler og feil ved museumsbygget, ferdigstilling og overdragelse av bygget, basisutstilling og driftsmidler. Så lenge bygget ikke er godkjent, kan ikke basisutstillingen ferdigstilles, og museet kan heller ikke åpnes for publikum. Det er ønske om å kunne åpne museet i første halvdel av 2012. Det er planlagt et oppfølgingsmøte mellom Sametingsrådet og Kulturdepartementet om Østsamisk museum etter sommeren.

Kulturpolitikken etter 2014

Sametingsrådet har 23.3.2011 henvendt seg til Kulturdepartementet vedrørende arbeidet med kulturpolitikken etter 2014. Det ble i Statsråd 18.3.2011 utnevnt et utvalg i forbindelse med dette arbeidet. Sametingsrådet var ikke informert om opprettelsen av utvalget og dets mandat. I brev av 21.06.11 skriver Kulturdepartementet at utvalgets medlemmer er personlig oppnevnt ut i fra den kompetanse de besitter, og ikke som partsrepresentanter. Det har derfor ikke vært naturlig å oppnevne en egen representant for samiske interesser til utvalget. Kulturdepartementet er enig i at samisk kultur skal ha en naturlig plass i utvalgets arbeid, og mener at utvalgets mandat på ingen måte er til hinder for dette. Leder i utvalget Kulturutredningen 2014, Anne Enger, har fulgt opp henvendelsen fra Sametingsrådet og ønsker å besøke Sametinget under plenum i november, sammen med deler av utvalgets medlemmer.

Møte med Márkomeannu

Sametingsrådet har hatt møte med Márkomeannu 6.7.2011. På møtet orienterte Márkomeannu om endringer vedrørende festivalen, og om deres ønske om en egen produsentstilling tilknyttet festivalen. Márkomeannu søkte Sametinget om midler til produsentstilling i juli 2011. Sametingsrådet vil gå i dialog med Nordland og Troms fylkeskommuner om en mulig finansiering av en slik stilling.

Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU)

Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU) har i perioden hatt to telefonmøter. SUPUs leder Johan Vasara ble oppnevnt som ny rådgiver for sametingsrådet. Sametingsrådet har derfor oppnevnt Sigrid Marie Fjellheim Danielsen som ny leder for SUPU for perioden 15.6.11. til 31.12.11. SUPU holdt 6.6.2011 et innlegg på seminaret "Urfolk, nasjonale minoriteter og innvandrere i Nord-Norge – identitet og deltakelse. SUPU var medarrangør av "What's up North?!"-seminar og workshop under Riddu Riddu festivalen 21. 22.7.2011. SUPU deltar i planleggingen av en felles samisk ungdomskonferanse i regi av Samisk parlamentarisk råd som skal arrangeres 13.-15.10.2011 i Sarisälki i Finland. I forkant av kommune- og fylkestingsvalget har SUPU på sin blogg og på Facebook oppfordret unge til å benytte seg av stemmeretten.

Nytt teaterbygg til Beavváš Sámi Našunálateáhter

Sametingsrådet deltok på oppdragsmøte for nytt teaterbygg den 31.5.2011 i Oslo. På møtet deltok også Statsbygg, Kulturdepartementet og Beavváš Sámi Našunálateáhter. Den 21.6.2011. gjennomførte partene et besøk/befaring ved Nordland Teater i Mo i Rana. Sametingsrådet har i programmeringsfasen, i dialog med Beavváš, gitt innspill på blant annet målformuleringer for prosjektet. Statsbygg har den 5.9.2011 oversendt partene et høringsforslag til byggeprogram for Beavváš Sámi Našunálateáhter.

- Styrke og utvikle samarbeidet med aktører som arbeider for samisk kulturutvikling.

Samarbeidsavtale med Samisk kirkeråd

Sametinget har på et administrativt møte den 31.5.2011 inngått en administrativ samarbeidsavtale med Samisk kirkeråd. Avtalen omhandler et årlig kontaktmøte på administrativt nivå, hvor formålet er gjensidig orientering om saker av felles interesse, og hvor eventuell gjensidig utveksling av faglig bistand ved behov kan avklares.

- Styrke dialogen med samiske idrettslag og organisasjoner for utvikling av motiveringstiltak for samiske idrettstalenter.
- Styrke dialogen med samisk ungdom.
- Bidra til en styrking av det samiske medietilbudet, som på en god måte ivaretar de sør-, lule- og nordsamiske språkområdene.

NuorajTv

Sametinget har i det halvårige administrative kontaktmøtet med Kulturdepartementet 24.6.11 orientert departementet om prosjektet ”NuorajTv”. Med bakgrunn i prøveperioden i 2010, vil NuorajTv fra 2012 prøve å få fullfinansiert drift av prosjektet med midler fra blant annet Sametinget og Kulturdepartementet.

- Bidra til å sikre bredden i samisk teatervirksomhet.

Beaivváš Sámi Našunálateáhters generalforsamling

Sametinget ved Hans Isak Olsen deltok den 23.05.11. på generalforsamlingen for Beaivváš Sámi Našunálateáhter. Det var første gang Sametinget deltok som aksjeeier etter at Kulturdepartementets aksjeandel ble overført Sametinget.

- Arbeide for å sikre bredden innen samisk idrett.
- Gjennom aktiv virkemiddelbruk bidra til å opprettholde og videreutvikle samisk kunst- og kulturliv.
- Skape større forpliktelse til felles utvikling av samisk kunst og kulturliv gjennom samarbeidsavtalene med fylkeskommunene.
- Legge til rette for skaping og formidling av samisk kunst gjennom kunstneravtalen.

Enighet om kunstneravtale for 2012

Sametingsrådet og Samisk kunstnerråd ble på forhandlingsmøte den 23.8.2011 enige om kunstneravtale for 2012. Kunstneravtalen har en total ramme på kr. 6 295 000. Dette tilsvarer en økning på til sammen kr. 380 000 i forhold til gjeldende kunstneravtale.

- Arbeide for utbygging av prioriterte samiske kulturbygg i henhold til melding om samisk institusjonsutvikling.
- Følge opp prioriterte tiltak i melding om samisk institusjonsutvikling.
- Bidra til at de samiske museene får gode rammevilkår for drift og faglig utvikling.
- Videreføre arbeidet med å realisere samiske møteplasser og kulturinstitusjoner.

Møte med samisk hus i Senja

Sametingsrådet har hatt møte med Samisk hus i Senja 4.7.2011. På møtet ble det blant annet diskutert Sametingets tilskuddsordninger, med fokus på måloppnåelse og kriteriene for disse. Sametingsrådet innvilget kr 104 000 til Samisk hus i Senja, under forutsetning at kulturhuset kan vise til aktiviteter i henhold til aktivitetsplan. Sametingsrådet fikk også en omvisning på huset, som har gjennomgått omfattende reparasjoner etter vannskader.

Samiske museer

Sametingsrådet inviterte de samiske museene til museumsseminar i Alta 16. og 17. juni 2011. Tema for seminaret var tilbakeføringen av samiske kulturgjenstander fra Norsk Folkemuseum til de samiske museene, samt behovsanalysen av de samiske museene. Behovsanalysen skal danne grunnlaget for en framtidig samisk museumspolitik. Det arbeides med en utredning om tilbakeføring fra Norsk folkemuseum, som forventes å være ferdig på nyåret 2012.

5 Næring

Sterke og levende samfunn med allsidig næringsliv er en sentral forutsetning for å opprettholde bosettingen i samiske områder. Det er behov for flere kvinnelige etablerere i samiske områder. Dette vil styrke næringslivet og skape grobunn for et variert næringsliv.

Hovedmål

- Et sterkt og allsidig næringsliv som tar hensyn til samisk kultur, natur og miljø i samiske områder.

Delmål

- Sysselsettingen innenfor et allsidig næringsliv opprettholdes og utvikles.
- Økt andel kvinnelige foretakseiere og næringsutøvere.

Strategi

- Gjennom dialog med sentrale, regionale og lokale myndigheter, og andre aktører sikre gode rammevilkår for samisk næringsutvikling.

Sametingsrådet har holdt innlegg og deltatt på Norske Reindriftssamers Landsforbunds landsmøte på Røros i juni 2011.

Sametingsrådet har deltatt på Slow Food Sápmi – konferansen i Jokkmokk, Sverige i juni 2011.

Sametingsrådet deltok på andre dag av LOs nordområdekonferanse i Bodø den 25.8.2011. Her holdt rådet et innlegg om Sametingets syn på næringsutviklingen i nord. I innlegget sa sametingsrådet at nordområdesatsingen er viktig for Sametinget fordi den direkte berører samene som urfolk. Det ble videre sagt at god kommunikasjon er viktig for å kunne gripe fatt i de utfordringene som finnes i de samiske områdene. Da vil man få utnyttet potensialet som finnes i områdene.

Sametingsrådet har satt i gang to kompetansehevingstiltak i samiske områder. Andre samling i oppfølging av sørsamiske bedrifter ble holdt den 24. og 25.8.2011. Ni deltakere deltok på denne samlingen.

Fiskereguleringer av laks, sjørøye og sjøørret

Sametingsrådet arbeider med fiskereguleringene i elv og sjø for 2012. Arbeidsutvalget som bistår i konsultasjonsprosessen, og der sametingsrådet har oppnevnt to medlemmer, forventes å avlegge sin sluttrapport 15. oktober i år. Arbeidsgruppens mandat følger av rammeavtalen sametingsrådet har fremforhandlet med Miljøverndepartementet. Interesseorganisasjonene til de direkte berørte parter er representert i utvalget og kan dermed fremme sine interesser gjennom utvalgets arbeid til Sametinget og direktoratet. Gjennom arbeidsutvalget sikres samiske interesser som grunnlag for reguleringene. Når arbeidsutvalget har avlagt sin rapport danner denne grunnlaget for videre konsultasjon med direktoratet for naturforvaltning om reguleringene, og rapporten skal også legges ved når fiskereguleringene sendes på høring.

Myndigheten til å fastsette fiskeforskrift i elv er overført fra Fylkesmannen i Finnmark til Direktoratet for naturforvaltning. Sametingsrådet har konsultert direktoratet om retningslinjene som ligger til grunn for fastsetting av nye reguleringer i både elv og sjø. Sametingsrådet har oppnådd å innarbeide rettsgrunnlaget for statens konsultasjonsplikt og vektleggingen av samiske hensyn i direktoratets egne retningslinjer som blir lagt til grunn ved fremtidige reguleringsspørsmål.

Forvaltningen av sjøpattedyr

I forvaltning av sjøpattedyr ble Sjøpattedyrrådet nedlagt den 31.12.2010 og erstattet med et faglig utvalg. Dette førte blant annet til at brukerne (fiskerne) mistet sin representasjon og sitt talerør i forvaltningen av sjøpattedyr (for eksempel kystsel). Kompensasjonsordningen som tidligere var satt for å stimulere til jakt/felling av kystsel ble også fjernet. Dette har resultert i at felling av kystsel nesten helt har stoppet opp. I møte med Fiskeridirektøren i Bergen den 7.6.2011 tok sametingsrådet opp disse problemstillingene. Fiskeridirektøren noterte seg synspunktene, og vil i løpet av høsten gjennomgå prosessen rundt fastsettelsen av reguleringsopplegget for kystsel, herunder kompensasjonsordningen. Fiskeridirektoratet vil være i kontakt med Sametinget og andre i forbindelse med drøfting av neste års reguleringsopplegg.

Verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv

Oppfølgingsarbeidet for kombinasjonsutøvere i Sør- og Midt-Troms er i rute. Første samling skal holdes 4. og 5.10.2011. PricewaterhouseCoopers er engasjert til å gjennomføre oppfølgingen. Både oppfølgingen i sørsamisk område og i Troms er et ledd i verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv.

Forum for verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv holdt møte den 31.8.2011. Både representanter fra næringsorganisasjonene og det offentlige deltok, og ga innspill til tiltak for 2012 og 2013. På grunnlag av disse innspillene skal sametingsrådet vedta en ny programbeskrivelse på rådsmøtet i oktober.

Ny oppnevning til regional rovviltnemnd

Sametingets medlem i regional rovviltnemnd 7 Nordland, Anna Sofie Kappfjell, søkt- og fått fritak fra sitt verv i nemnda. Sametingsrådet har i møte 30.8.2011 oppnevnt Betty Kappfjell i hennes sted.

Forskning på rovvilt og tamrein i Nord-Trøndelag

Som tidligere informert om er Miljøverndepartementet og Sametinget i konsultasjoner om rovviltsituasjonen i sørsamiske områder. I forbindelse med disse konsultasjonene har Sametinget gitt sin tilsutning til å igangsette et forskningsprosjekt på rovvilt og tamrein i Nord-Trøndelag. Prosjektet igangsettes høsten 2011. I konsultasjonene har Sametinget presisert viktigheten av lokal reindriftssamisk inkludering i denne og i lignende forskningsprosjekter.

- Arbeide for oppfølging av Kystfiskeutvalgets innstilling.
- Arbeide for oppfølging av Sametingets vedtak om lokal forvaltning av Tanavassdraget.
- Arbeide for at det igangsettes utredning om lokal forvaltning av fiske i Neiden-vassdraget.
- Arbeide for å styrke og synliggjøre kvinners rettsstilling og posisjon i primærnæringene.

Likestilling i reindrifta

Ved reindriftsforhandlinger nedsatte partene Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) og Landbruks- og matdepartementet (LMD) en arbeidsgruppe for å se på kvinnetiltak. Avtalepartene ønsket å sette fokus på likestilling, og få oversikt over de tiltak som har til formål å fremme likestilling og kvinnesituasjon i reindriften. Arbeidsgruppen har i denne rapporten også hatt som mandat å kartlegge NRLs, Reindriftsforvaltningens, Sametingets og LMDs bidrag til likestilling i reindriftsnæringen. Rapporten ble ferdigstilt den 21.10.2010.

Sametingsrådet har avgitt høringsuttalelse til rapportens forslag til tiltak. Sametingsrådet er fornøyd med at det er satt fokus på kvinnesituasjonen i reindriftsnæringen sett fra et likestillingsperspektiv. Sametingsrådet har med Sametingets handlingsplan for likestilling 2009 – 2013, signalisert at arbeidet med likestilling og likeverd er høyt prioritert. Handlingsplanen fokuserer på tre innsatsområder: Likestilling mellom kjønnene, toleranse for ulike seksuelle legninger og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Hovedmålet er at likestilling skal implementeres i alle politikkområder i Sametingets arbeid for på denne måten å oppnå et likeverd mellom kjønnene, og oppnå legitimitet i den samiske befolkningen. Derfor er det viktig at samepolitikken angår både kvinner og menn.

Sametingsrådet er sterkt involvert i politikk som angår reindriftsnæringen på flere områder. Rådet ser med bekymring at kvinneheltakelsen i næringen er synkende, og at kårerne for kvinner til å ta del i næringen ikke er optimale. Derfor har Sametinget hatt et særdeles fokus på likestilling når man har gitt innspill til de årlige reindriftsavtalene. Sametingsrådet er derfor svært glad for at avtalepartene i reindriftsforhandlingene satte ned et arbeidsutvalg som skulle se på situasjonen for kvinnene i næringen. Sametingsrådet er også svært positiv til at arbeidsgruppen også har kommet med tiltak for å lette ungdommers deltakelse i reindriftsnæringen.

- Legge til rette for entreprenørskap, kompetanseutvikling og innovasjon gjennom samarbeid med Innovasjon Norge og kompetanse- og kunnskapsmiljøer.

Sametingsrådet møtte hovedstyret til Innovasjon Norge i Alta den 15.6.2011. Her la rådet frem hovedutfordringer og muligheter for næringslivet i samiske områder og inviterte til enda tettere dialog mellom Sametinget og Innovasjon Norge.

- Gjennom aktiv virkemiddelbruk bidra til å opprettholde og utvikle et allsidig næringsliv med god fordeling av tilskuddsmidler mellom kjønnene.
- Drive utadrettet virksomhet med fokus på å få et mer variert næringsliv.
- Stimulere kvinnelige etablerere og næringsutøvere til å starte og videreutvikle egen virksomhet.
- Stimulere unge etablerere til å starte egen virksomhet.
- Bidra til å utvikle samiske kultur næringer.
- Bidra til å bevare og utvikle marine næringer, reindrift og jordbruk som viktige kulturbærere og sysselsettere i samiske områder.

Endring av reindrifftsforvaltningen

I arbeidet med Stortingsmeldinga om landbruks- og matpolitikk, har regjeringen lagt opp til at forvaltningsstrukturen for den samiske reindriffts næringa skal endres. Sametinget har behandlet dette som egen sak i plenum i juni 2011. Sametingsrådet har fulgt opp plenumsvedtaket i sak 24/11. Landbruks- og matdepartementet inviterte til konsultasjoner 22.8.2011. Sametinget ga ved brev av 8.7.2011 tilbakemelding om at Sametinget stilte til konsultasjonsmøte dersom konsultasjonen vil omhandle hvilke framtidige forvaltningsordninger en vurderer innført, og hvilke prosesser en vil gjennomføre i den forbindelse. I e-post 17.8.2011 holdt Landbruks- og matdepartementet fast ved at møtet vil omfatte det opplegget som er beskrevet i tidligere oversendte brev og konsultasjonsnotat til Sametinget. Siden det ikke forelå grunnlag for reelle konsultasjoner ble ikke møtet avholdt.

Sametingsrådet har tett kontakt med Norske Reindrifftsamers Landsforbund (NRL) om denne saken, og har avholdt eget møte med NRL 31.8.2011. Sametingspresidenten har skrevet brev (1.9.2011) til Stortingets parlamentariske ledere og bedt om møte for å utdype sin bekymring om saken, og for å drøfte hvordan en kan oppnå en konstruktiv og konsensusorientert prosess om den framtidige reindrifftsforvaltninga. Presidenten har også invitert statsråd Lars Peder Brekk til Sametinget for å drøfte utfordringene i reindrifta, herunder den framtidige offentlige forvaltningen av den. Leder av NRL Nils Henrik Sara er invitert med på til alle disse møtene.

Det er sametingsrådets vurdering at en offentlig reindrifftsforvaltning som ikke er i tråd med minstestandardene etter folkeretten, og som ikke har legitimitet i det samiske samfunnet, ikke vil fungere etter sin hensikt.

Forskrifter til reindrifftsloven

Sametinget har vært i konsultasjoner med Landbruks- og matdepartementet om forskrift om avgift ved brudd på bruksregler og forskrift om tvangsmulkt. Det er avholdt et konsultasjonsmøte 5.5.2011 på administrativt nivå, samt konsultasjoner per e-post. Sametinget er positiv til at det utarbeides forskrifter om sanksjoner ved brudd på bruksreglene og tvangsmulkt. I konsultasjonene har Sametinget vært opptatt av følgende forhold til forskrift ved brudd på bruksreglene:

Forskriftene skal ha en utforming som gjør at de lett kan leses av den enkelte bruker. I forskriftene må det komme frem henvisninger til forvaltningslovens regler, slik at de enkelte utøvere er klar over sine prosessuelle rettigheter.

Sametinget er positiv til at avgiftskrav ved brudd på bruksreglene rettes mot den enkelte siidaandelsinnehaver(e). Det er et viktig prinsipp at sanksjonsbestemmelser og erstatningskrav mot reindriften rettes mot den ansvarlige reineier, og ikke reinbeitedistriktene slik praksisen har vært til nå.

Sametinget ønsker en nærmere avklaring om hvem/hvilket organ som skal avgjøre om det er grunnlag for å ilegge bot, avgjøre botutmålingen, dokumentasjonskrav, samt avklare og fordele skyld.

Sametinget ønsker å vurdere muligheten for bruk av skjønn ved fastsettelse av avgifter i stedet for faste satser, og at det settes et maksimumsbeløp for avgiftene.

Sametinget har etterspurt departementets vurderinger mht til klageadgangen, særlig om at både områdestyrene og reindriftstyret kan ilegge avgift.

Sametinget har gitt innspill på at det må vurderes å skille mellom "forsettlig" og "uaktsomhet". Det er urimelig at uaktsom handling som gjøres ved et uhell eller grunnet en nødsituasjon, straffes like hardt som en forsettlig handling.

Når det gjelder skyldkrav har departementet innarbeidet at det skal foreligge en vurdering på graden av skyld, og at som hovedregel skal avgift ikke ilegges dersom overtredelsen ikke kan legges vedkommende til last.

Departementet mener at skjønsmessig fastsettelse av avgift i kombinasjon med et maksimumsbeløp verken er hensiktsmessig eller enkel å få til. Departementet har imidlertid lagt inn en setning om at avgift kan frafalle ser som sterke grunner taler for det. Hensikten med en slik bestemmelse er å fange opp situasjoner hvor resultatet fremstår som urimelig for den enkelte. Utmåling av avgift kan fastsettes skjønsmessig også for brudd på regler om beitebruk og reintall dersom særlige grunner taler for det.

Når det gjelder klage, sier departementet at reindrifststyret er klageorgan for områdestyrenes vedtak, og at departementet er klageorgan for reindrifststyrets vedtak. Dette klargjøres i forskriften.

Sametingsrådet fant at departementet har innarbeidet Sametingets synspunkter i forskriften og gav i brev av 7.6.2011 sin tilslutning til denne.

Med hensyn til prosessen med endring av reindrifstforvaltningen har sametingsrådet presisert at det kan virke uhenksom å iverksette et nytt sanksjonsregelverk til reindrifstloven. Dette så lenge det er stor usikkerhet omkring spørsmålet om hvordan reindrifstforvaltningen blir i fremtiden. Spørsmålet om forvaltningsnivåer og oppgaver griper inn i forskriftens innhold og håndhevelsen av regelverket. Dermed kan det skapes enda mer usikkerhet om hvem som skal håndheve dette nye forskriftsverket og hvor lenge. Dette er noe som gir liten forutberegnelighet og skaper usikkerhet for reindrifstutøverne.

Når Sametinget likevel har valgt å gi tilslutning til dette forskriftsverket, er det på bakgrunn av at vi anser det som viktig å få på plass et regelverk som kan anvendes ved brudd på bruksreglene. Det er av viktighet for næringen selv og for omverdenen. Det er særlig viktig for å sikre reindrifstorganenes egen medvirkning til håndhevelsen av dette regelverket.

Endring av ordningen for utenlands bearbeiding av landbruksvarer - Sametingets høringsuttalelse

Sametinget har i brev av 18.8.2011 stilt seg positiv til Landbruks- og matdepartementets forslag om å endre ordningen for utenlands bearbeiding av landbruksvarer. Endringsforslaget vil utvide slakterikapasiteten i Finnmark i slaktesesongen og vil muliggjøre levering av levende rein til slakterier i Finland.

De siste årene har slaktesituasjonen for reinkjøtt vært tilnærmet prekær i Finnmark. Hovedutfordringene har vært at slakteriene ikke får avsetning av reinkjøttet de har på lagrene. Reineiere får ikke levert ønsket mengde produksjonsdyr til slakteriene. Av hensyn til den økonomiske situasjonen for mange reindrifstfamilier, og at reintallet i mange områder i Finnmark er for stort i forhold til arealgrunnlaget, er det viktig å igangsette tiltak som legger til rette for slakting i reindrifstnæringa. Selv om avsetning og markedet for reinkjøtt langt fra er tilfredsstillende, er det riktig å prioritere tiltak som sikrer at slakting kan skje.

I høringsuttalelsen forutsetter Sametinget at endringen ikke påvirker rapportering av slaktet rein og tilskuddsordningene knyttet til dette. Videre forutsetter Sametinget noen i evalueringen av ordningen får noen forhold særlig oppmerksomhet. Den nye ordningen bør ikke utkonkurrere slakteribedrifter på norsk side. Slakteriutgiftene i Finland kan være rimeligere enn i Norge. Dette kan igjen prise ut norske bedrifter. Evalueringen bør også se på hvordan den nye ordningen påvirker kjøttprisen i Norge. Det er uheldig dersom den fører til sterkt redusert kilopris. Endringen vil sannsynligvis ikke redusere problemet med kjøttlagrene, ved at reinskrottene blir tilbakeført til det norske markedet. Evalueringen bør vurdere dette ut fra målet om at Finnmark skal ha et velfungerende marked der slakterikapasiteten er tilpasset norske forhold.

Finansieringsordninger i jordbruket

Sametingsrådet registrerer at det er store utfordringer med å få finansiert nye driftsbygninger i jordbruket. Finansieringsordningene dekker ikke de merkostnadene som er i Troms og Finnmark i forhold til sørlige deler av landet. Rådet har prioritert finansiering av flere store bygg, men utfordringen ligger i å få restfinansiering på plass i flere av disse byggesakene. For rådet er det viktig å ha tidsmessige driftsbygg som unge vil drive. Rådet har som mål å opprettholde jordbruket i samiske områder.

- Bidra til å utvikle en næringsrettet duodji med økt lønnsomhet og omsetning av egenproduserte varer.

Ny duodjiavtale

Forhandlingene om ny duodjiavtale startet 16.8.2011. Kravet fra organisasjonene var på 14,4 millioner kroner. Sametingets første tilbud var på kr 9,4 millioner kroner. Forhandlingene skal være avsluttet innen 1.10.2011. En avtale skal behandles som sak i novemberplenenumet.

Økonomisk utvalg i duodji har holdt to møter i perioden. Utvalget vil ha en mer grunnleggende rapport og bedre rapportering fra duodjiutøverne.

- Bidra til å opprettholde og utvikle en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift og utmarksnæring.
- Bidra til at det opprettes gode ordninger for generasjonsoverganger i primærnæringene.

6 Arealer, miljø- og kulturvern

Arealer og ressurser gir grunnlag for bosetting og næringsutøvelse, og er en betingelse for å utvikle samisk kultur, næringer og samfunnsliv. Samisk natur- og kulturarv, herunder blant annet tradisjoner, kulturminner, stedsnavn og kunnskaper om bærekraftig bruk, er viktig å ta vare på for fremtidige generasjoner. Kulturminnene viser arealenes og naturens betydning over tid for økonomiske, sosiale og religiøse forhold. Vern av det samiske kulturlandskapet er derfor et bidrag til å vedlikeholde samenes relasjoner til forfedrenes landskap. Samene og andre urfolk har en nær avhengighet og tilknytning til naturen, og er derfor mer sårbare og påvirkes sterkere av klimaendringer enn andre.

Hovedmål

- Bærekraftig utnytting av arealer og ressurser i samiske områder med grunnlag i samisk historie og samiske verdier.

Delmål

- Samiske kulturminner brukes som dokumentasjon for samisk tilstedeværelse.
- I samiske områder vektlegges et bærekraftig og langsiktig perspektiv i all disponering av arealer og ressurser.
- Samiske rettigheter ivaretas i bevaring og bruk av arealer i samiske områder.

Strategi

- Skape gode rammevilkår for samisk areal-, miljø- og kulturvern gjennom dialog og samarbeid med sentrale, regionale og lokale myndigheter samt andre relevante aktører.

Reguleringsplan for gruvevirksomhet i Kvalsund kommune

Kvalsund kommune sendte 01.07.11 på høring konsekvensutredning og forslag til reguleringsplan for gruvevirksomhet. Sametinget avga sin uttalelse 13.09.11. Sametinget har reist innsigelse til planen fordi den ikke er avklart i forhold til freda samiske kulturminner. Videre er det reist innsigelse grunnet de samlede negative virkningene for reindrifta, herunder sannsynlighet for stenging av flyttelei.

Sametinget skal etter intensjonsavtalen med Nussir ASA forhandle om søknad om driftskonsesjon etter mineralloven. Innsigelsen er reist i forståelse med Nussir ASA om at denne vil inngå i de planlagte

forhandlingene. Forhandlingene vil vise om innsigelsen til reguleringsplanen kan trekkes. Forhandlingene er planlagt gjennomført høsten 2011.

Konsultasjon med Olje- og energidepartementet om kraftutbygging av Elgåa, Nærøy kommune

Det har vært avholdt et konsultasjonsmøte 15.8.11 med Olje- og energidepartementet om kraftutbygging av Elgåa og regulering av Elgåvatnet og Langvatnet. Tiltaket vil kunne stenge og forstyrre flytte- og trekkveier for reindrifta. Vestre Namdal reinbeitedistrikt konsulteres også i saken. Sametingsrådet har hatt god dialog med Vestre Namdal reinbeitedistrikt, som har gitt gode og konstruktive forslag til justeringer og avbøtende tiltak. Sametingsrådet har tro på at en kan komme til en løsning som ikke svekker driftssituasjonen for reindrifta i området.

Vårjakt på ender

Sametingsrådet har fulgt opp dialogen med Miljøverndepartementet og oversendt et innspill den 27.7.2011 som vil danne et grunnlag for konsultasjoner om fremtiden for kvotejakt på ender i Kautokeino kommune. Ny forskrift om kvoteregulert vårjakt på ender i Kautokeino ble endret den 11.5.2011, og forsøksordningen gjelder til og med 2012. Innspillet er basert på skriftlig dokumentasjon om temaet, oversendt fra Kautokeino kommune den 4.7.2011, herunder utredningen fra 1985: "Vårjakt på ender i Kautokeino/Guovdageaidnu". Denne utredningen ble utarbeidet av et utvalg nedsatt av Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk.

Sametingsrådet foreslår i sitt innspill at vårjakt på ender gjøres til en permanent ordning i samsvar med naturmangfoldloven, slik at naturens produktivitet og artsriktighet bevares. Sametingsrådet foreslår at de jaktbare andeartene er de samme som det er ordinær jakttid på (høstbare arter) i Finnmark fylke, og at jaktområdet utvides til å gjelde i hele Kautokeino kommune, samt at jakttiden utvides til 20 dager innenfor tidsrommet 1. mai – 10. juni. Dette vil sikre tilstrekkelig fleksibilitet med hensyn til når og hvor det jaktes.. Sametingsrådet foreslår at det blir tillatt å felle inntil 600 hannfugl pr. år. Dette sammenfaller med anbefalinger som fremkommer i utredningen fra 1985. Sametingsrådet legger opp til at det må settes av nok tid til konsultasjoner, slik at den endelige konklusjonen kan trekkes i god tid før jaktstart i 2013.

Verneområder

Rådsmedlem Vibeke Larsen holdt tale under åpningen av Rohkunborri nasjonalpark - Rohkunbori álbmotmeahcci den 20.8.2011. I talen ble det vektlagt at når partene er enige om at Rohkunborri er et verdifullt område, så er det også mulig å bli enig om hvordan vi i fellesskap sikrer og forvalter disse verdiene. Det ble poengtert at grunnlaget for et godt sammensatt og fungerende forvaltningsstyre bør være lagt. I brev av 1.7.2011 sier miljøvernminister Erik Solheim at det vil bli nye runder om oppnevnelsen av nasjonalparkstyret i starten av oktober.

Sametingsrådet har gitt uttalelse til forvaltningsplan for Sylan landskapsvernområde og Sankkjølen naturreservat den 8.7.2011 og til forvaltningsplan for Sjunkehatten nasjonalpark/ Dávga suoddjimpáarkka den 28.7.2011. Det legges opp til konsultasjoner mellom Sametingsrådet og Direktoratet for naturforvaltning før forvaltningsplanene godkjennes.

Møte med Ávjovárri urfolksregion

Sametingsrådet har hatt et møte Ávjovárri urfolksregion, som hadde anmodet om møte før de dro til Oslo for å møte miljøvernminister Erik Solheim. På møtet ble verneforslag i regionens område diskutert. Forslagene som ble omhandlet var utvidelse av øvre Anárjohka nasjonalpark, vern av Goahhteluoppal, samt vern av våtmark i Finnmark. På møtet presenterte og diskuterte urfolksregionen og Sametinget sine syn på saken.

Gjenbegravelse i Skoltebyen

Sametingets administrasjon deltar i en arbeidsgruppe oppnevnt av Universitetet i Oslo for å forberede gjenbegravelse av 94 individer fra gravplassen i Skoltebyen. Saken er kommet opp etter initiativ fra Den ortodokse kirke i Norge. Kirka og lokale representanter deltar også i gruppa. Gjenbegravelsen finner sted

den 25.9.2011. Sametingspresidenten er en av talerne. Sametingsrådet har bevilget midler til arrangementet i forbindelse med gjenbegravelsen.

Ceavccageadgi/Mortensnes på verdensarvlista

Sametingsrådet har satt ned en arbeidsgruppe som skal arbeide for å fremme Ceavccageadgi/Mortensnes for verdensarvlista. Eksterne medlemmer i gruppa er:

- professor Bjørnar Olsen, Universitetet i Tromsø,
- direktør Øystein Ballari, Bioforsk Nord og
- dr. i religionsvitenskap og småbruker i Nesseby, Jorunn Jernsletten, Nesseby

Amund H. Steinbakken, som er prosjektansatt i Nesseby kommune/Varanger Samiske Museum på midler fra Miljøverndepartementet for utvikling og formidling av Ceavccageadgi/Mortensnes, er gruppens sekretær.

To ansatte hos Riksantikvaren deltar som observatører. Arbeidsgruppens mandat er å utvikle strategi og argumentasjon, å utforme informasjons- og promoteringstiltak og å skissere en videre utvikling av området. Gruppen skal videre skape linker/synergieffekter mellom verdensarvbeid og arbeidet med den nye nasjonalparken på Varangerhalvøya, herunder å vurdere om/hvordan fangstminnene på Varangerhalvøya kan inngå i verdensarvbeid. Arbeidsgruppa har gjennomført 2 møter, et av dem med befarung i aktuelle områder.

Forprosjekt kunnskapsstiftelse for ivaretagelse av samiske arealinteresser og land- og ressursrettigheter

Sametingsrådet har bevilget kr 400.000 til Norske Reindriftsamers Landsforbund i samarbeid med Svenska Samernas Riksförbund til et forprosjekt som skal lage en gjennomføringsplan for en felles ideell norsk-svensk stiftelse. Formålet er at stiftelsen skal bidra til kompetansehevede innsats for tradisjonelle samiske næringer og samiske land- og ressursrettigheter. Stiftelsen skal rette sitt arbeid mot arealinngrep og endret utmarksbruk som påvirker bruksområder og naturressurser. Den skal og kunne drive med dokumentasjonsarbeid og arbeid for økt forståelse i samfunnet om grunnlaget for bærekraftige samiske samfunn. Forprosjektet skal utrede og foreslå organisering, formulere formål og vedtekter, kartlegge kompetansebehov og ressurspersoner, og kartlegge budsjettbehov og finansieringsformer. Forprosjektet skal være i en aktiv dialog med Sametinget i utarbeidelsen av gjennomføringsplanen

- Gjennom aktiv virkemiddelbruk styrke kunnskapen om samisk tradisjon og historie samt grunnlaget for bevaring og vern av samiske kulturminner.
- Forvalte samiske kulturminner på bakgrunn av egen historie og egne verdier.
- Dokumentere og formidle kunnskap om samiske kulturminner og kulturmiljø.
- Ivareta kjønnsperspektivet i forbindelse med dokumentasjon og registrering av samiske kulturminner.
- Følge opp arbeidet med kartlegging og forvaltning av tradisjonell kunnskap, herunder dokumentasjon og synliggjøring av samisk tradisjonell kunnskap i forbindelse med registrerings- og restaureringsprosjekter.
- Utvikle positive klimatiltak og tilpasningsstrategier som integrerer samenes tradisjonelle kunnskaper i beslutninger knyttet til klimapolitikken.

Klimapolitikk

Sametingsrådet har vært i kontakt med Norges nye forhandlingsleder for klimaforhandlingene, Henrik Harboe. Miljøverndepartementet forsikret Sametinget om full informasjon og involvering i prosessen frem mot klimatoppmøtet, COP 17, i Durban i Sør-Afrika i begynnelsen av desember 2011.

- Integrere kjønnsperspektivet i Sametingets miljø- og arealpolitikk.

7 Helse, sosial og omsorg

Sametingets helse- og sosialpolitikk bygger på en likeverdig helse- og sosialtjeneste til det samiske folk på lik linje med befolkningen for øvrig. Grunnlaget for å sikre målsettingen om en likeverdig tjeneste er kunnskap om og kompetanse i flerkulturell forståelse og samisk språk og kultur på alle nivåer.

Hovedmål

- En likeverdig helse-, sosial- og omsorgstjeneste til det samiske folk som tar utgangspunkt i samisk språk og kultur.

Delmål

- En styrket helse-, sosial- og omsorgstjeneste tilpasset den samiske befolkningens behov.
- Helse-, sosial- og omsorgspersonell over hele landet gis opplæring i samisk språk- og kulturkompetanse.

Strategi

- Gjennom dialog og samarbeid med myndigheter og relevante aktører sikre Sametingets innflytelse på utforming og gjennomføring av helse- og sosialtjenester til det samiske folk.

Behandling av samhandlingsreformen i Stortinget

Sametingsrådet deltok, i samarbeid med Norske samers riksforbund, på Stortingets høring om forslag til lov om folkehelsearbeid og lov om kommunal helse- og omsorgstjeneste. I høringen presenterte Sametinget sitt syn på å lovfeste samiske pasienters rettigheter i de aktuelle lovene.

Deltagelse på nordisk helsetilsynskonferanse

Sametingsrådet deltok med innlegg på arrangementet ”Kulturforståelse – av betydning for tjenestetilbudet til urbefolkning ” på nordisk helsetilsynskonferanse i Tromsø, arrangert av Helsetilsynet i Norge.

Stortingsmelding om utdanning for velferdstjenestene.

Sametingsrådet har i perioden 13.12.2010 - 28.5.2011 deltatt i referansegruppen for stortingsmelding om utdanning for velferdstjenestene. Sametingsrådet har gitt skriftlig innspill til prosjektgruppen for meldingsarbeidet. Referansegruppearbeidet er avsluttet, og stortingsmeldingen legges frem høsten 2011.

Innspill til regjeringens nasjonal strategi for bioteknologi.

Sametinget har gitt innspill til regjeringens arbeid med nasjonal bioteknologi. Sametinget anser arbeidet med nasjonal strategi for bioteknologi som viktig og av betydning av for det samiske folk. Sametinget viser i sitt innspill til at Sametinget har sammen med flere departement deltatt i prosesser som er av betydning for arbeidet med nasjonal strategi for bioteknologi. Det vises blant annet til arbeidet med naturmangfoldloven fra 2009 og Nagoya-protokollen fra 2010 under konvensjonen om biologisk mangfold. Dette arbeidet har laget regler om tilgang til genetiske ressurser og en rimelig og likeverdig fordeling som følger av utnyttningen av slike ressurser. Sametinget forventer at dette implementeres i nasjonal strategi for bioteknologi. Sametinget viser også til urfolks rettigheter jfr. ILO-konvensjon nr. 169 og FNs erklæring om urfolks rettigheter.

Sametinget påpeker videre i sitt innspill at Nasjonal strategi for bioteknologi vil være med på å ta viktige veivalg i spørsmål om hvilken forskning vi har behov for og på hvilken måte vårt samfunn skal forvalte den kunnskap forskningen gir oss. Den samiske befolkningen vil i så henseende ha en del spesielle utfordringer. Samisk genmateriale vil på en rekke områder skille seg ut fra majoritetsbefolkningen i Norge, og vil derfor kunne være interessant i forskningssammenheng. Sametinget er kjent med at genmateriale i dag ikke registreres med etniske kjennetegn. Men i enkelte områder av Norge vil det ikke være vanskelig å fastslå at genmateriale fra dette området vil være fra den samiske befolkningen.

Den samiske befolkningen har rett til å delta i prosesser som angår deres fremtid. Slik er det også i spørsmålet om utforming av etiske standarder og eierskap i bioteknologiske spørsmål.

Idedugnad Likestillings- og diskrimineringsombudet

I forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i år arrangerte Likestillings- og diskrimineringsombudet en idédugnad i Karasjok 29.8.2011. Ombudet hadde invitert politikere, organisasjoner og enkeltpersoner for å diskutere likeverdige helsetjenester for samiske pasienter. Formålet med dugnadene er å få brukt de konkrete eksemplene til å belyse prinsipielle problemstillinger rundt diskriminering/ manglende likeverd samt gode praksiser i helsetjenestene, og dermed jobbe for å heve kompetansen på dette.

Sametingsrådet holdt innlegg på møtet. Innlegget hadde fokus på språk og kulturkompetanse som en forutsetning for likeverdige tjenester, for kvalitet i behandling og omsorg, for pasientsikkerhet og pasienttilfredshet. Flere på møtet tok opp behovet for ansatte i helsetjenesten med kompetanse i samisk språk og kultur. Likestillings- og diskrimineringsombudet skal ferdigstille krav og anbefalinger basert på det som har kommet fram i alle idédugnadene som har vært arrangert. Disse skal så overleveres politisk ledelse i forbindelse med valget. Ombudet har også lovet å følge opp saken med Sametinget.

- Arbeide for at samiske barns rettigheter i møte med barnevernstjenesten ivaretas.

Møte med barnevernspanelet

I forbindelse med regjeringens planlagte stortingsmelding om barnevernet, ble det nedsatt et panel bestående av fagmiljøer og folk med erfaring fra og med barnevernet. Barnevernspanelet skal avgi en rapport som skal gi råd til politikerne om hva som bør gjøres for at barnevernet skal bli bedre i årene som kommer. Panelet skal uttale seg om barnevernets organisering, om lovverket, om kompetanse, om brukermidvirkning og om tiltak. Sametinget hadde møte med barnevernspanelet i juni 2011. Tema for møtet var samiske barns rettigheter i kontakt med barnevernstjenesten, behovet for språk og kulturforståelse i barnevernstjenesten og utfordringer samiske barn og familier møter i kontakt med barnevernstjenesten.

Barnevernskonferanse

Sametinget har i perioden januar til august planlagt barnevernkonferanse i Alta 18. – 19.10.2011. Konferansen arrangeres i samarbeid med Fylkesmannen i Nordland, Troms og Finnmark, Bufetat region nord og Høgskolen i Finnmark. Tema for konferansen er ”Et barnevern til beste for samiske barn”.

Referansegruppe for masterutdanning i barnevern

Sametinget har takket ja til å delta i referansegruppe for planlagt masterutdanning i barnevern ved Universitetet i Tromsø. Første møte avholdes i oktober 2011.

- Arbeide for at kriminalomsorgen tilpasses samiske innsattes behov.
- Gjennom aktiv virkemiddelbruk bidra til å utvikle og tilrettelegge for en helse- og sosialtjeneste som bygger på samisk språk- og kulturforståelse på alle nivå.

Virkemidler til helse-, sosial og omsorg

Sametingsrådet har i juni 2011 behandlet 30 søknader om støtte til helse-, sosial- og omsorgsprosjekter. Samlet søknadssum var kr 7 242 625, og avsatte midler i budsjett for 2011 var kr 2 850 000. 14 prosjekter fikk tildelt kr 2 700 160,- innenfor syv av årets prioriterte områder.

Det er kommet inn søknader fra alle områder i Sápmi, og hovedvekten av søknader kommer fra det nordsamiske området. En stor del av søknadene har som mål å fremme kunnskap om samisk språk og kultur i eksisterende helse- og sosialtilbud. To prosjekter i sør- og lulesamisk område har fått tildelt prosjektmidler. Sametingsrådet ser det som positivt at årets søknader har sterk faglig forankring i sine respektive organisasjoner. Dette viser at virkemiddelordningen har hatt positiv innvirkning for Sametingets mål om en bedre tilrettelagt helse-, sosial- og omsorgstjeneste for samiske brukere.

8 Regionalutvikling

Et forpliktende samarbeid mellom Sametinget og statlige og regionale myndigheter bidrar til å styrke og synliggjøre samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Hovedmål

En levende samisk kultur, språk og samfunnsliv i de områdene samarbeidsavtalene gjelder

Strategi

- Skape gode rammevilkår for samisk språk, kultur og samfunnsliv gjennom dialog og samarbeid med regionale myndigheter samt andre relevante aktører.

Politisk møte mellom Finnmarkseiendommen, Finnmark fylkeskommune og Sametinget

To ganger i året avholdes det politiske kontaktmøter mellom Finnmarkseiendommen, Finnmark fylkeskommune og Sametingsrådet. Et av møtene ble holdt i juni, hvor Sametingsrådet var vertskap. Blant sakene som ble tatt opp, var ordninger for forvaltning av overskudd. Partene ble enige om å sette sammen en administrativ samarbeidsgruppe i løpet av høsten 20011 og utarbeide et mandat for denne.. Det vil til høsten komme en markering av at det er 5 år siden etableringen av FeFo. Ellers presenterte Finnmark kraft planer og utvikling i selskapet. FeFo orienterte om elgjakt i Anarjohka, regulering av fiske og småviltjakt og om deres bidrag i arbeidet til Finnmarkskommisjonen. Neste møte holdes i januar 2012, og da er FeFo vertskap.

- Styrke det regionale utviklingsarbeidet gjennom samarbeidsavtalene med fylkeskommunene og de regionale utviklingsprogrammer (RUP)/RUP-partnerskapet.
- Gjennom aktiv virkemiddelbruk styrke samisk språk, kultur og samfunnsliv.

9 Internasjonalt og samisk samarbeid

Sametinget forvalter prinsipielle standpunkt og interesser som fremmes og forsvares på den internasjonale arena. Det er viktig at urfolksdimensjonen i nasjonale og internasjonale fora blir ivarettatt, og at saker som har betydning for urfolk blir fremmet både nasjonalt og internasjonalt.

Det grenseoverskridende arbeidet retter seg blant annet mot nasjonale og internasjonale fora og arenaer som angår FN, nordområdepolitikk, Samisk parlamentarisk råd, Barentssamarbeidet, nordisk samarbeid, arktisk samarbeid, Interreg og EU.

Hovedmål

- Urfolk bestemmer over egen utvikling og har mulighet til å ivareta egne interesser internasjonalt.

Delmål

- Et utstrakt samarbeid mellom samene over landegrensene.
- Sametinget er en selvstendig aktør i samspill med andre i det internasjonale arbeidet.
- Den internasjonale rettsutviklingen for urfolk er bedret.

Strategi

- Gjennom dialog med sentrale, regionale og lokale myndigheter og andre aktuelle aktører styrke rammevilkårene for internasjonalt arbeid og samarbeid.
- Skape gode rammevilkår for internasjonalt samarbeid gjennom dialog og samarbeid med samene over landegrensene og andre urfolk.
- Følge opp rapporteringer til ILO og FN.
- Medvirke til en snarlig ratifisering av Nordisk Samekonvensjon.
- Følge opp Sametingets vedtak om ny norsk – svensk reinbeitekonvensjon.
- Positiv utvikling i de østsamiske samfunn, og videre utvikling av østsamenes samarbeid på tvers av landegrensene.

- Bidra til en nordområdeutvikling som styrker utvikling av samisk og andre urfolks kultur og samfunn.
- Arbeide for å synliggjøre de vanskelige forhold mange av verdens urfolk lever under.

Møte med Utenriksdepartementet

En av arenaene for Sametinget å fremme urfolksdimensjonen i internasjonale fora, er gjennom de halvårige møtene mellom Sametinget og Utenriksdepartementet (UD). 24.6.2011 møttes sametingspresidenten og statssekretær Erik Lahnstein i Karasjok for å diskutere utenrikspolitiske saker som har betydning for urfolk, inkludert samer. På sakslista var saker som gjelder FN, nordområdepolitikk, nordisk samarbeid og Barentssamarbeidet.

Sametinget orienterte om sin deltakelse på Permanent Forum i New York. På Permanent Forum tok Sametinget til orde for å holde en forberedende konferanse for verdens urfolkskonferanse i 2013. Fra FNs side er det ikke lagt opp til noen formelle forberedelser til verdenskonferansen. Samtidig er urfolk representert gjennom sine respektive stater på denne konferansen. Det vil derfor være vanskelig for urfolk å komme til ordet på verdenskonferansen. Den forberedende konferansen skal gi urfolkene en anledning til å få diskutert saker og samordne innspill før verdenskonferansen. På møtet med UD ble det diskutert om en slik konferanse skal arrangeres, og hvordan prosessen fram til en slik forberedende konferanse eventuelt skal være.

Når det gjelder FN ble også FNs frivillighetsfond for urfolk og FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter James Anayas rapport om situasjonen for samene diskutert. Rapporten vil bli tatt opp i menneskerettighetsrådet i september.

Regjeringen arbeider med en ny stortingsmelding om nordområdepolitikken. Sametinget er i dialog med UD om meldingen. På møtet understreket Sametinget viktigheten av at urfolksperspektivet er tydelig i meldinga.

Andre aktuelle saker når det gjelder nordområdepolitikken som ble tatt opp på møtet var etiske retningslinjer for næringsvirksomhet og situasjonen for samer på russisk side.

Norge skal overta formannskapet både i Nordisk ministerråd og i Barentsrådet. Det er også bestemt at Arktisk råds sekretariat skal være i Tromsø. På møtet mellom Sametinget og UD ble strategier for Norges mer sentrale rolle i disse organene tatt opp. For Sametinget er det viktig at urfolksdimensjonen blir sentral i Norges formannskapsperiode i de to rådene. Videre må det i sekretariatet til Arktisk råd være kompetanse om urfolks rettigheter og interesser. Dette var en av forutsetningene for at Sametingene i Sverige, Norge og Finland støttet etableringen av sekretariatet i Tromsø.

- Gjennom aktiv virkemiddelbruk bidra til å opprettholde og videreutvikle Barents urfolkskontor i Lovozero.
- Gjennom aktiv virkemiddelbruk bidra til å opprettholde og videreutvikle samisk kultur og samfunnsliv.
- Arbeide for kunnskapsoppbygging om internasjonale konvensjoner som omhandler urfolk, herunder FNs urfolkserklæring.

Ekspertmekanismen for urfolksrettigheter (EMRIP) - 4. sesjon

Sametingsrådet var til stede under ekspertmekanismen for urfolksrettigheters (EMRIP) 4. sesjon. To hovedtemaer i år var EMRIPs studie om urfolks rett til å delta i beslutningsprosesser og FNs urfolkserklæring. Til studiet om urfolks rett til å delta i beslutningsprosesser holdt Sametinget innlegg hvor man kommenterte rapporten til EMRIP. Det ble uttrykt støtte til rapportens innhold som omhandlet viktige elementer ved konsultasjonsprosedyrer og at urfolksparlamenter gis selvstendig konsultativ status, på lik linje med stater og NGO-er innenfor FN-systemet. Det ble avslutningsvis oppfordret at staten trakk tilbake sin stemmereservasjon avgitt ved vedtakelsen av urfolkserklæringen.

EMRIP endelige rapport ble vedtatt i slutten av sesjonen der EMRIPs forslag til Menneskerettighetsrådet fremkommer. Det ble til sammen fremmet 8 forslag, som alle ble vedtatte. I beretningen blir kun tre forslag referert:

Foreslåtte tema for studie til neste år er fortsatt å se på ufolks rett til å delta i beslutningsprosesser, men da i relasjon til industri som baserer seg på ressursutnyttelse/utvikling.

Videre foreslår EMRIP at Menneskerettighetsrådet oppfordrer Generalforsamlingen, snarlig til en styrking av urfolks rett til deltakelse ved FN, hvor blant annet urfolksparlamentet (som Sametinget) får som minimum samme status som NGO-er innenfor FN systemet.

EMRIP oppfordrer Menneskerettighetsrådet til å anerkjenne det norske Sametingets forslag om å holde en forberedelseskonferanse i 2013 i Alta, og ber om at Generalforsamlingen og statene sikrer at konklusjonene av slik forberedende konferanse integreres i resultatet av Verdenskonferansen i 2014.

EMRIP-rapporten behandles av Menneskerettighetsrådet 20.9.2011 år, hvor Sametinget vil være tilstede.

Middagsmøte i Genève under EMRIPs sesjon

Under EMRIP sesjonen i år så samlet Sametinget representanter fra de 7 urfolksregionene til middag hvor man diskuterte urfolks forberedelse i forkant av Verdenskonferansen i 2014. Alle de 7 regionene var representert under middagen. Resultatet ble at man ble enige om å utforme et konseptdokument hvor blant annet strategier for forberedelse til urfolk ble oppramset. Dette forslaget ble tatt opp på urfolks caucus (et politisk møte for en gruppe mennesker som tilhører det samme politiske parti eller fraksjon) dagen etter, og fikk der samtykke til å gjennomføre planen. Sametinget i Norge er en av skriverne til utkastet til konseptdokumentet. Utkast til konseptdokumentet forelå fra 5.8.2011. En av strategiene er at Sametinget gjennomfører en forberedende urfolkskonferanse i Alta 2013. Konseptdokumentet vil bli oversatt til engelsk, fransk, spansk og russisk. Dette arbeidet vil fortsette.

11 Kunngjøring av nye saker - oppfølging

Sametingsrådets oppfølging av nye saker kunngjort på plenumsmøtet sak 20/11.

Forslag 1: Sametinget må ta tak i de nye tørrfiskreglene

Sametinget stiller seg positiv til å finne frem til løsninger som gjør at fiskerne fortsatt kan henge fiske til tork. Perioden med henging av fisk til tork er i år på mange måter over, men Sametinget vil i tiden som kommer søke kontakt med aktuelle myndigheter og næringsorganisasjoner for å løse saken før hengeperioden i 2012 tar til. Sametinget anser denne saken som viktig for utvikling og av fjord- og kystfiske i samiske områder.

Forslag 2: Etablering av barnas Sameting

Plenumsledelsen har svart Silje Karine Muotka i oppfølgingen av forslag 2 i sak 20/11 Kunngjøring av nye saker.

Forslag 3: Behov for fiskemottak i Altafjorden

Sametinget ser det som avgjørende for utvikling og bosetting i samiske områder at det er mottak av fisk i områder der det er behov for slike tiltak.

I forbindelse med mottak av fisk i Altafjorden har Sametinget hatt to orienteringsmøter – den 24.6.2011 og 8.9.2011 - med Alta kommune og aktuelle næringslivsaktører. Saken har sine utfordringer både når det gjelder råstoff, produksjonsform, logistikk, etableringsmessig og økonomisk. Saken er ikke sluttbehandlet, men Sametingets ønsker å stille seg positiv til en mottaksordning som både på lang og kort kan sikre fiskerne og befolkningen generelt et mottak av fisk i Altafjorden.

Forslag 4: Ny vurdering av det samiske navnet på valgkrets 5

Sametingsrådet vurderte spørsmålet om endring av navn på valgkrets 5 som ble fremmet som ny sak i november 2009. Sametingsrådet svarte den gang at "Valgkretsnavnene har vært på høring hos gruppene i Sametinget før lov og forskrift for sametingsvalget ble fastsatt. Sametingsrådet ser ikke at det er godt nok argumentert for å sette i gang en endringsprosess på valgkretsnavnene på det nåværende tidspunkt. Alle

navnene på valgkretsene har vært gjennom den samme prosessen før navnene ble vedtatt.” Sametingsrådet kan ikke se at det fremkommer noen nye momenter som tilsier at valgkretsnavnet bør vurderes på nytt.

Når det gjelder forholdet til Lov om stadsnavn av 1990 er formålet med loven å ta vare på stedsnavn som kulturminne, og gi de en skriftform, og slik medvirke til kunnskap til og aktiv bruk av navnene. Stadsnavn defineres jf. § 2a) ”stadnavn, navn på geografiske punkt, liner og område som kan kartfestast.” Navn på valgkretsene er konstruerte navn på et stort område og ikke stedsnavn i den forstand loven henviser til og valgkretsnavnene faller dermed ikke inn under stadsnavnloven.

Forslag 5: Angående utdanning innen sørsamisk språk og andre samiske fag i Norge og Sverige

Etter dagens regler som Statens Lånkasse praktiserer gis det ikke studiestøtte for deltidsstudium i Sverige. Reglene til Lånkassen er at nettstudier må være ved et norsk lærested. I dag er det slik at studenter som ønsker å lese sørsamisk utover de 60 poeng som man tilbyr ved HiNT – Høgskolen I Nord-Trøndelag, fortsetter med C- og D-kurs ved UmU - Universitetet i Umeå, Sverige. For å være berettiget til utdanningsstøtte fra Statens Lånkasse ved deltidsstudier i Sverige, må faget eller studiet man tar, godkjennes av den norske studieinstitusjonen man er opptatt ved som en del av den utdanningen man er i gang med. En må være opptatt som student ved en studieinstitusjon i Norge som har en avtale om utveksling av studenter med den aktuelle studieinstitusjonen og da for det faget man ønsker å lese. En slik avtale om utvekslingsstudier gir mulighet og rett til støtte gjennom Statens Lånkasse for utdanning. En slik avtale om utveksling av studenter mellom de respektive studieinstitusjonene må være klargjort før et eventuelt studie påbegynnes.

I dag finnes det ingen slike avtaler for noen sørsamiske studier. I og med at man ved UmU har både studier i sørsamisk språk og andre samiske emner, ser Sametinget behov for å få på plass en avtale om slike utvekslingsstudier mellom HiNT og UmU. Sametinget har vært i kontakt med HiNT for å be dem se på mulighetene for å få til et samarbeid med UmU. De var positive og vil arbeide videre med saken. Målet er at en slik utvekslingsavtale mellom HiNT og UmU skal gjøre det mulig for studenter ved HiNT til å ta forskjellige samiske fag ved UmU og samtidig være berettiget til studiestøtte fra Statens Lånkasse. Ved et samarbeid vil man kunne bygge et fullstendig studium i et bachelorprogram i sørsamisk.

Saken vil bli fulgt opp fra Sametingets side.

Forslag 6: Hyttebygging og plan om hytteområde i Lille Lerresfjord

Generelt er det slik at kommunene avsetter areal for hyttebygging i den overordna arealplanen, kommuneplanens arealdel. En godkjent arealdel vil være den viktigste styringsredskapen for all arealforvaltning i kommunen. Arealdisponeringen blir vedtatt i tett samarbeid med alle aktuelle interesser, det være seg kultur- og miljøverneinteresser, jordbruk – og reindriftsinteresser eller ulike utbyggingsinteresser. Forhandlinger mellom de mange interessene resulterer til slutt i en plan som er bindende for all arealdisponering i det vedtatte tidsrommet.

Områder for ønsket hyttebygging kan avsettes på offentlig grunn eller privat grunn. Hyttetomter avsettes i planen etter to ulike prinsipp:

- hyttetomter i regulerte felt
- hyttetomter som kan bygges ut spredt innenfor et avgrensa område

Hyttetomter i regulerte felt:

I Finnmark er det slik at kommunene oftest står for utarbeiding av reguleringsplaner for hyttetomter på Finnmarkseiendommens (FeFo) grunn, mens private står for planlegging på egen grunn. Tildeling av hyttetomter er det imidlertid eier som står for. Det betyr for Finnmarks vedkommende at FeFo tildeler hyttetomtene innenfor egen eiendom. Tomteltidelingen skjer etter loddtrekning. Alle søkere stilles likt og har samme mulighet til å få tomt. For å sikre kommunens egne innbyggere en større mulighet enn andre til å få tomt, gir FeFo kommunene anledning til å tildele 50 % av tomtene til fast bosette i kommunen. Dette

skjer ved første loddtrekning av regulerte tomter. Alta kommune har ikke benyttet seg av denne muligheten.

Dersom en privat grunneier legger fram en reguleringsplan for hyttetomter, og får denne godkjent i kommunen, står vedkommende fritt til å selge disse etter eget ønske.

Spredd hyttebygging:

I tillegg til hyttetomter i regulerte felt gis det også mulighet til spredt utbygging i avgrensa områder som i kommuneplanens arealdel er avsatt til det. Dette er helst på privat grunn, men i noen grad også på FeFo-grunn. Dersom en grunneier får tillatelse til spredt utbygging av hyttetomter, står vedkommende fritt til selv å tildele disse tomtene etter eget ønske.

FeFos regler som åpner for å favorisere kommunens egne innbyggere ved tildeling av hyttetomter, omfatter ikke eventuelle familiemedlemmer som bor utenfor kommunen. Det vil være krevende å administrere et slikt tildelingsprinsipp. Det kan være uklart hva som menes med familiemedlem, hvor langt ut i slektskapet skal det for eksempel gå? Og hvem skal kontrollere dette? I tillegg er det fri omsetning av eiendom i Norge. Det betyr at hytteeieren står fritt til å selge til hvem det måtte være, og når vedkommende måtte ønske det.

En eventuell begrensning i dette vil kunne påvirke prisnivået alvorlig, noe de aller færreste ønsker. Kommuneplanens arealdel for Alta stiller krav til plan for utbygging av hyttetomter i et avgrenset område i Lille Leresfjord. Her vil det være mulig å bygge inntil 15 hytter. Området er i privat eie. I tillegg gis det mulighet for spredt utbygging i Lille Leresfjord. I Store Leresfjord (Marivika) gis det mulighet for utbygging av 5 tomter på et areal som dels er privat, dels er FeFo-grunn. Alta kommune opplyser at de er i dialog med FeFo for i større grad å styre den spredte hyttebygginga. Tanken er at dette skal gi en større mulighet for de som tilfeldigvis ikke har privat eiendom i området, til å kunne skaffe seg hyttetomt her.

Forslag 7: Pilotprosjekt for eldre samer i Oslo

I arbeidet med samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Oslo kommune har sametingsrådet tatt opp temaet kulturtilpasset pleie- og omsorg for eldre samer i Oslo. Vi har pekt på de samisk eldres situasjon med tanke på språk og kommunikasjon, der kommunene vil ha en utfordring hvis pasienter på grunn av alderdom og/eller andre sykdommer blir enspråklige samiske og pleierne ikke har samisk språk- og kulturkompetanse. Språk- og kulturkompetanse hos ansatte er et viktig kriterium for kvalitet og pasientsikkerhet i behandling og pleie, men vel så viktig i omsorgstilbudet for å bidra til en verdig og meningsfull alderdom.

Hvordan Oslo kommune velger å løse utfordringene er i første omgang deres ansvar, men sametingsrådet vil bidra til det beste for eldre samer i Oslo. Vi vil blant annet vise eksempler på hvordan andre kommuner har løst lignende utfordringer. Oslo kommune vil også blitt orientert om tilskuddsmidler som Sametinget disponerer til helse- og sosialprosjekter for å tilrettelegge helse-, sosial- og omsorgstjeneste for samiske brukere.

NSRs forslag om pilotprosjekt for eldre samer i Oslo vil bli presentert for Oslo kommune. I den sammenheng er det naturlig å orientere om det nyopprettede Nasjonale utviklingscenteret for sykehjemstjenester til den samiske befolkningen, som muligens kan bidra og bistå Oslo kommune med kunnskap og ideer.

Et annet tiltak som sametingsrådet vil vise til er helseprosjektet ved Várdobáiki som Sametinget også har støttet økonomisk over flere år. Dette er et samarbeid mellom to kommuner som har resultert i økt bevisstgjøring og kunnskap om samisk språk og kultur, om samiske eldre brukere og dere behov ved institusjoner og ved åpen omsorg. Helsetreffene ved Várdobáiki er et godt eksempel på hvordan de har klart å samle og skape et møtested for de samiske eldre i området, der de har fått treffe andre, snakke samisk språk, spise tradisjonell samisk mat og gjøre forskjellige aktiviteter. Várdobáiki har i regi av helsetreffene også bidratt med informasjon til kommuner og lignende om samiske pasienters behov.

I dag eksisterer det ikke noen spesiell tilbud for samiske eldre i Oslo og omegn og samiske eldre i området er heller ikke organisert seg som gruppe. Ved å skape et samlingssted/miljø for eldre samer i Oslo og omegn, vil man lettere kunne samordne de eldres stemme og slik kartlegge utfordringer og behov og imøtekomme de samiske eldres behov på en best mulig og hensiktsmessig måte.

Sametingsrådet vil følge opp Oslo kommune i deres arbeid for å ivareta samiske pasienters og brukeres/eldres rettigheter og behov i helse- og omsorgssektoren.

Forslag 8: Sikre drift av Nuoraj TV et lulesamisk medietilbud.

NuorajTV hadde en prøveperiode høsten 2010 med stor suksess. Prøvedriften ble finansiert av Sametinget, Nordland Fylkeskommune og Arbeids- og Inkluderingsdepartementet. Sametingsrådet har i 2011 vært flere ganger i dialog med både redaksjon og prosjektlederen i NuorajTv, samt orientert Kulturdepartementet om prosjektet. NuorajTv har ikke søkt om midler til drift i 2011 fra Sametinget. Dette grunner i mange ulike forhold, som mangel på menneskelige ressurser og at folk har vært under utdanning. NuorajTv ønsker fra 2012 å få fullfinansiert drift for en lulesamisk og også en sørsamisk redaksjon, blant annet med midler fra Sametinget. Sametingsrådet er varslet om at søknad for drift av NuorajTv for 2012 vil foreligge.

Sametingsrådet er enig i at det er viktig å satse på medietilbud for samiske barn og unge, spesielt på lule- og sørsamisk. At NuorajTv nå vil satse på et internettilbud for unge på begge disse samiske språkene, ser Sametingsrådet på som meget positivt. Sametingsrådet vil komme tilbake til spørsmålet om finansiering av drift for NuorajTv når en søknad fra dem foreligger.

Forslag 9: Entreprenørskap som et viktig distriktspolitisk virkemiddel.

Det er riktig som NSR påpeker at undersøkelser viser at ungdom som har deltatt i elev- og ungdomsbedrifter i større grad starter opp med virksomhet i voksen alder, enn de som ikke har deltatt i slike bedrifter. Det er derfor viktig at det satses mer på elev- og ungdomsbedrifter også i samiske områder. Dette vil føre til større etablererhyppighet i disse områdene. Ungt entreprenørskap arbeider med entreprenørskap i utdanning og er en sentral og avgjørende aktør i denne sammenheng.

Sametingsrådet vil på bakgrunn av dette ta kontakt med Ungt entreprenørskap for å diskutere hvordan satsingen på elev- og ungdomsbedrifter kan styrkes i samiske områder. I tillegg vil det være aktuelt å diskutere hvordan Ungt entreprenørskap kan styrke sin samiske kompetanse og hvordan organisasjonen kan samarbeide med Sametinget.

Forslag 10: Sametinget ønsker flere språksentre

Sametingsrådet er enig i at språksentrene er viktige arenaer i fremme og styrking av samiske språk. I bevaring av språk er det viktig at det finnes et fast sted der folk kan komme å snakke samisk, og språksenteret fokuserer i utgangspunktet samisk språk og synliggjør det samiske ved stedet. I dag er det slik at Sametinget ikke kan opprette språksentra. Hver kommune må selv velge hvordan de best kan arbeide med å fremme og styrke samisk språk, og de må selv velge om de vil opprette språksentra. Sametinget er nå i gang med utarbeiding av samarbeidsavtaler med kommunene i forvaltningsområdet. Rådsmedlem Ellinor Jåma har derfor avholdt møter med hver kommune og hver fylkeskommune. På disse møtene har rådsmedlemmet fremmet det som Sametinget anser som viktig når kommunene og fylkeskommunene skal utarbeide avtalene. På disse møtene har Ellinor Jåma lagt vekt på at språksentrene er viktige når samiske språk skal fremmes og styrkes.

Forslag 11: Forprosjekt Henrik Kvandahl museet

Sametingsrådet ser det som positivt at Várdobáiki søker samarbeid om kartlegging, dokumentasjon og formidling av Henrik Kvandahls arbeid. Sametingsrådet ser også at det er potensial for at dette samarbeidet inkluderer formidling og forvaltning av arbeidene etter den samiske pioneren Henrik Kvandahl. Videre anser sametingsrådet at det er positivt at arbeidet organiseres under virksomheten ved Várdobáiki samisk senter, i henhold til Delutredninga som sier at samisk museumsvirksomhet i Nordre Nordland og Troms bør samles under museumsvirksomheten ved Várdobáiki. I Sametingets budsjett er det avsatt midler til ulike formål som fordeles etter søknad. En søknad med prosjektbeskrivelse vil bli vurdert ut fra de prioriteringene som foreligger.

Forslag 12: Opplæringstilbud i samisk for voksne

Det 5-årige voksenopplæringsprogrammet i samisk som Samisk høyskole har fått i oppdrag å utvikle og gjennomføre, er et program som har som formål å få flere aktive språkbrukere i samisk. Målgruppen for dette voksenopplæringsprogrammet er alle ikke-samisktalende samer i et vidt geografisk område, og spesielt i de områder hvor fornorskningen har skadet mest. Dette voksenopplæringsprogrammet skal tilpasses lokale behov. Samisk høyskole har i dag samarbeid med nesten alle språksentrene, som skal bistå i den praktiske gjennomføringen.

Dette tilbudet er primært et tilbud hvor ikke-samisktalende skal få trening i å snakke samisk. Tilbudet er på grunn- og videregående nivå. Sametinget ser at videre språktrening etter gjennomført kurs er viktig. Sametinget vil i sin melding om opplæring drøfte hvordan en best kan tilrettelegge for samiskspråklige møteplasser, der det kan være mulighet for å praktisere og videreutvikle det samiske språket. Dette vil også bli mer omtalt i språkmeldingen.

Det samiske samfunnet trenger økt rekruttering av samisktalende studenter, det er også viktig at Samisk høyskole også tilrettelegger for at ikke samisktalende skal kunne kvalifisere seg til å bli samisktalende og få muligheter til å ta samiskspråklig høyere utdanning.

Forslag 13: Gi eldre og langtidssyke pasienter en mer innholdsrik hverdag basert på sitt språk og kultur

Sametingets hovedmål er å sikre et helse-, sosial- og omsorgstilbud til det samiske folket. Det vil si at tilbudet skal tilpasses den samiske befolkningens behov. Dette forutsetter blant annet helse-, sosial- og omsorgspersonell over hele landet gis opplæring i samisk språk- og kultur, videre at mål forankres i styringsdokumenter og at tiltak utarbeides og gjennomføres i tjenesten.

Helse- og sosialtjenestene i Norge er lovpålagte tjenester underlagt statens ansvar, der kommunene er ansvarlig for primærhelsetjeneste og regionale helseforetakene for sykehusene og spesialisthelsetjenesten. Sametingets rolle i tjenestetilbudene er å vise hva som er samers behov og påse at samiske rettigheter etterleves.

Sametinget har og jobber stadig imot flere nivåer og aktører for å sikre at samiske eldre i omsorgsboliger, på sykehjem og på sykehus skal få kulturtilpasset pleie, omsorg og behandling. Dette skjer gjennom dialog, konsultasjoner og samarbeid med sentrale myndigheter, kommuner, fylkeskommuner og andre relevante aktører som er ansvarlige fra overordnede føringer og lovgivning til gjennomføring av tjenestetilbudet.

I tillegg har Sametinget i en årrekke bevilget helse- og sosialtjenestene i kommuner og andre aktører tilskudd til prosjekter med mål å fremme kunnskap om samisk språk og kultur i hjelpetilbudet. Evaluering av Sametingets prosjektmidler tildelt mellom 2001-2007 viser da også at tilskuddene har hatt en god effekt på kunnskapen om og forståelsen for samisk kultur og språk i helse og sosialtjenesten, og da spesielt i eldreomsorgen og i geriatrien.

Det er i år blant annet innvilget tilskudd til to prosjekter ved Nasjonalt utviklingssenter for sykehjemstjenester til den samiske befolkningen. Det er til utgivelse av bok med artikler om samiske pasienters møte med pleie og omsorgsarbeidere i kommune helsetjenesten og til prosjektet "Styrking av samiske mattradisjoner på sykehjem og heldøgnsboliger der samiske pasienter bor."

Sametinget har dessuten sammen med Karasjok kommune bidratt til opprettelse av Nasjonalt utviklingssenter for sykehjemstjenester til den samiske befolkningen. Dette er et 5-årig prosjekt med oppstart i 2011, der hovedoppgaven er å være pådriver for kunnskap og kvalitet og tilrettelegge for sykehjemstjenester til den samiske befolkningen. Ett av tiltakene i 2011 er at kommuner i samisk språkforvaltningsområdet skal jobbe med å etablere gode tilrettelagte tjenester innenfor sitt hvert sitt temaområde. Det er valgt åtte temaområder: Terminalpleie, Smertelindring, Tradisjonell samisk behandling, Slektforhold, Reminisensarbeid, Forståelse av sykdom og helse, Kost og ernæring / underernæring, Tillitsskapende arbeid.

Når det gjelder samisk kulturtilpasset omsorgs- og aktivitetstilbud på sykehus er det helseforetakene som er ansvarlig for dette. Sametinget har årlig konsultasjoner med helse- og omsorgsdepartementet om oppdragsdokumenter til helseforetakene i forhold til sikring av samiske behov og rettigheter. Videre har Sametinget vært i konsultasjoner om selve Samhandlingsreformen og den nye lovgivningen som følger av dette.

Sametingsrådet hadde sett at dagens helse- og omsorgstjeneste både på kommunalt nivå og på regionalt nivå hadde hatt mer kulturtilpasset tjenestetilbud til samiske eldre. Rådet vil derfor også i fremtiden søke å satse på ulike tiltak for at samiske eldre uansett i landet skal få ivaretatt deres språk og kultur og slik bevare samiske eldres egenverd og livskvalitet.

Forslag 14: Handlingsplan for samiske kyst og fjordområder

Sametingsrådet har gjennom konsultasjonsordningen som ble formalisert og vedtatt i 2005 hatt en økende samhandling og kontakt med offentlige myndigheter. I saken om å sikre samiske og lokale fiskeriinteresser (Kystfiskeutvalgets innstilling - NOU 2008:5) har Sametingsrådet fått gjennomslag for særdeles viktige elementer når det gjelder å gjenskape og sikre fiskeriinteresser i sjøsamiske områder.

Ut fra forhandlingsresultatet som Sametingsrådet og Fiskeri- og kystdepartementet nå er blitt enig om, vil både lokale fiskere og Sametinget få igangsatt forvaltnings- og høringsordninger som vil gi befolkningen en helt ny og annerledes mulighet enn tidligere til å fremme sine synspunkter i forvaltning og bruk av de marine ressursene i samiske områder. I denne sammenheng ser Sametingsrådet det som lite aktuelt å lage en handlingsplan på egen hånd, uten å se dette i en større sammenheng i de prosessene som nå foregår.

Merknad, NSRs sametingsgruppe v/Aili Keskitalo

NSRs sametingsgruppe har noen bemerkninger til Sametingsrådets virksomhet i perioden.

Sametingsrådets beretning sier noe om oppfølgingen av Regjeringens handlingsplan om samisk språk, men det framgår ikke direkte av beretningen at dialogen med regjeringen ikke går helt knirkefritt. Vi viser til dialogmøtet med Kunnskapsdepartementet i Oslo 16.-17.juni 2011. Her ble handlingsplanen for samiske språk drøftet. Det var satt av kr 400 000 til Elgå Opplæring i forhold til utvikling av terminologi og læremidler. I protokollen fra møtet fremgår det at "Sametinget ønsker at tildeling til tiltakene drøftes for de settes i verk, da Sametinget har ansvar for utvikling av samiske læremidler og ønsker at utviklingen sees i sammenheng, slik at det ikke blir overlapping. Sametinget og Fornyings- og administrasjonsdepartementet tar nærmere kontakt om saken." I denne sammenhengen er det å bemerke at det kan tyde på at Sametingets rolle i forhold til handlingsplanen for samiske språk ikke er sterk nok.

Når det gjelder stortingsmeldingen om fremtidens barnehage, det såkalte Øie-utvalget, fremkommer det av beretningen at Sametinget ikke er representert i utvalget. Det ønskes innspill til utvalgsarbeidet fra Sametinget. Det er viktig å fremheve at samisk representasjon i slike utvalg har stor betydning for å kunne påvirke saker. Sametingsrådet har i følge beretningen gjennomført et møte med Øie-utvalget den 23.08.11. På dette møtet burde også deltakelse fra oppvekst-, omsorgs- og utdanningskomiteen blitt prioritert, fordi dette er en viktig sak i kjerneområdet for komiteens virke, og fordi det er varslet en større barnehagemelding i Sametinget i 2012.

Sak 27/11 Retten til fisket i sjøsamiske områder ble vedtatt med knapt flertall på Sametinget i juni. Vi registrerer med bekymring at det i følge beretningen ikke har vært noen som helst oppfølging av saken. Dette står i skarp kontrast til det store hastverket man hadde for å få behandlet saken fra flertallets side. Siden det ikke har vært noen aktivitet er det relevant å spørre om saken med fordel kunne ha ventet til dette plenumet, og fått en grundigere behandling. Det dreier seg om fremtiden i sjøsamiske samfunnet, og om arbeid gjennom 40-år fra samiske organisasjoner for sjøsamiske rettigheter.

I beretningen fremkommer det at Kunnskapsdepartementet orienterte om videre behandling av rapport om fag- og timefordelingen for elever som har samisk opplæring. Rapporten har ikke vært ute på høring, og det burde den ha vært før saken legges frem for ledermøtet i Kunnskapsdepartementets

opplæringsavdeling i september. Samiske fagpersoner, foresatte og øvrige berørte burde fått anledning til å kommentere rapporten før saken behandles.

I beretningen fremkommer det at sametingsrådet gir ”råd og hjelp med oversettelser”, både via telefon og e-post, også hva angår samiske termer, både på nord-, sør- og lulesamisk, internt som eksternt. Dette kan vel ikke stemme? Hvem av sametingsrådets medlemmer ivaretar denne oppgaven i rådet? Det må jo være mer hensiktsmessig at Sametingets administrasjon benyttes i denne sammenhengen?

Det registreres at ansvaret for likestilling ikke lenger hører til under sametingspresident Egil Olli sine saksområder. Det har tidligere vært etterspurt i forbindelse med plenum hvilke saksområder hvert enkelt sametingsrådsmedlem har. For allmennheten og parlamentarikerne i Sametinget er det av stor betydning å være kjent med hvem som håndterer hvilke saker i sametingsrådet. Det må bekjentgjøres på en ordentlig måte når man bytter saksområder i sametingsrådet og fra hvilke datoer dette gjøres gjeldende, og det bør ikke gjøres i tide og utide. Flertallets argumentasjon for å trekke sametingsrådet ut av plenum gikk bl.a. på mer ryddighet og tydelighet i ansvarsforholdene. Vi kan ikke se at sametingsrådet har greid å leve opp til dette så langt.

Det er lite tilfredsstillende at oppfølgingen av den viktige Samhandlingsreformen har fått liten oppmerksomhet fra sametingsrådet i perioden, foruten deltakelse på stortingshøring. Det er ikke tilstrekkelig å forholde seg kun til Stortinget i denne saken, det må arbeides bredt også overfor kommunenes og fagmiljøene som faktisk tilbyr helsetjenester til brukerne. Sametingets manglende engasjement kan bl.a. ha ført til at viktige prosjekter som det flerkulturelle helsesenteret i Tysfjord ikke har fått finansiering fra Helse- og omsorgsdepartementet. Sametinget har tidligere bidratt til forarbeidet for senteret gjennom Helse- og sosialmidlene, og har derfor et ansvar for å sikre at dette følges opp videre.

Når det gjelder saken om nettsider for samiske ungdommer, så burde det fremkomme når disse nettsidene skal foreligge etter planen. Det har allerede gått et år siden nettstedet Infonuorra ble lagt ned, og det er viktig at man konkret gir uttrykk for når nye nettsider skal foreligge.

Under behandlingen av Sametingsbudsjettet for 2011 foreslo NSR en ungdomssatsing, som bl.a. skulle gå til det lulesamiske tilbudet NuorajTV. Dette forslaget gikk ikke posisjonen på Sametinget inn for, og NuorajTV fikk et beklagelig opphold i virksomheten i 2011. Det framstår noe merkelig at man nå i rådets beretning vektlegger viktigheten av et slikt medietilbud for samiske barn- og unge, og det forutsettes at man for 2012 evner å følge det opp i budsjettbehandlingen.

Det sterkt beklagelig at Neiden som tusenårssted og med nytt museumsbygg fortsatt ikke er åpnet. Både øst-samene, befolkningen for øvrig og Sør-Varanger kommune som vertskommune har over lang tid ventet på tusenårsstedet, og det er avgjørende at sametingsrådet følger opp saken for å sikre at tusenårsstedet åpnes så snart som mulig.

NSR savner en oppfølging av forprosjektet for et dokumentasjonssenter for Alta-Kautokeino-saken i Máze. Sametinget bevilget i 2010 midler til forprosjektet som vi regner med nå er ferdigstilt fra RiddoDuottar Museat sin side. Det forutsettes at saken følges opp i Sametingets budsjett for 2012 med midler til oppfølging av forprosjektet.

Det er oppsiktsvekkende at Sametinget ikke er informert om opprettelsen av utvalget som skal arbeide med kulturpolitikken. Heller ikke mandatet for utvalgets arbeid har Sametinget vært informert om, eller blitt invitert til å være med på å utforme. Det er beklagelig at Sametinget ikke er involvert aktivt i arbeidet med utformingen i den framtidige kulturpolitikken. Vi konstaterer videre at utvalget er sammensatt med ressurspersoner i all hovedsak fra større norske byer, noe som er problematisk med tanke på distriktperspektivet i forhold til kulturpolitikken etter 2014. Dette er i skarp kontrast til strategien om etablering av kulturarbeidsplasser i f.eks. i Finnmark.

I beretningen fremkommer det også sametingspresident Egil Olli ikke har lyktes i å få kontakt med landbruksminister Lars Peder Brekk i forbindelse med organiseringen av reindriftsforvaltningen som ensidig er fastslått fra Landbruks- og matdepartementets side. Dette var også et tema på Sametingets

plenum i juni, da medlem av sametingsrådet Ellinor Jáma etter mange forsøk ikke lyktes å få telefonisk kontakt med statsråden. Det er bekymringsverdig at statsråden for LMD viser så liten interesse og respekt for å være i dialog med den politiske ledelsen på Sametinget. Det er heller ikke tydeliggjort hvordan Sametinget har deltatt i arbeidet med den forestående matmeldingen som er underveis. Det er grunn til å frykte at den manglende evnen til å komme i kontakt med statsråden kan ha negative konsekvenser for Sametingets gjennomslagskraft i forhold til innholdet i den framtidige landbruks- og matpolitikken. I denne meldingen forventes det at landbrukssaker av stor interesse for samiske bønder vil håndteres uten at Sametinget har fått anledning til å fremme hensyn av stor viktighet for samisk landbruk.

Prosessen om omorganisering av reindriftsforvaltningen har vært en studie i manglende dialog mellom Sametinget og øvrige myndigheter. Det er under all kritikk at den offentlige reindriftsforvaltningen skal nyorganiseres uten at Sametinget og berørte parter har fått delta i arbeidet med å vurdere hvordan legitimiteten i det samiske samfunnet ivaretas best mulig.

Vi konstaterer at det i beretningen er omtalt en ny måte å konsultere formelt med sentrale myndigheter, nemlig konsultasjoner via e-post i forhold til forskrift om avgift ved brudd på bruksregler og forskrift om tvangsmulkt. Det vil være av interesse å få klarlagt om dette er en arbeidsform som vi i fremtiden kan forvente mer av, blant annet siden det virker til at det er en del utfordringer med å få ansvarlige ministre i tale fra sametingsrådets side.

NSR reiste ny sak i Sametinget juni 2010 om giftutslipp fra Sydvaranger gruve AS i Bøkfjorden i Varanger. Saken ble besvart i plenum september 2010. Sametingsrådet sa da at de ville følge saken videre opp ovenfor Klif og andre offentlige instanser i tiden fremover. Det ville derfor vært naturlig at det fremgikk tydelig hvilken befatning Sametingsrådet har hatt i saken. Temaet er generelt høyst relevant, også i tiden fremover med tanke på planlegging og oppstart av gruve- og mineralvirksomhet andre steder i Finnmark og landet forøvrig.

I saken om sjølaksefiske er det å kommentere at man fortsatt ikke har fått gjennomslag for utvidelse av fisketider og bruk av redskaper som er nødvendige. Denne saken er av stor viktighet for sjølaksefiskere, og det er derfor sentralt at sametingsrådets beretning omfatter opplysninger om status i forhold til disse forholdene som er det sentrale for sjølaksefiskerne.

Når det gjelder situasjonen for omsetning av reinkjøtt har det vært oppslag i media om at kjøttlagrene er tømt. Det er uklart om dette virkelig er tilfelle. Sametingsrådet har ikke omtalt situasjonen i forhold til hvor mye reinkjøtt som fortsatt ligger på lager i ulike ledd. Det er viktig at sametingsrådet avklarer at man har fulgt opp en så sentral sak, blant annet med å undersøke hvordan situasjonen reelt sett er. Uansett ser det ut til at sametingsrådet ikke har vært aktive i saken, og det er bekymringsfullt. Man må snarlig vurdere å iverksette et arbeid for å sikre at omsetningen av reinkjøtt bedres, og at man legger bedre til rette for privat slakt og salg, og ikke forhindrer det.

Det framgår ikke av rådets beretning hvilke forventninger og strategier Sametingsrådet har når det gjelder utvidelse av Ánarjohka nasjonalpark og vern av Goahteluoppal. Det framgår heller ikke hva som er tidsperspektivet for Sametingets konsultasjoner med Miljøverndepartementet om sakene.

Avslutningsvis konstateres det at tilfanget av politiske saker til Sametingets plenum ikke er særlig stort. Vi finner det vanskelig å tro at dette gir noe uttrykk for behovene i de samiske samfunnene, og viser til de mange sakene som er reist av sametingsrepresentantene i denne perioden. Det kunne være en tanke å reise disse sakene i plenum, om man fra sametingsrådets side ikke makter å produsere politiske saker.

Merknad, representant Geir Tommy Pedersen, NSRs sametingsgruppe

Handlingsplan for samiske kyst og fjordområder.

Med bakgrunn i tidligere vedtak i Sametinget ber NSR sametingsrådet fremme en ny handlingsplan for strakstiltak for samiske kyst og fjordområder, samt senere en mer langsiktig handlingsplan.

NSR konstaterer at regjeringen avviser de historiske rettigheter som samene har til utnyttelse av de marine ressurser i sjø og havområdene. Samene har drevet utnyttelse av marine ressurser, fiske og bruk av sjøen så langt tilbake som de historiske kilder kan fortelle.

De siste årene, særlig fra 70-tallet, har ulike myndigheter innført en rekke lover, forskrifter, reguleringer og bestemmelser som både prinsipielt og i praksis har tatt levebrødet fra en rekke mennesker bosatt i de sjøsamiske områder og jagd disse på land. Dette har ikke skjedd før i historisk tid. Gjennom fremlegget fra et bredt sammensatt ekspertutvalg (Kystfiskeutvalget) som la frem sitt enstemmige anbefalinger har regjeringen valgt å avvise dette så å si på samtlige punkter og forslag som utvalget fremmet. Det vil si at for første gang i historien er det fra offisielt hold i Norge fornektet samefolkets historiske rett til å skaffe seg et utkomme av de ressurser som bosetningen og kulturen alltid har hatt tilgang til.

På grunn av sentrale myndigheters manglende vilje til å rette opp gammel urett, må Sametinget selv snarest igangsette særskilte tiltak som kan sikre og revitalisere den sjøsamiske kulturen.

Dette er ny aktualitet da det viser seg at de 3000 tonnene tilleggskvote sannsynligvis vil ende i trålposene, og ikke komme kystflåten til gode:

<http://www.kystogfjord.no/nyheter/forsiden/Urfolk-avtale-kan-ende-i-traalen>

III Votering

- Av 39 representanter var 33 til stede. Det ble ikke votert over saken.

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Egil Olli, saksordfører	Aili Keskitalo
		Ann-Mari Thomassen
		Trond Are Anti
	Egil Olli	
2	Aili Keskitalo	Rolf Johansen
	Aili Keskitalo	
3	Geir Tommy Pedersen	Jørn Are Gaski
	Geir Tommy Pedersen	
4	Elin K. Henriksen	
5	Åge Nordkild	Jørn Are Gaski
	Åge Nordkild	
6	Alf Isaksen	Trond Are Anti
		Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
	Alf Isaksen	
7	Geir Johnsen	Jørn Are Gaski
		Kirsti Guvsám
		Rolf Johansen
	Geir Johnsen	
8	Jørn Are Gaski	Kirsti Guvsám
		Ann-Mari Thomassen
		Trond Are Anti
	Jørn Are Gaski	
9	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
10	Láilá Susanne Vars	

11	Vibeke Larsen	
12	Hilde Anita Nyvoll	
13	Åge Nordkild	
14	Ronny Wilhelmsen	
15	Ragnhild Melleby Aslaksen	
16	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
17	Silje Karine Muotka	
18	Per Andersen Bæhr	
19	Olaf Eliassen	
20	Anne Helene Moeng Saari	
21	Mariann Wollmann Magga	
22	Jørn Are Gaski	
23	Mathis Nilsen Eira	
24	Ronny Wilhelmsen	
25	Ellinor Marita Jåma	
26	Egil Olli, saksordfører	
	Aili Keskitalo, til forretningsorden	
	Geir Tommy Pedersen, til forretningsorden	
	Geir Tommy Pedersen, til forretningsorden	

VI Sametingets vedtak

Sametinget tar Sametingsrådets beretning om virksomheten i perioden 21.05. - 07.09.11 til orientering.

Behandlingen av saken ble avsluttet 21.09.11 kl. 15.10.

Åšši/Sak SP 032/11

Spørsmål til Sametingsrådet i henhold til Sametingets forretningsorden § 11

Arkiv

Arkivsaksnr.

SF-

11/4305

Saken påbegynt 21.09.11 kl. 15.10.

I Dokumentliste

Nr	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel
1	12.09.2011	Representant Odd Iver Sara Árja	Etablering av samisk studietilbud ved Høgskolen i Finnmark
2	14.09.2011	Representant Rolf Johansen, NSRs sametingsgruppe	Har Sametingsrådet skapt forsinket behandling av tilskuddssaker
3	14.09.2011	Representant Kirsti Guvsám, NSRs sametingsgruppe	Sametingets oppfølging av stortingsvedtak om samhandlingsreformen
4	14.09.2011	Representant Silje Karine Muotka, NSRs sametingsgruppe	Forskningsdimensjonen i forhold til samisk språkarbeid på nordisk nivå
5	14.09.2011	Representant Silje Karine Muotka, NSRs sametingsgruppe	Oversikt over behandlingstid og service i forhold til befarung som Sametinget melder jfr. Kulturminneloven §10

II Forslag og merknader

Spørsmål 1 fra representant Odd Iver Sara, Árja

I november i fjor la Árja fram en ny sak angående etablering av samisk studietilbud ved Høgskolen i Finnmark. Mitt spørsmål er hva som er gjort med saken og hvor langt er rådet kommet med arbeidet?

Svar på spørsmål 1

Sametingsrådet ser behovet for kompetanse innenfor samisk språk, kultur og historie.

Sametingsrådet ser også behov for at Høgskolen i Finnmark har studietilbud innenfor samisk språk, samisk historie, kulturforståelse og kulturformidling.

Heller ikke høsten 2011 har Høgskolen i Finnmark klart at etablere noe studietilbud innenfor ovennevnte områder. Det eneste tilbudet Høgskolen gir som inneholder samiske emner er et 10 studiepoengs emne som er kalt "reindrif og utmark".

Sametingsrådet vil igjen rette henvendelse til Høgskolens styrende organer for å få prioritert samiske emner og studier ved Høgskolen.

Spørsmål 2 fra representant Rolf Johansen, NSRs sametingsgruppe

Har Sametingsrådet skapt forsinket behandling av tilskuddssaker

Sametingets flertall har besluttet å overføre behandlingen av tilskuddssaker fra Tilskuddsstyret til Sametingsrådet. Endringen skjedde fra 01.01.2011, og var begrunnet hovedsakelig med at behandlingen skulle gå raskere. Søkerne skulle få svar uten å måtte vente for lenge. Realiteten etter omleggingen synes å være den motsatte, behandlingen går tregere enn før.

Som representant får jeg henvendelser om at saksbehandlingen blir utsatt og utsatt, uten annen begrunnelse enn at "det ikke er blitt tid til å behandle din sak på Sametingsrådets vedtaksmøte". Innstillingen fra administrasjonen har vært klar, men beslutningen har uteblitt.

Dermed opplever søker at saker må forberedes på ny, og stilles i ny kø for behandling. Løfte om 3 måneders svartid er til eksempel nå blitt til 7 måneder for en søker. En slik situasjon kan ikke aksepteres.

Hva vil Sametingsrådet gjøre for å forbedre saksbehandlingstiden i tilskuddssaker, slik det ble lovt da det tverrpolitiske Tilskuddsstyret ble nedlagt?

Svar på spørsmål 2

I forberedelsene til at Sametingsrådet overtok tilskuddsforvaltning, har Sametingsrådet vektlagt viktigheten av at søknadene skal behandles fortløpende, både på det administrative og det politiske systemet. For å imøtekomme den relativt store saksmengden, har Sametingsrådet i sak R 212/10 delegert vedtaksmyndighet til administrasjonen til å fatte vedtak i enkelt saker. Sametingsrådet har videreført tidligere vedtaksmyndighet fra tilskuddsstyret, men har økt rammene for noen poster. I vurderingen av delegasjonsmyndigheten, har Sametingsrådet vært opptatt av at enkle saker, som ikke er av prinsipiell karakter, skal kunne behandles og besluttes fortløpende av administrasjonen. De administrative vedtakene refereres i rådet hver måned.

Sakene er blitt behandlet på ordinære møter som Sametingsrådet avholder. I tillegg har Sametingsrådet også behandlet søknader utenom de ordinære møtene med mål om å effektivisere og forkorte behandlingstiden for søknadene.

Sametingsrådet vil fortsatt ha som mål å forkorte behandlingstiden på søknader, og er opptatt av kontinuerlig å forbedre rutine for behandling av virkemidler. Sametingsrådet ser det som viktig at søkere får til en tilfredsstillende behandling i framtiden, og er opptatt av at søknadene blir behandlet innen en rimelig tid. Rådet ser videre det som viktig at både de administrative og de politiske beslutningene er innen rimelig tid og har fokus på at sakene som framsettes til politiske behandlinger ikke skaper en unødvendig forsinkelse.

Spørsmål 3 fra representant Kirsti Guvsám, NSRs sametingsgruppe

Sametingets oppfølging av stortingsvedtak om samhandlingsreformen

Nylig fordelte Helse- og omsorgsdepartementet 24 millioner til samhandling mellom kommunene som oppfølging av vedtaket om samhandlingsreformen i Stortinget. I den sammenheng hadde Tysfjord kommune søkt om prosjektmidler til et forprosjekt for å etablere et flerkulturelt helsesenter til Drag i Tysfjord. Senteret skulle vektlegge samisk språk og kultur. Tysfjord kommune ble ikke prioritert i fordelingen av midler.

I hvilken grad har sametingsrådet fulgt opp arbeidet for å sikre at det struktureres opp og tilrettelegges for samiske brukere når kommunene nå får et utvidet ansvar som følge av samhandlingsreformen. Hvordan vil man følge samhandlingsreformen opp fremover for å sikre samiske pasienter et likeverdig helsetilbud både i primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten?

Svar på spørsmål 3

Samhandlingsreformen ble vedtatt i Stortinget i mars 2010. De første prosessene som ble satt i gang sentralt som oppfølging av samhandlingsreformen var forslag til ny folkehelselov og lov om kommunale helse- og omsorgstjeneste, samt forslag til ny nasjonal helse- og omsorgsplan.

Sametingsrådet har, sammen med Norske Samers Riksforbund, konsultert med Regjeringen om ivaretagelse av samiske pasienter i Samhandlingsreformen. I våre konsultasjoner med Regjeringen har vi fremmet konkrete forslag til lovtekst som skal ivareta samiske pasienters rettigheter til å bli møtt med samisk språk og kulturforståelse i helse- og omsorgstjenesten. Likeledes fremmet Sametinget også forslag om lovfesting av vektlegging av samiske hensyn i folkehelseplanarbeidet i kommunene. Dette mente Sametinget måtte uttrykkes klart i lovteksten til folkehelselov. Regjeringen avsto å synliggjøre samiske hensyn i forslag til folkehelselov. I forslag til kommunal helse- og omsorgslov vil Regjeringen innlemme i lovtekst samiske pasienters rett til tilrettelagte helse- og sosialtjenester, men kun innenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Sametinget ga klart uttrykk for i konsultasjonene at dette ikke var en tilfredsstillende løsning. Kommunenes plikt til tilrettelegging for samiske pasienter, må gjelde alle kommunene i Norge. Regjeringens forslag strider mot Samhandlingsreformens intensjon om likeverdighet, og er med å lage skille mellom samiske pasienter.

Sametinget har i etterkant av konsultasjonene deltatt i åpen høring i Stortingets helse- og omsorgskomiteen. I høringen satte Sametinget fokus på behovet for å uttrykke i lovs form samiske pasienters rett og behov til tilrettelagte helse- og omsorgstjenester i kommunene, og behovet for å uttrykke klart i lovteksten vektlegging av samiske hensyn i folkehelseloven. Sametinget viste også til at høringssvar fra KS Finnmark og Troms, samt åpne brev fra Ordførere i Tysfjord, Hamarøy og Snåsa kommuner. I disse brevene ble betydningen av tilrettelagte tjenester for de samiske pasientene vektlagt, og det planlagte helsesenter i Tysfjord omtalt.

Ny kommunal helse og omsorgslov ble vedtatt med en forpliktelse for kommuner innenfor samisk forvaltningsområde til å ivareta samiske pasienters rettigheter til å bli møtt med samisk språk og kulturforståelse i helse- og omsorgstjenesten. Men det fremgår samtidig i merknad til lov at andre kommuner som har samiske pasienter også er forpliktet til å gi en tilrettelagt tjeneste. Ny folkehelselov er vedtatt uten forpliktelse til å etterspørre særskilt folkehelsebehov for den samiske befolkning.

Samhandlingsreformen etterfølges av mange prosesser og tiltak. Sametinget vil fortsatt være aktiv i å påse at behov og rettigheter for samiske brukere ivaretas i dette arbeidet, både innenfor kommuner, spesialisthelsetjeneste og i sentrale prosesser. Mange av tiltakene vil komme i kommunene, blant annet gjennom samarbeidsavtaler mellom kommunene og kommuner og spesialisthelsetjeneste. For Sametinget vil det være viktig at samiske brukeres rettigheter og behov ivaretas når samarbeidsavtaler inngås. Videre vil tiltak innenfor spesialisthelsetjenesten fremgå i oppdragsdokumenter til helseforetakene. Sametinget vil også i 2011 konsultere om oppdragsdokumenter for 2012.

Spørsmål 4 fra representant Silje Karine Muotka, NSRs sametingsgruppe

Forskingsdimensjonen i forhold til samisk språkarbeid på nordisk nivå

I sak 36/11 om samisk språksamarbeid på nordisk nivå fremgår det at det foreslås at Sametinget deltar i et prosjekt om Nordisk samisk forskings- og fag/ressurscenter.

Når det gjelder ansvarsforholdene innenfor samisk språkarbeid, er dette et spørsmål som blant annet flere deltakere problematiserte under Butenschøn-utvalgets innspillskonferanse den 13. september i Bodø. I den sammenheng ble det også omtalt fra sametingsrådet hvilken rolle Sametinget burde ha i forhold til forskning.

Er det vurdert om etableringen av et nordisk samisk forsknings- og fag/ressurscenter eventuelt kan overlapse det forskningsansvaret som andre forskningsinstanser har? Hvilken rolle er Sametinget forutsatt å spille i forhold til forsknings- og fag/ressurscenteret med tanke på eierskap i det fremtidige senteret? Er dette tiltaket vurdert i lys av erfaringene som eksisterer med tanke på daværende Nordisk Samisk Institutt?

Før den mye omtalte utdanningsmeldingen er behandlet i Sametingets plenum eller Butenschön-utvalgets arbeid og anbefalinger er behandlet i plenum er det fortsatt mange prinsipielle spørsmål omkring ansvar og roller i forhold til samisk språk og forskning som eksisterer.

Svar på spørsmål 4

SaFa er i slutfasen av forprosjektet om etablering av forsknings- fag og resurssenter. De vil i slutten av september legge frem en rapport som vil inneholde forslag om senterets organisering, oppgaver, ansvar og finansiering. Det vil også bli vurdert hvordan senterets tilknytning til dagens institusjoner skal være og hvordan forskning skal knyttes til senteret. Dessuten vil det i rapporten bli lagt fram forskjellige virksomhetsmodeller for organisering av senterets personalressurser og finansiering.

Samisk parlamentarisk råd (SPR) er et felles organ for Sametingene. I følge virksomhetsplanen har Samisk parlamentarisk råd det øverste politiske ansvar for det felles samiske språkarbeidet. Det betyr at Sametingene gjennom SPR kan utforme det foreslåtte senter slike de selv ønsker det. Det er opp til SPR å bestemme virksomheten til det foreslåtte nordiske samiske forsknings- og fag-/ressurssenteret og hvilken stilling det skal ha i forhold til andre etableringer og institusjoner. Via SPR er det mulig at sametingene har et eierskap til det nye forsknings- og fag og resurssenteret, men dette vil bli avklart i rapporten som vil foreligge i slutten av september. Sametingene har nå den muligheten å videreutvikle dette nye senteret til å bli en felles faginstitusjon for styrking og utvikling av de samiske språkene.

Tiltaket er ikke vurdert i lys av eller sammenliknet med erfaringer fra daværende Nordisk Samisk Institutt. Formålet med Nordisk Samisk Institutt er å styrke og utvikle forskning i samisk språk, samisk kultur og samfunnsliv. Tanken med den foreslåtte nordiske samiske forsknings- fag og resurssenteret er å arbeide blant annet med forskning, språkrøkt, språkutvikling, terminologiarbeid, normering, navnetjenester, stedsnavn og informasjon i forbindelse med språkfaglige spørsmål i samiske språk.

Spørsmål 5 fra representant Silje Karine Muotka, NSRs sametingsgruppe

Oversikt over behandlingstid og service i forhold til befaringer som Sametinget melder jfr.

Kulturminneloven §10

I Altaposten før sommeren var det en sak hvor en privatperson gav uttrykk for at Sametinget hadde meldt at det skulle gjennomføres befaring før han fikk sette igang utbygging av naust på egen tomt.

Tiltakshaver ventet i to år uten å høre noe før Sametinget. I følge medicoppslaget varslet deretter Sametinget at det ikke likevel var behov for befaring.

I den sammenheng ber NSRs sametingsgruppe om en oversikt i forhold til ventetid, service og tilbakemeldingsgrad når det gjelder varslede befaringer i henhold til kulturminneloven §10. I hvilken grad meldes det befaring uten at dette gjennomføres, og hvor lang tid tar det fra Sametinget varsler slik befaring til det faktisk gjennomføres?

Svar på spørsmål 5

I spørsmålet fra representanten Silje Karine Muotka refereres det til en avisartikkel i Altaposten fra lørdag 14. mai 2011.

Sametingsrådet vil først slå fast at det ikke medfører riktighet at tiltakshaveren måtte vente i to år på svar fra Sametinget. Vi vil her redegjøre for den aktuelle saken som det vises til i spørsmålet. Den opprinnelige søknaden fikk Sametinget tilsendt fra Alta kommune i brev av 29.09.09. Saken ble innregistrert 07.10.09 og deretter behandlet og besvart i brev av 21.10.09. I dette brevet varslet Sametinget befaring på bakgrunn av at Lille Leresfjord er å regne som et sjøsamisk område og vår kjennskap til området tilser at det kan være samiske kulturminner som fortsatt ikke er registrert i Lille Leresfjord. Men saker som vi får inn så sent på feltsesongen rekker Sametinget oftest ikke å befare (feltsesongen i Finnmark varer normalt fra slutten av mai til slutten av september). Dette av to hovedårsaker:

For det første har vi alt som oftest allerede en rekke saker på vår befaringsliste som vi fått inn tidligere på året, og i slutten av året før, og å få gjort ferdig denne befaringslista blir derfor prioritert. Det er nemlig et visst køsystem blant befarings sakene der de først innkomne sakene også blir først befart, selv om vi ikke følger dette slavisk. Dersom det viser seg at en sent innkommet befarings sak ligger i et område der vi allerede har en planlagt befarings sak fortsatt ikke er gjennomført, så vil vi selvfølgelig også befare den sent innkomne saken samtidig. Men så var ikke fallet i 2009 hva gjelder Lille Lerresfjord, vi hadde allerede gjennomført alle befarings saker i det aktuelle området.

For det andre så kan værforholdene i Finnmark endres veldig fort fra den ene dagen til den andre da man er kommet ut i andre halvdel av oktober. Sametinget må ha snøfritt, telefritt og tilstrekkelige lysforhold får å få gjennomført en befarings sak under det vi mener er forsvarlige forhold. Etter vår vurdering er befaringsforholdene i Finnmark ofte ikke forsvarlige i andre halvdel av oktober. Alt i alt ble derfor denne saken ikke gjenstand for befarings sak under høsten 2009, uten utsatt til feltsesongen 2010.

I forbindelse med gjennomgang og planlegging av befarings sakene for 2010 ble det imidlertid gjort en ny helhetsvurdering av denne søknaden, og på bakgrunn av dette ble befarings saken trukket. Årsaken til dette var at Sametinget under 2010 hadde flere store og ressurskrevende befarings saker og i den forbindelse ble noen mindre befarings saker trukket. I denne saken ble Alta kommune gjort oppmerksom på dette i brev av 25.05.10. Dette brevet gikk også i kopi til tiltakshaver. Sametinget brukte altså ikke 2 år på å komme med en endelig uttalelse i saken. At Alta kommune i etterkant av Sametingets endelige uttalelse brukte nesten 1 år på å gi byggetillatelse til det aktuelle naustet, kan ikke nødvendigvis Sametinget lastes for.

Det er likevel beklagelig at tiltakshaver i denne saken fikk vente flere måneder ekstra på Sametingets endelige uttalelse. Men det kan fra tid til annen oppstå slike situasjoner der Sametinget først varsler befarings sak, for deretter å trekke befarings saken. Dette kan skje når det for eks. tiltaket av ulike grunner ikke lenger er aktuelt å gjennomføre, det kommer inn nye opplysninger som setter det omsøkte tiltaket i nytt lys og befarings sak ikke lenger vurderes nødvendig, vi får beskjed at fylkeskommunen har befart aktuelt område uten å gjøre funn av kulturminner eller at vi ser at befarings saken ikke lenger bør prioriteres av ressursmessige grunner (som i dette fallet).

Befarings saker varsles i de saker vi har grunn til å tro at omsøkte tiltak vi kunne påvirke samiske kulturminner og i de saker vi mener ikke er godt nok opplyste fra før av. Men det er også slik at Sametinget per i dag ikke har ressurser til å gjennomføre alle befarings saker som hadde vært ønskelig sett fra et faglig ståsted. Under 2010 varslet Sametinget som kulturminnemyndighet til sammen 169 befarings saker i forbindelse med til sammen 2826 utgående uttalelser (Sametingets årsmelding 2010). Dette utgjør ca 6 % av tilfellene. Vi er derfor nødt til å gjøre en prioritering på faglig grunnlag av alle de saker som vi får inn. De saker der vi ser at kulturminner med all sannsynlighet vil bli direkte berørt av et tiltak, vil selvsagt alltid bli prioritert. I tillegg blir det hvert år også gjennomført en rekke stikkprøver av andre saker som vurderes interessante ut fra et samisk kulturminnessynspunkt, men hvor mange vil altså bestandig være avhengig av de ressurser vi til enhver tid har til rådighet. Sametinget har nemlig i liten grad egne ressurser til å befare areal- og plansaker samt egeninitierte saker. Den aktuelle saken i Lille Lerresfjord var en befarings sak hvor kostnadene alene ville påløpe Sametinget. Vi har derfor en praksis hvor man samler opp saker i et område før befarings sak gjennomføres, og da som større befarings runder. Dette er både tidseffektivt og kostnadsbesparende både for de tiltakshaverne som er betalingspliktige og for Sametinget som forvaltningsmyndighet. Vi bestreber oss derfor også at bestandig få brukt våre ressurser i forbindelse med befarings saker på en best hensiktsmessig måte, og dette vil derfor påvirke rekkefølgen av de befarings saker som blir gjennomført.

I Finnmark har vi under 2011 så langt ca 10 saker der vi har trukket den tidligere varslete befarings saken, men de aller fleste av disse er trukket pga. tiltakshaver selv har trukket de aktuelle tiltakene eller at fylkeskommunen allerede har befart området uten å gjøre kulturminnefunn og at vi derfor ser det som lite hensiktsmessig at befare det samme området. Det er normalt 1-2 saker per år og per fylke der vi trekker en tidligere varslet befarings sak på bakgrunn av en egen, ny vurdering av saken.

I forbindelse med planleggingen av offentlige og større private tiltak skal Sametinget som kulturminnemyndighet etter kulturminneloven normalt avgi endelig uttalelse innen 3 måneder. Finner vi at det aktuelle tiltaket berører automatisk fredete samiske kulturminner har vi rett at kreve ytterligere frist på 1 måned. Fristen kan dessuten forlenges av departementet. Men pga. de klimatiske forholdene følger at Sametinget som regel ikke kan avgi endelig uttalelse innen denne fristen i de saker der vi har varslet befarings og som blir behandlet i perioden oktober til februar. For disse sakene vil det gå utover 4 måneder før vi avgir vår endelige uttalelse, da varslete befaringer normalt ikke kan gjennomføres før i mai/juni. For saker som blir behandlet i perioden mars til september og der vi har varslet befarings, vil vi normalt kunne avgi vår endelige uttalelse, dvs. etter utført befarings, innen fristen på 4 måneder. Som regel er det kun saker som behandles i perioden oktober til desember som blir utsatt til året etter. Dette innebærer at maks tid fra varsel om befarings til befarings utføres som regel er 7-8 måneder. Det skal imidlertid også her bemerkes at feltsesongens lengde varierer noe fra fylke til fylke.

Sametingsrådet vil avslutningsvis påpeke at det er tiltakshaverne og kommunene som sammen er ansvarlige for at de saker som sendes ut på høring er så godt opplyste som mulig. I den aktuelle saken i Lille Lerresfjord var det ikke opplyst noen plass i de utsendte sakspapirene at det tidligere har vært et naust med grunnmur av støpt sement på det omsøkte byggestedet. Dette fremkommer først av den nevnte avisartikkelen. Dersom det hadde vært informert om dette allerede fra første stund, ville Sametinget nok heller aldri ha varslet befarings av denne naustbyggingen i Lille Lerresfjord.

III Votering

- Av 39 representanter var 33 til stede. Det ble ikke votert over saken.

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Odd Iver Sara	
	Láilá Susanne Vars	
	Aili Keskitalo	
	Jørn Are Gaski	
	Cecilie Grape	
	Láilá Susanne Vars	
2	Rolf Johansen	
	Vibeke Larsen	
	Jørn Are Gaski	
	Geir Tommy Pedersen	
	Aud Marthinsen	
	Rolf Johansen	
	Vibeke Larsen	
3	Kirsti Guvsám	
	Ellinor Marita Jáma	
	Silje Karine Muotka	
	Ellinor Marita Jáma	
4	Silje Karine Muotka	
	Ellinor Marita Jáma	
	Jørn Are Gaski	
	Trond Are Anti	
	Silje Karine Muotka	
	Ellinor Marita Jáma	
5	Silje Karine Muotka	

Marianne Balto	
Silje Karine Muotka	
Marianne Balto	

Behandlingen av saken ble avsluttet 21.09.11 kl. 16.15.

Åšši/Sak SP 033/11

Kunngjøring av nye saker

Arkiv

Arkivsaksnr.

SF-

11/4306

Saken påbegynt 21.09.11 kl.16.15.

I Dokumentliste

Nr	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel
1	20.09.2011	Representant Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket	Stopp det midlertidige vernet av Iesjavre-området
2	20.09.2011	Representant Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket	Å ta vekk kontantstøtten gir vanskeligere hverdag for næringsutøvere
3	20.09.2011	Representant Monica Dervo, Fremskrittspartiet	Språk i lærebøker i grunnskolen
4	20.09.2011	Representant Elin Kristin Henriksen, NSR/SåBs sametingsgruppe	Kutt i helsetjenesten i Finnmark
5	20.09.2011	Representant Elin Kristin Henriksen, NSR/SåBs sametingsgruppe	Rekruttering av samisktalende barnehagepersonell
6	20.09.2011	Representant Åge Nordkild, NSRs sametingsgruppe	Egen avdeling ved barnehage i Bodø
7	20.09.2011	Representant Trond Are Anti, NSR/SåBs sametingsgruppe	Samiskundervisning utenfor forvaltningsområdet for samisk språk
8	20.09.2011	Representant Trond Are Anti, NSR/SåBs sametingsgruppe	Sikre tilbud ved private samiske barnehager
9	20.09.2011	Representant Aili Keskitalo, NSRs sametingsgruppe	Tillegg i taletid for samisk språk
10	20.09.2011	Representant Rolf Johansen, NSRs sametingsgruppe	Behandling av meldinger fra Sametingsrådet
11	20.09.2011	Representant Ann-Mari Thomassen, NSRs sametingsgruppe	Oppretting av luftambulans i Midtre-Hålogaland
12	20.09.2011	Representant Ann-Mari Thomassen, NSRs sametingsgruppe	Reinstengselgjerd på Saltfjellet
13	20.09.2011	Representant Olof Anders Kuhmunen, NSRs sametingsgruppe	Julevsáme vahkko - Lulesamisk uke
14	20.09.2011	Representant Kirsti Guvsám, NSRs sametingsgruppe	Handlingsplan for solidaritet med urfolk og urfolksområder

II Forslag og merknader

Forslag 1, representant Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket

Stopp det midlertidige vernet i Iesjavre-området

Som en del av verneplanene til regjeringen har man foreslått å verne nordenden av Iesjavre-området. Bakgrunnen for vernet er dverggåsa, som det hevdes er utryddingstruet. Dette vernet kommer til tross for

at dverggåsa ikke er utryddingstruet i Norge, men i de landene hvor den jaktes på. I Norge kommer den på våren, og forlater området tidlig høst.

Vernet er midlertidig stoppet etter massive klager. Tidligere i høst ble næringsutøverne ved Iesjavre gjort oppmerksom på at Fylkesmannen har innført midlertidig vern av Iesjavre – i påvente av det endelige vernet.

Fylkesmannen har på denne måten fratatt alle utmarksutøverne med Iesjavre deres rettigheter, og regjerer nå helt på egenhånd, uten noen form for demokratiske prosesser. Næringsutøverne er fullstendig overkjørt, og man har ikke hatt noen form for uttalerett i forbindelse med dette vernet. Slik fylkesmannen i Finnmark opererer, og med Naturmangfoldloven som grunnlag, kan de stenge enhver form for aktivitet gjennom hele sommeren, noe som allerede holder på å få katastrofale følger for utmarksnæringa.

Næringen ved Iesjavre er ikke i konflikt med dverggåsa, men er et godt eksempel på sameksistens mellom dyr og mennesker. Sametinget må snarest kontakte statstråden for å få stoppet denne dette midlertidige vernet, før all næring for flere familier dør ut som følge av fylkesmannens verneiver. Som en start må det midlertidige vernet oppheves, og deretter må man jobbe aktivt for å stoppe verneplanene.

Forslag 2, representant Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket

Å ta vekk kontantstøtten gir vanskeligere hverdag for næringsutøvere

Det har kommet signaler om at staten fjerner kontantstøtten fra sommeren 2012.

Fra statens side sier man at formålet med kontantstøtten er at den skal bidra til at:

- familiene får mer tid til selv å ta omsorgen for egne barn
- familiene får reell valgmulighet når det gjelder omsorgsformen for barna
- det blir mer likhet i overføringene de enkelte familiene mottar til barneomsorg fra staten

Å fjerne kontantstøtten er meget uheldig og beklagelig. I samiske næringer og spesielt i primærnæringer, er det lang tradisjon for å ha barna med på så mye av aktivitetene som mulig, og da gjerne som del av storfamilien. I tillegg har gjerne næringsdrivende et arbeid som drives på døgnkontinuerlig basis, og da trenger man enkelte dager hjelp til barnepass på dagtid, andre ganger kveld eller natt. Kontantstøtten kan da bidra til at familien sammen med storfamilien, klarer å ha omsorg for barna, selv om det er vanskelige arbeidsforhold.

Ved å fjerne kontantstøtten gjør man livet vanskeligere for mange næringsutøvere i samiske områder, og kan gjøre at spesielt kvinner ikke ønsker belastningen med å etablere bedrifter i en fase av livet hvor de har små barn. Det beste vil være at man har en fleksibel ordning, hvor hver og en kan bestemme selv hvordan de organiserer barnepass uten å miste støtten som dette gir. Det gir også mer likhet og rettferdighet, slik som formålet med ordningen er.

Nordkalottfolket anmoder sametinget om å fremme dette synet ovenfor regjeringen.

Forslag 3, representant Monica Dervo, Fremskrittspartiet

Språk i lærebøker i grunnskolen

Mange voksne samer i dag behersker muntlig samisk, men kan slite med skriftspråket. Dette blant annet fordi deres bøker på skolen var på norsk.

Når de nå har barn i skolen sliter de med å hjelpe barna med lekser, da alle lærebøker er kun på samisk. Spesielt i et fag som matematikk, med mange spesielle fagord, er det vanskelig å hjelpe barna når man ikke kan se de begrepene man er kjent med fra sin egen skoletid.

En løsning kunne være å lage lærebøker hvor hvert oppslag er både på samisk og norsk. På denne måten kan foreldrene bedre hjelpe sine barn med fagene hjemme, og barna vil også bli forberedt på å møte skoleundervisning utenfor de samiske områdene, som f. eks universitet.

Forslag:

Sametinget ber sametingsrådet legge frem en sak hvor denne problemstillingen er belyst. Saken skal inneholde kostnadsoverslag, slik at midler til slike bøker kan innarbeides i budsjettet.

Forslag 4, representant Elin Kristin Henriksen, NSR/SáBs sametingsgruppe

Kutt i helsetjenesten i Finnmark

NSR registrerer at Helse Finnmark pga. den økonomiske situasjonen har foreslått store stillingskutt og reduksjon av driften. Som et eksempel nevner vi at det innen området psykiatri og rus skal driften reduseres ved Distriktpsykiatrisk senter (DPS) både i Lakselv og i Tana.

NSR er bekymret for at tilbudet til befolkningen i Finnmark skal bli skjært ned så mye at det kun vil bli de mest nødvendige funksjoner igjen, og at vi som bor her i større grad må få behandling ved Universitetssykehuset i Tromsø. Dette vil medføre store ulemper, spesielt for eldre. NSR ber om at Sametingsrådet involverer Sametinget i arbeidet for å opprette et godt helsetilbud for befolkningen i Finnmark, og vi ber om at det redegjøres for arbeidet som gjøres ifht. Helse-og omsorgsdep. og Helse Finnmark.

Forslag 5, representant Elin Kristin Henriksen, NSR/SáBs sametingsgruppe

Rekruttering av samisktalende barnehagepersonell

NSR ser frem til Sametingets arbeid med meldingen om Samiske barnehager. Vi er bekymret over den dårlige rekrutteringen av samisktalende personell til barnehager i samiske områder utenfor forvaltningsområdet. Vi ber derfor om at det i meldingen legges vekt på gode rekrutterings- og stimuleringsordninger som kan bidra til lettere rekruttering av samisktalende personell.

Forslag 6, representant Åge Nordkild, NSRs sametingsgruppe

Egen avdeling ved barnehage i Bodø

I Bodø kommune har det siden november 2008 vært barnehagetilbud for samiske barn. Barnehagen er både norsk og samiskspråklig, men det er ikke hittil tilrettelagt en egen avdeling der det kun snakkes lulesamisk.

De samiske barnehagene har en sentral betydning i arbeidet for å styrke samisk språk. NSR understreker viktigheten av at det settes fokus på barnehagetilbudet de samiske barna får. Representanten Miriam Paulsen, NSR har tidligere fremmet for Sametinget en sak hvor hun ber om en helhetlig gjennomgang av barnehagetilbudet til samiske barn. Som svar på dette har Sametingsrådet lovet å komme med en helhetlig melding om samiske barnehager i løpet av 2012.

Det er viktig med et samisk barnehagetilbud hvor samisk språk og kultur er i fokus med tanke på å styrke og videreutvikle det samiske språket og den samiske identiteten. For mange barn er barnehagen den eneste plassen hvor samisk språk praktiseres i hverdagen. Derfor er det særdeles viktig at barnet lærer å bruke samisk, slik at samisk språk kan bli et tidlig utgangspunkt for videre språkopplæring.

NSR er glad for at det i Bodø er blitt såpass mange samiske barn til at det er grunnlag til egen samiskspråklig avdeling og NSR er kjent med at foreldrene har etterspurt dette. Derfor oppfordrer vi Bodø kommune om å tilrettelegge tilbudet for å fange opp dette behovet. NSR mener at det er naturlig at Sametinget er en bidragsyter i forhold til dette arbeidet. NSR oppfordrer derfor Sametingsrådet om å ta tak i dette snarest mulig.

Forslag 7, representant Trond Are Anti, NSR/SáBs sametingsgruppe

Samiskundervisning utenfor forvaltningsområdet for samisk språk

Etter Opplæringsloven § 6-2 har samiske grunnskoleelever utenfor forvaltningsområdet for samisk språk rett til å få opplæring i samiske fag. I Opplæringsloven står det at Departementet kan fastsette regler for alternative undervisningsmåter i tilfelle slik undervisning ikke kan gis av skolens lærere.

NSRs- og NSRs/SfPs sametingsgruppe mener at det er behov for kartlegging om alle samisk grunnskoleelever utenfor forvaltningsområdet for samisk språk har tilbud om samiskundervisning. Det er også behov for å kartlegge om samiske elever og deres foreldre utenfor forvaltningsområdet for samisk språk får informasjon om elevenes rettighet til samiskundervisning. Hvis skolens lærere ikke kan tilby samiskundervisning, kan Departementet godkjenne alternativ undervisning, som fjernundervisning. Formålet med kartleggingen er å få opplysninger om samiske grunnskoleelever utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, virkelig får opplæring i samisk.

På bakgrunn av denne kartleggingen skal det fremkomme om det er manglende samiskundervisning utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Hvis mangler fremkommer, så skal denne kartleggingen legges til grunn for hvilke tiltak som må settes i verk for å oppfylle den rettigheten alle samiske grunnskoleelever utenfor forvaltningsområdet for samisk språk har til undervisning i samisk etter Opplæringslovens bestemmelser.

Forslag 8, representant Trond Are Anti, NSR/SáBs sametingsgruppe

Sikre tilbud ved private samiske barnehager

Flere samiske barnehager er private fordi offentlige myndigheter ikke har prioritert samiske barnehager. Private med interesse har etablert private samiske barnehager fordi de har sett verdien og det viktige arbeidet som blir gjort i forhold til oppdragelse av samiske barn, samisk språk og kultur i samiske barnehager.

Etter 01. August 2011 skal private barnehager få minst 91 % av summen som liknende kommunale barnehager får i støtte. I tillegg kan samiske barnehager søke om tilskudd fra Sametinget. Formålet med tilskuddet er å sikre samiske barn barnehagetilbud som er grunnlagt på samisk språk og kultur. Sametinget utbetaler tilskuddet til private barnehager gjennom kommunens administrasjon.

Våren 2011 ble to private samiske barnehager i Tana, som er de eneste samiske barnehager i Tana, truet med nedleggelse, og å avvikle tilbudet av økonomiske grunner. Det viste seg at de ikke hadde mottatt hele tilskuddet som de skulle få.

NSR- og NSR/SáB sametingsgruppe mener at det er behov for å undersøke om private samiske barnehager får Sametingets tilskudd i tide og at tilskuddet er i tillegg til de 91 % tilskudd som kommunene betaler til private samiske barnehager. Det er også behov for å undersøke om kommunene behandler private barnehager etter likestillingsprinsippet økonomisk sett i forhold til kommunale barnehager. En annen ting som bør redegjøres er om kommunene regner alle utgiftene inn i de 91 %, som bla. husleie, strøm, vaktmestertjeneste, renholdsutgifter osv.

NSR- og NSR/SáB Sametingsgruppe mener at Sametinget har et spesielt ansvar for å sikre samiske barnehager. Samiske barnehager er viktige institusjoner som sikrer, bevarer og utvikler samisk språk og kultur.

Forslag 9, representant Aili Keskitalo, NSRs sametingsgruppe

Tillegg i taletid for samisk språk

Det har flere ganger, både fra Sametingets representanters side, og fra medias side, blitt fokusert på at for få representanter snakker samisk fra Sametingets talerstol. På denne måten er ikke Sametinget det gode språkforbildet det burde være, og Sametinget framstår som ”norsketinget” (i følge NRK Sápmi).

Dette var senest debattert på plenum i juni 2011, under saken om ny organisering av Sametingets møtevirksomhet. Det er dessverre et faktum at mange Sametingsrepresentanter ikke snakker samisk, noen behersker språket litt, men ikke nok til å debattere, og andre igjen foretrekker å bruke norsk selv om de kunne brukt samisk.

Sametinget bør på en positiv måte stimulere flere av representantene til å bruke samisk fra talerstolen. Dette kan gjøres ved å gi utvidet taletid til de som snakker samisk fra talerstolen. Taletid er et knapphetsgode for parlamentarikere, så dette burde virke motiverende. Man gir også med en slik ordning rom for at samisk språk og talemåte gjerne er indirekte og mer omstendelig enn norsk språk og talemåte.

I tillegg for man det positive resultatet at samisk høres mer fra talerstolen, siden flere sannsynligvis vil velge samisk, og de som velger samisk får snakke lenger.

Dette er et konkret tiltak for å øke andelen samisk brukt fra Sametingets talerstol, som raskt kan innføres og utprøves.

Forslag 10, representant Rolf Johansen, NSRs sametingsgruppe

Behandling av meldinger fra Sametingsrådet

Som del av endringer i Sametingets arbeidsform, er det blitt flere meldinger å behandle i komiteer og plenum.

Ved den siste endringen av Sametingets arbeidsform ble det uttalt at ordningene skal evalueres fortløpende.

Sametingets arbeid bør ha som mål å sikre en inkluderende og forpliktende deltakelse i de politiske prosessene fra hele det politiske miljøet på Sametinget. Ved behandlingen av meldinger, synes det som Sametingets arbeidsorden og prosedyrer bidrar til at grupper og enkeltrepresentanter ikke i tilstrekkelig grad får komme til orde gjennom å fremme forslag.

Videre synes det som meldingene blir stående som strategiske dokument uten å kunne ut i en del som er mer handlingsrettet innenfor prioriterte områder.

En handlingsplan som bygger på debatten rundt meldinger, bør ha som hensikt å

- Sikre at sametingets plenum får mulighet til å prioritere politikkområder som skal settes ut i livet
- ivareta gruppenes og enkeltrepresentantenes ansvar for å påvirke politikktutforming
- skape bedre dynamikk i de politiske prosessene
- gi større forutsigbarhet

Sametinget bes utrede og fremme forslag til hvordan saker skal behandles for at disse viktige demokratiske prinsippene blir ivaretatt.

Forslag 11, representant Ann-Mari Thomassen, NSRs sametingsgruppe

Oppretting av luftambulans i Midtre-Hålogaland

Det er ca 120 000 innbyggere i regionen Midtre-Hålogaland som består av Lofoten, Ofoten, Sør-Troms og Vesterålen. Regionen har ikke et tilfredsstillende helikopterberedskap der tiden er et livsviktig moment.

Luftambulansetilbudet må kunne transportere legespesialister ut i akutttilfeller der innsatstiden er helt avgjørende for om pasienten overlever eller kan unngå langvarige rehabiliteringsperioder.

Sykeshusorganiseringer har medført til sentraliseringer av sykehusstilbud. Dette vil medføre til at pasienter kan risikere lange transportveier til sykehus og andre behandlingssteder.

Været varierer også i landsdelen. En lokalisering i Midtre-Hålogaland vil gjøre regionens befolkning langt mindre sårbar og vær-avhengig enn hva som er tilfellet i dagens situasjon der helikoptrene er lokalisert til de store byene. Hovedpoenget med helikoptret er at lege skal bringes ut til pasient så hurtig som mulig. Det redder liv.

Idag er det for lang flytid til nærmeste luftambulansbase for befolkningen som bor i Midtre-Hålogaland. Det er nødvendig å opprette en luftambulansbase mellom Bodø og Tromsø slik at befolkningen i Midtre Hålogaland får et likeverdig tilbud på lik linje med resten av landets befolkning.

NSR sametingsgruppe ber Sametingsrådet ta opp saken med helsemyndighetene. Regjeringen må i sitt Statsbudsjett bevilge penger til luftambulansbase i Midtre-Hålogaland til beste for regionens innbyggere.

Forslag 12, representant Ann-Mari Thomassen, NSRs sametingsgruppe

Reinstengselsgjerde på Saltfjellet

NSR sametingsgruppe er fornøyd med at Jernbaneverket har bygd et reinstengselsgjerde på Saltfjellet. Men problemene med reinpåkjørselene vil ikke stoppe med et gjerde som strekker seg bare 4 km etter Nordlandsbanen på Saltfjellet. For å få stopp på dyretragediene må gjerdet bygges videre 22 km nordover fra Lønsdalen og til Rusanen. På denne strekningen har de største reintragediene inntruffet de siste vintrene. Det er viktig at reingjerdet utvides allerede til neste vintersesong. Planleggingen må derfor settes igang umiddelbart hvis dette skal bli en realitet.

NSR sametingsgruppe er kjent med at Jernbaneverket har fått 60 millioner kroner bevilget over Statsbudsjettet til viltpåkjørselsproblematikk og det bør derfor være gode muligheter for å nå politiske målsettinger om å få ned viltpåkjørselene på Saltfjellet.

NSR sametingsgruppe krever at sametingsrådet tar problematikken om reintragediene på alvor. Sametingsrådet må gå i dialog med Jernbaneverket og Samferdselsdepartementet og kreve videre utviding av reinstengselsgjerdet. Reindriften på Saltfjellet har lidd store økonomiske tap. Situasjonen har medført til uholdbare psykiske og fysiske påkjenninger for både reindriftssamfunnet på Saltfjellet og for togpersonale og togpassasjerer.

Forslag 13, representant Olof Kuhmunen, NSRs sametingsgruppe

Julevsáme vahkko

Julevsáme vahkko – Lulesamisk Uke er en av de svært få lulesamiske begivenheter med aktiviteter innfor språk, kultur og idrett. Aktivitetene samler den lulesamiske befolkningen på tvers av kommune-, fylkes - og riksgrenser. Innholdet i aktivitetene samler både barn, ungdom, foreldre – og besteforeldregenerasjonen til kulturelle positive opplevelser. Aktivitetene er både tradisjonelle som lulesamisk duodji, språk, idrett og mattradisjoner, og moderne kulturuttrykk som laging av kort og filmproduksjon.

NSR sametingsgruppe foreslår at Julevsáme vahkko sikres med fast finansiering på Sametingets budsjett på lik linje med andre samiske kulturelle begivenheter i Sápmi.

Forslag 14, representant Kirsti Guvsám, NSRs sametingsgruppe

Handlingsplan for solidaritet med urfolk og urfolksområder

Urfolk over hele verden kjemper en kamp for sine rettigheter, blant annet for sine landområder og også mot multinasjonale selskaper som vil utnytte landområder.

Et eksempel er Mapucheindianere kamp i Chile. Konflikten mellom dem og storsamfunnet handler nettopp om en kamp mot multinasjonale selskaper og en kamp for selv å ha rettigheter til egne områder. Det handler også om vold, frihetsberøvelse og mangel på respekt for urfolk og urfolks tradisjoner.

Et annet eksempel er Statoils medvirkning til utvinning av tjæresandolje i Canada. Det er en omstridt energikilde da den har store negative miljøkonsekvenser for landområder og mennesker.

NSR mener Sametinget må rette oppmerksomhet mot denne problematikken verden rundt, både fordi vi skal være solidariske med andre urfolk og med naturen. Men også fordi norske selskaper av og til spiller en viktig rolle i dette.

NSR ønsker at Sametinget legger behørig press på norske myndigheter, og også bidra til å skape oppmerksomhet rundt dette.

Derfor foreslår vi at Sametinget skal lage en handlingsplan for solidaritet med urfolk og urfolksområder. Den kan for eksempel inneholde hvordan man ønsker å forholde seg til norske myndigheters politikk på området, hvordan man skal forholde til aktuelle norskeide selskaper. Den kan også si noe om vår rolle og mulighet for påvirkning i FN- systemet, og også hvordan Sametinget kan bidra til kunnskapsformidling om dette. Det kan også være aktuelt å se på muligheten for samisk påvirkning i Statens pensjonsfond-utland.

Plenumsledelsens innstilling

- Nye saker 9-10 oversendes plenumsledelsen for behandling, og nye saker 1-8 og 11-14 oversendes sametingsrådet for behandling.

III Votering

Av 39 representanter var 28 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Toril Bakken Kåven	
2	Toril Bakken Kåven	Anne Helene Moeng Saari
	Toril Bakken Kåven	
3	Monica Dervo	Ida Marie Bransfjell
	Monica Dervo	
	Jørn Are Gaski	
4	Elin K. Henriksen	Mariann Wollmann Magga
		Anne Helene Moeng Saari
	Elin K. Henriksen	
5	Elin K. Henriksen	Inga-Lill Sundset
6	Åge Nordkild	Inga-Lill Sundset
	Åge Nordkild	
7	Trond Are Anti	Hilde Anita Nyvoll
		Ragnhild Melleby Aslaksen
		Rolf Johansen
		Marie Therese Nordsletta Aslaksen
	Trond Are Anti	
8	Aili Keskitalo	Silje Karine Muotka
		Trond Are Anti
		Monica Dervo

	Aili Keskitalo	
9	Trond Are Anti	Silje Karine Muotka
		Jørn Are Gaski
		Geir Tommy Pedersen
	Trond Are Anti	
10	Anne-Marit Eira	
11	Rolf Johansen	Jørn Are Gaski
	Rolf Johansen	
12	Geir Tommy Pedersen	
13	Per Andersen Bæhr	Rolf Johansen
14	Ann-Mari Thomassen	
15	Geir Johnsen	
16	Ann-Mari Thomassen	Ida Marie Bransfjell
17	Jarle Jonassen	
18	Mariann Wollmann Magga	Ann-Mari Thomassen
	Mariann Wollmann Magga	
19	Olof Anders Kuhmunen	Kirsti Guvsám
20	Kirsti Guvsám	Sten Erling Jønsson
	Kirsti Guvsám	

VI Sametingets vedtak

- Nye saker 9-10 oversendes plenumsledelsen for behandling, og nye saker 1-8 og 11-14 oversendes sametingsrådet for behandling.

Behandlingen av saken ble avsluttet 21.09.11 kl. 18.30.

Ášši/Sak SP	034/11
--------------------	---------------

Sametingsmelding om opplæring og utdanning

Arkivsaknr.
10/2480

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Sametingsrådet	23.08.11	SR 088/11
Sametingets plenum	21.09.11	SP 034/11

Saken påbegynt 21.09.11 kl.18.30.

I Vedlegg

Nr.	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for meldingen

Sametinget i Norge har siden etableringen i 1989 ikke utviklet overordnede målsetninger for en helhetlig samisk utdanningspolitikk. Sametinget vil med fremleggelsen av opplæringsmeldingen ta det første skrittet mot utarbeidelsen av en helhetlig samisk utdanningspolitikk, først og fremst fordi utdanningspolitikk er av stor betydning for det samiske samfunnet og samfunns- og kompetansebygging i nåtid og i fremtid. Videre henger utdanning og opplæring sammen med andre viktige politikkområder, som bevaring og utvikling av tradisjonell kunnskap, næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap, helse- og omsorgssaker, bosetningsspørsmål, distriktpolitikk, regionalpolitikk, nordområdepolitikk og internasjonal- og urfolksrett. Det er av stor betydning å se sammenhengene mellom de ulike samfunnssektorene. De viktigste byggesteinene for en god og stabil samfunnsutvikling er at våre barn og unge får kompetanse til å drive med næringsutvikling, kompetansebygging og samfunnsutvikling på egne premisser. Da det er første gang Sametinget utarbeider en slik overordnet melding om opplæring og utdanning, betyr det at meldingen må inneholde en del prinsipielle avklaringer, særlig når det gjelder spørsmålet om Sametingets rolle.

Sametinget har over lengre tid fått signaler om at vi bør prioritere arbeidet med å sette utdanningspolitikk på den samepolitiske dagsordenen. Arbeidet med sametingsmeldingen om opplæring og utdanning (opplæringsmeldingen) må derfor ses i lys av et slikt samfunnskrav.

Skolen er en av våre viktigste samfunnsinstitusjoner. Den er forankret i fortiden og skal ruste oss for fremtiden. Skolen og læreren overfører kunnskap, kultur og verdier fra et slektsledd til det neste. Kompetanse- *máhttu*- er samfunnets primære ressurs. Satsning på skole og utdanning er derfor avgjørende for at det samiske samfunnet skal utvikles i tråd med det samiske folks egne visjoner, egne prioriteringer og premisser.

Opplæringsmeldingen tar utgangspunkt i den samiske elevens og lærlingens hverdag, og den gjør opp status og synliggjør utfordringer samiske elever og lærlinger møter i sin hverdag. Sametinget har et generelt inntrykk av at samiske elever trives i skolen. Det er likevel en kjensgjerning at de samiske elevene i sin skolehverdag har mange utfordringer. Noen av disse utfordringene er knyttet direkte til elevens samiske bakgrunn. Samiske barn utsettes for mobbing på grunn av sin samiske bakgrunn. Sametinget tar dette på alvor og ønsker en bredere samfunnsdebatt om samiske barn og unges oppvekstvilkår i Norge, herunder diskriminering av samiske barn og unge. Likevel er det mange samiske barn og unge som er stolt av sin identitet og som er med på å fremme og utvikle samisk kultur på deres egen måte, gjennom blant annet kulturmonstringer, kunst, litteratur, film, festivaler og politisk arbeid.

Det samiske samfunnet og Sametinget som politisk organ anerkjenner at samiske elever er vårt samfunns viktigste ressurser. Sametingets fokus på utdanningspolitikk er viktig ikke kun for å sikre at elevenes rettigheter overholdes, men også for å sikre at det samiske samfunnet får tilgang til all slags kompetanse som kommer til nytte for samfunnet vårt og institusjonene våre. Det å beherske samisk språk og få kunnskap om samisk kultur er viktig både for eleven selv og for det samiske samfunnet. Dette vil kunne åpne mange muligheter til ulike yrkesvalg senere.

Sametinget vil med denne meldingen sette fokus på utdanningspolitiske utfordringer og prinsipielle sider ved Sametingets rolle i utdanningspolitikken. Formålet med meldinga er å utarbeide en overordnet politikk for opplæringsområdet. Som første helhetlige melding om opplæringspolitikk på Sametinget, så er det behov for å klargjøre prinsipielle spørsmål, herunder spørsmålet om hvordan man kan sikre seg at samiske elevers rett til opplæring i og på samisk sikres nasjonalt. Det er mye positivt som skjer innenfor samisk utdanning, som ofte ikke får oppmerksomhet i mediene. Meldingen skal også belyse de positive utviklingstrekkene i samisk utdanningspolitikk. Innenfor rammene til en sametingsmelding er det lite rom for å grundig behandle enkeltsaker eller å drøfte alle problemstillinger på en fullgod måte. Sametingsrådet forventes derfor å følge opp sametingsmeldingen gjennom særskilte tiltak i samarbeid med relevante institusjoner.

Meldingen drøfter hvilken rolle og politisk myndighet Sametinget har og bør ha som samenes folkevalgte organ innen opplæring. Den drøfter om Sametinget skal være en politisk premissleverandør, en konsultasjonspartner, en tilsynsmyndighet, opptre som direkte forvaltningsmyndighet eller som forvalter av tilskuddsordninger, eller om Sametinget skal gå så langt som å opptre som skoleeier.

Forholdet mellom Sametinget og fylkeskommuner, kommuner og andre offentlige og private organer innenfor opplæringsområdet behøver en nærmere drøfting i Sametinget. Et hovedspørsmål er hvilken ansvarsfordeling som vil være fornuftig for å sikre de utdanningspolitiske målene Sametinget setter seg. Videre vil forholdet og dialogen med sentrale myndigheter være avgjørende for om Norge overholder sine folkerettslige forpliktelser overfor samiske barn og unge, og det samiske folk som helhet.

1.2 Samisk skolehistorie

Samisk skolehistorie er historia om samiske elevers møte med en skole de forsto lite eller ingenting av, om foreldrenes fortvilelse over å måtte sende bort ungene til et ukjent miljø i 7-årsalderen, om lærere som ikke hadde noe felles språk med elevene. Det er også historia om samiske læreres, foreldres, elevers og politikeres kamp for en skole med elevenes språk og kultur som grunnlag. Det er historia om myndighetenes hardnakke kamp gjennom et hundreår for å utrydde samisk språk og kultur og om strevet i nyere tid for å bruke skolen til å gjenvinne samisk språk og kultur i fornorska områder. Og mye, mye mer.

- Forord, *Sámi skuvlahistorja 1 / Saemien skuvle-vaajese 1/ Samisk skolehistorie 1*

Den samiske skolehistorien er en historie preget av kontraster. Gjennom historien har det vært dramatiske endringer av skolesystemet, skolen har gjennomgått forandring fra å være et verktøy for misjonærer, senere et politisk verktøy for assimilering til i dag å være en arena for samisk språkutvikling og kulturformidling. Det er en historie med mange sår og mye bitterhet, men det er også en historie der det etter hvert er blitt nedskrevet små og store utdanningspolitiske seire – viktige for det samiske samfunn og viktige for den samiske eleven. Ved videreutviklingen av en samisk utdanningspolitikk vil samisk

skolehistorie danne et viktig bakteppe, blant annet når det kommer til målsetningene for og innholdet i opplæringen.

1.3 Innhold og avgrensninger

Sametingsmeldingen favner bredt og berører det meste som angår samisk oppvekst og utdanning. Dette innebærer naturligvis begrensninger i mulighetene til å drøfte enkeltproblemstillinger eller sektorproblemstillinger innenfor opplæringspolitikken. Meldingen er lagt opp som en oversikt over og vurdering av de overordnede problemstillingene innenfor utdanningspolitikken. Begrunnelsen for dette er at det er behov for en prinsipiell drøfting av slike problemstillinger for at Sametinget skal være bedre i stand til å behandle enkeltsaker innenfor dette politikkområdet.

Politiske saker som hører til under utdanningssektoren, kan være av svært ulik karakter, avhengig av geografisk område, om eleven eller lærlingen er samiskspråklig eller ikke, om han eller hun har samiskspråklige foreldre eller miljø rundt seg, bor utenfor eller innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, går i samisk klasse eller ikke, må reise langt til skolen eller har kort veg til lærestedet osv. Kort sagt vil den samiske elevens og lærlingens hverdag, som meldingen skal ta utgangspunkt i, utarte seg svært ulikt. Individets opplevelse av sin skolehverdag påvirkes av svært mange faktorer som elevene i liten grad selv kan råde over. I stor grad gjelder dette rammer for utdanning i form av lover og forskrifter, og kommunale og fylkeskommunale politiske og administrative vedtak angående skolestruktur og tilbud og samarbeid med arbeidslivet om læreplasser. Sametinget mener at samiske elever har særlige utfordringer som bør få større oppmerksomhet i den samepolitiske debatten. Sametingsmeldingen om opplæring er derfor et viktig grunnlagsdokument for det videre arbeidet med de ulike konkrete problemstillingene innenfor samisk utdanningspolitikk.

Meldingen er avgrenset til å omfatte grunnopplæring (grunnskole og videregående opplæring) samt voksenopplæring. Det vil komme en egen revidert melding om barnehager i løpet av 2012. Sametinget har også samisk høyere utdanning og forskning som innsatsområder. Disse områdene vil heller ikke bli direkte berørt i denne meldingen, men vi ser at problemstillinger som er knyttet til opplæring på grunnskolenivå ofte også er relevante med hensyn til samisk forskning og høyere utdanning. Sametinget er derfor opptatt av å se opplæringsmeldingen i sammenheng med livslang læring og slik trekke de viktigste paralleller til disse andre politikkområdene.

Sametingsrådet vil legge fram en egen språkmelding i løpet av 2012 som tar for seg de overordnede politiske utfordringene og målsetningene for Sametingets språkpolitikk på et mer generelt grunnlag.

1.4 Prosessen i meldingsarbeidet

Sametingsrådet la fram redegjørelse om opplæring og utdanning for plenum i juni 2011. Der ble det redegjort for bakgrunn for den forestående meldingen, og det ble pekt på en del utfordringer som sametingsrådet ønsket å drøfte gjennom en melding. Debatten i plenum var retningsgivende for hvilke spørsmål meldingen har lagt størst vekt på.

Det har vært informasjon om meldingsarbeidet på Sametingets hjemmeside, der interesserte har blitt invitert til å komme med innspill på eahppu@samediggi.no. Denne informasjonen var også linket til sosiale medier slik som Facebook og Twitter. Videre har det vært avisinnlegg og nettartikler om det pågående arbeidet med opplæringsmeldingen.

Det har vært foretatt intervjuer med skoleeiere, lærere og foreldre i sør-, lule og nordsamiske områder. Det ble gjort et tilfeldig utvalg av informanter. Intervjuene er foretatt både innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk og er foretatt både på små og store plasser (bykommuner). Innhenting av kunnskaper fra informantene var nyttig i arbeidet med meldingen. Det har ikke vært foretatt intervjuer av elever i denne prosessen. Meldingen bygger på konklusjonene fra elevundersøkelsene som er gjennomført av Nordlandsforskning som et ledd i evalueringen av *Kunnskapsløftet-samisk*. Det er behov for å inkludere både Sametingets Ungdomspolitiske Utvalg (SUPU) og samiske elever på en tettere måte under utarbeidelsen av samepolitiske tiltaksplaner for utdanning og opplæring enn det som er gjort under arbeidet med Sametingsmeldingen.

Meldingen var tema på sametingsrådets folkemøter i forbindelse med rådsmøtene i Kautokeino 26.04. og i Røyrvik 22.06.11. Det har vært avholdt et eget folkemøte om meldingen på Drag i Tysfjord den 20.06.11. Under folkemøtene har det vært deltakelse fra ungdom i videregående skolealder og samiske unge som arbeider som førskolelærere og lærere. Innspillene fra folkemøtene har vært mange, og av ulik karakter. De fleste av innspillene gjelder konkrete tiltak som unge og voksne samer mener Sametinget skal iverksette som et ledd i utviklingen av en helhetlig utdanningspolitikk. Slik Sametingsrådet har vurdert det, er mange av forslagene av en slik karakter at de kan legges inn som egne tiltak i oppfølgende tiltaksplaner for opplæring og utdanning.

Sametingets egne vedtak og utredninger har også vært viktig bakgrunnsgrunnlag for meldingen. I meldingsarbeidet har man også sett på nasjonale føringer innen opplæring, statistikk og evalueringsrapporter. Det er mange offentlige utredninger, statistikker, forskningsprosjekter og evalueringer som er relevant ved utformingen av en samisk utdanningspolitisk melding. Av hensyn til meldingens lengde, vil ikke alle disse bli behandlet i meldingen. En liste over aktuelle NOUer og Stortingsmeldinger er vedlagt denne meldingen.

1.5 Definisjoner

For å kunne ha samme forståelsesramme og felles utgangspunkt er det viktig å klargjøre noen begreper som vil være sentrale i meldingen. Både i opplæringsloven, i Læreplanverket *Kunnskapsløftet* (LK06), og i læreplanverket *Kunnskapsløftet - samisk* (LK06-S), finnes begreper som kan tolkes ulikt. Det blir derfor viktig å klargjøre hvordan Sametinget forstår disse begrepene.

Internasjonale konvensjoner og Urfolkserklæringa bruker begrepet *education* både om grunnopplæring og høyere utdanning, og begrepet er ofte oversatt til utdanning. ILO-konvensjon nr. 169 bruker i tillegg begrepet *vocational training*, som er oversatt til yrkesopplæring. Den norske opplæringsloven gjelder grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring. Etter innføring av LK06 brukes begrepet grunnopplæring, som omfatter både grunnskole og videregående opplæring. Videregående opplæringen er organisert i studieforbereidende og yrkesfaglige utdanningsprogram, og opplæringsloven omtaler utdanningsprogram i videregående opplæring. Begrepene utdanning og opplæring er synonymer, men *opplæring* brukes ofte om grunnopplæring (grunnskole og videregående opplæring) og voksenopplæring, mens ordet *utdanning* brukes om høyere utdanning. I denne meldinga brukes begrepet utdanning som overordnet begrep for opplæring og utdanning. Når ordet opplæring er brukt alene, menes det grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring.

Samisk distrikt: Det samiske distriktet utgjør de kommunene som inngår i forvaltningsområdet for samisk språk (Sameloven § 3-1). Det er for tiden følgende ni kommuner: Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Tysfjord, Lavangen og Snåsa.

Betegnelsen ”den samiske skolen” er en del av fellesskolen og omfatter en skole eller gruppe hvor grunnopplæringen følger Læreplanverket for *Kunnskapsløftet - samisk* (LK06-S:31).

Den samiske skolen skal bygge på og ivareta mangfoldet i elevenes bakgrunn og forutsetninger og legge til rette for at elevene får en kvalitetsmessig god opplæring med basis i samisk språk, kultur og samfunnsliv (LK06-S:31).

Mange samiske skoler er små skoler i nasjonal målestokk. Grendeskoler er fådelte skoler, der to eller flere årstrinn går sammen. Skolene er ofte selve livsnerven i mindre bygdesamfunn og har en viktig funksjon i bevaring og videreføring av samisk språk, kultur og tradisjonell kunnskap.

Den samiske eleven er en elev som har rett til opplæring i samisk språk eller opplæring i og på samisk, eller som får opplæring etter læreplanverket *Kunnskapsløftet - samisk* (LK06-S). Dette gjelder alle de samiske språkene som er i bruk i Norge, det vil si øst-, nord-, pite-, lule-, og sørsamisk. Ofte opererer offentlige dokumenter kun med de tre mest utbredte samiske språkene nord-, lule- og sørsamisk. Det må presiseres at Sametinget ved utarbeidelsen av konkrete utdanningspolitiske tiltak så må pite- og østsamisk som samiske

språk få et ekstra fokus. Når meldingen henviser til samisk språk så inkluderes alle språkvariantene hvis ikke noe særskilt er nevnt.

Den samiske eleven kan i sin videste betydning omfatte alle elever innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, uavhengig av etnisk eller språklig bakgrunn.

2. RAMMER OG GJELDENE FORVALTNING INNENFOR OPPLÆRING

2.1 Verdigrunnlaget for den samiske skolen

Den norske grunnskolen er bygget på prinsippet om faglig mangfold. Opplæringslovens formålparagraf bygger på dette brede verdigrunnlaget. Skolen skal gi historisk og kulturell forståelse og forankring, innsikt i kulturelt mangfold, fremme demokrati og likestilling samt vitenskapelig tenkemåte. Elevene skal få utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang. Elevene skal videre lære å tenke kritisk og handle etisk og miljøbevisst (se opplæringslovens § 1-1). Det er også et grunnprinsipp i den norske skolen at opplæringen skal være tilpasset den enkelte elevs evner og forutsetninger (jf. oppl. § 1-3). Norske skoler, også de samiske, skal bygge opp om verdier som likeverd og aksept for forskjellighet. Disse prinsippene er utdypet i læreplanverket, særlig i den generelle delen.

Kan man så skille mellom verdigrunnlaget for norske og samiske skoler? Verdigrunnlaget for de samiske skolene er i utgangspunktet det samme som for de norske skolene. Samiske verdier og samisk opplæringsfilosofi er generelt lite synlig i læreplanverket, men samiske verdier forutsettes reflektert i læreplaner og i prinsipper for opplæringen. Samisk skoleforskning viser at mulighetene er mange for å styrke det samiske innholdet i opplæringen, for eksempel gjennom å bruke tradisjonelle samiske tellemåter, for å gjøre matematikkundervisningen mer kulturelt relevant (Ylva Jannok Nutti, 2010) og gjennom å sette mer fokus på samiske oppdragelsesverdier i barnehager og skoler (Balto 2003 mv.). Den samiske skolen og opplæringen i skolen har en sentral plass i utviklingen av det samiske samfunnet, og Sametinget slutter seg til de overordnede tilrådingene som samiske skoleforskere har kommet med når det gjelder utviklingen av den samiske skolens samiske innhold.

Spørsmålet er hvordan samepolitikken kan virke inn på eller om den kan virke inn på verdigrunnlaget for opplæringen av samiske barn, unge og voksne. Sametinget har i dag en rolle i fastleggingen av læreplanverkene, enten ved at vi utarbeider læreplaner eller er med på å påvirke innholdet i læreplaner som fastsettes sentralt.

Sametinget som samenes folkevalgte organ har også en rolle når det gjelder diskusjoner om og videreutvikling av verdigrunnlaget for samiske skoler. Sametinget påvirker verdispørsmål på flere nivåer, gjennom faglig virksomhet slik som fastsettelse av læreplaner, gjennom utvelgelse av læremiddelprosjekter og gjennom politisk virksomhet.

Samiske elever og lærere har vært gjennom flere reformer. Læreplanverket for *Kunnskapsløftet – samisk* har som hovedprinsipp, nedfelt i samisk læringsplakat, at den samiske skolen og lærebedriften skal legge til rette for at elevene/lærlingene får en *kvalitetsmessig god opplæring* med basis i samisk språk, kultur og samfunnsnivå. Sametingets målsetning er å ha en opplæringspolitikk som støtter opp om dette prinsippet.

Et hovedprinsipp for den nasjonale opplæringspolitikken er at elever skal føle trygghet både i skolesituasjonen og i hele sin hverdag. Dette gjelder også den samiske skolen. Opplæringsloven gir klare føringer på dette i kapittel 9a om elevenes skolemiljø. I § 9a-3 heter det: *Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremme et godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.* Blant annet står det at skolene skal tilrettelegge og drives slik at det blir tatt hensyn til elevenes trygghet, helse, trivsel og læring. Det er skoleledelsens plikt å legge til rette for at elevene får et godt fysisk og psykososialt læringsmiljø i skolen. Opplæringsloven gir også klare føringer på at eleven skal få rom og mulighet til selvutvikling på egne premisser.

Tett samspill mellom skolen og hjemmet er med på å skape trygge rammer for barn og unge. Eleven trenger å føle tilhørighet i et fellesskap der ulikheter blir akseptert og respektert, og en trygg identitet er med på å gi trygghet. Samiske elever skal kunne være stolt av sin opprinnelse. Skolen skal fremme *flerkulturell forståelse* og ivareta og styrke elevenes identitet og på den måten bidra til at den enkelte får et

positivt selvbylde og tilhørighet til egen kultur. Det gjelder for eksempel i forhold til aksept av og respekt for sin bakgrunn. Det kan synes som det er allment akseptert at det er greit å harselere med samisk kultur, og dette skaper utrygghet for elever med samisk bakgrunn.

Sametinget er samenes folkevalgte organ. Som folkevalgt organ for det samiske folk, skal Sametingets virksomhet innenfor opplæring ha sitt grunnlag i samiske verdier og i det overordnede samepolitiske prinsippet om samenes selvbestemmelse og samefolkets samarbeid over riksgrensene. Hva som mer konkret ligger i dette, må fastlegges innenfor ulike politikkområder og harmoniseres mellom politikkområdene. Sametingets budsjettvedtak griper inn i alle Sametingets politikkområder. Samiske verdier beskrives på denne måten i budsjettet:

”Sametingets arbeid for å styrke og utvikle samiske samfunn bygger på grunnleggende samiske verdier. Med verdier mener vi i denne sammenheng holdninger og oppfatninger som ligger til grunn for våre prioriteringer og valg, og som kan oppfattes som felles for de samiske samfunnene. I arbeidet med budsjettet er det aktuelt å trekke fram verdier som samisk språk og kultur, likeverd og respekt for egen og andres kultur, og samarbeid og solidaritet.

Samisk språk og kultur danner basis for og er en begrunnelse for Sametingets innsats i alle budsjettets områder, enten det er opplæring, næring, helse, arealforvaltning eller internasjonalt arbeid. Respekt, samarbeid og solidaritet er andre grunnleggende verdier i samisk samfunnsutvikling. Samtidig er respekt og samarbeid en måte å møte utfordringer som er avgjørende for å fremme samisk språk og kultur i alle sammenhenger. Respekt, samarbeid og solidaritet er både verdier og verktøy for å fremme disse verdiene.”

Opplæring i en samisk kontekst vil, uavhengig av hvor eleven eller lærlingen befinner seg eller hvilket fag det undervises i, alltid bringe fram spørsmål om hvilke verdier opplæringen bygger på, og hvilke grunnleggende verdier barn og unge skal tilegne seg gjennom opplæringen. Slike grunnleggende samiske verdier er knyttet til morsmål, mangfold, respekt, trygghet, tradisjonell kunnskap, fellesskap, flerkulturell kompetanse og forutsigbarhet. Denne opplistingen av verdier, som kan sies å være sentrale innenfor samisk læring og utdanning, er ikke uttømmende. Det kan føyes til også andre verdier som er viktige i en slik kontekst.

2.2 Det internasjonale rammeverket

2.2.1 Retten til utdanning som grunnleggende menneskerettighet

Retten til utdanning er en fundamental menneskerettighet. Det fremgår av blant annet § 26 i Verdenserklæringen om menneskerettigheter at enhver har rett til undervisning. Denne rettigheten er altså ikke begrenset av forutsetninger som f.eks. kjønn, evner, religion eller etnisitet. Det står også at elementær undervisning skal være gratis og obligatorisk. Det har vært nødvendig å vedta andre internasjonale avtaler som er juridisk forpliktende for de stater som har ratifisert eller tiltrådt de, som utdyper og presiserer hva det vil si i praksis at retten til utdanning er en menneskerettighet. Dette er gjort blant annet i FN's Barnekonvensjon slik det fremgår nedenfor.

FN's Generalforsamling har vedtatt at årene **2003-2012** skal være **FN's Alfabetiseringstiår**. Målet med tiåret er at flere skal lære seg å lese og skrive. Alfabetiseringstiåret er en del av et større internasjonalt arbeid innen utdanning og utvikling, hvor en av hovedsatsingene er prosjektet **Education for All** (Utdanning for alle). FN organisasjonen UNESCO har fått et særskilt ansvar for å koordinere denne innsatsen. Også Sametinget har rettet fokus på utdanningspolitikk og alfabetiseringsprosjekter som en del av vår innsats for å oppnå målene FN har satt seg.

2.2.2 FN's Barnekonvensjon

FN's menneskerettighetskonvensjoner beskytter alle individer uansett alder, opprinnelse eller andre egenskaper, og dermed også barn og unge. Norge har ratifisert FN's konvensjon om barnets rettigheter (*barnekonvensjonen*) i 1991. Barnekonvensjonen legger til grunn at barn på grunn av sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg. Også FN's konvensjon om sivile og

politiske rettigheter (SP) inneholder en egen bestemmelse om barn i artikkel 24. Barnekonvensjonen ble inkorporert gjennom menneskerettsloven i 2003 og har dermed forrang fremfor norsk lov og forutsettes å være uttrykk for gjeldende norsk rett.

Konvensjonen bygger på tre pilarer, nemlig *beskyttelse, ytelse og deltakelse*. Konvensjonens fire grunnprinsipper er ikke-diskriminering (art. 2), barnets beste (art. 3), barnets rett til liv og utvikling (art. 6) og barnets rett til å delta og bli hørt (art. 12). Denne prioriteringen følger av barnekomiteens retningslinjer for statsrapporter.

Rettighetene i barnekonvensjonen gjenspeiler i hovedsak rettigheter som finnes i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). Utdannelse reguleres av artiklene 28 og 29. Andre relevante konvensjonsbestemmelser er ØSK artikkel 13, SP artikkel 18 nr. 4 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) første tilleggsprotokoll artikkel 2. Barnekonvensjonens artikkel 29 tar for seg innholdet i utdannelsen, mens artikkel 28 mer er rettet mot retten til utdanning. Det fremgår av artikkel 28 nr.1 at retten til utdanning skal realiseres gradvis. Likhetskravet er absolutt etter bestemmelsens første punktum¹. Første ledd i artikkelen går eksplisitt på retten til utdanning. Grunnutdannelsen skal i henhold til litra a være pliktig og gratis. Videregående opplæring, som et trinn to, skal være tilgjengelig og oppnåelig for alle barn. Det skal være et siktemål at også denne er gratis for barna. Høyere utdanning etter litra c skal være tilgjengelig for alle, men nå avhengig av den enkeltes evner. Personer som tar høyere utdanning, vil gjerne være mer enn 18 år og dermed ikke lenger barn i konvensjonens forstand. Bestemmelsen er relevant både fordi den forutgående utdannelsen skal være kvalifiserende for høyere utdanning, og fordi bestemmelsen gir direktiver til staten så å si uavhengig av eventuelle rettighetshavere. Barna skal i henhold til litra d ha tilgang på informasjon og veiledning, og det skal settes i verk tiltak rettet mot barn som faller ut under utdannelsen (se litra e).²

Barnekonvensjonens artikkel 29 omhandler formålet med utdanningen. Det er særlig grunn til å merke seg at artikkel 29 b) og c) legger til grunn at barnas utdanning skal bidra til å utvikle respekt for menneskerettighetene og respekt for barnets egne kulturelle identitet, språk og verdier. Videre skal barna få respekt for andre kulturer enn den som barnet selv er en del av. Videre kan man merke seg at det etter bokstav d) skal være et formål med utdanningen å forberede barnet til et liv i et fritt samfunn i en ånd av forståelse, fred, toleranse og vennskap mellom alle folkeslag, etniske, nasjonale og religiøse grupper og personer som tilhører urfolk. Dette er et viktig direktiv for norsk og samisk utdanningspolitikk. Artikkel 30 omhandler barn som tilhører en minoritet eller et urfolk. Bestemmelsen bygger i store trekk på SP artikkel 27. Artikkel 30 lyder:

I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.

Under denne bestemmelsen finnes det flere individklagesaker for FNs menneskerettighetskomité samt en generell kommentar.³ Bestemmelsen er negativt formulert (*"shall not be denied"*), men må, i likhet med SP artikkel 27, tolkes slik at den gir positive rettigheter, og forplikter statene til å iverksette særlige tiltak⁴. Praksis fra menneskerettighetskomiteen har også gjort det klart at næringsutøvelse er beskyttet av artikkel 27. Menneskerettighetskomiteen påpeker videre at kultur manifesterer seg på ulike måter, herunder også som spesielle leveveier knyttet til bruk av land. Siden Grunnlovens §110a er presumert å ha det samme

¹ Se i denne sammenheng også art. 23 og UNESCO-konvensjonen mot diskriminering i undervisning av 1960.

² Barnekomiteen har utarbeidet en generell kommentar om innholdet i undervisningen, som på noen områder også tar inn art. 28. Se General Comment No. 1 The Aims of Education (CRC/GC/2001/1). FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter har utarbeidet to relevante generelle kommentarer om henholdsvis utdanning og funksjonshemmede, se CESCR General Comment No. 13 1999 (E/C.12/1999/10) og CESCR General Comment No. 5 1994 (E/1995/22).

³ se General Comment No. 23 (CCPR/C/21/Rev.1/Add.5)

⁴ Jf. FNs menneskerettighetskomité's General Comment No. 23
Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

innhold som SP artikkel 27, bidrar også praksis rundt denne bestemmelsen til å kaste lys over det nærmere innhold i artikkel 30.

Barnekonvensjonens artikkel 30 er (i likhet med SP art. 27) formulert slik at den gir individuelle rettigheter. Ingen av disse to bestemmelsene inneholder noen definisjon av begrepet minoritet eller urfolk. I Norge er det imidlertid sikker rett at samene er anerkjent av statlige myndigheter som Norges urfolk, dette fremgår blant annet av Stortingsmeldingen om samepolitikken.

Barnekonvensjonens artikkel 30 innebærer en individuell rett for samiske barn til å få undervisning i samisk språk og til å bevare sin kultur og sin kulturelle identitet og en korresponderende plikt for statlige myndigheter som også plikter å iverksette positive særtiltak for samiske barn i områder der samisk språk og kultur er truet.

FNs barnekomité har i behandlingen av Norges siste periodiske rapport om oppfølgingen av barnekonvensjonen kommet med følgende anbefaling⁵:

”61. Komiteen anbefaler parten å gjøre sitt ytterste for å sikre at barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkningsgrupper har samme tilgang til alle rettigheter som andre barn, herunder tilgang til velferd, helsetjenester og skoler, og at de blir beskyttet mot fordommer, vold og stigmatisering.”

2.2.3 FNs Urfolkserklæring av 2007

Urfolkserklæringens artikkel 14 fastslår at urfolk har rett til å etablere og kontrollere egne utdanningssystemer så vel som rett til å opprette og kontrollere egne utdanningsinstitusjoner. FN erklæringen er ingen rettslig bindende konvensjon, men det er likevel politisk forpliktende for de stater som har fremmet og anerkjent erklæringen.

Urfolkserklæringen er spesiell i folkerettslig sammenheng, da den inneholder egne bestemmelser om oppfølging av erklæringens artikler i nasjonal rett. Urfolkserklæringens artikkel 14 lyder:

Artikkel 14

1. Urfolk har rett til å opprette og ha kontroll over sitt eget utdanningssystem og institusjoner som gir opplæring på deres eget språk, på en måte som svarer til undervisnings- og læringsmetodene i deres egen kultur.
2. Individuer tilhørende urfolk, særlig barn, har rett til alle nivåer av og former for statlig utdanning, uten diskriminering.
3. Statene skal, sammen med urfolk, treffe effektive tiltak slik at individer tilhørende urfolk, særlig barn, herunder de som lever utenfor sine egne lokalsamfunn, har tilgang til opplæring i sin egen kultur og på sitt eget språk, når det er mulig.

Første ledd i artikkel 14 fastslår at urfolk har rett til å etablere og kontrollere egne utdanningssystemer så vel som rett til å opprette og kontrollere egne utdanningsinstitusjoner. Retten til kontroll over det samiske utdanningssystemet er etter Sametingets vurdering en del av det som urfolkserklæringens artikkel 4 betegner som interne og lokale forhold som urfolk har rett til selv å styre. Bestemmelsen må også leses i lys av retten til selvbestemmelse i urfolkserklæringens artikkel 3⁶.

Det kan vanskelig sies at man i dag har samisk selvstyre innenfor utdannings- og skolesektoren. På samme måte som innenfor forskningsområdet synes det i det samiske samfunn å være en relativt bred enighet om at samiske institusjoner må få større myndighet og en mer sentral rolle i utviklingen og forvaltningen av den samiske utdannings- og skolesektoren. Hovedproblemet i forhold til samisk selvbestemmelse innenfor

⁵ Komiteen for barnets rettigheter femtiredje sesjon 11. - 29. januar 2010 avsluttende merknader til Norges periodiske rapport

⁶ Sametinget legger i denne sammenheng til grunn at artikkel 3 er innholdsmessig lik retten til selvbestemmelse slik den er formulert i de likelydende artikler 1 i konvensjonene om sivile og politiske rettigheter (SP) og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), samt forslaget til nordisk samekonvensjon art 3
Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

utdannings- og skolesektoren er at statlige myndigheter i dag i altfor stor grad etablerer rammevilkårene for samisk utdanning. Blant annet er det slik at det alltid er nasjonale læreplaner som danner utdanningsnormen, med den konsekvens at det samiske alltid må tilpasse seg slike nasjonale planer.

Urfolkserklæringens artikkel 14 andre ledd fastsetter retten til utdanning til statlig utdanning på alle nivåer, i alle varianter og at dette skal skje uten noen form for diskriminering. Selv om bestemmelsen etter sin ordlyd gjelder en lik adgang til utdanning for samer som for majoritetsbefolkningen, kan man her i lys av bestemmelsens første ledd stille spørsmål om en utdanning uten diskriminering også innebærer et krav til at slik utdanning skal være tilgjengelig på samisk.

Tredje ledd pålegger myndighetene en plikt til gjennom samråd med samene gjennom deres representative organer å treffe tiltak for å gi samer opplæring i samisk kultur og i og på samisk språk, det dette er mulig. Bestemmelsen gjelder særlig barn men også voksne som er bosatt utenfor sine opprinnelige lokalsamfunn er omfattet av bestemmelsen, noe som innebærer at bestemmelsen også får anvendelse på voksenopplæring.

I tillegg til artikkel 14 har også artiklene 13 og 15 innhold av relevans for opplæringssektoren. Artikkel 13 anerkjenner samens rett til å bruke og utvikle sine språklige og kulturelle tradisjoner og overleveringer og pålegger samtidig statlige myndigheter å verne denne retten. Artikkel 15 oppstiller et krav om at all utdanning skal respektere og gi klart uttrykk verdigheten og mangfoldet i samisk kultur, historie og tradisjoner.

2.2.4 FNs Spesialrapportør James Anayas rapport om samene

Rapporten fra Spesialrapportør James Anaya når det gjelder menneskerettigheter og grunnleggende friheter for urfolk danner også en del av kunnskapsgrunnet for arbeidet med en helhetlig samisk utdanningspolitikk. Spesialrapportørens rapport om samene i Norge, Sverige og Finland peker på mange utdanningspolitiske problemstillinger som Sametingene i felleskap må følge opp. Særlig gjelder dette den alvorlige situasjonen for de samiske språkene i Norden, spørsmål som vil bli grundigere vurdert i en egen språkmelding. Rapporten er blitt lagt frem for FNs Menneskerettighetsråd, som vil følge opp anbefalingene fra spesialrapportøren videre til FNs Generalforsamling. Sametingene vil følge opp dette arbeidet nasjonalt og gjennom Samisk Parlamentarisk Råd. Også i forhold til Verdenskongressen for Urfolk i 2014 vil det være naturlig å synliggjøre situasjonen for urfolks barn og unge når det gjelder opplæring.

2.3 Nordisk samarbeid og utkastet til Nordisk Samekonvensjon

2.3.1 Grenseoverskridende samisk samarbeid om opplæring: Samisk Parlamentarisk Råd

En helhetlig utdanningspolitikk innenfor opplæring innebærer også et grenseoverskridende samarbeid. Samene er et folk som bor i fire land. Samiske barn og unge er grenseløse i den forstand at de har felles kultur, sterke slektsbånd og fellesskapsfølelse med samiske unge. Dette gjelder særlig i grenseområdene. En helhetlig utdanningspolitikk må ta høyde for å styrke dette fellesskapet.

Det er viktig at samiske barn og unge kan få mulighet til å styrke sitt språk og identitet, uavhengig av hvilket land de bor i. Utdanningspolitikken må på et overordnet plan inneholde tanker om et allsamisk utdanningssamarbeid på tvers av landegrensene. En satsning på samarbeid med de samiske kompetansemiljøene og de samiske samfunnene i Norden, krever at vi har både kortsiktige og langsiktige perspektiver og at det legges opp til bred debatt i det samiske samfunnet om hvilke grunnprinsipper en helhetlig utdanningspolitikk skal tuftes på. Dialog internt i det samiske samfunnet er like grunnleggende som dialog med statlige myndigheter.

Samhørighet mellom samiske barn og unge basert på felles kultur og historie kan på mange områder styrkes slik at vi får en sterkere allsamisk kulturell og språklig samhørighet og identitet mellom de ulike samiske språkområdene. Når det gjelder nordisk samarbeid om samiske opplæringsaker, blir dette fulgt opp av Samisk parlamentarisk råd (SPR), som ble opprettet i år 2000. Et av deres innsatsområder er å påvirke til at det blir utarbeidet en felles nordisk samisk språk- og opplæringspolitikk.

Samisk parlamentarisk råd vedtok i 2003 at det skulle igangsettes arbeid med å vurdere om det var mulig å utarbeide et felles nordisk læreplanverk. Saken ble fremmet for ministrene ansvarlig for samiske spørsmål i Finland, Norge og Sverige. På møte mellom ministrene og sametingspresidentene i de respektive land, ble det i 2003 fattet et vedtak om felles nordiske samiske læreplaner og læremidler. Vedtaket tok sikte på å utarbeide felles målsettinger på utvalgte områder som kommer til uttrykk i de tre lands læreplaner, og som i praksis ville føre til nærmere nordisk samarbeid med læremidler for samiske elever. Det ble besluttet å starte med de samiske fagene duodji (håndverk/håndarbeid) og samisk språk.

Som en oppfølging av dette vedtaket, satte Samisk parlamentarisk råd i gang et arbeid for å utrede opplærings situasjonen for samiske barn i Norden. Utredningen ble utført av det finske Sametinget, ved Ulla Aikio-Puoskari. Formålet med utredningen var å sammenligne opplærings situasjonen og kartlegge forskjell mellom de nordiske land når det gjelder spørsmål om det samiske språks status, lovgivning, ressurser, læreplaner, forvaltning osv. Det endelige resultatet av undersøkelsen ble lagt fram i en rapport for Samisk parlamentarisk råd i februar 2005.

Rapporten peker blant annet på at foruten store ulikheter i læreplaner, så er ulikheter i språk det største hinderet når det gjelder å utnytte hverandres læremidler. Det er derfor behov for samarbeid om felles terminologi i alle fag. Rapporten peker også på at de tre landene har svært forskjellige ordninger både når det gjelder finansiering av undervisning i og på samisk og når det gjelder tilskudd til utvikling av samiske læremidler.

På bakgrunn av utredningen gjorde SPR vedtak i sak 07/05 der det ble slått fast at SPR har en målsetting om at det på nordisk nivå skal utarbeides felles mål for samisk opplæring, felles læreplaner og læremidler som kan brukes på tvers av landegrensene. De nordiske sameministrene ble i vedtaket anmodet om å legge forholdene til rette for at de tre landene kan ha reelle samarbeidsmuligheter når de gjelder samisk opplæring. Ministrene ble oppfordret til å vurdere hvordan lovene kan samordnes, slik at det kan bli mulig å utarbeide felles læreplaner og læremidler i de nordiske landene. Oppfordringen gjaldt også å utrede hvilke økonomiske konsekvenser det medfører at samer får opplæring på tvers av landegrensene og å utarbeide forslag til hvordan opplæringen kan gjennomføres i praksis.

Oppfølging av rapporten ble behandlet på nytt i Samisk parlamentarisk råd i 2008, hvor ministrene ansvarlige for samiske spørsmål i Finland, Sverige og Norge på nytt ble anmodet om å følge opp arbeidet med å utarbeide felles målsettinger for opplæring i de respektive land. SPR fastslo videre at denne oppfølgingen bør skje i tråd med de føringer som ligger i forslag til Nordisk samekonvensjon.

I sin virksomhetsplan 1.11.2008 – 31.12. 2010 hadde Samisk parlamentarisk råd nedfelt fem tiltak rettet mot opplæring. Samisk parlamentarisk råd har nedsatt en administrativ arbeidsgruppe, med medlemmer fra alle tre sametingene, som har som mandat å legge fram forslag til hvordan tiltakene i virksomhetsplanen skal følges opp. Arbeidsgruppen skulle legge fram sitt forslag innen utgangen av 2010, men de er enda ikke ferdig med sitt arbeid.

2.3.2 Utkastet til Nordisk samekonvensjon

En nordisk ekspertgruppe med representanter oppnevnt av statene og sametingene i Norge, Sverige og Finland overleverte i 2005 sitt enstemmige forslag til en nordisk samekonvensjon. Forslaget er utarbeidet på bakgrunn av de folkerettslige forpliktelser som påhviler de tre statene overfor samene som urfolk. Forslaget til nordisk samekonvensjon anerkjenner samenes rett til selvbestemmelse og har som målsetning at samhandlingen mellom samene som ett folk skal lettes på tvers av landegrensene.

Konvensjonsforslaget har vært på høring i de tre landene i 2006. Sametingets plenum har i forbindelse med sin høringsuttalelse gitt sin fulle støtte til konvensjonsforslaget og samtidig understreket at dette ikke må gjøres til gjenstand for vesentlige endringer i de videre forhandlinger mellom de tre stater og sametingene. I 2007 avga en arbeidsgruppe med representanter fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet, Utenriksdepartementet og Sametinget en rapport som gjennomgikk konvensjonsforslagets bestemmelser opp mot nasjonal rett og folkeretten. Arbeidsgruppen som har

vurdert disse forslagene opp mot nasjonal rett og folkeretten har kommet frem til at ingen av disse forslagene går lengre enn de folkerettslige forpliktelser Norge allerede er bundet av. Når det gjelder bestemmelsen vedrørende informasjon om samene går forslaget noe lenger enn nasjonal rett. Sametinget ser det som viktig at det gjennomføres lovmessige tiltak som implementerer disse forpliktelsene i norsk rett, samtidig som praktiseringen av opplæringslovens bestemmelser bringes i nærmere samsvar med allerede gjeldende folkerettslige forpliktelser.

Etter flere års nordiske drøftinger mellom statene og sametingene i Norge, Sverige og Finland om hvordan konvensjonsforhandlingene kunne gjennomføres i praksis, startet omsider disse forhandlingene opp i 2011. I Norges delegasjon er Sametinget representert med to av fem medlemmer. Konvensjonsforhandlingene skal være gjennomført innen fem år.

I forslaget til nordisk samekonvensjon er artikkelene 26, 28 og 30 av særlig relevans for opplæringssektoren.

Utkastet til artikkel 26 er gitt følgende utforming:

Samisk utdanning

Samene i de samiske områdene skal ha mulighet til undervisning i og på det samiske språket. Undervisningen og studiefinansieringen skal være tilpasset deres bakgrunn. Slik undervisning skal gjøre det mulig å delta i videre utdanning på alle nivå og samtidig møte de behov samer har for fortsatt å kunne arbeide innenfor de tradisjonelle samiske næringene. Studiefinansieringen skal utformes slik at det muliggjør høyere utdanning på samisk.

Samiske barn og samisk ungdom utenfor de samiske områdene skal ha mulighet til undervisning i samisk, men også på samisk i den utstrekning det kan anses rimelig i de enkelte områder. Undervisningen skal i størst mulig utstrekning tilpasses deres bakgrunn.

De nasjonale læreplanene skal utarbeides i samarbeid med sametingene og tilpasses samiske barns og samisk ungdoms kulturelle bakgrunn og behov.

Første ledd innebærer en rett for samer i de samiske områdene til undervisning ”i og på det samiske språket”. Myndighetene har på sin side en tilsvarende plikt og en plikt til at undervisning og studiefinansiering skal være tilpasset samenes bakgrunn.

Annet ledd gjelder undervisning for samer utenfor disse områdene. Her har samene rett til undervisning i og på samisk ”i den utstrekning det kan anses rimelig”. Ekspertgruppen har i merknadene vist til opplæringslovens bestemmelser. Opplæringslovens regler vil oppfylle kravene i artikkel 26 når det gjelder opplæring i grunnskolen. Det er mindre klart hvorvidt bestemmelsen om videregående opplæring tilfredsstiller artikkel 26. Den interdepartementale arbeidsgruppen med representanter fra Sametinget som har gjennomgått forslaget til nordisk samekonvensjon har konkludert med at det vil være samsvar mellom opplæringslovens bestemmelser og utkastet til artikkel 26 siden artikkel 26 ikke eksplisitt gir rett til opplæring på samisk utover grunnskolealder.

Når det gjelder studiefinansiering følger det av første ledd, tredje punktum at denne skal være tilpasset slik at den ”muliggjør” høyere utdanning på samisk. Etter de gjeldende reglene om studiestøtte er det mulig å få lån og stipend til studier i åtte år, mens normert studietid for en mastergrad er fem år. Ut over en full mastergrad er det således mulig å få lån og stipend til ytterligere tre års studier, som for eksempel kan brukes til å studere samisk språk i forkant av et masterstudium på samisk.

I tredje ledd fastsettes krav om at de nasjonale læreplanene skal utarbeides i samarbeid med Sametinget og tilpasses samers kulturelle bakgrunn og behov. I opplæringsloven § 6-4 er Sametinget delegert myndighet til å gi forskrift om læreplaner for opplæring om samisk kultur, for opplæring i samisk språk, og for særskilte samiske fag i videregående opplæring. Praktiseringen av §6-4 vil derfor være avgjørende for hvorvidt dagens ordning tilfredsstiller konvensjonsforslagets krav.

Utkastet til artikkel 28 er gitt følgende utforming:

Undervisning og informasjon om samene

Det samiske folkets kultur og samfunnsliv skal på en formålstjenlig måte komme til uttrykk i undervisningen også utenfor det samiske samfunnet. Slik undervisning skal særskilt ta sikte på å fremme kunnskap om samenes stilling som landenes urfolk. Statene skal i samarbeid med sametingene tilby undervisning i samisk kultur og samfunnsliv for personer som skal arbeide i de samiske områdene.

Statene skal i samarbeid med sametingene sørge for allmenn informasjon om samisk kultur og samfunnsliv.

Bestemmelsens første ledd inneholder i hovedsak tre elementer. For det første skal samisk kultur komme til uttrykk i undervisning utenfor det samiske samfunnet. Bestemmelsen stiller for det andre krav til innholdet i slik undervisning; undervisningen skal fremme kunnskap om samene som urfolk. For det tredje pålegges statene å tilby undervisning om samisk kultur for personer som skal arbeide i de samiske områder. Det finnes en lignende bestemmelse i ILO-169 artikkel 31. Artikkelen lyder i norsk oversettelse:

Det skal settes i verk informasjonstiltak i alle sektorer i samfunnet, og særlig blant de grupper som er i mest direkte kontakt med vedkommende folk, for å fjerne fordommer som måtte eksistere mot disse folk. For å oppnå dette, skal det settes inn ressurser for å sikre at lærebøker i historie og læremidler for øvrig gir et rettferdig, korrekt og informativt bilde av disse folks samfunn og kultur.

Denne bestemmelsen fastslår på tilsvarende måte en plikt til å undervise i samenes kultur også utenfor de tradisjonelle samiske områdene. Bestemmelsen i ILO-169 går imidlertid noe lenger da denne fastsetter en mer konkret forpliktelse enn den som fremgår av forslaget til artikkel 28 i nordisk samekonvensjon, ved at det settes som krav at slik undervisning skal gi et rettferdig, korrekt og informativt bilde av samene. Innenfor nasjonal lovgivning inneholder opplæringsloven relevante bestemmelser. Første og andre punktum i første ledd vil kunne ivaretas gjennom kravet om samisk innhold i de nasjonale læreplanene som gjelder alle elever, jf. opplæringsloven § 6-4. Det kan imidlertid stilles spørsmål om at kravet til undervisning i samisk kultur artikkel 28 også skal inngå i opplæring ut over grunnskoleopplæringen. Dette fremgår ikke direkte av ordlyden i konvensjonsforslaget, men det er presisert i merknadene til artikkel 28 at læring om samene som urfolk også bør inngå i høyere utdanning. Krav om undervisning i samisk kultur som del av høyere utdanning er ikke ivaretatt i gjeldende lovverk, og Sametinget ser det som viktig at slik undervisning tilbys. Også kravet i tredje punktum om undervisning i samisk kultur for personer som skal arbeide i de samiske områdene, er noe nytt i forhold til gjeldende norsk lovgivning.

Artikkel 28 annet ledd fastsetter en plikt for statene til å sørge for allmenn informasjon om samene i samarbeid med sametingene. Et lignende krav er tatt inn i ILO-169 artikkel 31, se ovenfor. Heller ikke denne forpliktelsen er implementert i norsk rett gjennom lovfesting.

Utkastet til artikkel 30 er gitt følgende utforming:

Samiske barn og unge

Samiske barn og unge har rett til å utøve sin kultur og å bevare og utvikle sin samiske identitet.

Bestemmelsen fastslår spesielt barn og unges rett til å utøve sin samiske kultur og bevare og utvikle sin samiske identitet. En tilsvarende rett følger av FNs barnekonvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 artikkel 30.

Artikkel 30 kan videre ses i sammenheng med artiklene 24 i forslaget til nordisk samekonvensjon som gjelder samisk språk. Artikkel 24 pålegger statene en plikt til å bevare, utvikle og spre samisk språk, samt gir regler om bruk av samisk i det offentlige.

Det følger videre av barnekonvensjonens artikkel 17 (d) at "*Partene skal oppmuntre massemedia til å ta særlig hensyn til de språklige behov hos barn som tilhører en minoritetsgruppe eller en urbefolkning*".

Forslaget til nordisk samekonvensjon artikkel 25 følger opp dette og må også leses i sammenheng med forslaget til artikkel 30 siden artikkel 25 stiller opp en plikt for statlige myndigheter for å sørge for at både TV, radio og trykte medier har egne sendinger på samisk. I dagens moderne samfunn er tv- og underholdningsindustrien en viktig kultur- og identitetsformidler. Det er derfor viktig at samiske barn og unge har et godt programtilbud på tv, film, radio og ikke minst via internett. Denne type føringer kan for en rekke barn og unge være med på å styrke deres samiske identitet på tvers av landegrensene innenfor felles samiske språk.

Sametinget viser i denne sammenheng til høringsuttalelsen fra Barneombudet som konkluderer med at:

”Barneombudet mener at FNs konvensjon for barns rettigheter i stor grad er med på å dekke samiske barn og unges rettigheter, men at en felles nordisk samekonvensjon hvor det legges vekt på barns rettigheter kan styrke samiske barns identitet ytterligere. Vi ser at et bedre samarbeid over landegrensene kan komme samiske barn og unge til gode. Vi tenker her først og fremst på de positive ringvirkningene dette kan gi med henhold til å styrke felles språk i og utenfor skolen, utviklingen av relevant litteratur, fagpensum og tilrettelegging og produksjon av moderne medier”

Sametinget kan stille seg bak dette synet og mener det er viktig å få en tydelig nordisk samekonvensjon som styrker samiske barn og unges minimumsrettigheter til opplæring og til likeverdige utdanningstilbud. En ratifisering av artiklene i utkastet til nordisk samekonvensjon er imidlertid ikke tilstrekkelig for å oppnå slik likeverd. En inkluderende og positiv holdning overfor samisk kultur blant norske utdanningsmyndigheter er en forutsetning for at likeverdighet i utdanningen skal kunne oppnås.

2.4 Nasjonal forvaltning, lovgivning og nasjonale læreplaner

2.4.1 Forvaltningsnivåene innenfor opplæringssektoren

Innenfor opplæringssektoren er det mange ulike aktører. Disse er Stortinget, Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, fylkesmennene (19), fylkeskommuner (19), kommuner (430), private - og statlige skoler og Sametinget, samt ulike organ, råd, utvalg og nemnder for fagopplæring i bedrift. I tillegg kommer organ for brukermedvirkning i skole og foreldrenettverk.

Stortinget vedtar som bevilgende og lovgivende myndighet regjeringens forslag til mål og rammer for utdanning, herunder opplæringsloven. Opplæringsloven angir hvilke fag grunnskoleopplæringa skal omfatte, hvordan grunnskolen er delt og hvor mange år grunnskoleopplæringa skal være.

Kunnskapsdepartementet er landets øverste forvaltningsorgan for skole og utdanning, og har ansvaret for å gjennomføre den nasjonale skolepolitikken. Opplæringsloven gir departementet hjemmel til å gi forskrifter blant annet om samla tid til opplæring i den videregående opplæringa, om samla læretid for lærlinger og lærekandidater, og om forskrifter om trinn og programområde (tilbudsstruktur) for videregående opplæring. Videre har departementet hjemmel til å gi forskrifter om fag, om mål for opplæringa (læreplaner), om omfanget av opplæringa i fagene (fag- og timefordeling) og om gjennomføringa av opplæringa i grunnskolen og i videregående opplæring. Departementet gir forskrifter om vurdering av elever, lærlinger, lærekandidater og privatister og praksiskandidater, forskrifter om klage på vurderinga, om eksamen, om fag- og svenneprøve og om dokumentasjon på grunnskole og videregående opplæring.

Utdanningsdirektoratet er en etat for grunnskole og videregående opplæring under Kunnskapsdepartementet og arbeider med læreplaner, vurdering (eksamener, nasjonale prøver, kartleggingsprøver), analyser, utvikling, informasjon, tilsyn og forvaltning av ulike tilskudd.

Fylkesmennene har ansvaret for rapportering, tilsyn og kontroll med at lov- og regelverk blir fulgt, medvirkning til kvalitetsutvikling, informasjon og veiledning. Fylkesmennene skal også sørge for informasjon om fjernundervisning i samisk på grunnskolen og i videregående opplæring innenfor sine egne fylker. Fylkesmennene i Nordland, Troms og Finnmark disponerer timer som tildeles kommuner/friskoler på grunnskolenivå. Skoler sender søknad om timer til samiskundervisning til Fylkesmannen i eget fylke. Kommuner og friskoler utenfor Nord-Norge, sender søknad til Fylkesmannen i Finnmark.

Fylkeskommuner og kommuner er skoleeiere. Etter opplæringsloven skal kommunen oppfylle retten til grunnskoleopplæring og spesialundervisning. Fylkeskommunen skal oppfylle retten til videregående opplæring. Dette omfatter også voksenopplæring. Rektor skal organisere skolen i samsvar med forskrifter. Lovverket og læreplanverket gir forpliktende rammer, men innenfor disse kan kommunen, skolen og lærerne øve innflytelse på lærestoff og arbeidsmåter.

Sametinget er gjennom opplæringsloven gitt myndighet når det gjelder læreplaner, men denne myndigheter er svært begrenset. Sametinget er likevel en politisk premissleverandør i kraft av sin egen autonomi og gjennom læreplanarbeidet og konsultasjonsavtalen. Sametinget har også lovpålagte oppgaver i læreplanarbeidet og andre forvaltningsoppgaver som bevilgende myndighet blant annet knyttet til utvikling av læremidler. Sametinget har et eget ungdomspolitisk utvalg (SUPU) som skal drive med ungdomspolitisk arbeid, erfaringsmessig er mange av de sakene som ungdomspolitisk utvalg tar opp av utdanningspolitisk karakter. SUPU fatter sine beslutninger på fritt grunnlag, uavhengig av Sametingsrådets politiske plattform.

Organ knyttet til fagopplæring i bedrift er blant annet Samarbeidsrådet for yrkesopplæring og ni faglige råd. De ni faglige rådene er rådgivende organ for Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet og samarbeidsråd for partene i arbeidslivet og utdanningsmyndighetene. Videre er det fylkeskommunale yrkesopplæringsnemnder og yrkesutvalg og klagenemnd for fag- og svenneprøver, som oppnevnes av departementet.

Organ for brukermedvirkning i skolen og foreldrenettverk

Ved hver grunn- og videregående skole skal det være samarbeidsutvalg, skolemiljøutvalg, elevråd og foreldreråd. For grunnskolen skal det i tillegg være foreldreråd ved hver skole og et foreldreutvalg, som oppnevnes av Kongen i statsråd. Representanter for elever i videregående opplæring har møte- og talerett i fylkeskommunale nemnder.

Samiske foreldre har organisert seg gjennom et samisk foreldrenettverk med lokallag med den målsetningen at de skal være pådrivere i politiske prosesser, både lokalt og nasjonalt. Samisk foreldrenettverksarbeid har imidlertid ligget nede i mange områder grunnet mangel på menneskelige og økonomiske ressurser.

Sami allaskuvla har gjennom Sametingets 5-årige voksenopplæringsprosjekt en rolle som medvirker til å tilrettelegge for voksenopplæring nasjonalt. I tillegg til Sámi allaskuvla er det også andre aktører innen voksenopplæringen, slik som samiske studieforbund og fylkesmenn. Samiske språksentre, museer og andre institusjoner spiller også en rolle i voksenopplæringsammenheng som samarbeidspartnere og kurstilbydere.

2.4.2 Sameloven, opplæringsloven og tilhørende læreplanverk

Opplæringsloven kapittel 6 inneholder bestemmelser om opplæring i samisk i grunnskole (§ 6-2) og videregående skole (§ 6-3). Med samisk menes nord-, sør- og lulesamisk. En elev har derfor en lovfestet, individuell rett til opplæring i faget samisk både på barnetrinnet, ungdomstrinnet og videregående skole, uansett hvor de bor i landet. Elevene velger selv hvilket av de tre samiske språkene de ønsker opplæring i. Det er en mangel i forhold til gjeldende regelverk at det ikke synliggjøres om og eventuelt i hvilket omfang samiske elever har rett til opplæring i pite og østsamisk.

Etter opplæringslovens § 6-2 har elever i grunnskolealder som bor i et *samisk distrikt* rett til opplæring i og på samisk. Med dette menes at elevene har rett til opplæring på samisk også i andre fag, altså at undervisningen foregår på samisk.

Sameloven § 3-8 omtaler rett til opplæring i samisk. Dette dreier seg imidlertid om noe annet enn de rettighetene som følger av opplæringsloven. Bestemmelsen retter seg mot dem som på grunn av alder, bosted m.v ikke omfattes av annet regelverk som i praksis gir rett til opplæring i samisk. Retten etter denne paragrafen gjelder alle, både samer og ikke samer. Retten innebærer at enhver kan kreve å få gjennomgå relevant opplæring i samisk, herunder også voksenopplæring.

Utenfor forvaltningsområdet har samer rett til opplæring på samisk dersom minst 10 elever ønsker det og så lenge disse utgjør en gruppe på 6 elever. Kommunen kan vedta å legge opplæringen på samisk til en eller flere skoler i kommunen. Det er kommunen som bestemmer hvilken skole et slikt tilbud skal kunne gis på. Skoleeier har det overordnede ansvar for at elevenes rettigheter til samisk opplæring blir oppfylt.

Opplæringslovens § 6-3 omhandler elever i videregående opplæring. Samiske elever har en individuell rett til opplæring i samisk språk i den videregående skolen. For videregående opplæring kan departementet gi forskrifter om at visse skoler skal tilby opplæring *i* eller *på* samisk eller i særskilte samiske fag. Etter forskrift til opplæringsloven § 7-1, så har elevene rett til alternativ opplæringsform så lenge opplæringen ikke kan gis av egne lærere. I praksis betyr slik alternativ opplæringsform fjernundervisning, intensivundervisning eller leirskoleopphold.

Grunnskolen og videregående skoler over hele Norge er etter opplæringslovens § 6-4 pålagt å gi opplæring om det samiske folk, om samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Elever ved friskoler har ingen rett til opplæring i samisk språk. Samiske elever på friskoler må søke særskilt om opplæring i samisk. Det er opp til skolen om de tilbyr samiskundervisning til sine elever.

Kunnskapsløftet er den nye reformen i grunnskolen og videregående opplæring. Reformen har som målsetning å foreta endringer i skolens innhold, struktur og organisering fra første trinn i grunnskolen til siste trinn i videregående opplæring. Reformen startet i august 2006 og omfatter fra høsten 2007 elevene på 1. – 10. trinn i grunnskolen og på første og andre trinn i videregående opplæring. Kunnskapsløftet bygger på fem ferdigheter i skolen: skriving, lesing, regning, muntlig presentasjon og digitale ferdigheter.

Det finnes to gjeldende læreplanverk:

- a) Læreplanverket *Kunnskapsløftet* (LK06)
- b) Læreplanverket *Kunnskapsløftet – samisk* (LK06-S)

Læreplanverket *Kunnskapsløftet – samisk* inneholder a) læreplaner for faget samisk, b) læreplaner for særskilte samiske fag i videregående skole og c) læreplaner for fag der det er utarbeidet parallelle likeverdige samiske læreplaner for grunnskolen, for gjennomgående fag, og for fellesfag og programfag i videregående opplæring. Særskilte samiske fag i videregående opplæring er blant annet samisk historie og samfunn, som hører til studieforbereidende utdanningsprogram, og reindrift og duodji, som hører til yrkesfaglige utdanningsprogram og har opplæring i skole og i bedrift.

Læreplanverket *Kunnskapsløftet – samisk* omfatter blant annet læreplaner for faget samisk som førstespråk, norsk for elever med samisk som førstespråk, samisk som andrespråk og fordypning i samisk. Elever som får opplæring i samisk utenfor samiske distrikt følger fag- og timefordeling for samisk opplæring og læreplanene i samisk og norsk i læreplanverket *Kunnskapsløftet-samisk*, men får ikke opplæring etter det samiske læreplanverket i andre fag.

2.4.3 Voksenopplæring

Når det gjelder retten til voksenopplæring følger det av opplæringslovens § 4A-1 at voksne har rett til tilpasset grunnskoleopplæring. Voksne med rett til grunnskoleopplæring har også rett til rådgivning for å kartlegge sitt opplæringsbehov, og rett til en opplæring som er tilpasset sin kompetanse og behov for progresjon. Det stilles ikke krav om at voksne må gjennomføre opplæring i hele fag.

Videre har voksne etter opplæringslovens § 4A-3 rett til videregående opplæring fra og med det året de fyller 25 år. Retten til videregående opplæring gjelder dem som har fullført grunnskole eller tilsvarende, men som ikke tidligere har fullført videregående opplæring. Voksne som tar videregående opplæring skal i utgangspunktet følge de ordinære læreplanene.

Etter opplæringsloven § 4A-4 har kommunen og fylkeskommunen plikt til å sørge for grunnskoleopplæring og videregående opplæring for voksne, og de kan bruke studieforbund, godkjente

nettskoler og andre som gir tilbud om grunnopplæring og videregående opplæring for å oppfylle sin plikt til å gi opplæring for voksne. Voksne som har rett til videregående opplæring, har rett til vurdering av realkompetansen sin og til kompetansebevis. Kompetansebeviset skal gis av fylkeskommunen. I det samiske samfunnet er det et stort behov for voksenopplæring, både på grunnskole- og videregående nivå. Sametingets engasjement for å styrke voksenopplæringstilbudet vil bli kort omtalt nedenfor. Et annet aspekt ved voksenopplæring som er et særskilt samisk problem er at det fortsatt er mange eldre samer som mangler grunnopplæring og grunnleggende ferdigheter i lesing og skriving, noe som medfører at analfabetisme i noen samiske områder er et samfunnsproblem.

2.5 Sametingets politiske styringsdokumenter

2.5.1 Sametingsrådets politiske plattform

Sametingsrådet har i sin politiske plattform for perioden 2009 – 2013 lagt følgende som grunnlag for sin politikk når det gjelder opplæring og utdanning:

Kunnskap og kompetanse er grunnlaget for ethvert samfunn. Det må derfor fortløpende utvikles samisk kompetanse og tilstrekkelige læremidler for å dekke behovene i det samiske samfunn. Vi vil delta aktivt i samarbeid med aktuelle myndigheter for å legge forholdene til rette for opplæring og utdanning av samiske barn og unge. Vi vil skape et opplæringsystem som gir alle samiske barn, unge og voksne gode læringsarenaer for kunnskapsutvikling og videreutvikling av språk og kultur.

Sametingsmeldingen vil konkretisere de overordnede målsetningene i rådets politiske plattform.

2.5.2 Sametingets budsjett

Sametingets budsjett legger viktige rammer for virksomheten. I de årlige budsjettene vedtar Sametinget mål, strategier og prioriteringer. Sametingets hovedmål for opplæring har stått fast i noen år og er at den samiske befolkningen skal ha kunnskap, kompetanse og ferdigheter som kreves for å utvikle samiske samfunn.

Delmål er at samiske barn og unge har en sterk identitet og tilknytning til samisk språk, kultur og samfunnsliv, og at den samiske befolkningen har reell rett til kvalitativ god opplæring i og på samisk. Sametingets budsjett er også med på å rekruttere til fagopplæring i duodji ved å tildele lønnstilskudd til lærebedriften og stipend til duodjielevene.

Bevilgninger til opplæring kommer fra Kunnskapsdepartementet. Midlene tildeles som rammeposter, som Sametinget skal kunne rå over selv. Imidlertid ligger det føringer fra departementet over hva midlene skal brukes til. Dette medfører begrensninger når det gjelder Sametingets muligheter til politikkutvikling på opplæringsområdet.

2.5.3 Samarbeidsavtalene med fylkeskommunene

Sametinget har inngått samarbeidsavtaler med fylkeskommuner i det samiske området som også har betydning i en utdanningspolitisk kontekst. Det overordnede formålet med avtalene er å styrke og synliggjøre samisk kultur, språk og samfunnsliv. Samarbeidsavtalene omhandler opplæringsspørsmål og forplikter til gjensidighet og samarbeid når det gjelder videregående opplæring. Som eksempel kan nevnes at det i artikkel 15 i samarbeidsavtalen med Finnmark Fylkeskommune fastslås at begge parter vil bidra til at fylkeskommunale videregående skoler tilrettelegger for opplæring i samiske fag og om samisk innhold.⁷

Avtalen med Troms fylkeskommune artikkel 5 er mer konkret enn avtalen i Finnmark, den fastslår blant annet at partene vil arbeide for at videregående skoler i Troms skal gi opplæring etter læreplanverket for Kunnskapsløftet-Samisk og at fylkeskommunen skal starte opp konkrete programfag.⁸ Artikkel 5 omfatter også tiltak om elevhospitering og elevutvekslinger i samiske områder. Alle elever på videregående nivå i Finnmark og Troms skal etter avtalene få tilbud om opplæring i samisk. Partene skal legge til rette for

⁷ Se Samarbeidsavtale med Finnmark fylkeskommune og Sametinget, inngått 23.11.2007.

⁸ Se Samarbeidsavtale med Troms fylkeskommune, inngått 28.juni 2007.

rekruttering til duodjifaget og opplæring i bedrift. Videre omhandler avtalene tiltak for rekruttering og kompetanseheving av lærere for opplæring i samisk og samisk innhold i videregående opplæring. Det er også egne punkt om informasjon om Kunnskapsløftet-samisk og prinsippene for opplæringen- samisk. Avtalen i Finnmark forplikter partene til å avholde årlige møter om opplæring etter Kunnskapsløftet-Samisk og oppfølging av samarbeidsavtalen, mens avtalen for Troms inneholder flere tiltak på læremiddelkartlegging og voksenopplæring. I Åarjelsaemieh samarbeidsavtale så er det formulert en egen strategi for å sikre forsvarlig samisk relaterte tilbud på førskole-, grunnskole og videregående nivå samt tilbud relatert til høyere utdanning, og sikre økte statligebevilgninger til kommuner og fylkeskommuner for å realisere kunnskapsløftet samisk.⁹

Det er et mål med alle samarbeidsavtalene å styrke den gjensidige informasjonsutvekslingen, bidra med veiledning og prioritere deltakelse på relevante skolefaglige samlinger. Avtalen skal også bidra til å styrke formidlingen av samisk kultur og kulturforståelse i skolene i fylket.

Gjennom de årlige møtene mellom sametingspresidenten og de ulike fylkesordførerne så skal status for samarbeidsavtalene gjennomgås og oppfølgende tiltak drøftes. I tillegg møtes administrasjonene på ledernivå for gjennomgang av oppfølging og status for avtalene med fylkeskommunene. Sametinget mener det er viktig å ha en god dialog med fylkeskommunene også i opplæringssaker, men et slik dialog kan vanskeligjøres grunnet samarbeidsavtalenes ulike karakter. Avtalen med Troms fylkeskommune er detaljert, men de andre avtalene er mer generelle i sin utforming. Spørsmålet er hvorvidt avtalene i fremtiden også bør inkludere fylkesmennene som i det daglige har stort ansvar for samiskopplæring. Ved en eventuell evaluering av samarbeidsavtalene bør dette være forhold som må vurderes nærmere.

3. UTDANNINGSPOLITISKE UTFORDRINGER

3.1 Den samiske skolen: Dekolonisering og kompetanseheving

Med bakgrunn i samisk skolehistorie har samiske skoleforskere redegjort for hvordan den samiske skolen gradvis har blitt dekolonisert, det vil si hvordan skolen og læremidlene har begynt å ta sitt utgangspunkt i samiske verdier, samiske oppdragelsesmåter og normer som er sentrale i samenes familie- og samfunnsliv. Den samiske skolens innhold har også blitt kritisert for i liten grad å gjenspeile samiske verdier. Ny forskning har hevdet at den samiske skolen ofte kun er samisk i navnet, i realiteten så er det lite som skiller den norske fra den samiske skolen. Det er veldig mye opp til skoleeier, rektor og lærere å bestemme hvilke undervisningsmåter de benytter, metoder og hvilke deler av pensum de legger mest vekt på.

Sametinget ser behov for oppmerksomhet rundt disse spørsmålene også i politiske diskusjoner om samisk utdanningspolitikk. Den samiske skolen skal være en god skole, kvalitetsmessig, pedagogisk og sosialt. Sametingets rolle når det gjelder innholdet i og grunnlaget for undervisningen er at Sametinget er med på å legge premissene for læreplanene. Læreplanene skal bidra til at elevene lærer ikke bare samisk språk, men også lærer ut i fra et samisk perspektiv, gjennom synliggjøring av samiske verdier og opplæringsmetoder. Sametinget har ansvaret for læremidlene som skal være hjelpemidler for og stimulere til barn, unges og voksnes læring.

Den samiske skolen er i endring som et resultat av at det samiske samfunnet gradvis har forsøkt å gjenoppbygge og revitalisere sine tradisjonelle samfunnsinstitusjoner, sine språk og sine sosiale normer. Skolen reflekterer samfunnet forøvrig, og den samiske skolen bærer nok preg av at det ikke er så lenge siden det var forbudt å snakke samisk i skolen. Samiske lærere som tidligere var tvunget til å gi opplæring til samiske barn på norsk, og som ikke fikk tillate samiske barn å snakke sitt morsmål i skolen, lever enda og kan fortelle om samvittighetskvaler og sorgreaksjoner etter å ha blitt brukt som aktive redskaper i fornorskningspolitikken. Det tar tid å bygge opp og utvikle noe som staten gjennom en særdeles aktiv fornorskningpolitikk har brutt ned. Ved drøftinger av samisk utdanningspolitikk kan man ikke glemme

---

⁹ Se Samarbeidsavtale for sørsameområdet, revidert 2010-2013. Samarbeidspartene er Sametinget i Norge, Nordland fylkeskommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune Sør-Trøndelag fylkeskommune og Hedmark fylkeskommune.

hvilken historie den samiske foreldre-, besteforeldre og oldeforeldregenerasjonen er bærere av. Deres historie blir viktige vitnesbyrd for at enhver assimileringsspolitikkens mest ødeleggende side er den som rettet seg mot den oppvoksende generasjons muligheter til å lære seg sitt morsmål. Ødeleggelsene fra fornorskningsspolitikkenes æra gir seg utslag i dagens samfunn ved at det er svært mange samer som ikke kan sitt morsmål, og som ikke har kunnet lære sine barn samisk. Mange barn av samer som ble fratatt morsmålet sitt, har ikke lært seg samisk, og ofte kommer de i en vanskelig situasjon når deres egne barn lærer seg samisk og ønsker å bruke språket aktivt hjemme.

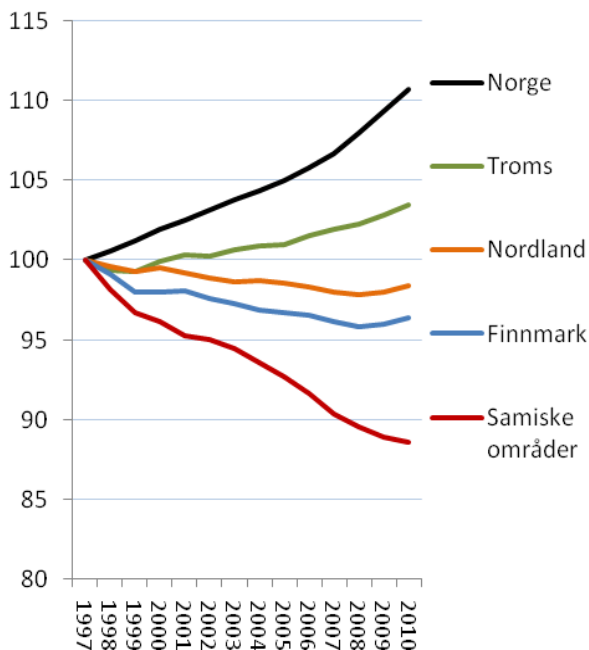
Også de samene som ikke mistet morsmålet sitt har lidd på grunn av fornorskningsspolitikken. Mangelfull skolegang og undervisning på et språk de ikke forstod noe av, ga disse barna et bilde av skolen som et sted for frykt og intoleranse overfor deres kultur og språk. Etterdønningene av fornorskningsspolitikken ser man også i såkalte samiske kjerneområder som Kautokeino og Karasjok, hvor mange eldre samer ikke kan skrive eller lese sitt eget morsmål. Dette byr på svært store utfordringer som Sametinget som institusjon ikke har greid å gripe fatt i eller løse.

Sametinget mener det er på sin plass å rette fokuset på de enorme konsekvensene en slik ødeleggende politikk har hatt for samene når det gjelder utdanning. Det er kanskje ikke så naturlig å tenke på at årsaken til at et barn som lærer samisk i en barnehage i Alta ikke kan kommunisere med sine foreldre hjemme på deres morsmål, er at oldeforeldrene til barnet ikke fikk lov å snakke samisk da de var barn. Samiske barn bærer fortsatt arven etter fornorskningsspolitikken. Staten er ansvarlig for å støtte opp om disse barna slik at samisk språk igjen blir et hjemmespråk for alle samer som ønsker det. Dette er særlig viktig å knytte opp mot barnekonvensjonens artikkel 29 og kravet om at alle barn skal få respekt for hverandres kulturelle bakgrunn, historie, både positive og negative elementer ved historien. Moderne samisk utdanningspolitikk skal på mange måter være motsvaret til og rette opp det som ble ødelagt etter gammel fornorskningsspolitikk.

3.2 Demografiske forhold: Folketallsutvikling i de samiske bosettingsområdene

Det er en klar sammenheng mellom folketallsutviklingen, skolestrukturen og skoletilbudet i de samiske områdene. Tabellen nedenfor viser utviklingen av folketallet i landet som helhet, samt i de tre nordligste kommunene og i det samiske området. Med samisk område menes her de 22 kommunene som inngår i virkeområdet for Sametingets virkemidler til næringsutvikling (STN-området). Store kommuner, som Sør-Varanger, Alta, Tromsø og Narvik, der deler av kommunene er med i virkeområdet, er trukket ut av analysegrunnlaget. Tabellen gir slik en oversikt over folketallsutviklingen i de tradisjonelle samiske bosetningsområdene i nord, samt i fylkene i nord sett under ett.

Figur 1: Utvikling av folketallet, indeksert slik at nivået i 1997=100. Telemarksforskning 2011

Det samlede folketallet i Norge økte fra 1997 til 2010, mens det i samme periode viste en sterk nedgang i folketallet i de samiske kommunene (STN-området). Både negativt fødselsoverskudd og utflytting er årsakene til denne nedgangen.

Befolkningsnedgangen i det samiske området har vært langt sterkere enn i alle de tre nordligste fylkene. Folketallet i Troms har økt siden 1997, mens Nordland og Finnmark har snudd nedgang til vekst i de siste årene. I det samiske området har nedgangen fortsatt.

Det er i hovedsak unge folk som flytter ut, noe som på sikt vil forsterke nedgangen i folketallet i samiske strøk. De som flytter ut fra samiske områder, flytter til mer urbane strøk.

To kommuner, Karasjok og Kautokeino skiller seg ut med vekst i befolkningen i denne perioden.

I tillegg til at folketallet i de samiske områdene går ned, blir det også flere eldre. Dette er ikke spesielt for samiske områder, det gjelder for landet som helhet. Men det som kjennetegner samiske områder er at andelen av befolkningen under 30 år synker langt raskere enn det ellers gjør. Dette gir store utfordringer for samisk skole, enten det er i de tradisjonelle bosetningsområdene eller i de mer urbane områdene.

3.3 Elever med samisk i fagkretsen i grunnskolen og videregående opplæring

Grunnskolen informasjonssystem på internett (GSI) utarbeider hvert år statistikk over antall elever som velger samisk som første- eller andrespråk i grunnskolen. I rapportene *Samiske tall forteller 1-3* er disse tallene presentert og analysert. Opplæringsmeldingen har hentet statistisk materiale og kommentarer fra disse rapportene og fra grunnskolen informasjonssystem på internett.

Elevtallet i faget samisk i grunnskolen er avgjørende for hvor mye samisk vil bli brukt både skriftlig og som talespråk i framtida. Endringene i elevtallet kan også være en pekepinn på i hvilken grad skolen har lyktes med å gi elevene et godt tilbud i samiskopplæringa, og dermed inkludert samisk språk og kultur i sine planer.

Tabell 2 Antall grunnskoleelever med samisk i fagkretsen i perioden 1990/91 til 2005/06

År	1990/91	1993/94	1995/96	1997/98	2005/06
Elevtall	1214	1680	1755	2115	3055

Tabell 3 Antall grunnskoleelever med samisk i fagkretsen i perioden 2005/06 til 2010/11

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
I alt	3055	2672	2542	2517	2346	2245
Nordsamisk	2844	2479	2354	2339	2158	2058
Lulesamisk	88	77	79	77	81	96
Sørsamisk	123	116	105	101	97	91

Tallet på elever i grunnskolen med samisk i fagkretsen ble fordoblet i perioden 1991/92 til 2007/08. Stigningen gjaldt både antall første- og andrespråkelever og innenfor alle de tre samiske språkene. I skoleåret 2005/06 hadde i alt 3055 grunnskoleelever samisk i fagkretsen i Norge.

Tallet på grunnskoleelever med samisk i fagkretsen har gått ned hvert år siden *Kunnskapsløftet-samisk* ble innført i 2006. Før den tid steg elevtallet hvert år. Det har vært en nedgang på til sammen 810 elever siden toppåret 2005/06.

Elevtallet for nordsamisk og sørsamisk har hatt omtrent den samme prosentvise nedgangen de fem siste årene, mens elevtallet på lulesamisk har økt. Tallgrunnlaget er imidlertid lite, så tilfeldige endringer kan gi store prosentvise utslag.

Rapporten *Samiske tall forteller 3* diskuterer denne endringen, og nevner at en forklaring kan være at skolene ikke har maktet å få med seg elevene som valgte faget *Samiske språk og kultur* i *Det samiske læreplanverket for den tiårige grunnskolen*. Dette faget ble ikke videreført da *Kunnskapsløftet-samisk* ble innført i 2006. Rapportene peker også på at elever som bor utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, og som velger samisk som andrespråk, enten får flere skoletimer enn sine medelever eller må velge bort deler av andre fag.

Tabell 4 Antall grunnskoleelever med samisk som førstespråk

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
I alt	998	1020	1027	1043	1010	971
Nordsamisk	953	971	984	997	964	923
Lulesamisk	29	31	25	27	26	29
Sørsamisk	16	18	16	19	20	19

Samisk som førstespråk har gått ned med 3 prosent i perioden fra 2005/06 til 2010/11. Dette må betegnes som en relativt stabil situasjon. Nedgangen på 3 prosent over fem år er mindre enn nedgangen i elevkullene i Nord-Norge i samme periode, der nedgangen var på over 7 prosent. Selv om tallet på førstespråkelever har vært stabilt sett over en lengre periode, har nedgangen vært tydelig de siste to årene, med en nedgang på i alt 72 elever. Det er for tidlig å si om dette er en trend eller en tilfeldig svingning.

Tallet på førstespråkelever i lulesamisk er 29 i skoleåret 2010/11. Det er det samme tallet som fem år før, og det er tre elever mer enn skoleåret 2009/10.

Tallet på elever i sørsamisk førstespråk har i 2010/11 økt med tre sammenlignet med 2005/06. Her er tallene så små at tilfeldige svinginger gir store prosentvise utslag. Tabell 4 viser at tallet på førstespråkelever både i sørsamisk og lulesamisk har holdt seg stabilt de siste fem årene.

Tabell 1 Tallet på elever med samisk i fagkretsen i de videregående skolene, fordelt på fylker der det er flere enn fem elever.

	Skoleåret 2008-2009			Skoleåret 2009/2010			Skoleåret 2010/2011		
	Første-språk	Andre-språk	Totalt	Første-språk	Andre-språk	Totalt	Første-språk	Andre-språk	Totalt
Heile landet	189	152	341	215	154	369	248	185	433
Finnmark	172	95	267	180	103	283	216	125	341
Troms	11	30	41	10	30	40	12	37	49
Nordland		12		21	7	28	18	9	27
Nord-Tr.lag		12			8			9	
Resten	6*	3	33	4**	6	14**	2	5	16**

* Resten av landet inkluderer også fylkene Nordland og Nord-Trøndelag

** Resten av landet inkluderer også Nord-Trøndelag

En samlet oversikt over elevene med samisk i fagkretsen i de videregående skolene i hele landet er ikke presentert før. Tabellen som er vist ovenfor er hentet fra rapporten *Samiske tall forteller 4*, som ennå ikke er publisert. Tabellen viser en sterk stigning i tallet på elever med samisk i fagkretsen i videregående opplæring de siste tre skoleårene. Både antallet elever med samisk som første- og andrespråk har økt. Dette har skjedd både i Finnmark og i resten av landet.

En medvirkende faktor til denne økningen kan være at videregående opplæring nå får de store grunnskolekullene med samisk i fagkretsen fra tida rundt 2005.

3.4 Implementeringen av Kunnskapsløftet og Kunnskapsløftet- samisk

I perioden 2006–2011 er det blitt gjennomført en forskningsbasert evaluering av Kunnskapsløftet. Evalueringen skal belyse og dokumentere i hvilken grad utfordringene for grunnopplæringen og intensjonene med reformen er fulgt opp og gitt resultater i praksis.

Kunnskapsløftet er en nasjonal utdanningsreform som omfatter både styring, struktur og innhold. Utdanningsdirektoratet iverksatte på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet en evaluering av reformen. Evalueringen av forvaltningsnivåenes og institusjonenes rolle i implementeringen av Kunnskapsløftet omfatter blant annet analyse av styringsmodellen, hvordan rolle og ansvarsfordeling fungerer på tvers av nivåer, og en karakteristikk av mulige endringer i skolelederes og læreres profesjonsforståelse. Det er avgitt to delrapporter: Rapport 42/2008 *Det nasjonale styringsnivået. Intensjoner, forventninger og vurderinger* og Rapport 42/2009 *Kunnskapsløftet – tung bør å bære?* I første delrapport (rapport 42/08) fremgår det at Kunnskapsløftet presenterte et systemskifte, og et nytt styringssystem var en av de viktigste endringene i reformen. Oppgaver og myndighet skulle desentraliseres, ansvars plasseringen på tvers av ulike nivåer skulle bli mer tydelig, skoleeier skulle få mer frihet og ta mer ansvar, og reformen var basert på tillit til lokal kompetanse og kapasitet. Evalueringen ga et bilde av en sektor preget av uklarhet når det gjelder styringsdimensjonen og ansvarsfordelingen. Sentrale myndigheter synes ikke å ha tatt et helhetlig grep om reformimplementeringen, og Kunnskapsløftet som styringsreform synes å være svakt forankret hos sentrale aktører på det nasjonale beslutnings- og forvaltningsnivået som skal gjennomføre den. Videre sier evalueringsrapporten at sentrale aktører er opptatt av å desentralisere ansvar for oppgaver, men ikke beslutningsmyndighet. I konklusjonen understrekes det at det kan få uheldige konsekvenser hvis man ansvarliggjør og stiller forventninger til aktører med liten myndighet. I et reformimplementeringsperspektiv karakteriseres dette som et problematisk funn.

I andre delrapport (rapport 42/09) fremgår det at kommunesektorens tvetydige status som forvaltningsorgan under staten og som selvstyreorgan med egen beslutningsmyndighet, egne folkevalgte og egen administrasjon, setter implementeringen av Kunnskapsløftet i en bestemt ramme. Kommunesektoren skal både styre selv og sette i verk det staten bestemmer. Informanter fra kommunalt/fylkeskommunalt nivå, skolene og fagorganisasjonene samt respondentene fra skoleeiernivå gir uttrykk for at de er underlagt et hierarkisk implementeringsregime, dvs. en ”ovenfra og ned”-

implementering. Et særlig funn i evalueringen av Kunnskapsløftet som styringsreform (Rapport 42/2009), er at det er uavklarte spenninger mellom på den ene siden politisk og profesjonell styring, og på den andre siden mellom sentral og desentral styring av grunnopplæringen. Forbindelseslinjene mellom styringsnivåene er ikke gode. Kommunesektorens utdanningsadministrative ledere peker på spenningsforholdet mellom økt frihet og handlingsrom på den ene siden, og økt sentral styring med rapportering og tilsyn på den andre siden. Evalueringen viser store systematiske variasjoner mellom kommunene. Skoleeierne beskriver sitt forhold til fylkesmannen som godt, men som annerledes enn tidligere. Fylkesmannen har fått forsterket sin tilsynsrolle på bekostning av utviklings- og veiledningsrollen.

Dette mangfoldet av aktører med ulik grad av innflytelse gjør at forskerne bak NF-rapport nr. 3/2009 *Samisk opplæring under LK06-Samisk* har valgt å legge et governance-perspektiv ("samstyringsperspektiv") på de prosesser som går i forhold til implementering av *Kunnskapsløftet – samisk*. Det innebærer at utvikling av, og vedtak om tiltak skjer gjennom forhandlinger og dialog, gjerne i form av nettverk, mellom ulike aktører med til dels uklare, ustabile og overlappende roller og oppgaver. Skal utvikling skje og styres etter slike prinsipper, forutsetter det tillit og åpne kanaler mellom aktørene slik at aktørene kan arbeide sammen om oppgaver mot mål som er oppfattet noenlunde likt.

Nordlandsforskning og Høgskolen i Finnmark har i samarbeid med Norut Alta og Norut Tromsø på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet, gjennomført forskningsprosjekter hvor hovedmålet har vært å finne ut om Læreplanverket for Kunnskapsløftet - samisk (LK06-S) bidrar til en mer likeverdig skole og opplæring for de samiske folkegruppene i Norge.

Det er kommet ut tre delrapporter fra evaluering av Kunnskapsløftet - samisk. Første delrapport (NF-rapport nr.3/2009) *Samisk opplæring under LK06-samisk – Analyse av læreplan og tidlige tiltak for implementering* omhandler tre temaer. Først er det en historisk gjennomgang av norsk skolepolitikk overfor samene fra 1700-tallet og frem til i dag. Deretter selve implementeringen av læreplanverket, basert på dokumentanalyser av læreplanverket LK06-S og sentrale dokumenter fra Sametinget, fylkesmenn og skoleeiere og på intervjuer med Sametinget, fylkesmenn og skoleeiere. Så en første evaluering av læreplanverket LK06S, basert både på generelle læreplananalyser og på sammenligninger med L97S og med LK06 ved å analysere innholdet i de aktuelle læreplanverkene.

Rapporten viser at den samiske befolkningen i Finnmark kjenner godt til elevenes rettigheter om opplæring i og på samisk. Rettighetene er mindre kjent sør for Finnmark, og behovet for informasjon er større der. Utfordringene knyttet til implementeringen av reformen synes å være større i områdene utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.

Andre delrapport (NF-rapport nr.6/2010) *Fra plan til praksis – Erfaringer med Kunnskapsløftet - samisk (LK06S)* har undersøkt hvordan LK06-S er blitt implementert i et utvalg av skoler i forhold til opplæring innenfor nord-, lule- og sørsamisk språkgruppe, både innenfor og utenfor samiske distrikt. Betydning av faktorer som organisering av opplæring i samisk, lærerkompetanse og læremidler blir belyst. Undersøkelsen er blant annet basert på intervjuer av skoleleder, lærere, elever og foreldre på en og samme skole.

Rapporten viser at det er forskjeller når det gjelder utfordringer knyttet til opplæring i og på samisk. Elever som bor utenfor de samiske kjerneområdene har ikke den samme støtten fra miljøet utenfor skolen når det gjelder samisk språk og kultur som elever som bor på steder der samisk språk står sterkt. I miljøer der samisk språk står sterkt, vil også samisk kultur, samiske håndverkstradisjoner og samisk samfunnsliv for øvrig stå sterkt. Det er forskjeller i utfordringene innen de tre samiske språkområdene både når det gjelder lærertilgang, læremidler og sammenheng mellom læreplanens forutsetninger og realiteten av hva som finnes av ressurser som ulike media og språkarenaer – særlig innen sørsamisk opplæring.

Forskerne har ikke funnet at reformperspektivet i Kunnskapsløftet er særlig vektlagt, og de ser så langt få endringer i opplæringen før og etter innføringen av *Kunnskapsløftet - samisk*. Forskerne konkluderer med at:

en skole som har dårligere ytre rammer, og heller ikke får likeverdige innsatsfaktorer, vanskelig kan gi en likeverdig skole for alle elevene.

Tredje delrapport (NF-rapport nr.3/2011) *Rett til samisk opplæring – ideal eller realitet* er en kartlegging av elevenes vurdering av samiskopplæringen. Kartleggingen omfatter elever fra 5. årstrinn i grunnskolen og elever på videregående skole.

Rapporten dokumenterer elevenes vurdering av egne ferdigheter i samisk, bruk av samisk hjemme og blant venner, syn på samisk som fag i skolen og deres vurdering av arbeidsmåter, læremidler og vurderingsformer i samiskopplæringen.

Elevene vurderer stort sett faget samisk som viktig og nyttig, men synes faget er krevende. Kartleggingen viser at valg av språket som første- eller andrespråk synes å henge sammen med stillingen som samisk språk har hjemme og i nærmiljøet.

Læremidler i samisk vurderes av de fleste elever som ikke gode.

3.5 Den samiske elevens rettigheter og læringsmiljø

3.5.1 Ulike rettigheter i grunn- og videregående opplæring

Samiske elever i grunn- og videregående opplæring har etter opplæringsloven ulike rettigheter når det gjelder samiskopplæring. Alle grunnskoleelever i samiske distrikt har i følge § 6-2 rett til opplæring i og på samisk. Utenfor samisk distrikt har minst 10 elever i en kommune rett til opplæring i og på samisk så lenge det er 6 elever igjen i gruppa. I følge § 6-3 har samer i videregående opplæring rett til opplæring i samisk. De har ikke lovfestet rett til opplæring på samisk.

I følge opplæringsloven kan departementet gi forskrifter om at visse skoler, kurs eller klasser skal tilby opplæring i eller på samisk eller i særskilte samiske fag i videregående opplæring. En slik forskrift er ikke gitt. Ingen videregående skoler er forpliktet til å gi opplæring på samisk eller etter Kunnskapsløftet - samisk, men dette gjøres i dag ved de samiske videregående skolene. Videregående skoler er kun forpliktet til å ta i bruk læreplaner i samisk språk og læreplan i norsk for elever som har samisk som førstespråk. Gjeldende lovverk (regelverk) synes å være mangelfull i forhold til videregående opplæring for den samiske befolkning. Retten til opplæring på samisk i videregående opplæring må lov- eller forskriftsfestes, og plikten til å gi opplæring etter *Kunnskapsløftet – samisk* i videregående opplæring må forskriftsfestes. Dette innebærer justering av kapittel 6 i opplæringsloven og justering av forskrift til opplæringsloven.

I ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 26 heter det at det skal treffes tiltak for å sikre medlemmer av vedkommende folk minst like god mulighet til å skaffe seg utdanning på alle nivåer som det den øvrige del av nasjonalsamfunnet har og i artikkel 21 heter det at medlemmer av vedkommende folk skal ha minst like gode muligheter til yrkesopplæring som øvrige borgere Dette må også innebære at videregående opplæring for samer må sikres like gode muligheter som for majoritetsbefolkningen samtidig som retten til opplæring i og på samisk er den samme som i grunnskolen. Det kan vanskelig sies at dette fullt ut er situasjonen i dag.

Også barnekonvensjonen artikkel 30 gir hjemmel for at særlige tiltak kan iverksettes for å styrke samisk språk og kultur. Rettighetene samiske elever har etter folkeretten gjelder uavhengig av om de går i grunnskolen eller tar videregående opplæring. Sametinget vil derfor arbeide videre for at samiske elevers rettigheter i videregående opplæring implementeres og lovfestes slik at norsk rett kommer i samsvar med folkeretten og gir like rettigheter for grunnskole og videregående opplæring.

3.5.2 Rekruttering av lærere

Det samiske samfunnet står overfor store utfordringer når det gjelder rekruttering av lærere. Vi har behov for samisktalende lærere og lærere som har kunnskap om samisk språk og samiske samfunnsforhold. Studentene som tar lærerutdanning vil være bærebjelker i fremtiden. Uten lærere som kan undervise i og på samisk, vil vi ikke få den ønskede utviklingen i de samiske samfunnene.

På folkemøtene våren 2011 kom det en klar henstilling om at Sametinget må gjøre noe for å få fortgang i arbeidet med å få flere samiske lærere. Samtidig registrerer Sametinget at i 2011 var det kun fire kvalifiserte søkere til den samiske lærerutdanningen ved Samisk høyskole. Dette medfører at lærerutdanningen ikke starter opp høsten 2011. En slik utvikling er bekymringsfull med tanke på at det er stor mangel på samiske lærere, men det er ikke en problemstilling som er særegen for den samiske lærerutdanningen. Også på landsbasis så opplever man at til tross for dyre rekrutteringskampanjer, så er det få som søker seg til lærerutdanningen, og få som er kvalifiserte til å tas opp på studiene.

Sametinget har over lengre tid prioritert egne utdanningsstipend for dem som tar samisk førskolelærer- eller allmennlærerutdanning. Sametinget har også egne stipender for de som tar høyere utdanning innenfor samiske språk. Dette er en bevisst utdanningspolitisk prioritering fra Sametingets side, som medfører at andre utdanninger hvor man også mangler samiskspråklig kompetanse, ikke får tilsvarende motivasjonstiltak. Sametinget ser at det er stort behov for samiskspråklige innenfor blant annet helsesektoren, politivesenet og domstolsvesenet. Med de rammebetingelsene Sametinget i dag har, er det imidlertid ikke mulig å prioritere alle de utdanningsgrenene hvor det er prekært behov for økt kompetanse i samisk språk og samisk kultur. Mangelen på samiskspråklige lærere har vært et problem over lengre tid, og Sametinget ser fortsatt behovet for å ha et særlig fokus på lærerutdanning når det gjelder tilskudd i form av utdanningsstipend som motivasjonsfaktor.

Ved de årlige budsjettvedtakene som gjøres av Sametingets plenum, åpnes det for justeringer i listen over prioriteringer når det gjelder utdanningsstipend for høyere utdanning. For øvrig vil de øvrige prinsipielle spørsmål som gjelder samisk høyere utdanning behandles i en egen redegjørelse eller melding om samisk høyere utdanning.

Sametinget ser at skal vi lykkes i arbeidet både med lærerutdanning og annen høyere utdanning, må det skje i et samarbeid mellom flere aktører. Sametinget mener det er positivt at det er satt i gang et arbeid for å utrede og vurdere samisk høyere utdanning og forskning. Butenschøn-utvalget er nå i gang med å utrede en rekke forhold knyttet til samisk forskning og høyere utdanning i et nasjonalt, regionalt og internasjonalt perspektiv. Utredningen skal ferdigstilles innen utgangen av 2011. Utvalget er bredt sammensatt fra de ledende utdannings- og forskningsinstitusjonene innenfor samiske spørsmål i Norden, og det er særlig positivt at det er bred faglig og geografisk spredning blant utvalgets medlemmer. Fra Sametingets side er det grunn til å trekke frem den positive konsultasjonsprosessen som har vært med hensyn til oppnevningen av dette utvalget. Sametinget er tilfreds med at utvalget har godt kvalifiserte samiske representanter fra Finland, Sverige og Norge, og at Sametingets forslag til utvalgsmedlemmer ble vektlagt av Kunnskapsdepartementet ved oppnevningen.

Utvalget skal klargjøre på hvilken måte forskning og høyere utdanning kan være premissleverandør for og bidra til samisk samfunnsutvikling. I den sammenheng skal utvalget også utrede rekrutteringssituasjonen til samisk høyere utdanning som et grunnlag for samfunnsutviklingen og for å bygge sterke forskningsmiljøer.

Utvalget skal videre vurdere utviklingen av Sámi Allaskuvla mot en vitenskapelig høyskole og videre mot et urfolksuniversitet. I den forbindelse er det positivt at utvalget ser på samisk høyere utdanning i et allsamisk perspektiv. Sámi Allaskuvla har som en særlig utfordring å tilrettelegge for muligheter til samisk lærerutdanning i sør- og lulesamiske språkområder også, gjerne på tvers av landegrensene, noe som vil innebære et samarbeid med svenske og finske utdanningsstilbydere.

Når det gjelder rekruttering til samisk høyere utdanning, har en samiskspråklig institusjon en dobbel utfordring i rekrutteringsarbeidet. Samiske institusjoner kjemper om de samme studentene som universiteter og høyskoler over hele Norden. En tilleggsutfordring for samiske utdanningsinstitusjoner, er at flere av de studentene som er aktuelle, må først gis mulighet til å tilegne seg nødvendig samisk språkkompetanse.

Sametinget har i 2010 deltatt i kampanjen *Gollevirgi – Drømmejobben*, for rekruttering til førskole- og grunnskolelærerutdanning i Finnmark, sammen med Sámi Allaskuvla, Høgskolen i Finnmark og Fylkesmannen i Finnmark. Sametinget ønsker at lignende kampanjer kan arrangeres også i områder sør for Finnmark. Sametinget vil i løpet av høsten ta kontakt med ulike samarbeidspartnere for å planlegge en større kampanje for skoleåret 2012/2013. Kampanjen skal omfatte også lule-, og sørsamisk områder.

Sametinget ser imidlertid at rekrutteringskampanjer alene ikke er nok for å sikre studenter til lærerutdanning og annen høyere utdanning verken på Sámi Allaskuvla eller andre høyskoler. Det er også viktig å ha en helhetlig gjennomgang av studietilbud og organisering av hele virksomheten ved studiestedet, iberegnet bo - og fritidstilbud for studentene.

Kommunene/fylkeskommunene må ha karriereveiledere som har kunnskaper om samisk språk og samfunnsforhold. De vil være viktige i veiledningen til elevene når det gjelder valgene videre. Elevene må få kjennskap til hvilke utdannings- og karrieremuligheter de har ved å velge samisk språk videre i utdanningsløpet. Sametinget har vært i dialog med Kunnskapsdepartementet om at mandatet til de samiske veiviserne også må innbefatte informasjon om samiske studietilbud og livet som student etter endt videregående opplæring. Det har også vært dialog om at alle samiske utdanningsmuligheter bør samles på nettsidene til alle involverte som høyskoler, universitet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget. Dette er noen av informasjonstiltakene som er i en egen nasjonal rekrutteringsstrategi, hvor Sametinget har vært med og blitt konsultert om tiltakene i strategien.

3.5.3 Læreren - elevens tillitsmann

For at eleven skal kunne utvikle seg både kunnskapsmessig og som person kreves det at skolehverdagen er innholdsrik i form av variert og tilpasset opplæring. Skolen må være en sosial arena der eleven trives. Eleven må utfordres på kunnskap og verdier, og opplæringen må være tilpasset elevens individuelle forutsetninger med tanke på sosial bakgrunn, næringstilørighet og kunnskapsnivå. Alt dette fordrer at skolen har pedagogisk dyktige lærere. En lærer er elevens nærmeste tillitsperson. Det er læreren som står for den daglige formidlingen av kunnskap, kultur og verdier. Det er læreren som ser og kjenner eleven best i skolemiljøet. Læreren må følgelig være rustet, både faglig og som menneske, til å forvalte sin myndighet og sitt ansvar ovenfor eleven på en faglig god og kulturelt trygghetsfremmende måte. I tillegg til krav om faglig kompetente lærere, er det også en kjensgjerning at læreren må ha gode rammevilkår for sitt virke. Vi vet at lærere innen samisk ofte har vanskelige arbeidskår, både når det gjelder faglig miljø og det som direkte går på arbeidsmiljø. Særlig i kommuner der de har samiske elever spredt over flere skoler kommer denne utfordringen til syne. Enkeltlærere som ambulerer fra skole til skole for å dekke undervisningsbehovet, opplever ofte å stå alene uten samiske eller pedagogiske fagmiljø å henvende seg til, samtidig som de opplever en form for avstand fra lærerkollegiet på de forskjellige skolene og på den måten ufrivillig isoleres fra arbeidsmiljøet. .

Som et resultat av denne problemstillingen opplever den samiske eleven stadige utskiftninger av lærerkrefter, noe som følgelig fører til direkte brudd i undervisningen og et generelt brudd i læringsøymed. Dette er utfordringer som også kommer til uttrykk i Barneombudenes rapport om samiske barns medvirkning¹⁰. For Sametinget, som den samiske befolkningens ombud, er en slik skolehverdag uholdbar.

Læreren, som den samiske elevens tillitsmann, må derfor ha reelle arbeidskår på lik linje med øvrige lærere. Til grunn for lærerens virke er det nødvendig at han eller hun innehar en faglig og arbeidsmiljømessig base eller knutepunkt. I forlengelsen av dette er det viktig at læreren får pedagogisk og faglig oppfølging av sin arbeidsgiver. Den enkelte elev har krav på en kvalitativ og innholdsrik undervisning. Skolens (skoleeiers) plikt er derfor gjennom oppfølging av læreren, å sørge for at eleven får et best mulig utbytte av undervisningen.

Statlige utdanningsmyndigheter har i samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene, KS og universiteter og høyskoler utarbeidet en varig nasjonal strategi for videreutdanning av lærere; *Kompetanse for kvalitet*. Økt

---

¹⁰ Rätten til delaktighet och inflytande för samiska barn och ungdomar (2008:27)
Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

kompetanse for lærere innenfor fagene norsk og samisk, matematikk og engelsk, fortrinnsvis på ungdomstrinnet, er et av delmålene for 2009-2012. Sametingets kartlegging av kompetansehevingsbehovet i samiske skoler viser at det er mest behov for kompetanseheving i samisk, bl.a. i fagskriving og lesing, tospråklighetspedagogikk og bruk av sterke opplæringsmodeller. Dernest er det behov for økt kompetanse om integrering av tradisjonell kunnskap i naturfag, samfunnsfag, matematikk og i andre fag. I matematikk er det også behov for kompetanseheving om fagbegrepene på samisk og bruk av praktiske metoder. Videre er det behov for kompetanseheving i bl.a. engelsk, duodji, flerkulturell forståelse og urfolkspedagogikk. Den nasjonale kompetansehevingsstrategien ivaretar bare i begrenset omfang kompetansehevingsbehov til lærere i samiske skoler og samisklærere.

I slutten av 2010 bevilget Utdanningsdirektoratet kr 2 000 000,- til kompetanseheving i den samiske skolen i forbindelse med Kunnskapsløftet – samisk, hvor målgruppen er lærere i grunnopplæringen. Midlene skal stimulere til kompetanseheving som fremmer samisk språk og kultur i den samiske skolen. Midlene ble ikke benyttet i 2010, og ble overført til 2011. Ved revisjon av Sametingets budsjett 2011, sak 22/11, ble tildeling fra Udir innarbeidet i budsjettet under kap. 17.2 Spesielle prosjekter, kompetanseheving i den samiske skolen i forbindelse med Kunnskapsløftet – samisk. Kap. 17 i budsjettet omhandler driftsutgifter på administrativ nivå. Det er ikke satt andre krav enn at midlene benyttes iht. tildelingsbrevet fra Utdanningsdirektoratet. Samisk høyskole har, på oppdrag fra Sametinget, utviklet kombinert etter- og videreutdanning i prinsipper for opplæringen – samisk og samisk læringsplakat. I følge undertegnet avtale skal Samisk høyskole også gjennomføre denne etter- og videreutdanningen.

3.5.4 Samarbeid mellom skole og hjem

Foreldre og foresatte har et stort ansvar for egne barns læring og utvikling. Foreldrenes engasjement i sine barns læring har stor betydning for barnas motivasjon og læringsutbytte. Men det er skolen som har ansvar for å ivareta samarbeidet med hjemmet. Samarbeidet mellom skole og hjem er viktig både for å skape gode læringsvilkår for den enkelte elev og for et godt læringsmiljø i elevgruppen og på skolen. Foreldrenes holdninger overfor skole og opplæring har betydning for barns motivasjon. For å få til et godt samarbeid mellom skole og hjem, må foreldrene ha reell medvirkning og medbestemmelse. Målet for samarbeidet må være barnas trivsel, trygghet og læring. Lærerens kunnskap om samisk språk og kultur og hvordan skolen møter samiske elever og foreldre, har betydning for samarbeidet mellom skole og hjem.

For noen samiske elever kan skolehverdagen fortone seg både utrygg og vanskelig. Spesielt i områder der samisk språk og kultur står svakt, opplever også i dag elever å bli mobbet for sin samiske tilhørighet. Slik uttrykte en lærer dette:

”Vi opplever jo også fra tid til annen hvor elevene er blitt ertet fordi de er samer, men jeg snakker alltid om at de må bare være trygg på hvem de er og den kulturen de har, og så er det bare å forklare det sånn at man er like god som alle andre og så har vi den ekstra kulturen med oss som vi skal være så stolte av” (Intervju av lærer 24.05.2011).

Familie og slekt er viktig og er sentral i sosialiseringen og er med på å gi barn og unge sin identitet. I prinsipper for opplæringen i *Kunnskapsløftet – samisk* er dette omtalt under samarbeid med hjemmet:

”Barn og unge er også en del av sosiale og slektskapsmessige nettverk som kan bidra til vedlikehold og styrking av identitet og tradisjonelle verdier. Den kulturkompetansen som foreldre/foresatte, besteforeldre, familie, slekt, faddere og venner representerer skal påaktes som verdifull i opplæringen.”

Et godt samarbeid mellom skole og hjem gir muligheter til å bruke elevenes besteforeldre, familie og andre i lokalsamfunnet i overføring av kulturkunnskap. Det vil kunne være med å styrke elevenes samiske identitet.

Mange elever går på skoler hvor det er få elever som får samisk opplæring. Som regel får disse elevene opplæring i samisk gjennom fjernundervisning. Dette kan skape utfordringer når det gjelder å nyttiggjøre kompetansen som familien og slekta har i opplæringen. Dette må både skolen hvor eleven hører til og skolen som gir opplæringen være bevisst på i planleggingen av undervisningen.

Det er en nasjonal målsetning at skolene i Norge skal ta i bruk den såkalte Feide-modellen (Felles elektronisk identitet for utdanningssektoren), en felles IKT-infrastruktur, en elektronisk identitet for alle skoler og utdanningsinstitusjoner. I løpet av 2012 skal alle skolene ha tatt i bruk Feide-kommunikasjonsmodellen. Feide er et identifikasjonssystem for elever, foresatte, lærere og rektorer, som skal gjøre det enklere å kommunisere mellom lærer og elev, skole og hjem. På flere skoler er SMS blitt det viktigste bindeleddet mellom lærere og elever og i samarbeidet mellom hjem-skole.

Det er viktig at samiske foreldres stemme høres på også av sentrale myndigheter, både lovgivende og utøvende myndigheter. Samisk foreldrenettverksarbeid er viktig i en slik sammenheng. Foreldrenettverksarbeid har over lengre tid vært tungvint for samiske foreldre grunnet store avstander og få ressurspersoner som har mulighet å bruke fritiden sin på frivillig foreldrearbeid. Samisk foreldrenettverk har derfor ikke hatt de vilkårene som de burde hatt for å arbeide med utdanningspolitiske spørsmål.

Sametinget fikk i 2010 for første gang gjennomslag for prinsippet om at det behøves en egen samisk foreldrerepresentant i Regjeringens Foreldreutvalg for barnehager (FUB). Sametinget har foreslått og fått oppnevnt en foreldrerepresentant for perioden 2010-2014. Sametinget arbeider også for å få samisk foreldrerepresentant i Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG), for den neste oppnevningsperioden som begynner i januar 2012.

3.5.5 Læremidler

Sametinget har ansvaret for samiske læremidler. Mangel på samiske læremidler har vært den utdanningspolitiske saken som har fått størst oppmerksomhet i media. Mangelen på samiskspråklige læremidler i alle fag og på alle klassetrinn har vært et sentralt tema i forbindelse med innføring av *Kunnskapsløftet – samisk*. De senere årene har det vært forbedring i læremiddelsituasjonen for samiske barn og unge. Årsakene til dette er dels Sametinget strategisk plan for læremiddelutvikling, dels at saken har fått mye fokus blant samiske forlag og ordningen med gratis læremidler for barnehager og skoler som har vært gjeldende fra 2008. For elever i videregående opplæring er det en ordning med gratis læremidler som også har vært gjeldende fra høsten 2008.

Det er likevel fremdeles behov for en større satsing på læremiddelutvikling enn det Sametinget per i dag har økonomi til, eller det samiske samfunnet har kapasitet til. En arbeidsgruppe bestående av medlemmer fra Kunnskapsdepartementet, Sametinget og Utdanningsdirektoratet har foreslått endringer som er ment å effektivisere læremiddelutviklingen.

Det har tidligere vært fokus på å utvikle tverrfaglige temabaserte læremidler for å sikre at det skulle finnes læremidler i alle fall i noen temaer for hvert trinn. Sametinget prioriterer per i dag heldekkende læremidler på samisk, både bøker og digitale ressurser i alle fag. En strategi har vært å oversette og tilpasse læremidler fra andre språk til samisk, men det er også behov for å utvikle samiske læremidler fra grunnen av på ett samisk språk, og utgi parallelle utgaver på de andre samiske språkene og på norsk.

Sametinget mener at skoleeier skal være seg sitt ansvar bevisst når det gjelder læremidler og ivaretagelse av de samiske elevenes rett til nødvendig opplæring. Ordningen med gratis læremidler har vært viktig for å sikre at alle samiske skoler, uavhengig av kommunal økonomi, skal ha samiske læremidler. Skoleeiers ansvar må bli mye tydeligere. Sametinget mener at hovedansvaret for å sikre skolene samiske læremidler må ligge hos skoleeierne, og derfor vil Sametinget foreta en evaluering av ordningen med gratis læremidler.

Sametinget ser også et behov for tettere dialog med forlag og skoleeiere vedrørende læremiddelbruk og produksjon. Det at læremidler ikke er på plass etter offentlige reformer er ikke et særsamisk fenomen, det har også skjedd at norske skoler har vært uten oppdaterte læremidler etter at Kunnskapsløftet ble innført. En stor utfordring er at tilgangen på læremiddelutviklere er begrenset, spesielt i sør- lule,- pite og østsamiske områder.

Kunnskapsløftet innførte i 2006 digitale ferdigheter som den femte ferdighet i skole i tillegg til lesing, skriving, regning og muntlig presentasjon. Samiske ungdom er også "digital natives", de starter tidlig med å bruke digitale verktøy. Den digitale skolen gjør at også læremiddelproduksjon må ta innover seg

teknologiske innovasjoner. Det skjedde et omfattende innkjøp av skole PC-er i forbindelse med at ordningen med gratis læremidler for videregående elever trådte i kraft. Det førte også til opprettelsen av en egen fylkeskommunal læremiddelprodusent NDLA (Nasjonal digital læringsarena). I 2008 fikk elevene i videregående skole opplæring og flere skoler har utstyrt elevene med bærbare PC-er. Skolene benytter seg ofte av læringsplattformer, et intranett hvor lærere, elever og foreldre kan kommunisere. Slik læringsplattform brukes både pedagogisk og administrativt. It's learning og Fronter er de to største i norske skoler. Våren 2011 gjennomførte alle avgangselevne i videregående skole eksamen med elektronisk skriftlig eksamen.

Det har vært mangel på en helhetlig oversikt over eksisterende læremidler. Derfor har Sametinget satt inn store ressurser på et prosjekt for utvikling av en læremiddelportal på nett, hvor alle tilgjengelige samiske læremidler skal samles på ett og samme sted. Portalen kalles ovttas.no, og er utviklet av Sametinget i samarbeid med Senter for IKT i utdanningen. Lanseringen av første del av *Ovttas–Aktan-Aktasne-prosjektet* markerer derfor en ny æra når det gjelder arbeidet med samiske læremidler. Teknologiske nyvinninger som elektroniske klasserom, bruk av elektroniske brett i undervisningen er eksempler på at læremidler er mye mer enn lærebøker.

Finnut Consult AS foretok i 2006 en evaluering av ordningen med utvikling av samiske læremidler. Evalueringsrapporten kom med en del tilrådninger for det videre arbeidet. Rapporten ga ikke noe entydig svar på Sametingets fremtidige rolle når det gjaldt samisk læremiddelutvikling, men anbefalte at dette måtte utredes videre. Evalueringen avdekket blant annet at det var vanskelig for skoler å ha oversikt over eksisterende samiske læremidler.

Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Sametinget har i fellesskap utarbeidet rapporten ”Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler” i 2010.

Anbefalingene er en del av bakgrunnsstoffet for utarbeiding av denne meldingen. I rapporten fremkommer det at det er skoleeiers ansvar at kravene i opplæringsloven og forskrifter blir oppfylt, og i det ligger også ansvar for anskaffelse av læremidler til elevene. Arbeidsgruppen mener at midlene som brukes til ordningen med gratis læremidler, heller bør brukes til å utvikle nye læremidler.

Sametinget har utarbeidet en strategisk plan for læremiddelutvikling 2009-2012. Strategisk plan har en visjon om at det finnes læremidler på alle fagområder og i alle fag, på sør-, lule- og nordsamisk, som redskap for å nå målene i Rammeplan for barnehagen og i læreplanverket for Kunnskapsløftet – Samisk. En av strategiene er etablering av ressurskoler for læremiddelutvikling.

Sametinget ønsker å prøve ut forskjellige måter for effektivisering og tilgjengeliggjøring av samiske læremidler. Sametinget har finansiert et pilotprosjekt på Drag skole i Tysfjord som ett av flere tiltak for å utprøve nye metoder for utvikling av læremidler. Skolen har fått midlertidig status som ressurskole for lulesamiske læremidler og har fått i oppgave å utvikle læremidler. Dette skal skje gjennom å utvikle læremidler på skolen, i klassemiljøer og gjennom testing av læremidlene på elevene før sluttproduksjon skjer. Også andre skoler i samiske områder har vist interesse for læremiddelutvikling. Sametinget er kjent med at Elgå skole i Engerdal har et ønske om å få samme status og finansiering, og at Kautokeino kommune jobber med å vurdere hvilket innhold Láhpoluoppal skole skal få når det ikke lenger er elevgrunnlag for videre skoledrift. Det lulesamiske pilotprosjektets tidsramme er satt til 2011, og prosjektet er for tiden under evaluering fra Sametingsrådets side. Evalueringen vil være viktig for de veivalgene Sametinget tar i det videre arbeidet med å styrke læremiddelproduksjonen, og for spørsmålet om Sametinget ønsker å satse på flere ressurskolemodeller i samiske områder. Sametinget bør også se på læremiddelpolitikken i et helhetlig perspektiv, utifra blant annet Strategisk plan for læremiddelutvikling, og vurdere den rollen samiske forlag har i forhold til læremiddelutvikling i dialog med samiske forlag selv.

3.5.6 Diskriminering av samiske barn og unge

Sametinget er kjent med at samiske barn og unge opplever mobbing, herunder mobbing på grunn av sin samiske bakgrunn. Mobbingen skjer i klasserommet, i skolegården, mellom elever og også mellom lærer og elev. All form for mobbing er uakseptabel adferd, og Sametinget ønsker at skolene skal praktisere nulltoleranse for mobbing. Særlig alvorlig er den mobbingen som skjer mellom lærer og elev, hvor læreren

utviser holdninger eller adferd som gjør elevens skolehverdag utrygg og ødelegger læringsmiljøet for eleven. Et godt tillitsforhold mellom lærer og elev er av fundamental betydning for elevens læring. Sametinget ser derfor behov for større medvirkning fra elevene når det gjelder evaluering av opplæringen, herunder læremiljøet for den enkelte elev. Også mobbing andre veien forekommer; mobbing av lærere. Slike forhold må tas på alvor av arbeidsgiver og holdningsskapende adferd av og blant elevene kan være med på å hindre mobbing og øke forståelsen for og verdien av kulturelt mangfold.

Mobbing forekommer også internt i det samiske samfunnet mellom ulike grupper samiske barn, avhengig av næringstilhørighet, geografisk tilhørighet eller av andre grunner. Ny forskning viser at en stor andel av samiske barn opplever mobbing som en del av sin skolehverdag, noe som er alvorlig. Sametinget ønsker å rette fokus på dette samfunnsproblemet, og ser behov for styrking av innsatsen for å motarbeide negative holdninger overfor det samiske. Konflikter eller konfliktskapende utspill i samepolitikken nasjonalt forgreiner seg ofte helt ned til grunnskolenivå ved at barna bærer med seg konflikten inn i klasserommet og i skolegården. Samepolitikere og sentrale politikere på Stortinget bør være bevisste på hvilke konsekvenser utspill kan ha for samiske barn og unge, samtidig som det er viktig å ikke legge unødige bånd på politiske meningsytringer som generelt er et gode i vårt åpne samfunn.

Etter 22.juli 2011 og Utøyamassakren rettes nå søkelyset på kulturelt mangfold og det multikulturelle Norge. Norge har alltid vært flerkulturelt, også før man fikk organisert innvandring fra andre land. Det er imidlertid slik at det samiske folket og den samiske kulturen er ukjent for de fleste som ikke har samisk bakgrunn. Uvitenhet er den største årsaken til intoleranse. jennom kunnskap bygger man broer mellom kulturer. Samiske barn er flerkulturelle, og det er viktig å også ha fokus på samiske barn og unges oppvekstvilkår og at de også føler trygghet i skolen og i fritiden og at de møtes med respekt for deres kulturelle bakgrunn.

Barnekomiteen har i sin generelle kommentar nr. 11 om urfolksbarn og deres rettigheter etter barnekonvensjonen fastslått hvordan denne konvensjonen skal tolkes med henblikk på urfolksbarn. I forhold til prinsippet om ikke-diskriminering sier komiteen:

"States parties should ensure that public information and educational measures are taken to address the discrimination of indigenous children. The obligation under article 2 in conjunction with articles 17, 29.1 (d) and 30 of the Convention requires States to develop public campaigns, dissemination material and educational curricula, both in schools and for professionals, focused on the rights of indigenous children and the elimination of discriminatory attitudes and practises, including racism."¹¹

Sametinget ser behov for mer informasjon om samisk kultur og samiske barn og unges rettigheter i hele det norske skoleverket. De samiske veiviserne er en god ordning som bidrar til å øke kunnskapen om samisk kultur blant norske elever. Sametinget ser behov for en enda bredere anlagt kunnskapsstrategi hvor kunnskap om samisk kultur reflekteres på en bedre måte i de generelle læreplanene for grunnskoleopplæringen. Blant annet bør også andre barn enn de samiske lære om fornorskningspolitikken og de konsekvensene den har hatt for det samiske samfunnet. På en slik måte vil barna få en bedre forståelse for hvorfor det er nødvendig med ulike tiltak for å styrke samiske barn og unges rettigheter i opplæringssammenheng, og også forstå betydningen av blant annet Sametinget og samiske institusjoner i det moderne Norge. Barnekomiteens anbefaling er derfor en viktig retningslinje som Sametinget sammen med andre myndigheter må jobbe etter.

3.5.7 De samiske språkenes status

En utdanningspolitisk utfordring som gjelder alle de samiske språkområdene er at alle de samiske språkene som snakkes i Norge, snakkes av et relativt lite antall personer. Det er knyttet stor usikkerhet til hvor mange som faktisk snakker de ulike samiske språkene, derfor har Sametinget igangsatt en egen språkundersøkelse for å få et bedre kunnskapsgrunnlag om situasjonen for de samiske språkene. Situasjonen er som kjent mest alvorlig for sør-, lule-, -pite og østsamisk. Når meldingen ikke skiller

---

¹¹ Barnekomiteens Generelle Kommentar nr. 11 (2009) CRC/C/GC/11: General Comment no. 11: Indigenous Children and their rights under the Convention, punkt. 56.
Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

mellom de ulike samiske språkene er det fordi meldingen ønsker en helhetlig tilnærming til spørsmålet om opplæring. Ved oppfølgingen av utdanningsmeldingen vil det fokuseres på formulering av mer konkrete strategier og utdanningspolitiske tiltak innenfor de ulike samiske språkområdene, som tar tilbørlig hensyn til at det er særskilte utfordringer for de mest utsatte samiske språkene. Sametinget har allerede gjort politiske grep for å imøtekomme utfordringene for de samiske språkene som er i en særskilt utsatt posisjon. Dette gjøres blant annet ved at Sametinget gjennom sitt årlige budsjett har prioritert læremiddelutvikling i sør,- og lulesamisk språk og utdanningsstipender for studenter som tar høyere utdanning i sør,- og lulesamisk språk. Pite,- og østsamisk språk og bevaring og utvikling av disse to samiske språkene gjennom opplæring har hittil fått lite samepolitisk fokus. Sametinget ser behov for økt fokus på de svakest stilte samiske språkene, særlig når det kommer til utdanningspolitiske tiltak.

Oppfølgingen av sametingsmeldingen vil skje gjennom en egen tiltaksplan, og konkretiseringen av tiltak og strategier for alle de samiske språkene vil bli utmeislet i en slik plan.

Sametinget ser også behov for styrking av samiskopplæringen blant ikke-samiske barn og unge. Tiltaksplanen vil også kunne komme med forslag til hvordan dette kan gjøres.

3.6 Sametingets rolle, ansvar og myndighet innenfor opplæring

Samelovens § 1-2 slår fast at samene skal ha sitt eget folkevalgte Sameting valgt av og blant samer i Norge. Opprettelsen av Sametinget er et sentralt element i oppfyllelsen av Grunnlovens § 110a som slår fast at

”Det paaligger Statens Myndigheter at legge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv”.

Sametinget er et selvstendig rettssubjekt som er fristilt fra regjeringen. Dette er i dag lagt til grunn både av Sametinget og regjeringen¹² og innebærer at regjeringen ikke kan instruere Sametinget politisk. Som selvstendig folkevalgt organ er den overordnede målsettingen for Sametingets politiske virksomhet å sikre tinget som politisk organ og forvaltningsorgan størst mulig grad av selvstendighet. Dette innebærer ikke at målsetningen er at Sametinget alene skal fatte beslutninger i alle typer saker som tinget finner formålstjenlig å ha beslutningsmyndighet over, men det vil innebære at Sametinget får anerkjent større myndighet over saker som naturlig faller inn under de interne delene av det samiske folks rett til selvbestemmelse. Samiske utdanningsspørsmål er et slikt felt hvor det er naturlig at Sametinget får en mer sentral rolle en tinget har i dag.¹³

Evalueringen av Sametinget som professor Per Selle har gjennomført i 2011, konkluderer med at “noe er alvorlig galt”, når Sametinget hittil ikke har klart å levere språk- og opplæringsplaner slik som det samiske samfunnet forventer at Sametinget skal gjøre.¹⁴ Videre pekes det på at dette ikke kun skyldes mangel på anerkjennelse av at Sametinget skal ha myndighet innen opplæring fra statlige myndigheters side, men like mye er det Sametingets egen organisering og egne politiske prioriteringer (eller mangel på sådanne) som er årsaken til mangel på utdanningspolitisk fokus i samepolitikken. Evalueringen peker også på at utdanning er et kjerneområde i Sametingets virksomhet, som mye av de andre politikkområdene bygger på eller er avhengige av:

“Alt som har med å tilrettelegge for språk og opplæring, fra dagligspråket i familiene, via barnehage og opp gjennom skolesystemet, bør etter min vurdering ha klarere fokus og en langt mer synlig posisjon enn i dag.”

Opplæringsmeldingen tar sikte på å avklare og styrke Sametingets rolle i utdanningspolitikken. I dag er Sametingets myndighet og ansvar for gjennomføring av lovfestede rettigheter innenfor opplæring uavklart. Sametinget har i dag flere ulike roller og forholder seg til alle forvaltningsnivåene innen opplæringssektoren. Sametinget opptrer både som tilskuddsforvalter, forvaltningsorgan med lovpålagte

¹² Se blant annet Rapport fra arbeidsgruppe om Sametingets rettslige stilling og brev fra Lovavdelingen 26 januar 1995.

¹³ Se hovedkonklusjonene fra Gáldu- Kompetansesenteret for urfolks rettigheter, Seminar om selvbestemmelsesrettens ulike aspekter, Gáldu Čála – Tidsskrift for urfolks rettigheter, Nr. 2/2009, ”Samisk selvbestemmelse: Utdanning, forskning og kultur”, s.24.

¹⁴ Se Per Selle, Universitetet i Bergen og Norut Alta-Áltá, Sametingets organisatoriske utfordringer. En vurdering, side 43.

forvaltningsoppgaver, politikktutviklingsorgan, høringsinstans og konsultasjonspartner. Samtidig oppleves det som en utfordring at kunnskapen rundt Sametinget er liten både i samiske lokalsamfunn, kommuner, fylkeskommuner, fylkesmannsembeter, departementer og direktorater. Dette er utfordringer som meldingen drøfter.

Utviklingen av Sametingets ansvar for samiske opplæringsaker har skjedd gjennom flere trinn. I 1993 ble Sametinget overført oppgaven med å oppnevne medlemmene i Samiske utdanningsråd. Samisk utdanningsråd ble oppnevnt i 1975 som et rådgivende organ for samisk skoleutvikling for Kirke- og undervisningsdepartementet. Samisk utdanningsråd ble også gradvis bygget opp med et eget sekretariat. I 1998 ble Sametinget gitt myndighet i opplæringslovens § 6-4 til å gi forskrifter om læreplaner for opplæring i samisk språk i grunnskolen og i den videregående opplæringen, og om læreplaner for særskilte samiske fag i den videregående opplæringen.

I følge opplæringsloven skal også Sametinget i samråd med departementet lage utkast til forskriftene om andre særskilte læreplaner for grunnskoleopplæring i samiske distrikt og for elever ellers som får samisk opplæring i grunnskole og i videregående opplæring. Det er imidlertid departementet som skal fastsette disse forskriftene. Sametinget vedtar læreplaner i samisk språk og i særskilte samiske fag for videregående opplæring innenfor rammer fastsatt av departementet. Sametinget står derfor ikke helt fritt som fagorgan til å fastsette innholdet i læreplanene. Sametinget har ikke myndighet til å fastsette læreplaner i duodjifaget og i andre fag på grunnskolenivå.

Forskrifter om læreplaner etter opplæringslovens § 2-3 og § 3-4 skal gi pålegg om opplæring om samer, deres språk og samfunnsliv innenfor de ulike fagområdene. Innenfor rammer fastsatt av departementet har Sametinget myndighet til å gi forskrifter om innholdet i slik opplæring.

Sametingets myndighet etter opplæringsloven var den første lovforvaltningsmyndighet som ble lagt direkte til Sametinget gjennom lov, og ikke delegert ved forskrift. Sametinget fikk denne myndigheten i 1998, uten noen form for egen administrativ kapasitet til å følge det opp. I praksis var det derfor Samisk utdanningsråd, som var en underliggende etat til Kirke- og utdanningsdepartementet, som faglig fulgte opp disse oppgavene. Først i 2000 ble sekretariatet til Samisk utdanningsråd, med totalt 25 stillinger, overført Sametinget.

Samarbeidet mellom Sametinget og departementet med ansvar for opplæring, har sannsynligvis blitt preget av den relativt lange overgangsfasen i overføringen av oppgaver og ansvar til Sametinget. Så sent som i 2008 var det sterk faglig uenighet mellom Sametinget og departementet i spørsmålet om i hvilken grad departementet kunne pålegge Sametinget endringer av vedtatte læreplaner i samiske fag. Utifra de erfaringene Sametinget har i arbeidet med læreplanene, så kan det være grunn til å tro at økt myndighet til Sametinget i opplæringsspørsmål, slik folkeretten gir grunnlag for, krever en grundig dialog mellom statlige myndigheter, Sametinget og samiske institusjoner med ansvar for opplæring.

Sametingets konsultasjonsrett gir tinget en bedre mulighet til å påvirke nasjonal utdanningspolitikk og lovgivning enn det som var tilfellet før konsultasjonsordningen kom på plass. Men dette forutsetter at de departementene som har ansvaret for utdanning og kunnskap følger avtalen slik den er forutsatt fulgt opp. Etter at avtalen om prosedyrer for konsultasjoner mellom Sametinget og statlige myndigheter ble fastsatt i Kongelig resolusjon i 2005, skal Sametinget konsulteres i alle utdanningsaker som berører samiske interesser.

Av aktuelle utdanningspolitiske saker hvor Sametinget har vært konsultert og hvor man har oppnådd enighet, kan nevnes spørsmålet om samisk representasjon i de nasjonale rådgivende organene, Foreldreutvalget for barnehager (FUB) og Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG). Fra 2010 har Kunnskapsdepartementet praktisert en ordning hvor Sametinget foreslår en samisk kandidat til hvert av foreldreutvalgene, og departementet legger vekt på å følge Sametingets anbefaling. Sametinget er ikke gitt egen oppnevningmyndighet, siden medlemmene av disse to utvalgene oppnevnes av Kongen i Statsråd. Fra 2010 fikk FUB sin første samiske foreldrerepresentant.

Konsultasjonsavtalen har ført til mer ordnete prosesser mellom Sametinget og regjeringen. Det finnes flere eksempler på gode prosesser der Sametingets syn har blitt hørt og konkret fulgt opp i den aktuelle lov eller forskrift. Samtidig gjenstår fortsatt mange utfordringer, da særlig med tanke på en helhetlig tilnærming til samisk opplæringspolitikk. Sametinget arbeider i dag fra sak til sak, med små muligheter for å komme med mer overordnede innspill og prinsipielle avklaringer. Dette henger dels sammen med at samepolitikken er fragmentert i mange ulike departementer, og dels at utdannings spørsmål (prosjektmidler til læremidler, særskilte tilskudd til skole drift og liknende ikke alltid ligger under Kunnskapsdepartementet, men ofte også involverer det departementet som har hovedansvaret for samepolitiske saker. Dette medfører store utfordringer både med hensyn til ekstern og intern koordinering og kommunikasjon, i tillegg til at Sametinget ofte kommer for sent inn i viktige prosesser. En annen utfordring er forholdet mellom departementet og Utdanningsdirektoratet og internt mellom ulike deler av departementet. Sametinget ser her et vesentlig forbedringspotensiale med tanke på samordning av tilgrensende prosesser og økt kunnskap om konsultasjonsordningen.

Når Sametinget deltar i beslutningsprosesser på et lavere medvirkningsnivå, eksempelvis gjennom konsultasjoner på detaljnivå, der de overordnede prinsipper allerede er fastsatt, er det Sametingets erfaring at slike prosesser ofte blir initiert med grunnlag i myndighetenes egne interesser, og samenes behov er sjelden prioritert. Dermed kan myndighetene fastsette egne vilkår for alle konsultasjoner og definere hva som utgjør viktige saker.

Det må være klart at det er deltagelse i beslutningsprosesser på overordnet nivå som vil gi de beste forutsetninger når man skal utvikle et samfunn på egne premisser. Jo lenger ned på detaljningsnivåene vi kommer, jo mer fjerner vi oss fra retten til selvbestemmelse og desto mer spres Sametingets knappe ressurser.

Forskeren Graham Smith fra maori-folket har anbefalt at urfolk må være på vakt mot det han kaller ”distraherende politikk” (Smith 2003: 3). Han viser til at det i mange situasjoner er myndighetenes agenda å oppholde urfolk ved å gi dem mange slags trivielle oppgaver å løse slik at de blir forhindret fra å fremme og utvikle egne saker. Man kan stille spørsmål ved om Sametinget nå har fått så mange administrative oppgaver innenfor utdanningspolitikken at man ikke får tid til å drive en strategisk politikktutvikling på området. Det er helt klart et behov for at Sametinget settes i stand til å ivareta oppgaven sin som politikktutvikler gjennom en konkretisering av samenes kollektive rettigheter etter folkeretten. Det er bare slik Sametinget kan identifisere og realisere de nødvendige utviklingstiltak og realisere målet om praktisk selvbestemmelse for samene.

Sametinget er et folkevalgt organ på nasjonalt nivå av og for samene. Det er derfor viktig at vi i dialogen med norske myndigheter møtes på like premisser, og at den overordnede tilnærmingen til samisk opplæringspolitikk ses på som en helhet og ses i sammenheng med tidligere og samtidige prosesser. Sametinget representerer ikke særinteresser, men ett av de to folk som nasjonalstaten ble etablert på territoriet til. Samepolitiske problemstillinger er følgelig ikke sektorpolitikk.

En praktisk måte å møte denne utfordringen på, kan være å gjøre de halvårlige kontaktmøter mellom Sametinget og departementet til en arena for overordnede spørsmål som legger føringer på enkeltprosessene på detaljnivå. Det vil i denne sammenheng være naturlig å se nærmere på behovet for en full revisjon av reglene om Sametinget i sameloven og Sametingets myndighet i opplæringsloven. Det vil videre være viktig at resultatene av slike møter kommuniseres godt ut til alle deler av departement og direktorat og tilsvarende internt i Sametinget.

Det kan også være naturlig at slike halvårlige møter skjer på politisk nivå og at også FAD som samepolitisk samordningsdepartement, spiller en aktiv rolle.

3.7 Økonomiske utfordringer

3.7.1 Budsjettmessig etterslep for Sametingets arbeid med opplæringsaker

Sametinget fikk i 1998 myndighet etter opplæringslovens § 6-4 til å gi forskrifter om læreplaner for opplæring i samisk språk i grunnskolen og i den videregående opplæringen, samt gi forskrifter om læreplaner for særskilte samiske fag i den videregående opplæringen. Denne overføringen av myndighet skjedde uten at det ble overført noen form for egne administrative ressurser til å følge det opp. Siden Sametinget ikke hadde midler til å håndheve denne myndigheten, ble der derfor i praksis Samisk utdanningsråd som var en underliggende etat til Kirke- og utdanningsdepartementet, som faglig fulgte opp disse oppgavene.

Det er på det rene at der Sametinget har fått overført oppgaver, har bevilgningene enten ikke fulgt med, eller ikke fått den samme budsjettmessige utvikling som andre oppgaver som fortsatt gjøres av statlige myndigheter. Tilstrekkelige bevilgninger er helt avgjørende for å utvikle en helhetlig og overordnet opplæringspolitikk på Sametinget.

3.7.2 Fylkeskommunenes rolle som forvalter av de videregående skolene

Videregående opplæring er et fylkeskommunalt ansvarsområde, med unntak av de to samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino, som er statlige.

Sametinget har samarbeidsavtaler med flere fylkeskommuner, og avtalene er ment å være forpliktende for begge parter når det gjelder samarbeid om saker hvor både fylkeskommunen og Sametinget har interesser og ansvar. Samarbeidsavtalene er noe ulike i form og innhold, men avtalene går ikke inn på detaljnivå på de områder den omfatter. Videregående opplæring er, uavhengig av avtalene, fortsatt å anse som et fylkeskommunalt ansvarsområde hvor Sametinget er ment å være en samarbeidspartner. Endring av skolestruktur innenfor videregående opplæring er et spørsmål som kan ha stor innvirkning på samiske elevers skoletilbud og for bosetningen i de samiske områdene.

Nedleggelsen av den videregående skolen i Skånland viser at skoleeieren ut fra økonomiske hensyn kunne nedlegge et opplæringstilbud som var tilpasset for samiske elever. Troms fylkeskommune og Nordland fylkeskommune hadde et samarbeid om driften av denne skolen, da elevene i det markasamiske området er bosatt i begge fylkene. Nedleggelsen av den videregående skolen på Elvemo i Skånland skjedde mot Sametingets uttrykte vilje, og Sametinget har før nedleggelsen i 2009 og etter nedleggelsen hatt dialogmøter med fylkesrådet og tatt saken opp på konsultasjonsmøte med Fornyings-, administrasjons-, og kirkedepartementet. Sametinget har fortsatt en dialog med Skånland kommune angående videreføring av et videregående opplæringstilbud på kommunalt nivå i Skånland, et tilbud som forutsettes å ha et særlig fokus på samisk kultur. Fra Sametingets side viser denne saken at det er lite Sametinget kan gjøre når det er snakk om et politikkområde hvor fylkeskommunen forutsettes å ha selvstyre. Saken er også illustrerende for at samarbeidsavtalene ikke må bli sovende dokumenter, men brukes aktivt ikke bare av Sametinget, men også av fylkeskommunen. Skolestruktursaker er ofte saker som knyttes tett opp til budsjettbehandlingen i fylkestinget. For Sametinget er det erfaringsmessig vanskelig å nå fram med argumenter om bevaring av skoletilbud som er viktige for en mindre gruppe innenfor fylket, når motargumentet er økonomisk innsparing.

Fylkeskommunene er generelt sett ikke forpliktet til å gi opplæring på samisk eller etter samiske læreplanverk, som har sin basis i samisk språk, kultur og samfunnsliv. Dette viser at det er behov for å definere og forskriftsfeste hvilke videregående skoler som skal gi opplæring i og på samisk og etter samisk læreplanverk i de ulike fylkene i nord-, lule og sørsamisk område, og sikre finansiering av slik opplæring. Den samiske befolkningen har krav på fullverdig grunnopplæring og det omfatter en videregående opplæring tilpasset samisk språk, kultur og samfunnsliv i elevenes hjemfylke. Slik opplæring skal ikke være en salderingspost for skoleeiere.

Nedleggelsen av den videregående skolen i Skånland viser også hva som kan skje dersom forvaltningen av de samiske videregående skolene flyttes uten at de samiske elevenes rettigheter styrkes og skoleeiers forpliktelser overfor den samiske befolkningen lov- eller forskriftsfestes.

3.7.3 Kommunenes rolle som skoleeiere: Refusjonsordninger og tilskudd

Sametinget har flere ganger tatt opp og drøftet regelverket for refusjonssatsene for opplæring i og på samisk. Dette har skjedd både gjennom politiske møter med relevante departementer og gjennom møter med kommuner og hovedorganisasjoner, slik som KS. Regelverket er uklart og slår urimelig ut for de enkelte kommunene og fylkeskommunene. I tillegg har mange kommuner påpekt at satsene er for lave og at det må avsettes mer midler til refusjoner slik at faktiske kostnader blir dekket. Sametinget ønsker også å få revidert tilskuddsordningen for samiskopplæring i videregående opplæring. Saken er tatt opp mange ganger med Kunnskapsdepartementet og også med Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen i Stortinget.

Sametinget kjenner til at Utdanningsdirektoratet har foretatt vurderinger av tilskuddsordningen til samisk i grunnopplæringen på bakgrunn av Sametingets oppfordringer. Dette har imidlertid enda ikke gitt utslag i en justering av nåværende satser, eller ført til satser som dekker de reelle kostnadene for samiskundervisning.

Flere fylkeskommunale videregående skoler erfarer at de etter innføringen av Kunnskapsløftet ikke lenger får statlig tilskudd til samisk som fremmedspråk. Samisk som fremmedspråk er et reelt opplæringstilbud i samisk språk. Sametinget mener at skolene skal fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmåter. Opplæringsloven omtaler retten til opplæring i og på samisk, men ikke de ulike alternativene for samiskopplæring. I tilfeller der den beste løsning for eleven er at hun/han får opplæring i samisk som fremmedspråk, bør det alternativet kunne velges. Det er nødvendig at de videregående skolene sikres ressurser til å kunne tilby fremmedspråkalternativet. Antall elever som ønsker samisk som fremmedspråk, er i noen tilfeller svært lavt sammenlignet med andre fremmedspråk. Samisk er et offisielt språk i Norge, og det blir dermed ikke riktig at samisk skal måtte konkurrere på lik linje med for eksempel tysk i spørsmålet om opplæring i fremmedspråk.

Sametinget ser det som positivt at kommuner gir lærere studiepermisjon for videreutdanning i samisk språk, og at slike studiehjemler gradvis har økt. Tilskuddet kommunene får til slik videreutdanning er et viktig bidrag til å sikre at samiske elever og andre som ønsker opplæring i samisk, får et godt læringstilbud i sin hjemkommune.

Sametinget ser et behov for en ny vurdering av tilskuddsordningene for samisk i grunnopplæring, grunnskole og videregående opplæring fra Utdanningsdirektoratets og Kunnskapsdepartementets side. Videre er det et behov for å fastsette nye retningslinjer for tilskuddsforvaltningen, og at Sametinget involveres i dette arbeidet. Dette gjelder også de budsjettmessige konsekvensene av en endring i tilskudds- og refusjonsordningen for samiskopplæring.

Sametinget er inne i en prosess, en egen arbeidsgruppe, hvor Sametinget sammen med KS skal se på utfordringene med samepolitikk i kommunene på et generelt grunnlag. Når resultatene av arbeidet i denne arbeidsgruppen foreligger vil det aktualiseres også opplæringspolitiske spørsmål som det vil være aktuelt for Sametinget å behandle.

3.8 De statlige sameskolene

3.8.1 De samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino

Et særskilt spørsmål som behøver en politisk avklaring i opplæringsmeldingen er spørsmålet om fremtidig tilknytning for de to samiske videregående skolene i Kautokeino og Karasjok. Sametinget har behandlet saken i flere omganger, med ulike konklusjoner.

Det har vært foretatt en grundig utredning om framtidig forvaltning av de statlige videregående skolene i Karasjok og Kautokeino. Den nedsatte arbeidsgruppens tilrådning i 2006, var at forvaltningen ble lagt til en etat som hadde system for å ta på seg oppgaven, nemlig en fylkeskommune. De samiske videregående skolenes plikt til å gi opplæring på samisk ble foreslått ivaretatt gjennom forskriftsendring, og det samme gjaldt plikten til å gi opplæring etter Kunnskapsløftet-samisk. Sametingets rolle og innflytelse ble foreslått ivaretatt gjennom forhandlinger.

Det har i lang tid vært et bærende prinsipp at staten ikke skal drive virksomhet som hører under kommunesektorens område, herunder videregående skoler. Som et ledd i evaluering av samisk videregående opplæring under Reform 94, ble det nedsatt en arbeidsgruppe (Kvalvikutvalget) som skulle vurdere tilknytningsformen for de to statlige samiske videregående skolene. Rapport forelå i september 2002, hvor tre alternativer var drøftet: enten fortsatt tilknytning til Utdannings- og forskningsdepartementet, tilknytning til Finnmark fylkeskommune eller til Sametinget.

Sametinget vedtok i plenum i 2003 at i følge vedtatt sametingsplan bør Sametinget utvikles til politikktutvikler og myndighetsutøver. Det anses ikke naturlig at Sametinget, som parlamentarisk organ, har ansvar for drift av de to samiske videregående skolene. Sametinget må dessuten få avklart sin fremtidige rolle, myndighet og ansvar i forbindelse med en eventuell slik overtagelse. Sametinget gikk inn for at de to skolene forblir tilknyttet Utdannings- og forskningsdepartementet inntil ytterligere andre tilknytningsformer er utredet.

En arbeidsgruppe sammensatt av Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Sametinget kom i 2006 til den konklusjon at forvaltningen av de samiske videregående skolene bør bli lagt til fylkeskommunen, som har et utbygd system for ta på seg en slik oppgave. Gruppen tilrådte også at det ble inngått forhandlinger med fylkeskommunen om forvaltningen av skolen. Prosessen og forhandlingsresultatet skulle sikre at statens rettsforpliktelser overfor det samiske folket, og Sametingets rolle og innflytelse på opplæringstilbudet ble ivaretatt.

Videre tilrådte gruppen at det fastsettes forskrift om at den samiske videregående skolen skal gi opplæring i og på nordsamisk og forskrift om at skolen skal gi opplæring etter læreplanverket Kunnskapsløftet - Samisk, at skolebygningene/eiendommene skulle eies av staten v/Statsbygg og at skolens virksomhet finansieres over statsbudsjettet (kap. 222). Gruppens tilrådning, om at skolens virksomhet fortsatt skulle finansieres over statsbudsjettets kap. 222, innebar at skolens virksomhet skulle finansieres på samme måte som undervisnings- og internattjenester ved de kommunale sameskolene i Snåsa og Troms.

I rapporten gir arbeidsgruppen også andre anbefalinger, og sier bl.a. at et tilfredsstillende opplæringstilbud, jf. urfolksrettslige forpliktelser, tilsier at det som minimum må gis opplæring på samisk på minst en skole (underforstått en videregående skole) innenfor hver av de tre samiske språkene. Som følge av dette foreslo arbeidsgruppen at opplæringslovens kap. 6 og forskrifter til loven revideres.

Sametinget fulgte ikke denne tilrådingen da saken ble behandlet i plenum i 2008. Følgende vedtak ble fattet:

”Sametinget ber sametingsrådet snarest om å utrede en forvaltningsmodell med Sametinget som forvaltningsansvarlig for de statlige samiske videregående skolene, herunder oppretting av et eget organ under Sametinget for forvaltning av samiske skole- og opplæringsspørsmål.”

Sametinget gikk inn for at de statlige samiske videregående skolene forble tilknyttet Utdanningsdirektoratet inntil en forvaltningsmodell med Sametinget som forvaltningsansvarlig er utredet, og Sametinget er klar til å påta seg ansvaret for forvaltningen av skolene, jf. ILO-konvensjon nr. 169 art. 27.2.

Videregående opplæring for samiske elever omfatter alle samiske språkområder, og den omfatter både studieforberedende og yrkesfaglig opplæring. Definisjon av samisk skole, som er brukt i læreplanverket Kunnskapsløftet – samisk omfatter også videregående opplæring. Samisk ungdom får i dag sin opplæring bl.a. ved de statlige samiske videregående skolene, ved fylkeskommunale videregående skoler, ved lærebedrifter for særskilte samiske fag og i andre fag og som fjernundervisning.

Sametinget viser til blant annet FN's Urfolkserklæring som forutsetter at urfolk selv skal ha selvbestemmelse over egne utdanningsinstitusjoner og kunne påvirke innholdet i opplæringen som gis ved slike institusjoner. Sametinget er i prinsippet enig i at det ideelle hadde vært om de samiske videregående

skolene hadde et samisk eierskap, hvor Sametinget var det organet som stod for blant annet finansiering av driften og oppnevning av styre. Sametinget har imidlertid gjort seg noen erfaringer med institusjoner som er blitt underlagt Sametinget, erfaringer som har overføringsverdi til skoledrift. Erfaringene disse institusjonene har er at deres utviklingsmuligheter før de kom inn under Sametingets budsjett var mye større enn etter at Sametinget overtok finansieringen. Eksempelet Sametinget ønsker å trekke frem er Beaivváš Sámi Teahter som gjentatte ganger har gitt uttrykk for sin misnøye med at teateret etter å ha blitt finansiert gjennom Sametingets budsjett ikke har fått den samme utviklingsmuligheten som andre tilsvarende teatre som får sin støtte direkte fra departementet har. Sametinget er bekymret over de samiske videregående skolenes fremtidige utviklingsmuligheter, særlig med henblikk på at Sametinget ikke har verktøyene som behøves for å sikre skolene den økonomiske tryggheten og forutsigbarheten de behøver for å tilby et godt utdanningstilbud til samiske elever.

Sametinget ser at en overføring av forvaltningsansvaret eller eierskapet til de to samiske videregående skolene avhenger blant annet av at Sametinget får en budsjettmessig rolle som gir muligheter for reelle konsultasjoner om budsjettmessige saker, konsultasjoner som ville medført at Sametinget har større innflytelse over bevilgningene som gis årlig til samiske formål generelt og til Sametingets virksomhet spesielt. I tillegg så er det også spørsmål ved om rammeverket for skoledrift og hvordan forholdet mellom Sametinget som fremtidig skoleeier og departementet og direktoratet skulle vært all den tid Sametinget har begrenset myndighet når det kommer til fastsettelse av læreplaner mv. Sametinget ønsker heller ikke at de samiske videregående skolene skal underlegges fylkeskommunen. Hovedargumentet mot at skolene blir fylkeskommunale er at det fort kan bli et spørsmål om lønnsomheten av skoledriften, ikke kvaliteten i opplæringen og verdien av å ha et samiske videregående utdanningstilbud. Sametinget har gjort seg noen erfaringer med fylkeskommunal forvaltning av videregående skoler som gir et særlig utdanningstilbud for samiske elever. Troms fylkeskommunes nedleggelse av en viktig videregående skole i et samisk område, Skånland videregående skole på Elvemo, viser at de samiske utdanningstilbudene på videregående nivå vanskelig vil overleve dersom de blir underlagt fylkeskommunal forvaltning og blir gjort gjenstand til rene økonomiske vurderinger. Det er en kjensgjerning at drift av samiske videregående skoler må bygge på en forutsetning om at det er viktig å tilby den samiske minoriteten i landet et utdanningstilbud på videregående nivå som gjør det mulig å bevare og utvikle samiske språk og samisk kultur. Selv om Sametinget har samarbeidsavtaler med fylkeskommunene, så vil graden av økonomisk og administrativ uforutsigbarhet være minst like høy hvis skolene underlegges fylkeskommunen som hvis skolene underlegges Sametinget. Sametinget har heller ikke mottatt signaler fra fylkeskommunalt hold om at de ønsker eierskapet til de samiske videregående skolene.

Sametinget viser også til at det er nedsatt en egen arbeidsgruppe som vurderer Sametingets rolle og myndighet, og til forhandlingene om en nordisk samekonvensjon som i stor grad vil få betydning for Sametingets utvikling som politisk organ og som forvaltningsorgan. Før Sametinget har fått på plass de verktøyene som behøves for å være ansvarlig for skoledrift, så vil det være mest hensiktsmessig at de samiske videregående skolene forblir i statlig eier og styres slik som i dag. Det er også uttrykt et klart ønske fra styreleder ved de samiske videregående skolene om at skolene ikke ønsker å underlegges verken Sametinget eller fylkeskommunen. Sametinget ser imidlertid behov for endringer i lovverket når det gjelder retten til opplæring på samisk i videregående opplæring. Denne retten må lov- eller forskriftsfestes og plikten til å gi opplæring etter Kunnskapsløftet – samisk i videregående opplæring må også forskriftsfestes. Når denne retten og plikten er lov og/eller forskriftsfestet er det underordnet for utdanningstilbudet hvem som eier eller forvalter de samiske videregående skolene. Skolene og dets eier er uansett forpliktet til å gi den lov- og forskriftsfestede opplæringen. Sametinget legger til grunn at finansiering av virksomheten på de samiske videregående skolene må fortsatt være som i dag, over statsbudsjettets kapittel 222.

Sametinget kan ikke se at det har kommet nye momenter i saken som skulle tilsi at Sametinget skal ta over forvaltning av de samiske videregående skolene, tvert imot er det kommet flere momenter som tilsier det motsatte Dette støttes av Per Selle i hans rapport, ”Sametingets organisatoriske utfordringer”. Selle slår fast at å ta på seg en forvaltningsoppgave av en slik størrelsesorden og innhold, ikke lar seg gjøre med den hovedmodellen for forvaltningsoppgaver som Sametinget har i dag.

Sametinget støtter dette synet og ser også at hvis Sametinget skal ta over forvaltningsansvar for disse to skolene, kan det i neste omgang være snakk om å overta ansvar for den statlige internatskolen i Hattfjelldal. Sametingets standpunkt er derfor at Sametinget ikke skal ta på seg oppgaven med forvaltning av de statlige videregående skolene i Kautokeino og Karasjok eller andre skoler før Sametingets rolle i budsjettssammenheng er blitt styrket og rammeverket for et samisk eierskap til skolene er på plass. Sametinget skal bidra til at sentrale myndigheter sikrer elevenes og lærlingenes rettigheter, og til en forskriftsfesting av pliktene til eieren/forvalteren av de samiske videregående skolene og sikring av finansiering av den samiske videregående opplæringen over statsbudsjettet.

Når det gjelder spørsmålet om eierskap til de statlig eide sameskolene, kan det nevnes at Gaske- Nørjén Saemienskole i Hattfjelldal er en statlig eid grunnskole. Skolen driver blant annet med fjernundervisning og er inne i en prosess med avklaring av sin virksomhet i forhold de andre aktørene når det gjelder opplæring i sørsamiske områder og nasjonalt.

3.9 Den samiske skolen i endring: eksempler på positive tiltak

Kapittelet har hittil vist at den samiske eleven, samiske foreldre, det samiske samfunnet og Sametinget har mange utfordringer når det gjelder opplæringsaker. Gjennomgangen viser også at det finnes utdanningspolitiske milepæler som det er viktig å verdsette og bygge videre på.

Samisk foreldreprerentasjon er blitt styrket nasjonalt, det er flere læremidler tilgjengelig nå enn bare for noen få år tilbake, samisk innhold er mer sentralt i læreplanverket enn tidligere og Sametinget er inne i en viktig fase når det gjelder utviklingen av Sametinget som forvaltningsorgan for læremiddelutvikling og annen forvaltning, samt som politisk organ for samene som folk.

Som et eksempel på vellykkede prosjekter innenfor opplæringspolitikken kan nevnes Elgå-prosjektet. Som et ledd i å styrke samisk utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, gjennomførte Sametinget et femårig språkmotiveringsprosjekt i sørsamisk ved Elgå oppvekstsenter i perioden 2000 – 2004. Hovedmålgruppa var barnehagebarn, som ved prosjektstart var 3-4 år. Målet var at disse skulle følge prosjektet i minst to år, for deretter å fortsette prosjektet på grunnskolenivå.

Dette prosjektet har gitt gode resultater og har ført til at samisk igjen er blitt et levende språk blant flere i området. Samisk høgskole har vært faglig rådgiver for prosjektet, og prosjektet er dokumentert gjennom rapport i Dieđut 2007,1: Samisk språk i Svahken Sijte.

Samisk høgskole la gjennom sin rådgivning spesielt vekt på å velge gode modeller for organisering av språkopplæringen både i barnehagen og skolen. Det ble lagt stor vekt på at modellene skulle ta utgangspunkt i lokale språkforhold og lokale målsettinger for opplæringen. Prosjektet ble derfor sterkt samfunnsbasert, først og fremst ved at foreldre og besteforeldre ble involvert, men også gjennom egenproduserte læremidler, faglig innhold og aktiviteter.

Prosjektet har tatt utgangspunkt i Kamil Øzerks bok fra 2006: "Fra språkbad til språkdrukning – modeller for opplæring av to språk", der han har systematisert viktige trekk ved blant annet den modellen som har blitt brukt for å vitalisere urfolksspråket maori på New Zealand. På grunnlag av Øzerks framstilling, ble det laget en systematisk sammenligning mellom språkmotiveringsprosjektet og den modellen som ble brukt på New Zealand, noe som ble brukt som grunnlag for valg av modell for prosjektet.

Ved valg av modeller for organisering av tospråklig opplæring på skolen, ble det tatt utgangspunkt i Colin Bakers typologi for de forskjellige tospråklige opplæringsmodellene som er i bruk rundt om i verden. Baker deler disse inn i to typer, sterke og svake opplæringsmodeller. Det ble lagt stor vekt på at sterke modeller for tospråklig opplæring var helt nødvendig for at elevene skulle bli aktive brukere av samisk språk.

Modellene som er brukt både i barnehagen og skolen er beskrevet i rapporten. Sametinget er av den formening at dette prosjektet kan ha stor overføringsverdi også til andre områder i det samiske samfunnet.

Når det gjelder læremidler har det også vært en positiv utvikling de siste årene. Sametingets strategiske plan for læremiddelutvikling opererer med følgende hovedmål når det gjelder læremiddelutvikling for perioden 2008-2011:

1. Minst 135 igangsatte læremiddelprosjekter for opplæring etter Kunnskapsløftet – Samisk
2. Minst 30 igangsatte læremiddelprosjekter på sør-, lule- og nordsamisk for barnehager og grunnopplæring som bidrar til optimal læringssituasjon for barn og unge
3. Minst 16 igangsatte læremiddelprosjekter innenfor fagområdene i Rammeplan for barnehagen.

Status per medio 2011 er:

- 1) 151 læremiddelprosjekter for opplæring etter Kunnskapsløftet-Samisk igangsatt
- 2) 29 igangsatte prosjekter på sør-, lule- og nordsamisk for barnehager og grunnopplæring som bidrar til optimal læringssituasjon for barn og unge.
- 3) 8 prosjekter igangsatt innenfor fagområdene for Rammeplan for barnehagen.

Prosjekter har to års tidsfrist for ferdigstillelse. Av bevilgninger gitt fra 2008-2010 er ca. 24 læremidler ferdigstilt pr år.

Også når det gjelder det samiske innholdet i grunnskolelærerutdanningen har det vært positiv utvikling ved at et slikt innhold er blitt styrket fra høsten 2010. Dette betyr at alle studenter i den nasjonale grunnskolelærerutdanningen skal ha kunnskap om samene. Dette er Sametinget og Kunnskapsdepartementet blitt enige om, og Sametinget har uttrykt tilfredshet over dette resultatet. Rammeplanen for samisk grunnskolelærerutdanning er dermed gjort gjeldende for alle universiteter og høyskoler i landet. I dag gis samisk grunnskolelærerutdanning ved Sámi allaskuvla, men det er ingenting i veien for at også andre institusjoner kan gi slik utdanning på samisk. Det er viktig for Sametinget at retningslinjene for fagene nå har en tydelig samisk profil. Samarbeidet med Kunnskapsdepartementet i arbeidet med ny lærerutdanning har vært positivt.

Når det gjelder lærerrekuttering så er det positivt at søkertallet av lulesamiske studenter til lærerstudier ved Universitetet i Nordland er økende, noe som lover godt for rekrutteringen av lulesamiske lærere. Sametinget har vært delaktig i arbeidet med en nasjonal rekrutteringsplan for samisk høyere utdanning. Rekrutteringsplanen er trådt i kraft fra høsten 2011, og midler er avsatt til ulike tiltak for å styrke rekrutteringen til samisk høyere utdanning, herunder til studier i samisk språk og til både førskole og almennlærerutdanningen.

4. Utgangspunktet for en helhetlig samisk utdanningspolitikk:

INNSATSOMRÅDER

På bakgrunn av redegjørelsen ovenfor om utdanningspolitiske utfordringer og muligheter, tegner det seg et bilde av hvilke innsatsområder Sametinget må prioritere i sitt arbeid med utformingen av en helhetlig opplæringspolitikk og i sitt daglige politiske virke.

Sametinget vil særlig prioritere disse politiske og administrative innsatsområder som kan deles inn i følgende hovedkategorier:

1. Den samiske skolens innhold og verdigrunnlag
2. Den samiske elevens rettigheter og læringsmiljø
3. De lovmessige og strukturelle rammer for opplæringen
4. Voksenopplæring
5. Sametingets rolle og myndighet

4.1 INNSATSOMRÅDE 1: DEN SAMISKE SKOLENS INNHOLD OG VERDIGRUNNLAG

Sametingets utdanningspolitikk må bygge på en grunnforutsetning om at den samiske skolens kvalitative innhold og skolens verdigrunnlag er sentrale i videreutviklingen av en helhetlig samisk utdanningspolitikk. Det er viktig at den nasjonale utdanningspolitikken inneholder målsetninger og strategier for å sikre at de urfolksrettslige minstestandarder overholdes. Samisk utdanning må defineres som eget innsatsområde ikke bare av Sametinget, men også av sentrale myndigheter.

Det er viktig å erkjenne fornuksningspolitikkenes negative innvirkning på den samiske skolen og fundamentet for samiske elevers opplæring. Utifra en slik erkjennelse skal utdanningspolitikken på individnivå ha som overordnet mål at den samiske eleven er likeverdig andre elever når det gjelder rett til utdanning. Innsatsområdet griper inn i overordnede spørsmål om myndighetsutøvelse innenfor utdanningssektoren, verdiene som Kunnskapsløftet er ment å fremme og bygge på, og spørsmålet om hvem som er ansvarlig for å sikre at den samiske skolen og de samiske elevene får god kvalitet i sin utdanning bygget på samiske verdier. Innsatsområdet reflekterer også et behov for en verdidebatt om hvilke samiske verdier våre barn og unges opplæring skal bygge på, og hvordan det best kan gjøres. Spørsmålet om verdigrunnlaget for den samiske skolen henger også sammen med hvem det er som fastsetter læreplaner og hvem som avgjør hvordan undervisningen skal skje.

På et overordnet nivå må samene som folk sikres retten til å utvikle egne utdanningsinstitusjoner, egne metoder for opplæring, læremidler og læreplaner. Samisk skoleforskning har vist at den samiske skolen i liten grad bygger på samiske verdier og at skolen i liten grad har sitt fundament i samisk opplæringsfilosofi og i de sosiale normene som er utbredt i samiske samfunn. Dette til tross for at det i enkelte områder er samiske rektorer, samiske kommuner som skoleeiere og samiske læreplaner. Årsakene til mangelfullt samisk innhold i opplæringen må kartlegges og gjøres til gjenstand for mer forskning.

Den samiske skolens innhold handler ikke bare om hvilke læremidler og metoder som brukes. Det handler også om innholdet i læremidlene og relevansen av metodene. Det er grunn til å tro at det behøves større fokus på differensiering både når det gjelder læremidler og læremetoder i skolen. Med differensiering menes at de ulike samiske språkområdene i større grad må få tilpassede læremidler som tar høyde for ulikheter mellom de samiske språkene og de kulturelle forskjeller i de ulike samiske områdene. Kulturelt mangfold må gjenspeiles internt innenfor det samiske samfunnet, slik at nordsamiske barn lærer om sør-, lule-, pite og østsamiske kulturer og vice versa. Samtidig er det viktig at det bygges opp en fellesskapsforståelse; at alle samiske barn og unge er en del av det samme samiske folket og at de har samme egenverdi og skal møtes med samme respekt og toleranse uavhengig oppvekst, næringstilknytning, sosial bakgrunn eller andre forskjeller. Samiske barn må fra barnehagestadiet lære at det finnes ulike samiske språk, ulike samiske drakter og ulike samiske næringer og kulturuttrykk. I tillegg så bør samiske barn lære verdien av kulturelt mangfold, og lære at de er likeverdige medlemmer av det norske storsamfunnet. Den overordnede målsetningen for den samiske skolens innhold og verdigrunnlag må være reell likeverd mellom samiske barn og andre barn.

Mange samiske barn vokser opp i flerspråklige miljøer og mange samiske barn vokser opp med flere hjemmespråk. I fremtidens samiske samfunn har også samiske barn behov for å lære seg flere andre språk for å møte morgendagens utfordringer. Flerspråklighet har en videre betydning enn det som er vanlig for myndigheter og i offentlige dokumenter, der det ofte handler om individer med innvandrerbakgrunn. Flerspråklighet handler også om å kunne flere samiske språk. De ulike samiske samfunnene utgjør til sammen et mangfoldig Sápmi, med variasjoner i næringsliv, tradisjoner, kultur og språk. Dette mangfoldet utgjør en stor verdi som skolen må ta vare på og utvikle. Samisk språk er også en grunnleggende verdi. For alle mennesker er morsmålet en verdi i seg selv som ikke trenger å begrunnes i andre forhold. I de samiske samfunn har samisk språk både en instrumentell side og en identitetsskapende side. Skolen må ta vare på og utvikle begge disse sidene.

Respekt og toleranse for hverandres ulikheter er grunnleggende verdier for samiske elever i likhet med andre elever. For å ta del i det moderne samfunnet, må man kjenne både eget samfunns og storsamfunnets normer og språk. Dette må være et vesentlig innsatsområde og en prioritering fra skoleeierens og

skolelederens side for å skape trygghet for den enkelte. Reell likestilling og likeverd mellom kjønnene er overordnede målsetninger for den generelle utdanningspolitikken. Likestilling betyr at kvinner og menn, jenter og gutter, uavhengig av sosial bakgrunn skal ha samme reelle muligheter, rettigheter og plikter på alle samfunnsområder. For å nå målet om reell likestilling, er det viktig at det blir lagt et godt grunnlag så tidlig som mulig. Barnehage og skole er viktige i denne sammenhengen. Likestilling er like viktig for gutter som for jenter, og det kan være nødvendig å ha et særlig fokus på ulikhetene mellom kjønnene for å kunne tilrettelegge for reell likestilling. Kjønnstradisjonelle valg av utdanning og yrke er blant de viktigste årsaker til systematiske forskjeller mellom kvinner og menn i arbeidslivet og i samfunnet ellers. Det er en stor utfordring å utjevne disse forskjellene. Målet er ikke å få like mange menn og kvinner i alle yrker, men å bryte ned barrierene som hindrer jenter og gutter i å ta utradisjonelle valg. Også når det gjelder rekruttering til primærnæringer som samisk jordbruk, fiske og reindrift, trengs det særskilte tiltak for å sikre rekruttering til yrket fra begge kjønn.

Samisk fellesskap på tvers av landegrensene utgjør også en verdi, og skolen må sette elevene i stand til å bli aktive deltakere i dette fellesskapet. Samtidig har samiske elever og det samiske samfunnet et fellesskap med andre urfolk og med minoritetsfolk som deler samme erfaringer som samene.

Opplærings situasjonen til de samiske elevene og lærlingene er ulik fra område til område, fra skole til skole og fra lærebedrift til lærebedrift. Det kan være stor forskjell på om skolen er innenfor eller utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, og om det er en full delt eller få delt skole. Sametinget er av den oppfatning at få delte skoler, også omtalt som grendeskoler, med sin nærhet til levende samiske samfunn og tradisjonelle næringer, har gode muligheter til å virkeliggjøre samfunnsmandatet om å gi kvalitetsmessig god opplæring med basis i samisk språk, kultur og samfunns liv. Det er av den grunn viktig for Sametinget å bevare skolene i små samiske lokalsamfunn og den kompetansen som disse små institusjonene har.

Likeverd og respekt for menneskerettighetene er allerede viktige formål blant sentrale opplæringsmyndigheter og kommer flere steder til uttrykk i lovverket. Likevel er det ikke slik at alle samiske elever opplever det slik. Rent generelt og i en opphetet rettighetsdebatt, har alle aktører innen opplæringssektoren og ikke minst foreldre, et ansvar for at holdninger og politiske spenninger i storsamfunnet og lokalt ikke overføres til barnas hverdag. Skolehverdagen er heller ikke fri for mobbing. Dette gjelder også i de samiske samfunn.

Alle elever har rett til trygghet og trivsel i skolehverdagen. Skolen skal være en inkluderende arena som verdsetter kulturelt og språklig mangfold samtidig som den skal styrke og utvikle samiske elevers identitet. Samiske elever skal kunne føle seg stolte over sin opprinnelse og ikke utsettes etnisk diskriminering. Sametinget finner det urovekkende at en nyere studie i forbindelse med doktorgradsavhandlingen til forsker Ketil Lenert Hansen ved Senter for samisk helseforskning, indikerer at langt flere samer føler seg diskriminert enn andre folkegrupper. Dette er noe som Sametinget aktivt vil følge opp videre.

Dette innebærer at skolen må få et kvalitativt løft når det gjelder opplæring om samisk historie, kultur og samfunns liv til alle elever. Situasjonen på mange skoler i dag er dessverre den at dette prioriteres bort og at det brukes foreldede læremidler, noe som kan bidra til å videreføre fordommer fra tidligere tider. Det er viktig at det er samene selv gjennom Sametinget som definerer det samiske innholdet i skolen og at norske myndigheter gir dette den nødvendige prioritet. Dette betyr at sentrale myndigheter, som normalt sitter med definisjonsmakten også når det gjelder samisk opplæring, må anerkjenne at Sametinget og samiske utdanningsinstitusjoner skal ha en særskilt rolle når det gjelder utformingen av utdanningspolitikk for samiske områder og samiske elever.

For å oppnå likeverd, vil det på enkelte områder være behov for å iverksette positive særtiltak for de samiske elevene slik at disse både skal kunne ha de samme mulighetene som andre elever til å bruke sine evner og realisere sine interesser samtidig som de bevarer sin kulturelle identitet og sitt språk. Sametinget vil arbeide videre med dette og utarbeide en egen handlingsplan der man vurderer og foreslår konkrete enkelttiltak for å styrke samiske elevers skolehverdag.

Tradisjonell kunnskap er av stor verdi i seg selv, og overføring av tradisjonell kunnskap mellom generasjonene er et viktig ledd i styrking og bevaring av kulturell identitet. Sametinget ser det som viktig å finne gode arenaer for dette, eksempelvis gjennom bruk av samiske museer i opplæringen og utvikling av samiske ressursentra. Gjennom opplæringen skal elevene også lære å nyttiggjøre seg naturressursene innenfor naturens tålegrense slik det tradisjonelt har blitt gjort i urfolksamfunn. Dette vil være med på å videreføre tradisjonell kunnskap. Denne kunnskapen er et viktig miljøprinsipp som også har en overføringsverdi til storsamfunnets miljøforvaltning.

Den samiske skolens innhold må gjenspeile det samiske samfunnets egne verdier og bidra til at samiske elevers læring tar utgangspunkt i samisk verdensforståelse og verdier som er sentrale i samisk barneoppdragelse. En ”samifisering” av den samiske skolen krever at skoleeier og sentrale myndigheter forstår behovet for en mer kultursensitiv skole. Det må utarbeides egne strategier for transformering av samisk språk, kultur og tradisjonell kunnskap til skolen, slik at det opparbeides en slik forståelse og anerkjennelse blant skoleeiere, ledere og skolemyndigheter. Dette kan gjøres bl.a. gjennom forskning, forsøks- og utviklingsarbeid og kompetanseheving.

Målet er at samiske barn og unge oppnår en dobbeltkompetanse som de skal ha nytte av senere i livet. Økt bevissthet hos skoleeiere, lærere og foreldre om hva som ligger i det at elevene skal oppnå dobbelt kompetanse og være reell likeverdige andre elever er viktig for at et slikt mål skal kunne realiseres for hver enkelt elev.

Kvalitet på opplæringen og det faglige innholdet er avgjørende for elevenes og lærlingenes fremtidige muligheter og for å utvikle et sterkt språk og bli gode språkbrukere. Dette gjenspeiles i mål og strategier som er valgt for opplæring i samisk. Ansvar for tilsyn er lagt til fylkesmennene. Sametinget ser det som viktig at også kvaliteten på opplæringen blir gjenstand for tilsyn. Hittil har det ikke vært ett av tilsynsoppdragene. Som nærmere omtalt nedenfor, ser Sametinget at det er behov for at Sametinget får en klarere rolle i forhold til samiske opplæringsspørsmål, særlig når det gjelder tilsyn.

4.2 INNSATSOMRÅDE 2: DEN SAMISKE ELEVENES RETTIGHETER OG LÆRINGSMILJØ

4.2.1 Økt kunnskap om samiske elevers rettigheter og retten til medvirkning

Det andre innsatsområdet fokuserer på samiske elevers rett til opplæring i og på samisk og retten til et godt kvalitativt opplæringstilbud og et godt læringsmiljø både i og utenfor forvaltningsområdet. Dette innebærer et ønske om en politisk dreining fra fokus på rett til utdanning, til retten til en innholdsmessig kvalitativ god utdanning.

Sametinget ser et stort behov for mer kunnskap om samiske elevers skolehverdag rundt om i landet. Det er også et stort behov for mer informasjon om samiske elevers rettigheter blant skoleeiere, rektorer og lærere. Ofte opplever foreldre og unge det som en ekstra byrde å måtte selv påse at deres rettigheter blir oppfylt. Sametinget ser at det må gjøres en større innsats for å styrke kunnskapen om samiske elevers rettigheter hos skoleeiere og lærere. Det er også grunn til å stille spørsmål ved om kommunene er klar over hvilke forpliktelser de som skoleeiere har for å ivareta samiske elevers rettigheter. Ordningen med Samiske Veivisere har bidratt til å øke opplysningen blant elevene om samisk kultur, tilsvarende informasjonsordning bør iverksettes med henblikk på kommuner som har samiske elever. Når kommunen er sitt ansvar bevisst, så vil dette være til stor hjelp for foreldre som opplever det som tungt å måtte informere offentlige myndigheter om sine barns rettigheter. Mange opplever at dette er en tilleggsbyrde som foreldre til norske barn og unge ikke har fordi deres rett til norskundervisning ikke avhenger av hvor godt du kjenner lovverket.

Det er også et behov for større innsats for å øke kunnskapen om urfolks rettigheter i utdanningssammenheng. Sametinget ser positivt på at Gáldu- Kompetansesenter for urfolks rettigheter, fokuserer på urfolksbarn og unges rettigheter i sine publikasjoner Gáldu čála. Den kunnskapen som dette kompetansesenteret og de resultatene som fremgår av prosjektene senteret formidler, bør brukes mer aktivt for å spre informasjon om samiske barns rettigheter i skoleverket. Egne offentlige informasjonskampanjer kan ha en positiv effekt, særlig hvis man involverer samiske unge i arbeidet.

En rapport som er av særlig betydning når det gjelder det nordiske samarbeidet på opplæringssektoren er Barneombudenes fellesrapport om samiske barns medvirkning, «Retten til delaktighet for samiske barn og unge», som vektlegger betydningen av samiske barn og unges rett til medvirkning.

4.2.2 Styrking av samiskopplæringen i grunnskolen

Evalueringen av erfaringene med Kunnskapsløftet viser at det er stor forskjell mellom ideal og realitet når det kommer til spørsmålet om opplæring i og på samisk i Norge. Konklusjonene fra evalueringene og elevundersøkelsene viser blant annet:

- at samiske elever oppfatter samiskundervisning som en byrde
- at samiske elever synes at andre fag enn samisk er mer interessante
- at samiske elever har vanskeligheter med å lære seg samisk, .

I tillegg har innspill Sametinget har fått under dialogmøtene vist at samiske lærere opplever liten forståelse for et godt tilrettelagt læringsmiljø for de elevene som har samiskundervisning. Samiskundervisning etter skoletid, lange reiser med taxi eller kollektivtrafikk er eksempler for illustrerer at de elevene som ønsker å lære seg samisk ofte må gjennomgå mange praktiske hindre som kan virke demotiverende for eleven selv og for foreldre.

Fag- og timefordeling er styrende for hvilke fag det skal undervises i og hvor mange timer det skal være i hvert fag. Sametingsrådet har fått flere tilbakemeldinger på at det er store utfordringer for skoler å organisere opplæringen etter dagens fag- og timefordeling for elever som skal ha opplæring i samisk. Særlig gjelder dette utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, men også i kommuner innenfor forvaltningsområdet der samisk ikke er obligatorisk. Det kan føre til at foreldre ikke velger samisk for sine barn og at elever fra 8. årstrinn velger bort samisk på grunn av at opplærings situasjonen føles som ekstra byrdefull.

Sametinget ser at det er store utfordringer i å få flere foreldre til å velge samisk for sine barn. Rådet har også fått flere tilbakemeldinger på at det er store utfordringer for skoler å organisere opplæringen etter dagens fag- og timefordeling for elever som skal ha opplæring i samisk. Særlig gjelder dette utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.

Saken har vært drøftet med departementet både ved innføring av Kunnskapsløftet – Samisk og ved utvidelse av timetallet i 2008. Sametingsrådet har påpekt at det ikke har vært samsvar mellom timetall og læreplan i norsk for de elevene som har samisk som andrespråk, og har derfor gått inn for en egen læreplan i norsk for disse elevene.

Saken var behandlet i innledende konsultasjon i 2009, og det ble enighet om å opprette en arbeidsgruppe fra Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet.

Gruppen la fram sin rapport i januar 2011 og den ble behandlet i sametingsrådet i 2011. I vedtaket sier sametingsrådet at rapporten gir et godt bilde av utfordringer innen samisk opplæring, og at rapporten danner et godt grunnlag for å arbeide videre med saken.

Siden dette er en stor og omfattende sak, der det må settes i verk konsultasjoner, vil den bli behandlet som en egen sak i Sametinget, og fag- og timefordelingen vil derfor ikke bli nærmere drøftet i opplæringsmeldingen.

Som urfolk har samiske elever rett til en likeverdig skole og en likeverdig opplæring med basis i egen kulturell og etnisk bakgrunn. Dette var intensjonen og grunnlaget for at det i 1997 for første gang kom en egen samisk læreplan for den 10-årige grunnskolen, og at det med Kunnskapsløftet- samisk i 2006 ble et samisk læreplanverk for hele det 13-årige skoleløpet. Både forskning om samiske elevers skolehverdag og evaluering av erfaringene med Kunnskapsløftet viser at det kreves større innsats for å sikre samiske elever en trygg, likeverdig skolehverdag og et godt læringsmiljø. Det er naturlig at Sametinget i sin

utdanningspolitikk retter et særlig fokus på den samiske elevens skolehverdag, og sammen med sentrale og lokale myndigheter søker å finne løsninger til beste for de samiske elevene.

Vi vet i dag at mange elever som har samisk opplæring, står overfor en del utfordringer. De har et høyere timetall enn andre elever og samme eksamenskrav i norsk som øvrige elever, men med færre undervisningstimer. Samtidig kan statistikken over elevtallet tyde på at enkelte velger bort samiskundervisningen fordi det ses på som en økt arbeidsbelastning i skolehverdagen. Slike barrierer oppleves som en form for diskriminering og må bygges ned for at man skal oppnå likeverd og like muligheter for samiske og andre elever.

Språk er en viktig del av vår identitet. I Nordlandsforsknings tredje delrapport *Rett til samisk opplæring – ideal eller realitet*, som omhandler elevers valg og bruk av samisk språk og deres vurdering av opplæringen, kommer det frem at valg av samisk språk og på hvilket nivå, henger sammen med språksituasjonen i nærmiljøet. For elever som bor der språket står sterkt er samisk som førstespråk mer naturlig enn der språket står svakere. Opplæring på samisk er derfor viktig for å styrke og utvikle elevenes språk på ulike fagområder. Sametinget tolker regjeringens mål for grunnopplæringen i *St. meld. nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen i et samisk perspektiv*. Barn og unge som har samisk som førstespråk, skal tilegne seg grunnleggende lese- og skrive-, og regneferdighet gjennom det samiske språket, og de skal kunne uttrykke seg muntlig på samisk. Samtidig må samiske barn og unge beherske de grunnleggende ferdighetene på norsk og de skal kunne bruke digitale redskaper.

Elever som velger samisk som andrespråk er en viktig gruppe for å få opp antall språkbrukere. Sametinget ser viktigheten av å legge til rette for at barn og unge har arenaer der de kan bruke samisk språk både muntlig og skriftlig. Særlig viktig er dette for barn og unge som bor i områder der samisk ikke blir brukt til daglig. I dag er det mange som ikke blir funksjonelt tospråklige med opplæring i samisk som andrespråk. Dette er en elevgruppe som har behov for sterke opplæringsmodeller for opplæring i minoritetsspråk, jf. erfaringer fra språkmotiveringsprosjektet ved Elgå skole i Engerdal.¹⁵

For å sikre god oppfølging av samiske barns utvikling i opplæringen, så er det viktig at det foreligger nasjonale prøver for samiske elever på lik linje med det som foreligger for norske elever. Per i dag så er det ikke slik at samiske elever har et likeverdig opplegg når det gjelder nasjonale prøver, dette må Utdanningsdirektoratet og departementet ta fatt i. Fra et samisk perspektiv er det viktig at det ikke bare blir rene oversettelser av nasjonale prøver men at det utvikles parallelle prøver på de ulike samiske språkene. Også andre typer kartlegginger av samiske elevers ferdigheter kan være nyttige for å sikre god kvalitet i opplæringen, men slike kartlegginger og offentliggjøring av resultatene fra de nasjonale prøvene kan også ha negative sider ved seg ved at det oppstår diskusjoner om gode og dårlige skoler istedenfor fokus på kvaliteten i opplæringen som sådan.

Språkleire og språkreire har vist seg å være effektive tiltak for å styrke språkopplæringen, erfaringer fra det sørsamiske området viser at barn og unge lærer seg samisk språk mye forttere gjennom deltakelse på slike språkleire. Mulighetene er mange, særlig i grenseområdene til å utnytte seg av lærerressurser i Sverige og Finland, og samordne språkleirsamlinger.

Alle samiske språk er sårbare og står på UNESCOs liste over truede språk. Sametinget ser at flere og flere kommuner ønsker å innlemmes inn i forvaltningsområdet for samisk språk. Samtidig ser vi en nedgang i antallet elever som har samisk som andrespråk i grunnskolen. Sametinget har som mål å få flere samiske elever til å snakke, lese og skrive samisk. Hva som må til for å få flere samiske språkbærere må gjøres til gjenstand for grundigere studier og forskning. Ved å invitere kommunene til avtale med Sametinget for utprøving av obligatorisk opplæring i samisk på de laveste trinnene i skolen, kunne man oppnå et slikt mål. For å øke antall samiskspråklige elever må flere ikke-samiske elever få mulighet til å lære samisk. Sametinget ser at dette kan øke rekrutteringsgrunnlag for samiskspråklig arbeidskraft innenfor alle samfunnsområder. Dette ville også være med på å styrke statusen til samisk språk.

---

¹⁵ Se Todal J. (2007) Samisk språk i Svahken sijte: sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule. Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

Sametinget ønsker å bidra til at statlige myndigheter oppfyller de internasjonale forpliktelsene Norge har påtatt seg overfor samene som urfolk til opplæring i og på samisk. Dette skal skje uten at slik opplæring oppleves som en ekstra byrde. Det bør jobbes strategisk med skoleeiers, læreres, elevenes og foreldrenes holdninger i forhold til samisk språk. Samisk språk- og kulturkunnskap er en viktig tilleggsqualifikasjon som ofte verdsettes i jobbsammenheng og som gir elevene og voksne som lærer seg samisk en dobbeltkompetanse som er viktig for det samiske og det norske samfunnet. I dette strategiske arbeidet vil det være av avgjørende betydning med en tett og god dialog med de som selv opplever skolehverdagen, det være seg elever, foreldre eller lærere. Sametinget har merket seg at Finnmark fylkeskommune i 2011 har ansatt et eget elevombud for de videregående skolene i fylket. Sametinget mener det er behov for en nasjonal samisk elevombudsordning for å påse at samiske elevers rettigheter overholdes i praksis. I dag er det Barneombudet og Sametinget som er ment å påse at samiske barns rettigheter oppfylles, selv om sentrale myndigheter har et overordnet ansvar for tilsyn av samiskopplæringen. I den fellesnordiske barneombudsrapporten om samiske barns oppvekstvilkår så fremkommer det at barneombudene

4.2.3 Rett til kvalitativt god læring og et godt læringsmiljø

I St. meld. nr. 31 Kvalitet i skolen (2007-2008) satte regjeringen opp 3 mål for grunnopplæringen;

- alle elever som går ut av grunnskolen, skal mestre grunnleggende ferdigheter som gjør dem i stand til å delta i videre utdanning og arbeidsliv.
- alle elever og lærlinger som er i stand til det, skal gjennomføre videregående opplæring med kompetansebevis som anerkjennes for videre studier eller i arbeidslivet.
- alle elever og lærlinger skal inkluderes og oppleve mestring.

Overnevnte mål gjelder også for samiske elever, men i et samisk perspektiv. Det innebærer bl.a. at samiske elever eller elever som har gått ut av en samisk grunnskole skal kunne lese og uttrykke seg skriftlig og muntlig på samisk. Samisk er et redskapsfag, et identitetskapende fag og et kulturbærende fag.

Oppfyllelse av retten til opplæring i og på samisk medfører ikke nødvendigvis at elevene får en kvalitativt god opplæring. At man får opplæring i/på samisk betyr heller ikke at læringsmiljøet hvor man får denne opplæringen i er godt. Mange samiske elever har en god skolehverdag, der de får opplæring både i og på samisk. De har kompetente lærere som gir den undervisningen elevene har krav på, i omgivelser som bidrar til læringsutbytte. Men det er også samiske elever som ikke får den undervisningen som vil gi dem best mulig læringsutbytte i samisk språk og kultur.

I rapporter og i intervju med foreldre, skoleeiere og lærere har Sametinget fått bekreftet at utfordringene handler om for få samiskspråklige lærere, manglende læremidler, manglende kompetanseheving blant samisklærerne, behov for samiske lærernetverk og de spesielle utfordringene med sammenslåtte klasser og vansker med å tilrettelegge for tilpasset opplæring. Nordlandsforsknings andre delrapport *Fra plan til praksis* omtaler et generelt dilemma: Hvordan tilrettelegge et opplæringsprogram for urfolk som både sikrer en fullverdig utdanning på egne premisser i samsvar med læreplanens intensjoner og en kompetanse som muliggjør deltaking på like vilkår i majoritetssamfunnets institusjoner, organisasjoner, arbeids- og samfunnsliv? Hvordan kan skolen, gjennom det lokale læreplanarbeidet og den daglige undervisningen, gi opplæring i ulike språk, i matematikk og i andre fag med utgangspunkt i urfolksperspektivet og lokal tilpassing, samtidig som elevene/lærlingene skal kvalifiseres for videre utdanning eller arbeidsliv?

Sametinget ser at grunnskole og videregående opplæring kan gjøres bedre på flere områder slik at en sikrer god kvalitet og gir dermed elevene en god lærings situasjon. God undervisning setter læring i gang, og læreren er stimulator i denne prosessen. Elevenes utbytte av undervisningen er avhengig av at de møter faglig sterke lærere som har kunnskap om samisk kultur og i samisk språk og som har kompetanse om ulike metoder og opplæringsmodeller. Sametinget ser positivt på at i den nye lærerutdanningen er kunnskap om samisk språk, kultur og samfunnsliv tatt inn i kompetansekravene og at det er fastsatt kompetansekrav til lærere som skal undervise i samisk. Sametinget ser at det er utfordring i forhold til opplæring på samisk at terminologiarbeid innenfor alle samiske språk må styrkes og sikres god fremdrift.

Sametinget mener at trygge rammer rundt eleven og det å oppleve seg som del av et fellesskap er viktige forutsetninger for læring. Vellykket læring krever også en god og forutsigbar læringssituasjon. Mange elever sliter med motivasjonen til å ta samisk. Dette har blant annet å gjøre med praktiske utfordringer. I følge ulike rapporter er ikke organiseringen av opplæringen tilfredsstillende. En del elever må ta samisk i tillegg til ordinær undervisning og ofte til ugunstige tider. På grunn av få samisklærere, blir samiskundervisningen i flere områder samlet på en skole.

Både under fremleggelse av redegjørelsen i plenum, under intervju med enkeltpersoner og på folkemøter har det kommet klart frem at det er mange utfordringer knyttet til fjernundervisning. Det gis tydelige signaler om at fjernundervisningen må integreres mer i skolens øvrige opplæringssystem, og det må settes krav til den undervisningen som gis.

De fleste som får undervisning via fjernundervisning er alene i undervisningssituasjonen og ikke en del av en gruppe. Det forekommer også at elever blir sittende alene i små kott eller andre utrivelige lokaler foran en skjerm, uten assistenter tilstede. En slik læringssituasjon er ikke akseptabel og skoleeiers ansvar for å tilrettelegge for godt læringsmiljø for barna som får fjernundervisning må tydeliggjøres. Slike læringsmiljø som her beskrevet er i strid med de formålene som fremgår av opplæringsloven. En slik undervisning er også avhengig av tekniske løsninger som fungerer og et godt samarbeid mellom skolen hvor elevene går og de som tilbyr opplæringen. Som en av lærerne uttrykte seg "Vi opplever at teknikken ofte svikter og elevene mister motivasjon. Mottakerskolene har ikke prioritert konferansestyr, men bruker skype".

De yngste elevene er mest avhengige av å ha læreren fysisk tilstede i undervisningen. Dette krever både midler og tilrettelegging med for eksempel en assistent som kan hjelpe eleven med det praktiske. Utbytte av undervisningen er igjen avhengig av et nært samarbeid mellom lærer og assistent. Andre utfordringer er mangel på samordning av opplæringstilbudet slik at det ikke blir satt inn vikar når samisklæreren er borte, eller at elevene går glipp av andre ting som skjer på skolen. Sametinget vil inngå dialog med departementet for å sikre bedre kvalitet og større forutsigbarhet på opplæring i samisk, også når den blir gitt som fjernundervisning.

Hospiteringsordningen er viktig for at elevene får anledning til å praktisere språket muntlig sammen med andre. Hospitering skulle være en naturlig del av opplæringen, men ordningen blir praktisert ulikt. Mange elever får ikke tilbud om hospitering eller deltakelse i mer intensive opplegg som for eksempel språkbad. Sametingsrådet har i 2010 igangsatt et pilotprosjekt, Verdde-prosjektet, som har til formål å lage en hospiteringsmodell for samiske og norske barn hvor hospiteringen skal bidra til større forståelse hverandres ulike kulturer og bidra til å forebygge mobbing. Pilotprosjektet får midler fra Sametingets budsjett, og det er Alta og Guovdageaidnu-Kautokeino kommuner som er pilotkommuner for denne hospiteringsordningen. Hospiteringen er tenkt å gjennomføres etter en leirskolemodell hvor elevene får opplæring i tradisjonelle gjøremål ute i felt. Fra Sametingets side har det vært særlig viktig å presisere at prosjektet skal benytte seg av eldre menneskers kunnskap og bidra til kunnskapsoverføring fra eldre til unge. Pilotprosjektet har grunnet forsinkelser ikke kommet i gang slik som planlagt i 2010, men vil etter det Sametinget erfarer komme i gang i årsskiftet 2011-2012. Pilotprosjektet skal evalueres når det foreligger grunnlag for slik evaluering.

Sametinget har støttet opp om Senter for samisk i opplæringen som er lokalisert ved Sámi Allaskuvla i Kautokeino. Sametinget ser at dette senteret får en sentral rolle når det gjelder tilrettelegging, veiledning og kursvirksomhet for å sikre en kvalitativ god opplæring for samiske elever og voksne. Senter for samisk i opplæringa er et ressurscenter spesielt rettet mot opplæringssystemet fra barnehagestadiet til høyere utdanning. Senter for samisk i opplæringa arbeider vidt for å fremme muntlig og skriftlig bruk av samisk i befolkningen.

Senteret arbeider innenfor hovedområdene lese- og skriveopplæring og muntlig språkutvikling. Dette innbefatter å styrke og fremme bruk av muntlig samisk i opplæringssystemet, kunnskap om flerspråklighet og språkrevitalisering, og formidle kunnskap om lesing og skriving. Senteret arbeider også med forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til disse fagområdene.

Senter for samisk i opplæringa finansieres av Sametinget, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Kunnskapsdepartementet fram til 2012. Sametinget ønsker at senteret skal få permanent drift, og vil ta initiativ overfor sentrale myndigheter for å sikre senterets fremtid og utviklingsmuligheter.

4.2.4 Kulturskolen, skolefritidsordningen og leksehjelp

Kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling er viktige elementer i opplæringen. Elever skal få anledning til å utvikle sine estetiske sider og arbeide kreativt, oppleve gleden av å skape og mestre, og praktisere kunnskap. Når barna begynner på skolen har de allerede tilegnet seg en estetisk kompetanse gjennom tegning, sang, rollespill, dans og bevegelse i hjemmet, med venner og i barnehagen. Den kompetansen er det viktig at barn og unge får mulighet til å styrke og utvikle gjennom opplevelse, læring og utøvelse. Kulturskolen og skolefritidsordningen (SFO) vil være viktige i det arbeidet.

Skolefritidsordning (SFO) er et kommunalt tilbud for elever på første til fjerde årstrinn i barneskolen. Barn med spesielle behov har plass frem til 7. klasse. SFO er viktig arena for barn til å få oppleve og delta i ulike aktiviteter basert på deres egen kultur. I formidling av kultur og i språkarbeid vil bruk av eldre kunne være en viktig ressurs også i SFO. Samiske kunst- og kulturuttrykk må bli en naturlig og viktig del av tilbudet i kulturskolen og i SFO. I læreplanverket for *Kunnskapsløftet-samisk*, generell del, kapitlet om ”Prinsipper for opplæring – samisk” heter det: *Samarbeidet mellom skolen, kulturskolen, lokale lag, foreninger og andre i lokalsamfunnet gir barn og unge muligheter til å videreutvikle sine evner og talenter gjennom aktiv deltakelse i et mangfold av sosiale og kulturelle aktiviteter.*

Kommunene er gjennom grunnskoleloven pålagt å ha et offentlig musikk- og kulturskoletilbud. Opplæringsloven sier at: *Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskoletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles.*

Opplevelse og erfaring med kunst og kultur er en måte å tilegne seg dannelse på. Samiske elever må få mulighet gjennom kunstfagene i opplæringen i skolen og gjennom tilbud i kulturskolen å møte samisk kunst og kultur og utvikle sine ferdigheter og kreative sider. Kulturskolene er organisert ulikt og har ulike tilbud fra kommune til kommune. I noen kommuner får de fleste elever tilbud om kulturskoleplass, men det er mange barn og unge står på venteliste rundt om i kommunene.

Regjeringen har som mål å gjennomføre et kulturskoleløft frem til 2014. Høsten 2010 leverte et utvalg oppnevnt av Kunnskapsdepartementet rapporten *Kulturloftet – kulturskole for alle*. Utvalget skulle blant annet se nærmere på de utfordringene og mulighetene som ligger i et styrket samarbeid mellom kulturskolen, grunnskolen og SFO og synliggjøre ulike alternativer som bidrar til å sikre et forsterket og likeverdig kulturskoletilbud for flere barn til en rimelig pris, med god kvalitet og en effektiv utnyttelse av ressursene. Rapporten ble sendt på høring. Sametinget er av den oppfatning at samiske barn og unge må få et likeverdig tilbud i kulturskolen og i SFO som andre barn og unge i Norge. Sametinget presiserte i sin høringsuttalelse at kulturskolen er viktig for samiske barn og unge og at rammevilkår for og tilbud i kulturskolen må være tilpasset samisk kultur. Mange kulturskoler har samisk innhold i sine tilbud. For eksempel har noen tilbud i duodji eller teaterforestillinger og korsang på samisk. Sametinget venter at de samiske kommunene prioriterer kulturskoletilbudet for unge, og andre kulturtiltak for barn og unge i kommunene. Sametinget har egne tilskuddsordninger for kulturtiltak for barn og unge. Dette er en budsjettpost hvor det er veldig mange søkere hvert år.

Samisk kultur skal være en integrert del av Den kulturelle skolesekken, og Sametinget har etter samarbeidsavtaler med fylkeskommunene en forpliktelse til å påse at Den kulturelle skolesekken skal inneholde konkrete formidlingstiltak for samisk kultur. Tiltakene i den kulturelle skolesekken skal ha som formål til å bidra til økt kontakt mellom barn og unge på tvers av kommunegrenser.

4.2.5 Større fokus på tilrettelegging og fullføring av videregående utdanning

NOU 2009:18 Rett til læring, påpeker at vil ett av fire barn og unge trenge ekstra oppfølging og tilrettelegging, periodevis eller kontinuerlig, for å oppnå tilstrekkelig utbytte av opplæringen. Dette er også situasjonen for de samiske elevene. Sametinget ønsker større fokus på hvilket ansvar kommunene og

andre offentlig hjelpeapparater har når det gjelder utviklingshemmede samiske barn og unge, og hvordan hverdagen er for disse barna og deres foresatte når det gjelder adgang til relevante opplæringstilbud. Sametinget ser at det kreves særskilt oppfølging av denne problemstillingen, på tvers av kommunegrensene, slik at barna og foresatte ikke behøver å bruke mye menneskelige ressurser på å kjempe for den grunnleggende retten til utdanning som også disse barna har.

Sametinget ser at det er viktig å bygge opp god kompetanse på det spesialpedagogiske feltet. Samiske elever som har rett til spesialundervisning møter ofte et hjelpeapparat som har ingen eller liten kunnskap om samisk språk og kultur. Dette kan virke som en ekstra byrde for foresatte og kan i sin ytterste konsekvens føre til feilvurderinger. Som et ledd i å styrke likeverdigheten i det spesialpedagogiske tilbudet for samiske brukere, vil Sametinget arbeide for at kunnskap om samisk språk og kultur blir integrert i relevante utdanningsinstitusjoner, og at Samisk spesialpedagogisk støtte (SEAD) får gode rammevilkår for best mulig å ivareta sin landsdekkende funksjon. Det er også viktig å komme inn med tiltak så tidlig som mulig.

Utdanningsnivået i den samiske befolkningen er økende. Samisk statistikk viser imidlertid at det fortsatt er utfordringer, spesielt i gjennomføring av videregående opplæring. Frafall er et problem også blant samiske elever. Sametinget ser positivt på at *St.meld. 22 (2010-2011) Mangfold – Mestring – Muligheter, Ungdomstrinnet (Ungdomstrinnsmeldingen)* legger vekt på et mer praktisk, variert og relevant ungdomstrinn, noe som gjør at skoleier kan tilrettelegge for elevenes deltakelse i blant annet primærnæringene. Sametinget forventer at skolene utnytter det mulige handlingsrommet for praktisk arbeid med tradisjonelle samiske aktiviteter. Regjeringen har igangsatt et tre-årig prosjektet NY GIV - Gjennomføring i videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet har invitert Sametinget til å delta i en referansegruppe for det videre arbeidet. Sametinget har oppnevnt Mats Steinfjell som sin representant i den nasjonale referansegruppa for NY GIV.

Prosjektet har tre (3) del-prosjekt:

- Overgangsprosjektet - overgangen fra grunnskole til videregående opplæring
- Oppfølgingsprosjektet - oppfølging av elever som ikke gjennomfører vgo
- Bedre statistikk

Overgangsprosjektet ble iverksatt høsten 2010 og skal gå over tre år, dvs ut 2013. Hovedvekten er lagt på tett oppfølging av de svakest presterende elevene etter første termin i 10. klasse. Dette er nærmere omtalt i Meld. St. 22 (2010-2011) Mangfold – Mestring – Muligheter, Ungdomstrinnet.

Sametinget ser positivt på at regjeringen har igangsatt prosjektet NY GIV, et samarbeidsprosjekt mellom stat, fylkeskommuner og kommuner for å bedre elevenes forutsetninger til å fullføre og bestå videregående opplæring. . Også samiske elever vil ha behov for særskilt organisert støtte og oppfølging, slik at de får bedre forutsetninger for å gjennomføre videregående opplæring.

Sametinget ser et særlig behov for oppfølging av samiske unge i ungdomstrinnet for å forhindre frafall, særlig gjelder dette samiske gutter som erfaringsmessig har størst risiko for å falle fra i den videregående opplæringen. Samisk representasjon i NY GIV prosjektet er viktig for å skape større forståelse for samiske elevers utfordringer når det gjelder frafall i videregående opplæring, og behovet for mer praktisk anlagt opplæring både på grunnskole og videregående skole nivå.

Et annet viktig utdanningspolitisk satsningsområde er utformingen av egne fagskoler som et ledd i den videregående opplæringen og styrking av den yrkesfaglige videregående opplæringen. Med de begrensningene som sametingsmeldingen har i forhold til omfang, så vil ikke yrkesfaglig videregående opplæring blir gjenstand for egen behandling i meldingen. Dette er imidlertid et område Sametinget følger opp som et ledd i utformingen av en tiltaksplan for utdanningspolitikken.

4.2.6 Entreprenørskap

Sametinget mener det er viktig at det i den videregående opplæringen stimuleres til ungt entreprenørskap. Etter at det ble mer fokus på å sikre samisk innhold i entreprenørskapsatsingen på skolene har samiske elever i videregående opplæring hevdet seg godt blant hele landets unge

entreprenører. I 2006, avholdt Sametinget ungdomskonferansen ”Funky Business” som hadde samisk entreprenørskap som tema. Både de samiske videregående skolene og Nordreisa videregående skole kan vise til gode resultater i forhold til ungt entreprenørskap satsningen.

4.2.7 Eldre som ressurs for skolen

I dagens samfunn er samisk språk utsatt for et stort press fra majoritetsspråkene. Mer enn noen gang spiller de samiske språk,- og kulturbærerne en viktig rolle og de bør trekkes inn i undervisningen, slik at elevene får styrket det muntlige språket i samtaler og gjennom praktiske aktiviteter. Som en av lærerne uttrykte seg ” Skulle svært gjerne hatt en samisktalende assistent, en ” giellačeahppi”. Føler meg veldig alene i språksituasjonen og tenker at språktreningen kunne blitt bedre om vi var to voksne bestandig i klasserommet”

Endringer i samfunnsliv og familiestruktur og forholdet til de tradisjonelle næringene preger også de samiske samfunnene. Tidligere var det en naturlig overføring av tradisjonskunnskap fra generasjon til generasjon gjennom bo- og arbeidsfellesskap. Barna deltok i arbeidet og fikk på den måten kunnskaper gjennom praktiske aktiviteter. I dag er det færre arenaer der folk i ulike aldersgrupper samles eller har felles aktiviteter. I dag er det ikke vanlig at flere generasjoner bor sammen. Endringer i familiestrukturen kan medføre at mange barn og unge har lite kontakt med den eldre generasjonen. Mange barn har ikke besteforeldre eller vokser opp langt unna sine besteforeldre og slekt. Av den grunn vil det være viktig at skolen ser verdien av å bruke eldre som en ressurs i opplæringen.

Mange skoler har prosjekter der eldre blir brukt som ekstra ressurs i forbindelse med lesetrening i småskolen eller i forbindelse med tradisjonelle kunnskaper eller praktiske aktiviteter. Det er viktig at den erfaringsbaserte kunnskapen som besteforeldregenerasjonen besitter blir verdsatt i skolesammenheng. I språkopplæringen og i formidling av kulturtradisjoner vil eldre kunne være viktig ressurs. For at bruk av slike ressurser ikke skal falle på den enkelte lærer er det viktig at dette forankres på systemnivå.

Sametinget ønsker mer fokus på opplæring i tradisjonell kunnskap utenfor klasserommet, og ønsker velkommen prosjekter som styrker praktisk opplæring i tradisjonelle gjøremål som en del av den ordinære opplæringen. Sametinget ser mange utviklingsmuligheter når det gjelder blant annet mer bruk av leirskoler, utmarksskoler, feltskoler, sommerskoler som ledd i styrkingen av opplæringen i tradisjonelle gjøremål i skoleverket. Sametinget ser også behovet for at det vektlegges at det må forefinnes egne metoder for slik opplæring for å sikre kvaliteten i opplæringen.

4.3 INNSATSOMRÅDE 3: De lovmessige og strukturellerammer for opplæringen

Et tredje innsatsområde for å sikre samiske elever et likeverdig utdanningsløp ligger på det lovmessige og strukturelle planet. Selv om man har nok informasjon om samiske elevers rettigheter så vil det likevel alltid være behov for tilsyn av om opplæringen er kvalitativt god og om elevenes rett til opplæring i/på samisk faktisk oppfylles. For å sikre at dette skjer utfører fylkesmennene i dag tilsyn av undervisningen. Sametinget har ikke en tilsynsrolle etter dagens lovgivning og system. En slik tilsynsrolle er det viktig at Sametinget får, fordi Sametinget har den kompetansen som behøves for å vurdere ikke bare om elevene får undervisning i/på samisk, men også de kvalitative sidene ved undervisningen. Å gi Sametinget en tilsynsmyndighet vil dessuten være et tiltak som kan medføre mer fokus på samiske barns rettigheter og en reell overholdelse av disse rettighetene lokalt i de ulike kommunene i landet.

Sametinget ser på det som uheldig at det er ulik rett til opplæring i/på samisk i og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk og avhengig av om du er i grunn,- eller videregående skole. Bestemmelsene i opplæringsloven bør revideres, blant annet bør man vurdere å gå bort fra begrepet ”samiske distrikt” da dette begrepet ofte virker villedende. Videre bør rettighetene til opplæring i/på samisk styrkes, og muligheten for valgfri opplæring i samisk istedenfor nynorsk på videregående skole bør utredes.

Sametinget ser videre et behov for lovendring når det gjelder retten til samiske læremidler. Etter gjeldende rett er det i dag kun en lovfestet rett for norske barn og unge til norske læremidler, ikke en tilsvarende rett for samiske barn og unge til samiske læremidler.

Barneombudet har uttalt seg om dette i forbindelse med en høring om nynorskelevers rett til parallelle nynorske læremidler. Høringsutkastet omfattet ikke spørsmålet om samiske barn og unges krav på parallelle læremidler på samisk. Ombudet etterlyser imidlertid en tilsvarende presisering for retten til læremidler på samisk. Barneombudet erfarer at problemene med å skaffe til veie nynorske parallellutgaver og uklarheter rundt hvilke læremidler som omfattes av kravet, i enda større grad er til stede når det gjelder samiske elevers rett til læremidler på/i eget språk. Den nordiske barneombudsrapporten "[retten til medvirkning for samiske barn og unge](#)" er bare en av mange kilder som bekrefter at samiske elevers læremiddelsituasjon ikke er tilfredsstillende. Det kan her vises til en egen evaluering som Utdanningsdirektoratet har fått fra Fylkesmannen i Finnmark. Barneombudet uttaler:

"Barneombudet har tidligere bedt Utdanningsdirektoratet vurdere hvorvidt det bør innføres et krav om språklige parallellutgaver for samiske læremidler. Utdanningsdirektoratet har i brev til Barneombudet (deres ref 2008/702) gitt klart uttrykk for at opplæringsloven § 6-2 omfatter rett til læremidler på samisk i grunnskolen. Barneombudet innser at et krav om språklige parallellutgaver på samtlige samiske språk for et stort antall læremidler vil være praktisk vanskelig å gjennomføre. Det er imidlertid Ombudets oppfatning at det også for retten til samiske læremidler er behov for en presisering av rettigheter og skoleeiers ansvar. Vi ber derfor direktoratet om å se nærmere på hvordan man kan sikre samiske barns rett til læremidler på en bedre måte."¹⁶

Direktoratet har i et brev til Barneombudet uttalt at elever som har opplæring i samisk har krav på læremidler i dette fag etter opplæringsloven § 9-4. Videre opplyser direktoratet i brevet at elever i videregående opplæring kun har rett til læremidler i samisk, ikke på samisk. Ombudet viser til at det finnes det flere samiske videregående skoler i forvaltningsområdet for samisk språk hvor all undervisning foregår på samisk, men der læremidlene er norske. Barneombudet ser med bekymring på elevers mulighet til å bli reelt tospråklige når undervisningen skjer med norske læremidler. Etter det Ombudet forstår, er det stor mangel på lærere og fagpersonell som behersker de samiske språkene fullgodt, samtidig som ungdom som ønsker å gå videre på høyere utdanning i samisk ofte har fått for dårlig språkopplæring til å klare opptakskravene. Barneombudet ber derfor direktoratet om å se nærmere på muligheten for å lovfeste rett til samiske læremidler utover samisk-faget i videregående skole.

Når det gjelder de strukturelle rammene for opplæring, strukturer slik som soneinndelinger for hvor man kan søke seg på videregående skole, så er det behov for større samordning og dialog mellom Sametinget og fylkeskommunene som ansvarlige for videregående skoler. Ofte passer ikke slike inndelinger med det tradisjonelle samiske bosetningsmønsteret og de kulturelle bånd som eksisterer mellom folk. Eksempelvis er Sametinget kjent med at det er ungdommer i Karasjok som ønsker å ta videregående opplæring i Alta hvor det samiske miljøet er større enn i byene i Øst-Finnmark, men som hindres i å ta slik opplæring der på grunn av strukturelle forhold som fylkeskommunen fastlegger. Samarbeidsavtalene mellom Sametinget og fylkeskommunen kan være med på å få mer klarhet i ansvarsforhold og bevisstgjøre fylkeskommunene om hvilke hensyn de må ta når de planlegger utdanningstilbudene eller vurderer å nedlegge tilbud som er viktige for samiske ungdommer.

I områder hvor de samiske ressursentrene/bygdene ligger veldig spredt geografisk, slik som i det sørsamiske området, kan det være utfordrende å sikre et godt opplæringstilbud uten å måtte ty til fjernundervisning. En særlig utfordring i slike områder er å foreta en ansvarsfordeling mellom kommuner, fylkesmann, fylkeskommune og Sameting som regionale aktører. I slike områder kan det være aktuelt å bygge opp skolenettverk, og andre samarbeidsformer som gir elevene et godt opplæringsopplegg. Grenseoverskridene samarbeid kan gjøre det enklere å benytte seg av utdanningstilbud i et annet land, eksempelvis har Sirma og Ohcejohka/Utsjok innledet et skolesamarbeid og fått statlig støtte til dette samarbeidet.

---

¹⁶ Se høringsuttalelse fra Barneombudet til forslag til endring av forskrift til opplæringsloven Kapittel 17, "Krav om språklig parallellutgaver", datert 11.2.2009
Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

4.4 INNSATSOMRÅDE 4: VOKSENOPPLÆRING

4.4.1 Endringer i voksenopplæringsloven og forskrifter med betydning for de samiske studieforbund og den samiske befolkning

I Sametingsrådets politiske tiltredelseserklæring for perioden 2009-2013 står det følgende:

” Vi vil arbeide for at forholdene legges til rette for at voksne samer som ikke bebersker samisk, skal kunne skaffe seg nødvendige basiskunnskaper gjennom relevant opplæring. Vi vil skape et opplæringsystem som gir alle samiske barn, unge og voksne gode læringsarenaer for kunnskapsutvikling og videreutvikling av språk og kultur”.

Hoveddelen av den gjeldende voksenopplæringsloven trådte i kraft 1. januar 2010, og erstatter voksenopplæringsloven av 1976 som oppheves fra samme tidspunkt. Loven er en oppfølging av Tronutvalgets anbefalinger, jf. NOU 2007:11 *Studieforbund – læring for livet*. Voksenopplæringsloven er i dag primært en tilskuddslov som regulerer organisasjonsstrukturen i studieforbund og frittstående fjernundervisningsinstitusjoner. Formålet med denne loven er å fremme livslang læring ved å legge til rette for organiserte læringsaktiviteter ved siden av det formelle utdanningssystemet. Loven skal bidra til motivasjon og tilgang til kunnskap og kompetanse for alle, og slik fremme den enkeltes utvikling og møte behovene i samfunns- og arbeidslivet.

Forskriften til Lov om voksenopplæring trådte i kraft fra samme tidspunkt og er på mange måter viktigere enn selve loven. Det er forskriften som regulerer det praktiske arbeidet og kravene knyttet til studieaktiviteten.

Ny lov om voksenopplæring har vært gjenstand for konsultasjoner. Sametinget og Kunnskapsdepartementet oppnådde enighet om Sametingets posisjoner. De viktigste endringene var at samiske studieforbund ikke trenger å ha virksomhet over hele landet. Sametinget er også fornøyd med at samiske studieforbund skal bidra til overføring av tradisjonskunnskap mellom generasjonene. Dette ser Sametinget som en viktig tilføyelse fordi tradisjonskunnskap er en kulturarv som må sikres og videreføres. En annen viktig endring var at førstegangsutdanning/analfabetisme vil kunne omfattes av tilretteleggingstilskuddet dersom disse krever særlig tilrettelegging som medfører økte kostnader for studieforbundet. Særdeles viktig er det at voksne som har tapt sitt språk og som trenger ekstra tilrettelegging får lik mulighet til å tilegne seg språket. Sametingsrådet ser positivt på at det ble oppnådd enighet om å legge seg på et krav om læringsaktivitet og antall medlemsorganisasjoner i samiske studieforbund som muliggjør aktivitet. Det ble også avklart at ved fremtidige evalueringer av retningslinjene og vurderinger av tilskuddsordninger skal Sametinget kontaktes i en tidlig fase og gis tilbud om konsultasjon. Tilskuddet til de samiske studieforbund vurderes særskilt og eventuelle påfølgende endringer i forskrift eller retningslinjer, skal skje i dialog med Sametinget.

4.4.2 Samiske studieforbund

Vi har i dag to samiske studieforbund. Det er Samisk studieutvalg (SOL) og Sjøsamisk studieforbund (SSF). Samiske studieforbund er en av aktørene som er viktig i forhold til voksenopplæring. Samiske studieforbund er et viktig supplement til det formelle utdanningssystemet og har viktige oppgaver både i forhold til språk og overføring av tradisjonell kunnskap i det samiske samfunnet. De samiske studieutvalgene skal også utbre kunnskap om samer og samiske forhold til allmennheten. Samisk Studieutvalg /SOL er Norske Samers Riksforbunds (NSR) studieforbund. Kurstilbudene er mange og varierte og tilrettelegges i forhold til ønsker fra lokallaget. Kurs arrangeres i samarbeid med NSR sine lokallag. Sjøsamisk forbund/SSF har til nå drevet med prosjekter for å kunne utvikle seg og sine medlemsorganisasjoner. Disse to studieforbundene er de minste studieforbundene i Norge med samlet mellom 15 og 20.000 studietimer pr. år, hvor SOL har størst aktivitet. Begge de to samiske studieforbundene har samisk kultur, samisk næringsliv, samisk historie, samisk språk, samisk handverk og samisk samfunnsliv som sine hovedområder innen kursvirksomheten. Sametingets rolle er i konsultasjoner med Kunnskapsdepartementet å sørge for gode rammebetingelser til de samiske studieforbundene for å øke deres muligheter til å gi kurstilbud blant hele den samiske befolkningen.

4.4.3 Voksenopplæringens betydning for dagens generasjon

Det at mange voksne i ulike deler av Sápmi på grunn av tidligere fornorskningsspolitikk har mistet sitt morsmål ser vi har betydning for språkstøtten til dagens elever i grunn- og videregående skoler. Mange av dagens foreldregenerasjon har ikke den muligheten som andre til å hjelpe sine barn med lekser og støtte dem i språkinnlæringen. Det er store variasjoner i språkkompetansen til dagens foreldregenerasjon alt etter hvilket lokalsamfunn vi er i. Vi har foreldre som snakker og skriver samisk, vi har foreldre som snakker samisk, men ikke har lært å skrive samisk og vi har foreldre som verken snakker eller skriver samisk. Mange foreldre velger ikke førstespråk for sine barn fordi de selv føler at de ikke behersker samisk godt nok til å følge dem opp. Elevenes skolehverdag er preget av hvilken støtte de har hjemme og i nærmiljøet i forhold til samisk språk og synliggjøring av det samiske. Dette er også noe som dokumenteres i evalueringen av Kunnskapsløftet - samisk.

Samisk språk er en grunnleggende verdi. For alle mennesker er morsmålet en verdi i seg selv som ikke trenger å begrunnes i andre forhold. I følge opplæringsloven har den enkelte kommune og fylkeskommunens ansvar for opplæringen på grunn- og videregående nivå. Sametinget ser at det å legge til rette for kurs til dagens foreldre er av avgjørende betydning for språkets utvikling fremover. Her er utfordringene store. Sametinget registrerer at det i alle samiske områder nå er stor aktivitet i forhold til ulike voksenopplæringstilbud.

Sametingsrådet ser frem til at de samiske studieforbundene igangsetter kurs i ulike samiske temaer som kan bidra til å få overført tradisjonskunnskap mellom generasjonene. Samisk kunnskap kan forstås på mange måter avhengig av hvilken tilnærming en velger. Dette er viktig samisk kunnskap som kan styrke samisk kultur og identitet hos deltakerne.

4.4.4 Femårig voksenopplæringsprogram

Sametinget har gitt Sámi allaskuvla i oppdrag å utvikle og gjennomføre 5-årig voksenopplæringsprogram i samisk som del av språkprogram for ikke-samisktalende befolkning i nord, lule- og sørsamisk område. Voksenopplæringsprogrammet skal tilpasses lokale behov. Sametinget vektlegger at Sámi allaskuvla i dette arbeidet involverer de samiske språkmiljøene i Norge. Språkopplæringen skal være forankret lokalt og ta utgangspunkt i stedlige varianter for å kunne bevare og styrke lokal samisk identitet. Voksenopplæringsprogrammet består av følgende:

- a) Begynnerkurs 1 i samisk,
- b) Begynnerkurs 2 i samisk
- c) Samisk semesteremne

Målet er at det gjennom et 5-årig språkprogram settes i gang tiltak som kan resultere i flere aktive samiskspråklige brukere. Målgruppen for voksenopplæringsprogrammet er alle ikke-samisktalende i et vidt geografisk område og spesielt i de områdene hvor fornorskningen har skadet mest. Dette tiltaket foregår i nært samarbeid med lokale språksentre og språkmiljøer. Sametingsrådet har jevnlig statusmøter med Sámi allaskuvla for å holde seg oppdatert om fremdriften i prosjektet. Prosjektet kan vise til svært positive resultater når det gjelder både antall voksne som har gjennomført samisk språkopplæring og antallet språksentre og andre institusjoner som er involvert i prosjektet. I fortsettelsen vilde samiske språksentrene fortsatt være viktige aktører og samarbeidspartnere i språkprogrammet. Samiske studieforbund kan også være en samarbeidspartner for at alle bygder i Sápmi skal få muligheter til å delta i dette viktige språkprogrammet. Dette språkprogrammet skal utvikles på alle samiske språkene og lokal identitet og variasjon skal gjenspeiles i tilbudene.

Målet fremover er å komme i gang med kurs i sør- og lulesamisk område, samt i de største byene i Norge. Disse kursene skal bidra til at ikke-samisktalende får mulighet til å ta språket tilbake, samt at samisktalende skal lære å lese og skrive samisk. Det skal også gjennom dette programmet gis mulighet for å skaffe seg studiekompetanse for å fortsette på ordinære studier. Kursene gir studiepoeng og mulighet for videre utdanningsløp i samisk ved Sámi allaskuvla. Det viser seg at etter oppstart av voksenopplæringsprogrammet er det større rekruttering til videre studier i samisk. Voksenopplæringsprogrammet er også en kvalitativ hjelp for foreldre som skal gi leksehjelp til sine barn.

På sikt ønsker man fra Sametingets side å utvide prosjektet til å også omfatte kurs i metodikk og pedagogikk og lese- og skrivekurs for voksne som behersker samisk muntlig, men som ønsker å lære seg å lese og skrive samisk. Her vil Senter for samisk i opplæringen være en mulig samarbeidspartner. Utvikling og styrking av det samiske språket er en av de største utfordringene det samiske samfunnet står overfor.

4.4.5 Voksenopplæring som et kommunalt og fylkeskommunalt ansvar

Kommunene har ansvaret for å ivareta voksnes rett til opplæring på grunnskolenivå, men har i liten grad hatt et målrettet opplæringstilbud for voksne i grunnleggende ferdigheter.

Situasjonen i dag i forvaltningskommunene for samisk språk er at brukerne skal betjenes på begge språk. Alle som arbeider i kommunal forvaltning i en av forvaltningskommunene for samisk språk må inneha de nødvendige basiskunnskapene i spesielt lesing og skriving for å mestre sin arbeidssituasjon etter gjeldende regler.

Det er viktig å anerkjenne den uformelle kompetansen som unge, voksne og eldre mennesker i tradisjonelle primærnæringer og innenfor de ulike samiske områders tradisjonelle naturbruk har. Flere må få vurdert sin realkompetanse og få et kompetansebevis.

Regjeringens program for basiskompetanse i arbeidslivet (BSA) i *St. meld. nr. 44 (2008-2009) Utdanningslinja*, tolkes i et samisk perspektiv. Som en konsekvens av langvarig fornorskning er det mange voksne samer som ikke behersker de grunnleggende ferdigheter på samisk. Sametinget ser at det å beherske de grunnleggende ferdigheter er viktig for å mestre utfordringene og endringene i arbeidslivet. Staten Norge er etablert på territoriet til to folk, og det vil være naturlig at statens satsing på den landsomfattende bedriftsinterne kurs også inkluderer arbeidsplasser i samiske områder.

4.5 INNSATSOMRÅDE 5: Sametingets rolle og myndighet

Slik kapittelet om utfordringer viser, så er det behov for å klargjøre Sametingets rolle i utdanningspolitikken. Drøftelsen viser at det særlig er to spørsmål som behøver en avklaring i det videre:

- Sametingets rolle som ombud for samiske barn og unges rett til utdanning
- Sametingets rolle som politisk og faglig organ i forhold til andre myndigheter og aktører

Evalueringsrapporten om *Kunnskapsløftet* og *Kunnskapsløftet – samisk* har bekreftet at i det videre arbeidet med den samiske utdanningspolitikken blir det viktig å finne ut om hva som eventuelt er barrierer for bred deltaking og økt samhandling og samarbeid på tvers av nivå og institusjoner. Sametinget har i konsultasjoner og i andre sammenhenger erfart at det mangler en helhetlig koordinering av innsatsen til samisk opplæring, og Sametinget må få en mer styrende og koordinerende rolle på nasjonalt nivå for alle de samiske språkområdene i forhold til samiske barns og unges opplæringssituasjon.

Evalueringsrapporten har videre vist at fylkesmannen blir sentral i forhold til ønsket om effektivisering og mer samordning av innsatsen innen samisk opplæring. Dette begrunnes med fylkesmannens mange oppgaver, som informant (formidler av sentrale signaler), rettleider, pådriver, kontrollinstans/kvalitetssikrer og forvalter av tilskuddsordninger overfor kommunene, som bindeledd mellom lokalt og sentralt nivå og som koordinator mellom kompetansemiljø og fylke/kommuner. Sametinget er av den oppfatning at Sametinget i samiske opplærings spørsmål må ha en tilsvarende rolle som fylkesmannen og derfor bør få ansvaret for blant annet tilsyn i forhold til opplæring av samiske barn og unge. Dette fordrer at Sametinget settes ressursmessig i stand til å ivareta disse oppgavene. Samtidig er det viktig at fylkesmennenes rolle og ansvar for samisk opplæring samordnes med Sametinget og sentrale myndigheter og at fylkesmennene er sitt ansvar bevisst når det gjelder koordinering innenfor sitt geografiske område. Det behøves en klarere samordning og ansvarsfordeling mellom Sametinget, fylkesmenn, fylkeskommuner og kommuner. Sametinget vil initiere til en slik avklaringsprosess. Det er også behov for en ansvars- og rollefordeling på regionalt nivå mellom de ulike lokale aktørene, skoleeiere og rektorer. Sametinget viser til at Fylkesmannen i Nordland har initiert til en slik regional ansvarsfordelingsprosess gjennom sitt nasjonale koordineringsansvar for sørsamisk opplæring. Dette initiativet har Sametinget stilt seg positiv til forutsatt at Sametinget og de samiske skolemiljøenes holdninger til en slik ansvarsfordeling tas tilbørlig hensyn til i en

slik prosess. Det bør legges stor vekt på hva de samiske miljøene selv ønsker og Sametingets ønske om en klarere rolle når det gjelder tilsynsvirksomheten.

Når det gjelder forholdet til andre myndigheter, så er dette spørsmål som også vil bli aktualisert ved revisjon av sameloven og ved Sametingets drøfting av utviklingen av sin egen rolle som politisk organ og fagorgan i opplæringsaker. Sametinget ser det som naturlig at tinget fortsatt har ansvaret for fastsettelse av læreplaner i samisk, men ønsker et videre ansvarsområde når det gjelder fastsettelse av innholdet i læreplaner i andre fag. Her vil det være naturlig å videreføre dialogen med Kunnskapsdepartementet om ansvarsfordeling og vurdere forskrifts/lovendringer som gir Sametinget en mer sentral rolle i fastleggelsen av læreplaner som bestemmer innholdet i det de samiske elevene skal tilegne seg av kunnskaper. Sametinget ser også at det er naturlig at Sametinget fortsatt har ansvaret for samiske læremidler, at tinget utvikler strategier, målsetninger og tiltak for å effektivisere læremiddelproduksjonen og for å kvalitetssikre den. Samiske forlag er per i dag sentrale aktører i læremiddelproduksjonen. Sametingets plenum fastsetter budsjettvedtaket årlig og bestemmer prioriteringer med hensyn til hvilke læremidler som samiske elever behøver mest. Budsjettprioriteringene foreslås av Sametingets administrasjon på bakgrunn av blant annet en egen strategisk plan for læremiddelutvikling.

Det er likevel ønskelig med en nærmere vurdering av forholdet mellom forvaltningsoppgaver Sametinget har (stipendordninger, læreplaner med videre), og den utdanningspolitiske utviklingen, strategikutviklingen som Sametinget som politisk organ skal stå for.

5. SAMETINGETS OVERORDNEDE UTDANNINGSPOLITISKE STRATEGIER OG MÅLSETNINGER

Alle barn og unge i Norge, også de samiske, har rett til utdanning. Barn og unge som har behov for det, har rett til spesialundervisning. Retten til utdanning er en grunnleggende menneskerettighet nedfelt i flere internasjonale avtaler og konvensjoner. Retten til utdanning må ses i sammenheng med andre menneskerettigheter som tilligger samene som kollektiv- som et folk, slik som retten til selvbestemmelse etter felles artikkel 1 i FN-konvensjonene om sivile og politiske rettigheter og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter av 1966.

Sametinget vil i sin opplæringspolitikk ta høyde for at staten Norge er grunnlagt på territoriet til to folk, samer og nordmenn. Dette setter det samiske folket i en spesiell stilling som Norges urfolk. Våre rettigheter som samer, folk og urfolk med en egen kultur, er bærebjelkene i vår overordnede politikk og i våre visjoner for de samiske samfunn. Vi har rett til selvbestemmelse, likeverd og beskyttelse og styrking av vår felles identitet, kultur, samfunnsliv og språk. Sametinget ser behov for større fokus på hvordan Norge oppfyller menneskerettslige standarder når det gjelder retten til utdanning og særlig hvilke tiltak staten har iverksatt og må iversette for å hindre diskriminering av samiske elever i skolen og i samfunnet for øvrig. Sametinget vil styrke sitt engasjement nasjonalt og internasjonalt for å synliggjøre utfordringene for samiske barn og unge når det gjelder mobbing, diskriminering og rasisme. Sametinget vil ved behov rapportere til relevante overvåkningsorganer på de områder hvor samiske barn og unges rettigheter ikke ivaretas i det norske skolesystemet, med det formål å få økt fokus på urfolks opplæringsrettigheter også internasjonalt.

Sametinget ser et stort behov for at samiske elevers rettigheter etter folkeretten synliggjøres, både for å øke kunnskapen om disse blant elevene selv, foreldre og lærere. I denne forbindelse vil det være nyttig med etablering av samarbeidsfora med relevante partnere slik som likestillings- og diskrimineringsombudet, barneombudet, akademia generelt, samiske utdannings,-og forskningsmiljøer spesielt, Gáldu- Kompetansesenter for urfolks rettigheter og Senter for menneskerettigheter.

Det er videre viktig at norske myndigheter i langt større grad enn i dag i samråd med Sametinget utformer samiske utdanningspolitiske overordnede prinsipper i sin utforming av utdanningssektoren. FN's spesialrapportør, James Anaya, har understreket behovet for dette og dette er noe norske myndigheter må følge opp. Sametinget vil prioritere dette arbeidet og ta initiativ til at dette får praktiske konsekvenser ved at det initieres en helhetlig gjennomgang av lov, læreplanverk og andre rammebetingelser. Sametinget vil

følge opp anbefalingene som James Anaya har kommet med når det gjelder retten til opplæring for samiske barn og unge.

Samene er et folk i fire land. For at fremtidige generasjoner fortsatt skal oppleve den fellesskapsfølelsen dette medfører, er det avgjørende at samiske barn og unge får opplæring som gir et felles kunnskapsgrunnlag i samisk språk og kultur., For å medvirke til at et slikt kunnskapsgrunnlag kommer på plass, er det derfor viktig at Sametinget fortsatt har et godt samarbeid med sametingene i Sverige og Finland og ansvarlige for samisk opplæring i Russland.

Mulighetene til å kombinere grunnopplæring på tvers av grensene er fortsatt begrenset grunnet ulike utdanningssystemer i Norge, Sverige, Finland og Russland. Utviklingen av en helhetlig utdanningspolitikk er en forutsetning for å kunne gi samiske barn og unge muligheter til grenseoverskridende samarbeid. Samiske barn og unge er grenseløse i den forstand at deres felles kultur, slektsbånd og fellesskapsfølelse med samiske unge i andre land gjør dem mobile. En god samisk utdanningspolitikk må ta høyde for å styrke mulighetene for at samiske unge kan ta utdanning utenfor landegrensene til det landet de bor i. For at dette skal være mulig må det til en harmonisering av lovverk og læreplaner.

Samisk Parlamentarisk Råd (SPR) er et viktig organ for samarbeid mellom Sametingene også når det gjelder utdanningspolitikk. SPR fastsetter overordnede politiske målsetninger som er felles mellom de tre sametingene i Norden. Dette kan blant annet være felles målsetninger og strategier for styrking av lærerutdanningen i de tre nordiske landene, felles strategier med russiske samer for å øke kunnskapsnivået om samene i Russland og liknende. SPR har som en del av sitt nåværende strategiarbeid uttalt et klart behov for å vurdere felles læreplaner, allsamiske læremidler og fellesnordisk utvikling av læremidler som særskilte tiltak for å effektivisere læremiddelutviklingen.

Sametinget i Norge vil derfor, som en del av Samisk Parlamentarisk Råd, følge opp det arbeidet som er satt i gang for å styrke opplæring i samisk språk og kultur for samiske elever i Norge, Sverige, Finland og Russland.

Sametinget ser det som svært viktig at forhandlingene om nordisk samekonvensjon resulterer i vedtagelse av en konvensjon som bygger ned hindre for samisk opplæring og utdanning på tvers av landegrensene og som anerkjenner det samiske folks rett til selvbestemmelse. Samekonvensjonen skal sikre samiske barn og unges rett til opplæring i og på samisk, styrke Sametingets rolle i utdanningssaker og skape større oppmerksomhet på utdanningsspørsmål i samepolitikken på nordisk nivå. Sametingets deltakelse i forhandlingene forutsettes å sikre at samiske barn og unges rettigheter etter barnekonvensjonen ivaretas. Det er viktig at konvensjonsutkastet og dets innhold gjøres kjent blant samisk ungdom. Sametingsmeldingen om opplæring vil danne et viktig utgangspunkt for de pågående forhandlingene om konvensjonstekst, uten å binde forhandlingsutvalget til konkrete formuleringer eller konvensjonstekst.

Sametingets arbeid med utdanningspolitikken vil på mange måter tøye de etablerte grensene for hvordan man tidligere har utformet samepolitikk på, ved at det legges opp til nær samhandling og dialog med lokalsamfunn, innspill fra kompetansemiljøer og bærere av tradisjonell kunnskap og et perspektiv som ikke er avgrenset til nasjonalstatens grenser. Dette er en ressurskrevende øvelse, som også vil ha innvirkninger for Sametingets politiske prioriteringer.

Samiske barn og unges læringsmiljø skal være inkluderende, skape toleranse for kulturelt mangfold og være fritt for mobbing, diskriminering og rasisme. Sametinget forventer at statlige myndigheter iverksetter særlige tiltak for å hindre diskriminering mot barn og unge med samisk bakgrunn. Sametinget viser til FN's Barnekomité's anbefalinger om at stater skal iverksette offentlige kampanjer og utarbeide informasjonsmateriell og læremateriale som har til formål å skape forståelse for urfolks kultur og samfunnsliv blant majoritetssamfunnets barn, unge og voksne. Sametinget ser at Gáldu - Kompetansesenteret for urfolks rettigheter innehar viktig kompetanse i så måte, kompetanse som bør brukes i arbeidet med å sikre nasjonal gjennomføring av og respekt for samiske barn og unges menneskerettigheter. Sametinget vil arbeide videre for å styrke sitt samarbeid med andre urfolk også når det gjelder opplærings spørsmål. Samisk ungdom kan ha stor nytte av utvekslingsordninger med andre

urfolk. Sametinget ser behov for økt forskning på samiske barnehager og skoler, og ønsker en dialog med samiske kunnskapsinstitusjoner om gjennomføringen av slik forskning.

Opplæringen skal forberede samiske barn og ungdom til et arbeidsliv i det samiske samfunnet og i storsamfunnet. Sametinget vil bidra til å skape en framtidig grunnopplæring som bygger på grunnleggende samiske verdier og hvor opplæringen har høy kvalitet. Sametinget må få en rolle som tilsynsmyndighet for samiskopplæring. Sametinget vil derfor ta initiativ til at det innledes en konsultasjonsprosess der man kan få en avklaring av de ulike aktørers roller innenfor samisk opplæring, og hvor resultatet er endringer i lovverket som sikrer at Sametinget får den rollen den vil ha når det gjelder tilsyn. En naturlig del av en slik prosess vil være informasjonstiltak om de ulike aktørers rolle og en forbedret samhandling mellom de forskjellige aktører.

Sametingets første opplæringsmelding skisserer behov for lov- og forskriftsrevideringer. For å sikre at elevenes rettigheter til opplæring i og på samisk ivaretas, og at det ikke blir en stor forskjell mellom rettighetene i grunnskolen og videregående skole, må retten til opplæring på samisk i videregående opplæring lov- eller forskriftsfestes og plikten til å gi opplæring etter Kunnskapsløftet – samisk i videregående opplæring må også forskriftsfestes. Sametinget må initiere en prosess hvor man også ser på behovet for å iverksette særlige tiltak for å få flere til å velge samisk som andrespråk i den videregående skolen. Når det gjelder tilknytningen til de samiske videregående skolene, så er Sametinget av den oppfatning at disse skolene fortsatt skal være statlige. Sametinget oppfatter at styringsformen skolene har i dag er god og sikrer forutsigbarhet økonomisk og faglig for skolene og elevene som tar sin utdanning der.

Sametinget vurderer fjernundervisning som en alternativ opplæringsform som kun skal benyttes i de tilfellene hvor vanlig opplæring ikke er mulig. Sametinget ser et behov for mer samordning og en vurdering av elevenes læringsutbytte av fjernundervisning. Fjernundervisning kan virke demotiverende særlig for de minste barna. Tilgangen til ordinær samiskundervisning på elevenes egne lokale skoler bør styrkes nasjonalt. Tiltak for å styrke samiskopplæringen vil kunne være rekruttering av flere samisklærere, mer informasjon om hvilke krav som stilles for gjennomføring av samiske barns rett til utdanning, og avklaring av ansvarsforholdene med hensyn til gjennomføringen av slik utdanning.

Opplæringspolitikken skal i størst mulig grad være av en generell karakter, det vil si at den skal omfatte alle de samiske språkene og kunne være relevant for alle regionene, for elever i by og i bygd. Sametinget anerkjenner at sør-, lule-, pite- og østsamiske språk er i en særskilt utsatt posisjon og at utdanningspolitikk må Sametinget vurdere om det er behov for særlige tiltak for å sikre fremtiden for disse språkene.

Sametinget ønsker mer fokus på samisk tradisjonell kunnskap i skoleverket. Den samiske skolen og andre skoler som tilbyr undervisning i/på samisk bør i større grad bygge på samiske verdier og gi elevene kunnskaper i samisk verdensforståelse og samenes historie og samfunnsliv. Samiske eldre må få en mer sentral rolle i skoleverket, som viktige kunnskapsbærere, og arenaer for overføring av uformell tradisjonell kunnskap må etableres i opplæringsøyemed. Slike arenaer kan etableres av skoleeier som en del av skolestrukturen, men kan også etableres i tilknytning til allerede eksisterende samiske institusjoner. Sametinget mener det er positivt at det er igangsatt arbeid med dokumentasjon, formidling og bevaring av tradisjonell kunnskap gjennom blant annet egne prosjekter ved Sámi allaskuvla. Sametinget ser behov for å formalisere dette arbeidet med tradisjonell kunnskap i opplæringsøyemed, og ser behovet for et senter for samisk tradisjonell kunnskap hvor metoder for overføring av slik kunnskap utvikles.

Sametinget ser at det er behov for særskilte kompetansehevingsstrategier for lærere i samiske skoler og samisklærere, bl.a. i skrive- og leseopplæring på samisk, tospråklighetspedagogikk, bruk av sterke opplæringsmodeller og metoder som gir vellykket språkopplæring. Det behov for kompetanseheving i bl.a. duodji, flerkulturell forståelse og urfolkspedagogikk. Kompetanseheving i engelsk, som det også er behov for i samiske skoler, ivaretas av den nasjonale strategien for videreutdanning av lærere. Imidlertid kan det være behov for å tilpasse denne videreutdanningen i forhold til engelskopplæring for elever med samisk som førstespråk. Videre er det behov for økt kompetanse om hvordan samisk språk og kultur og tradisjonell kunnskap kan transformeres til skolen, herunder integrering av samisk språk og tradisjonell kunnskap i naturfag, samfunnsfag, matematikk og i andre fag og bruk av eldre i opplæringen. Det kan også

være nødvendig å øke denne kompetansen gjennom forsøk- og utviklingsarbeid, aksjonsforskning eller lignende.

| Sametinget ser det som viktig at det etableres gode arenaer for kontakt mellom Sametinget og samiske elever, lærere og foreldre. Det må gjennomføres flere elevundersøkelser i skolen blant de samiske elevene, slik at elevenes egne erfaringer kan utgjøre en viktig premis for utformingen av Sametingets utdanningspolitikk. Sametinget ser viktigheten av at samiske elever sikres likverdighet i forhold til norske elever når det gjelder nasjonale prøver og andre typer undersøkelser.

Sametinget verdsetter den innsatsen samiske foreldre, besteforeldre og andre nedsetter for å sikre sine barn, barnebarn og slektninger retten til å lære samisk og få opplæring på samisk. Sametinget ønsker et permanent nasjonalt samisk foreldrenettverk med forutsigbare arbeidsforhold. Den samiske foreldrestemmen må fortsatt være representert i nasjonale utvalg som arbeider med opplæringsfaglige og politiske spørsmål.

Et overordnet mål for Sametingets opplæringspolitikk er at samiske elever har et likeverdig utdanningstilbud i forhold til andre norske elever. Sametinget vil derfor arbeide for at det ved utvikling av nye læreplaner og revisjon av eksisterende læreplaner, tilpasses omfang og innhold i de ulike fagene, slik at den totale belastningen blir overkommelig. Dette vil innebære at samisk innhold erstatter deler av det nasjonale innholdet i ulike fag. Sametinget ser at det er behov for å foreta slike grep, selv om opplæringen ikke blir identisk med annen nasjonal opplæring.

Sametinget ønsker fortsatt fokus på førskole- og lærerutdanning og studier i samisk språk og vil vurdere særskilte tiltak for å sikre at samiske ungdommer velger disse studiene. Det samiske samfunnet har et stort udekket behov når det gjelder samiskspråklige lærere. Sametinget ser behov for å vurdere tiltak for å sikre at flere får kompetansen som behøves for å bli tatt opp til lærerstudier. Sametingets utdanningspolitikk skal også utvikle strategier og tiltak for å bedre lærernes arbeidsvilkår. Samiske elever i byer får opplæring av ambulerende lærere hvis arbeidsdag kan by på mange utfordringer.

Sametinget ser et stort behov for flere samiske språkbærere. Sametinget ønsker fortsatt å ha fokus på voksenopplæring, og vil vurdere å videreføre voksenopplæringsprogrammet som Sámi allaskuvla har ansvaret for i dag. Sametinget ser behov for motiverende tiltak for å få flere til å snakke samisk. En gruppe som behøver særlig oppmerksomheter eldre samer som ikke har fått opplæring i samisk. Sametinget ønsker at det igangsettes tiltak som gir samer som ikke kan lese og skrive samisk et godt utdanningstilbud, og vil gå i dialog med aktuelle aktører for å kartlegge behovene for slik opplæring.

Sametinget er fornøyd med at det er etablert et senter for samisk i opplæringen. Senterets virksomhet er av stor betydning for å sikre kvalitet i samisk språkopplæring på grunnskolenivå. Sametinget har som målsetning at senteret sikres permanent drift.

Sametinget ser fortsatt behov for forskning og evaluering av erfaringene med *Kunnskapsløftet*. Delrapportene som er lagt frem av Nordlandsforskning i prosjektet *Evaluering av Kunnskapsløftet 2006 – Samisk* gir et viktig grunnlag for det videre arbeidet for å sikre samiske elevers rett til opplæring i og på samisk. Sametinget vil ha en tettere dialog med Utdanningsdirektoratet når det gjelder oppfølgingen av evalueringene av *Kunnskapsløftet 2006*. Sametinget ser frem til endelig rapport som skal komme i november 2011. Via resultatene i disse delrapportene registrerer vi at samiskopplæringen og implementeringen av læreplanverket er ulik fra språkområde til språkområde, og også fra skole til skole. Dette har ulike årsaker, både miljømessige og innsatsmessige faktorer spiller inn. Sametinget vil etter at endelig rapport foreligger studere resultatene nøye og se hvilke tiltak Sametinget kan igangsette for å bidra til at det blir en likeverdig skole og likeverdig opplæring for alle samiske elever og lærlinger, uansett bosted.

Samenes kollektive rettigheter er de rettigheter som tilkommer samene som folk. Innenfor opplæringssektoren er Sametinget en viktig aktør og forvalter av disse rettigheter. Sametinget er samenes folkevalgte organ av og for samene og har allerede i kraft av dette autonomi.

Det er videre klart at Sametinget er et selvstendig rettssubjekt som er fristilt fra regjeringen. Dette innebærer at Sametinget ikke kan instrueres politisk og heller ikke pålegges oppgaver uten samtykke.

Innenfor utdannings- og opplæringssektoren ønsker Sametinget en klarere rolle. En slik avklaring må skje delvis gjennom interne prosesser hvor man ser på Sametingets egen organisering og hvilke arenaer og redskaper Sametinget har for å føre en aktiv og inkluderende utdanningspolitikk i fremtiden. For å sikre samiske barn og unges rettigheter og gi dem en kvalitativ god opplæring, er det avgjørende Sametinget får tilsynsmyndighet for samiskopplæring.

For å ivareta samenes kollektive rettigheter er det av avgjørende betydning av samenes rett til selvbestemmelse, slik den følger av folkeretten fullt ut anerkjennes og implementeres i lovverket av norske myndigheter. Det er også av stor betydning at Sametingets rolle avklares gjennom konsultasjoner.

Sametinget ønsker en arena for drøfting av overordnede spørsmål innen utdanningspolitikken som legger føringer på enkeltprosessene på detaljnivå. Det vil i denne sammenheng være naturlig å se nærmere på behovet for en full revisjon av reglene om Sametinget i sameloven og Sametingets myndighet i opplæringsloven. Det vil videre være viktig at resultatene av konsultasjonsmøter kommuniseres godt ut til alle avdelinger i departement og direktorat og tilsvarende internt i Sametinget.

6. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Sametinget vil ved vedtakelse av sametingsmelding om opplæring ha klarlagt noen viktige prinsipielle sider ved Sametingets opplæringspolitikk. Meldingen er imidlertid ikke uttømmende når det gjelder aktuelle utdanningspolitiske spørsmål. Spørsmålet om fag - og timefordeling for elever med samiskundervisning er et stort utdanningspolitisk spørsmål som Sametinget må gjøre til gjenstand for en egen behandling. Kompleksiteten i saken og det faktum at forslagene fra arbeidsgruppen som har vurdert alternative modeller for fag - og timefordelingen skal sendes ut på høring fra Utdanningsdirektoratets side, medfører at disse problemstillingene ikke er behandlet på en grundig måte i denne meldingen.

Videre er det ønskelig at aktuelle utdanningspolitiske spørsmål skal kunne løftes opp for behandling i Sametingets plenum som en videreføring av de overordnede strategier og prinsipielle drøftelser som er gjort i meldingen om opplæring. Det er også viktig at sametingsmeldingen om opplæring gjøres kjent i samiske miljøer og hos statlige myndigheter som har det øverste ansvaret for fastsettelse av utdanningspolitiske rammer i form av lover og forskriftsverk.

Meldingen har fastslått behov for revisjon av blant annet sameloven og opplæringsloven når det gjelder retten til samiskopplæring i Norge på grunnskolenivå. Videre er det fra Sametingets side et ønske om en revisjon av og oppjustering av satsene for refusjon - og tilskudd for samiskundervisning. Dette er et arbeid Sametinget ønsker å prioritere blant annet gjennom vårt engasjement i arbeidsgruppen som skal vurdere samepolitikken i kommunene. I denne gruppen deltar også Kommunenes Sentralforbund. Sametinget ser et klart behov for økte rammer når det gjelder utdanningsstipend for de som tar høyere utdanning i samiske språk og samisk lærerutdanning. Handlingsplanen for samiske språk vil være ett av flere mulige verktøy for å utløse flere midler til stipend og for å sikre at kommunene får dekket sine reelle kostnader ved å tilby samiskundervisning. Sametinget viser til regjeringens *Handlingsplan for samiske språk* og ser at klart behov for å styrke de økonomiske virkemidlene for å sikre voksenopplæring i samisk nasjonalt.

Sametinget ser at når det gjelder spørsmålet om Sametingets økonomiske rammer til stipend og andre økonomiske konsekvenser som følger av blant annet *Kunnskapsløftet-samisk*, så er det viktig at særlig Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet sammen med Kunnskapsdepartementet følger opp de signalene Sametinget gir på vegne av det samiske samfunnet gjennom sine budsjettprosedyrer.

For at Sametinget skal kunne styrke sitt arbeid med samisk utdanningspolitikk og styrke samhandlingen med statlige myndigheter når det gjelder oppfølgingen av ulike tiltak som iverksettes fra sentralt hold, slik som tiltak for å hindre frafall fra videregående skole, kampanjer for å sikre flere søkere til lærerutdanningen med videre, er det avgjørende at Sametinget involveres i oppfølgingsarbeidet og settes i stand til å prioritere utdanningspolitikk på en bedre måte enn vi er i stand til i dag. Det kreves tettere dialog med statlige myndigheter om Sametingets økonomiske rammer for oppfølging av nasjonale utdanningspolitiske tiltak og Sametingets egne utdanningspolitiske tiltak.

Sametinget vil særlig vise til at de økonomiske konsekvensene av tidligere tiders fornorskningsspolitikk enda gjør seg gjeldende i form av stort behov for voksenopplæring i samisk, lese og skrivehjelp for samer som ikke har fått den utdanning de har rett til på grunn av språklige barrierer med videre. Sametingets utdanningspolitikk må ta høyde for å synliggjøre de negative konsekvensene av tidligere tiders politikk, og finne positive tiltak som kan bøte på disse og som kan bygge opp den samiske skolen og det samiske samfunnet til å ta større politisk og samfunnsmessig ansvar for samisk utdanning. Sametinget alene er ikke i stand til å bære et slikt ansvar for resultatene av aktiv statlig assimilasjonsspolitikk.

Sametingsrådet vil utarbeide en egen tiltaksplan for samisk utdanningspolitikk, og følge opp sametingsmeldingen gjennom fremlegg av budsjettforslag innenfor opplæringssektoren på Sametingets årlige budsjett. Sametinget vil i den forbindelse kunne synliggjøre de konkrete behovene for økonomiske rammer gjennom en tettere dialog med aktuelle departementer om tiltakene i denne tiltaksplanen.

Litteraturliste

Aikio-Puoskari, U. (2006): *Rapport om den samiska undervisningen i grundskolorna i Norden. En nordisk jämförelse med utgångspunkt i undervisningens grundförutsättningar*, Samisk parlamentarisk råd/Sametinget, Enare i Finland

Handlingsplan for samiske språk – status 2010 og videre innsats 2011. Oslo: Fornyings-, administrasjons og kirke departementet

Kunnskapsdepartementet, Sametinget, Utdanningsdirektoratet (2008): *Læreplanverket for Kunnskapsløftet – samisk. Samiske læreplaner i norskspråklig versjon og med læreplanene for faget samisk på sør-, lule- og nordsamisk.*

Lund, S. Boine, E. Broch Johansen, S. (2005): *Sámi skuvlahistorja 1/ Saemien skuvle-vaajese 1/ Samiske skolehistorie 1.* Davvi Girji, Kárášjohka/Karasjok.

NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning og Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling ved Universitetet i Oslo (2009): *Kunnskapsløftet – tung bør å bære? Underveisanalyse av styringsreformen i skjeringspunktet mellom politikk, administrasjon og profesjon*, Rapport 42/2009

Nordlandsforskning (2009): *Samisk opplæring under LK06-samisk. Analyse av læreplan og tidlige tiltak for implementering*, NF-rapport nr. 3/2009

Nordlandsforskning (2010): *Fra plan til praksis. Erfaringer med Kunnskapsløftet Samisk (LK06S)*, NF-rapport nr. 6/2010

Nordlandsforskning (2011): *Retten til samiskopplæring. Ideal eller realitet*, NF-rapport nr. 3/2011

NOU 2007:11 Studieforbund – læring for livet

NOU 2009:18 Retten til læring

Rapport fra arbeidsgruppe med medlemmer fra Kunnskapsdepartementet, Sametinget og Utdanningsdirektoratet (2007): *De statlige samiske videregående skolene – vurdering av framtidig forvaltningsansvar*

Rapport fra arbeidsgruppe sammensatt av Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet (2010): *Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler*

Rapport fra arbeidsgruppe med medlemmer fra Kunnskapsdepartementet, Sametinget og Utdanningsdirektoratet (2011): *Fag- og timefordeling for elever som har samisk opplæring*

Rapport fra arbeidsgruppe : Sametingets rettslige stilling og brev fra Lovavdelingen 26 januar 1995

Møtesekretærer: Ellen Aina Eira

Side 111 av 175

Rätten til delaktighet och inflytande för samiska barn och ungdomar (2008): Ett samarbetsprojekt mellan Barnombudsmannen i Finland, Barneombudet i Norge och Barnombudsmannen i Sverige.

Samiske verdier- Árvokkommišuvdna- Verdikommisjonen, redaktør: Edel Hætta Eriksen, Davvi Girji (2003)
Sámi allaskulva/ Sámi University College (2009): Rapport 1/2009 *Samiske tall forteller 2, kommentert samisk statistikk 2009*

Sámi allaskulva/ Sámi University College (2010): Rapport 1/2010 *Samiske tall forteller 3, kommentert samisk statistikk 2010*

St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken

St.meld. nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen

St.meld. 44 (2008-2009) Utdanningslinja

Stortingsmelding 22 (2010-2011) Motivasjon –Mestring – Muligheter. Ungdomstrinnet

Stortingsmelding 18 (2010-2011) Læring og fellesskap.Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov

Todal, J (2004): ”Det lappiske Tungemaal til at forstaa”. Ei vurdering av andrespråksfaget som reiskap for språkleg vitalisering. I Engen, T.O. og Solstad, K.J. (red): *En likeverdig skole for alle? Om enbet og mangfold i grunnskolen*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 220-235.

Todal, J.(2007): Samisk språk i Svahken Sijte: sorsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule *Diedut 2007-1*

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Láilá Susanne Vars, saksordfører	

Behandlingen av saken ble avsluttet 21.09.11 kl. 19.00.

Åšši/Sak NKK	005/11
Åšši/Sak SP	035/11

Sametingets melding om næringsutvikling

Arkivsaknr.
10/3071

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Sametingsrådet	23.08.11	SR 087/11
Nærings- og kulturkomiteen	19. – 20.09.11	NKK
Sametingets plenum	21. – 23.09.11	SP 035/11

Saken påbegynt 22.09.11 kl. 09.15.

I Vedlegg

Nr.	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel
1	23.08.11	Sametingsrådet	Sak SR 087/11 Sametingets melding om næringsutvikling
2			rapport Næringsutvikling og attraktivitet - Samiske områder 2010

II Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget har drøftet sametingsmeldingen om næringsutvikling. Meldingen er vedlagt protokollen.

Innledning

Bakgrunn for meldingen er at Sametinget skal ha en mer overordnet og enhetlig strategi for næringsutvikling. Sametinget har utarbeidet meldinger for de fleste næringene, men disse er i for liten grad koblet sammen til noen felles strategi for næringsutvikling i samiske områder. Plenum vedtok i sak 10/10 i forbindelse med behandlingen av utvidelse av virkeområdet at det skulle utarbeides overordnede strategier for næringsutvikling.

Meldingen omfatter de næringsvirksomheter som drives i samiske områder. Den omfatter også bruken av Sametingets virkemidler til næringsutvikling og Sametingets politikk innen de ulike næringene. Meldingen inneholder de innsatsområder Sametinget skal jobbe etter de neste årene. De enkelte tiltakene skal gå fram av de årlige budsjettvedtakene. I meldingen er det ikke foretatt noen annen avgrensning enn mot offentlige arbeidsplasser. Offentlige arbeidsplasser er viktige for sysselsettingen i samiske områder, men Sametingets politikk bør ha fokus på etablering av privat næringsvirksomhet. I den grad Sametinget har mulighet til å påvirke etablering av offentlige arbeidsplasser bør Sametinget gjøre det.

Meldingen tar utgangspunkt i et variert næringsliv, og er ikke avgrenset til tradisjonelle samiske næringer. Sametingets næringspolitikk skal favne de områder som gir grunnlag for næringsutvikling, men som ikke forringer grunnlaget for å drive med tradisjonelle samiske næringer.

Enhetlig forståelse av begrep i meldingen er en forutsetning for at meldingen skal være entydig. Tradisjonelle samiske næringer er fiske, jordbruk, reindrift, duodji og utmarksnæringer eller kombinasjon av disse. Det er ulike oppfatninger av hva samisk reiseliv er for noe. Noen foretrekker å bruke begrepet reiseliv i samiske områder. I det begrepet vil for eksempel hotellkjeder i samiske områder inngå. Vår definisjon på samisk reiseliv er reiseliv der samiske kulturelementer utgjør en sentral del av bedriftens virksomhet.

I meldingen brukes begrepet samiske kulturnæringer. Regjeringen har i sin handlingsplan for kultur og næring definert begrepet. I handlingsplanen defineres kulturnæringer som annonse- og reklamevirksomhet, arkitektur, bibliotek, museum, etc., bøker, aviser, blader, etc., design, film, foto, video, kunstnerisk virksomhet (utøvende og skapende kunst, kunsthåndverk), musikk, TV og radio.

Det er imidlertid en glidende overgang mellom kulturnæringer og kulturbaserte næringer. Kulturnæringer fremstiller kulturelle produkter. Kulturelle produkter utgjør stadig viktigere innsatsfaktor i næringsutviklingen. Der kulturelle produkter inngår velger kan slik næringsutvikling defineres som kulturbasert næringsutvikling eller kulturbaserte næringer. Der kulturelle produkter inngår i reiselivsvirksomheter bruker vi begrepet kulturbasert reiseliv.

I denne meldingen avgrenser vi kulturnæringene til private bedrifter som fremstiller og selger kulturelle produkter i form varer eller tjenester i markedet. Vi definerer disse virksomhetene i begrepet samiske kulturnæringer; samisk annonse- og reklamevirksomhet, arkitektur, bøker, aviser, blader, etc., design, film, foto, video, duodji, kunstnerisk virksomhet (utøvende og skapende kunst, kunsthåndverk) og musikk. Vi har valgt å utelukke blant annet TV, radio, museum og bibliotek da disse i hovedsak er finansiert gjennom offentlige midler.

Meldingen legger vekt på innovasjoner og nyskaping. Sametinget velger å bruke den samme definisjonen på innovasjon som Regjeringen i St. meld. nr. 7 - Et nyskapende og bærekraftig Norge. Innovasjon er en ny vare, en ny tjeneste, en ny produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdier.

Meldingsarbeidet er resultat av en prosess i Sametinget. Det er avholdt et arbeidsseminar der eksterne aktører ga innspill til meldingsarbeidet. Det har vært en bred politisk debatt i Sametingsrådet og i Sametingets plenum. Det er også holdt et seminar om næringsutvikling i plenum. Rådet la fram Redegjørelse om næringsutvikling i sak 5/11 for plenum. Denne danner grunnlag for melding om næringsutvikling.

Meldingen inneholder utfordringer, mål og strategier innen næringsutvikling. Årlige prioriteringer og tiltak skal komme fram i Sametingets budsjett og resultatoppnåelse i årsmeldingen.

Rammer

Sametingsrådets politiske plattform og Sametingets budsjett
Sametingsrådets politiske plattform danner grunnlaget for Sametingsrådets virke i valgperioden. Rådet innarbeider denne plattformen i forslag til budsjett. Sametingets budsjett har vært førende for virkemiddelbruken innenfor næringsutvikling. Budsjettet har ikke i samme grad tatt hensyn til den politiske virksomheten som virkemiddelbruken. En stor del av Sametingets arbeid innen næringsutvikling er forvaltning av tilskudd. Virkemidler er et verktøy som nyttes for å nå målene i meldingen, og har av den grunn ikke samme fokus i denne meldingen som strategitviking.

Sametingets verdigrunnlag

Samisk kultur og samiske næringer har tradisjonelt vært knytta til naturen. Samene har hentet levebrød og inntekt gjennom høsting av utmarksressurser, fiske, jordbruk og reindrift, som også har gitt råvarer til duodji og ulike videreforedlingsprodukter. Samene har måttet tilpasse seg naturgrunnlaget og til de fornybare ressursene en hadde rundt seg. Avhengighetsforholdet til naturen har formet den samiske kulturen. Det har vært en viktig verdi å kunne bo og livnære seg i og av naturen, også for etterkommerne.

Sametinget mener det er viktig å videreføre verdisynet som ligger i bærekraftig høsting av naturens ressurser, og respektere livsgrunnlaget som vår kultur er avhengig av. Dette ligger til grunn for dagens og framtidens næringspolitikk.

Næringstilpassingen i samiske områder har endret seg over tid, og vil endre seg i framtiden. I dag er det tette bandet mellom næring og naturressurser svekket for mange, og primærnæringene er ikke så enerådende som før. Det er en viktig verdi å opprettholde kunnskapen som ligger nedfelt i de ulike næringsveiene. Denne kunnskapen holdes ikke ved like dersom den ikke brukes. Å opprettholde og videreutvikle tradisjonelle næringsformer vil dermed medføre en sikring av næringsgrunnlaget, og være en garanti for sikring og utvikling av samisk kultur og språk.

Det er i dag en konkurranse om arealer. Mineralvirksomhet, veibygging, bolig- og hyttebygging og annen samfunnsaktivitet som kan begrense samiske næringer. Sametinget ønsker økt verdiskaping uten at det går ut over verdiskapingen i samiske næringer.

Likestilling og likeverd ligger til grunn for Sametingets virksomhet. Kvinner og menn skal ha de samme rettighetene, pliktene og mulighetene på alle samfunnsområder. Sametinget ønsker at menn og kvinner skal ha lik rett til arbeid og likelønn, økonomisk likestilling og rett til full deltakelse i næringslivet og det samiske samfunnet.

Samisk næringstilpassing handler om tilpassing til naturgitte forhold, og også om tilpassing til endrede betingelser. Den samiske befolkningen har tilpasset og utviklet seg uten å gi slipp på egen kultur. Den smidige og kreative holdningen til endring og omstilling er en viktig verdi i samisk næringsutvikling også i dag.

Sametingets rolle, ansvar og myndighet innen næringsutvikling

Sametinget legger til rette for næringsutvikling i samiske områder. Sametinget har engasjert seg i politikktutviklingen i de fleste næringer. I tillegg fordeler Sametinget årlig 35 millioner kroner i tilskudd til næringsutvikling. Sametinget har imidlertid ingen lovpolitisk makt, men har som mål å være en aktiv premissgiver i næringsutviklingen i samiske områder. I flere sammenhenger driver Sametinget en motkonjunkturpolitikk for å bevare det samiske verdigrunnlaget. Disse tiltakene gjennomføres der Sametingets politikk ikke samsvarer med næringspolitikken fra sentrale myndigheter – for eksempel innenfor fiskeriene. Innenfor duodjinæringen har Sametinget derimot påtatt seg ansvaret med å utvikle næringen til en lønnsom næring.

Lover og konvensjoner

En rekke lover og konvensjoner så som plan- og bygningsloven, reindriftsloven, jordloven, havressursloven, deltakerloven, Finnmarksloven og ILO-konvensjonen setter rammer for hvordan nærings- og samfunnsutviklingen skal være i samiske områder. Bygningsloven setter blant annet krav til utbyggingsområder og konsekvensutredninger. ILO inneholder bestemmelser om hvordan staten er pålagt å legge til rette for å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur.

Avtaler

Sametinget har inngått flere typer avtaler som setter rammer for næringsutviklingsarbeidet. Samarbeidsavtalene med fylkeskommunene inneholder i større eller mindre grad temaer om næringsutvikling. Sametinget har også en samarbeidsavtale med Innovasjon om næringsutvikling.

Konsultasjonsavtalen med regjeringen fra 2005 har åpnet for nye arenaer som gjør det mulig for Sametinget å påvirke og synliggjøre behov i næringsutviklingsarbeidet i samiske områder. Dette gjelder spesielt innen marine næringer og reindrift der Sametinget jevnlig konsulterer med sentrale myndigheter i saker som angår samiske interesser..

EØS-avtalens regler om offentlig støtte

Ved tildeling av virkemidler til næringslivet må Sametinget forholde seg til EØS – avtalens regler om offentlig støtte. EØS – avtalens artikkel 61 forbyr som hovedregel offentlig støtte til næringslivet. Forbudet retter seg mot offentlige tiltak som gir økonomiske fordeler til bestemte bedrifter, grupper av bedrifter, visse sektorer eller geografiske områder. Forbudet mot offentlig støtte er ikke absolutt. Det er gitt en rekke unntak fra det generelle forbudet mot offentlig støtte. I praksis er det vedtatt ulike regelverk som nedfeller betingelser for når ulike støttetiltak kan være forenlig med EØS – avtalen.

Sametingets tidligere politiske vedtak

Sametinget behandler jevnlig nærings saker som har betydning for politikktutviklingen i Sametinget – de fleste av disse er behandlet i plenum. I meldingene er det mye faktadokumentasjon som er nyttige i næringsutviklingsarbeidet. Foreliggende melding gir føringer for de årlige budsjettene. Nedenfor er det listet opp saker kronologisk som har prinsipiell betydning for næringsutvikling i samiske områder.

Sametinget behandlet kystfiskeutvalgets innstilling i sak 27/11 Retten til fiske i sjøsamiske områder. Kystfiskeutvalgets arbeid (NOU 2008:5) er en oppfølging av Sametingets fiskerimelding av 2004 og Finnmarksloven. Den 9. mai 2011 ble Fiskeri- og kystdepartementet og Sametinget enige om å lovfeste retten til fiske i virkeområdet for Sametingets søkerbaserte tilskudd til næringsutvikling (STN – området). Sametinget legger til grunn historiske rettigheter for fiskerettighetens som i dag vil omfatte hele Finnmark og noen områder i Troms og Nordland.

I plenumssak 10/10 behandlet plenum saken om utvidelse av virkeområdet for tilskudd til næringsutvikling. I vedtaket heter det at blant annet Sametinget ser behov for en gjennomgang av dagens situasjon og i enda større grad tilpasse virkemiddelbruken i forhold til næringsstrukturen og utviklingstrekkene man ser i det samiske samfunnet i dag. Plenum vedtok at Sametinget skulle sette i gang utarbeidelse av overordnede næringspolitiske strategier, og at Sametinget skulle ta sikte på å ta en gjennomgang av nye søkerkommuner i mai 2011. Sistnevnte vil bli gjort i forbindelse med en egen sak til plenum om virkeområdet.

Hovedavtalen for duodji ble vedtatt i 2005. Næringsavtalen forhandles årlig med Sámiid duodji og Duojáriid ealáhussearvi. Sametingsrådet la fram en redegjørelse om duodji juni 2010. En vesentlig endring i duodjipolitikken var en økt satsing på kultur i duodjinæringen. Næringsavtalen og den øvrige næringspolitikken innenfor duodji videreføres. Ved avtalen for 2011 ble avtalepartene enige om å ha en full gjennomgang av driftstilskuddsordningen.

Sametingets mineralveileder for undersøkelser og drift på mineralressurser ble vedtatt i sak 21/10. Der heter det blant annet at ”Samene skal, gjennom Sametinget, kunne forhandle om undersøkelser og drift på mineralressurser for å kunne ta del i fordelene ved slik virksomhet (...). Slik virksomhet må samtidig skje i sameksistens med, og ikke til fortrensel for tradisjonelle samiske næringer og tradisjonell samisk kulturbasert høsting.”

Sametingsrådet fremmet en drøftingssak for plenum i sak 17/09 Tiltaksplan for trygging og utvikling av samiske bygder. Rådet beskriver blant annet gjeldende politikk i de ulike næringene, og viser spesielt til at samiske områder er avhengige av sterke primærnæringer. ”Sametinget har gjennom sin virkemiddelpolitikk styrket samiske næringer, og derigjennom bidratt til stabil bosetting. Sametingsrådet vil videreføre denne virkemiddelpolitikken”. ”Sametinget vil (...) arbeide for at kvinners rettsstilling og posisjon i primærnæringene styrkes og synliggjøres samtidig som at

velferdsordningene innafor næringene tilpasses begge kjønn.” I meldingen konkluderer rådet med at Sametinget ikke kan lage noe samlet plan for bygdeutvikling, men at det er de enkelte lokalsamfunnene som selv tar fatt i sine utfordringer.

I mai 2009 behandlet Sametingets plenum Sametingsrådets melding om samisk reindrift. I meldinga presenterer rådet hvilken overordnende målsetting sametingsrådet har i sitt reindriftpolitiske arbeid. Rådet vil bidra til å videreføre reindriften som en bærekraftig samisk næring, og å ivareta og sikre reindriften kultur, språk, sedvaner og nedarvede rettigheter som viktige faktorer innen forvaltning og lovgivning. Dette innebærer en vektlegging av reindriften tradisjonelle karakterer som familiebasert næring og sikring av reindriften arealer.

Meldinga omhandler reindrift som en essensiell språk- og kulturbærer og en viktig familiebasert primærnæring. Disse hovedelementene danner en helhetlig og overordnet politisk tilnærming i utformingen av reindriftpolitikken. Dette innebærer et fokus på den familiebaserte reindriften, der familier i kraft av siida-/sijteinstitusjonen deltar i det daglige arbeidet med reindriften. I meldingen går det fram at Sametinget vil ha større innflytelse i reindriftenforhandlingene.

Sametinget har ansvaret for å gjennomføre verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv, som ble satt i gang i 2008. Målet med programmet er å skape levedyktige kombinasjonsvirksomheter. Plenum vedtok i sak 10/08 å prioritere utmarksnæringer og samisk reiseliv de første årene. Programmet vil bli revidert annet hvert år.

Sametingsrådet lagde en melding om utvikling av utmarksnæringer som ble presentert for plenum i sak 65/07. Meldingen inngår i verdiskapingsprogrammet. Både tradisjonell bruk og utmarksbasert turisme skal prioriteres.

Sametinget evaluerte Samisk utviklingsfond (SUF) i 2008 i sak 45/08 Evaluering av Sametingets virkemidler til næringsutvikling. Evalueringen omfatter perioden 2002 – 2006. I rapporten fremkommer at Samisk utviklingsfond er et fond for de små tiltak og at tilslagsprosenten er stor, idet to av tre søkere får støtte. Informasjonsarbeid i forbindelse med fondet får gode skussmål. Midlene fra fondet er nyttige, og mange prosjekter ville ikke blitt gjennomført uten denne støtten. Samarbeidet mellom Sametinget og andre finansierer fungerer bra. SUF utfyller andre finansieringsordninger og er i stand til å finansiere og prioritere områder som andre ikke kan. SUF er i stand til å opptre som en utviklingsaktør, men potensialet er ikke fullt utnyttet.

Rapporten peker videre på at fondet i for stor grad har vært styrt av søknadsmassen, mens det å være i forkant av samfunnsutviklingen og legge grunnlag for utvikling av en samisk næringspolitikk på overordnet nivå har vært mindre sentralt. Søknader fra Indre Finnmark dominerer samtidig som mange andre kommuner, spesielt utenfor Finnmark er lavt.

Ved behandlingen av evalueringen vedtok plenum i sak 45/08 blant annet at det skal utarbeides overordnede næringspolitiske strategier. I vedtaket heter det videre at tilskuddsmidlene skal bidra til å styrke kvinners deltakelse og likestilling i næringslivet.

I Sametingsrådets miljø- og arealmelding Leve i landet på landets vis er naturbaserte næringer som reindrift, jordbruk og fiske omtalt særskilt. Vern av arealer og ressurser er viktige tiltak for å sikre forutsigbare vilkår og gode utviklingsmuligheter for disse næringene. Rådets målsetting i miljø- og arealpolitikken er å sikre et langsiktig, bærekraftig perspektiv i all forvaltning av ressurser og arealer. Bruk av naturressurser, både fornybare og ikke-fornybare, kan bidra til å styrke og utvikle de samiske bosettingsområder. Et av tiltakene er å arbeide for en mineralvirksomhet som skjer i samsvar med internasjonal folkerett, og som ivaretar samiske rettigheter og interesser.

Sametingsrådet la fram Sametingets jordbruks melding for plenum i sak 62/07. Målet for jordbruksnæringen er å opprettholde det jordbruket vi har. Sametinget vil øke lønnsomheten i jordbruket, øke lokal videreføring, utnytte utmarksressursene og regionalisere landbrukspolitikken. Sametinget vil ha større innflytelse i utformingen av landbrukspolitikken deriblant involvere seg mer i jordbruksforhandlingene.

Sametingets melding om fiske som næring og kultur i kyst- og fjordområdene ble behandlet i 2004. Nærhets- og avhengighetsprinsippet ble innført som et førende prinsipp innenfor Sametingets satsing på marine næringer. Meldingen synliggjorde samenes historiske rettigheter til fiske, og var gjennom dette med på å legge viktige føringer og premisser i opprettelsen av Kystfiskeutvalget den 30. juni 2006.

Kunnskapsgrunnlag og nåsituasjon

Kunnskapsgrunnlaget vil være en utfordring når strategier for næringsutvikling i samiske områder skal utarbeides. Innen reindrift og jordbruk er det rimelig god statistikk, og for jordbrukets del er statistikken basert på kommune- og fylkesnivå. Det finnes noe materiale for duodji. I forbindelse med duodjiforhandlingene utarbeides det årlig en økonomisk rapport som gir pekepinn på den økonomiske utviklingen for de som er med i duodjiregisteret. For øvrig må man basere seg på generell statistikk for de ulike næringene. Det finnes konjunkturbarometer for Nord-Norge som også angir trender og framtidsutsikter for næringslivet i hele landsdelen.

Sametinget har fått utarbeidet en næringsanalyse for samiske områder (Telemarksforskning 2010). Den viser utviklingen i 22 kommuner som er innenfor virkeområdet for Sametingets virkemidler til næringsutvikling. Store kommuner som Sør-Varanger, Alta, Tromsø og Narvik der deler av kommunene er med i virkeområdet er trukket ut av analysegrunnlaget.

Analysen fra Telemarksforskning, Norut rapport 2010:11 og 2010:12 og tallmaterialet fra Statistisk sentralbyrå danner et viktig grunnlag i denne næringsmeldingen.

Statistikk over bruken av midler til næringsutvikling

Det finnes noe statistikk om utviklingen i næringslivet i samiske områder. Sámi allaskuvla har på grunnlag av tall fra Statistisk sentralbyrå utarbeidet en oversikt over næringslivet i samiske områder i 2009 - Samiske tall forteller. Statistisk sentralbyrå utgir ei bok om samisk statistikk annet hvert år. Ingen av disse viser ikke i tilstrekkelig grad den økonomiske utvikling i næringslivet i samiske områder. Samiske tall forteller har hatt mye fokus på primærnæringer i samiske områder. Sametinget bevilger årlig tilskudd til næringsutvikling. Budsjett fastsettes av plenum. Fram til 2010 fordelte tilskuddsstyret midlene til næringsutvikling. Fra 2011 fordeler Sametingsrådet disse midlene.

Tabell 1 Bruken av virkemidler til næringsutvikling fra 2006 til 2010. Fordelt etter næringer og formål

	2006	2007	2008	2009	2010	Sum
Variert næringsliv	7 570 000	9 002 500	7 333 000	7 452 000	6 375 000	37 732 500
Marine næringer	3 404 000	2 259 000	4 746 000	4 224 000	6 392 000	21 025 000
Jordbruk	4 495 725	4 230 500	6 947 700	5 104 100	4 707 000	25 485 025
Etablererstipend				1 500 000		1 500 000
Næringskombinasj. VSP			3 375 000	5 054 000	6 326 000	14 755 000
Utredningsprosj. VSP				1 350 000	377 828	1 727 828
Lærlingordning VSP			1 500 000	1 500 000	1 800 000	4 800 000
Duodji-avtalen	4 971 498	7 661 066	7 272 680	8 975 654	9 278 464	38 159 362
Duodji utenom avtalen				291 700		291 700
Sum næringer	20 441 223	23 153 066	31 174 380	35 451 454	35 256 292	145 476 415
Interreg	3 479 000	2 373 000	1 532 000			5 852 000
Sum ekskl Duodjeins.	23 920 223	25 526 066	32 706 380			151 328 415
Duodjeinstituhtta	1 950 000	2 005 000	2 509 000	2 509 000	3 009 000	11 982 000

Duodjinæringen har fått mest støtte til ulike tiltak fra Sametinget. Legger vi driftsstøtten til Duodjeinstituhtta til får duodjinæringen mer enn jordbruk og marine næringer til sammen. De siste årene har den samlede støtten til duodjinæringen vært på 14,0 millioner kroner. Det utgjør tredjeparten av all støtte til næringsutvikling. Det er den næringen hvor støtten har økt mest i løpet av fire års perioden. De største postene innenfor duodjinæringen er investerings- og utviklings tiltak, lærlingeordning, driftstilskudd til utøvere og driftsstøtte til organisasjonene.

Støtten til variert næringsliv utgjør 26 % av all næringsstøtte og til jordbruket 18 %. Støtten til marine næringer har økt nesten med det dobbelte siden 2006. For øvrig varierer støtten til de ulike formålene fra år til år. Økningen fra 2007 til 2008 skyldes oppstart av verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv. Den regionale støtten til Interreg-prosjekter ble faset ut i 2009 og overtatt av fylkeskommunene.

I 2006 og 2007 er Interreg-tilskuddene inkludert i de fylkesvise fordelingene. Disse er ikke tatt med for årene 2008, 2009 og 2010.

Reiseliv kommer ikke fram i oversikten. Det inngår i variert næringsliv fram til 2007. Fra 2008 inngår det i verdiskapingsprogrammet.

Tabell 2 Bruken av virkemidler til næringsutvikling. Fordelt etter fylker

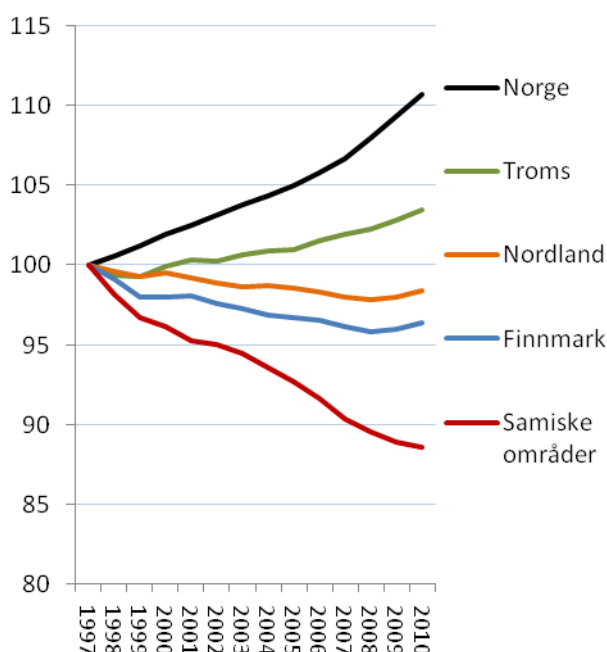
Fylke	2006	2007	2008	2009	2010	Sum
Finnmark	15 202 498	16 842 946	20 380 270	22 078 392	23 843 271	98 347 377
Troms	5 667 725	6 112 700	7 507 600	10 017 241	8 338 085	37 643 351
Nordland	1 941 000	1 254 000	778 000	1 942 800	1 195 461	7 111 261
Resten av landet	1 114 000	1 087 000	171 000	781 315	1 469 522	4 622 837
Adm. kostn duodji		229 410				229 410
Sum	23 925 223	25 526 056	28 836 870	34 819 748	34 846 339	147 954 236

Hovedparten av midlene har gått til ulike tiltak i Finnmark. I snitt for de siste fire årene er 66 % av støtten gått til dette fylket. I 2009 fikk søkere fra Kautokeino kommune rundt femte parten av all næringsstøtte fra Sametinget. Troms har fått fjerde parten av støtten i fire års perioden.

Folketallsutvikling i samiske områder

Befolkningsutvikling er en viktig indikator på hvordan samfunnsutviklingen er i de ulike regionene.

Figur 2: Utvikling av folketallet, indeksert slik at nivået i 1997=100. Telemarksforskning 2010

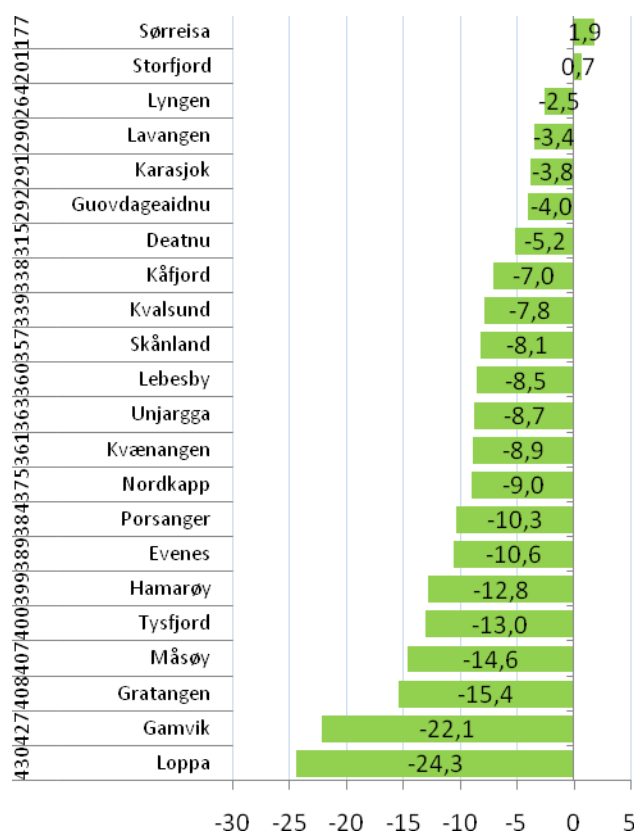

Mens folketallet i hele landet har økt fra 1997 til 2010 er det en nedgang i folketallet i de 22 kommunene i samme perioden. Både negativt fødselsoverskudd og utflytting er årsakene til denne nedgangen. Befolkningsnedgangen i det samiske området har vært langt sterkere enn i alle de tre nordligste fylkene. Troms har økt siden 1997, mens Nordland og Finnmark har snudd nedgang til vekst i de siste årene. I det samiske området har nedgangen fortsatt.

Ved å splitte opp befolkningsutviklingen i de samiske områdene vil det være mulig å se om det er kommuner som peker seg ut i positiv eller negativ retning. Figuren nedenfor viser rangeringen blant landets 430 kommuner. Tallene til venstre er kommunens rangering med hensyn til folketallsveksten i perioden.

Figur 3: Prosentvisk endringen i folketallet fra 2000 til 2010. Telemarksforskning 2010*

Det er ganske stor variasjon i befolkningsutviklingen mellom de 22 kommunene. De fleste kommunene har hatt nedgang i folketallet i 10-årsperioden. De eneste kommunene som har økt folketallet er Sørreisa og Storfjord. Loppa er den kommunen i landet som har hatt størst befolkningsnedgang etter 2000. Gamvik har hatt fjerde størst nedgang.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at befolkningstallet i samiske kommuner har sunket med 20 % de siste 25 årene fra 55 442 i 1985 til 44 684 i 2009.

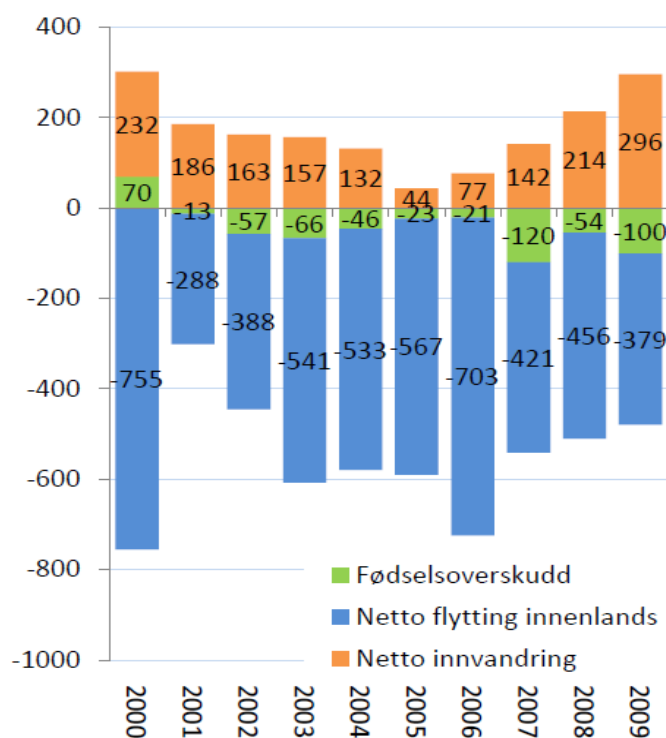
Ovennevnte statistikk omfatter ikke sørsamiske områder. Tabell 3 viser befolkningsutviklingen i utvalgte kommuner i sørsamisk område. Utviklingen i de mindre kommunene i sørsamisk område er den samme som i de øvrige samiske kommunene. Størst tilbakegang er det i Røyrvik kommune med over 15 %.

Tabell 3 Endring i folketallet i utvalgte sørsamiske kommuner fra 2000 til 2010

	2000	2010	Endring 2000-2010	Endring i %
Snåsa	2358	2175	-183	-7,8
Røyrvik	588	495	-93	-15,8
Grong	2575	2349	-226	-8,8
Hattfjelldal	1654	1464	-190	-11,5
Sum	7175	6483	-692	-9,6

Det er ulike faktorer som fører til variasjon i utviklingen i folketallet over tid. Figur 3 viser innvandring, fødselsoverskudd og flytting det siste tiåret.

Figur 3: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 2000 – 2009 i det samiske området, antall personer. Telemarksforskning 2010

Figur 3 viser at de samiske områdene hadde et positivt fødselsoverskudd i år 2000. Siden den tid har fødselsoverskuddet vært negativt med tiltagende tendens. Innvandring fra andre land til området har til dels motvirket effekten av den negative netto flytting innenlands og fødselsoverskuddet.

Det er hovedsaklig unge som flytter ut. Det vil si de som kunne ha gitt fødselsoverskudd.

De samiske områdene har en endring i alderssammensettingen hos befolkningen som avviker fra landet forøvrig. For landet som helhet synker andelen av befolkningen under 30 år. Dette utviklingstrekket er imidlertid langt sterkere for de samiske områdene, og gir både

samfunnsmessige og i næringsmessige utfordringer.

Tabell 4 Endring i alderssammensetting i samiske områder, SSB 2010

Alder	1990	1995	2000	2005	2009
0-19	28 %	26 %	25 %	25 %	24 %
20-39	29 %	29 %	27 %	25 %	22 %
40-59	22 %	24 %	27 %	28 %	28 %
Over 60	21 %	21 %	21 %	23 %	26 %

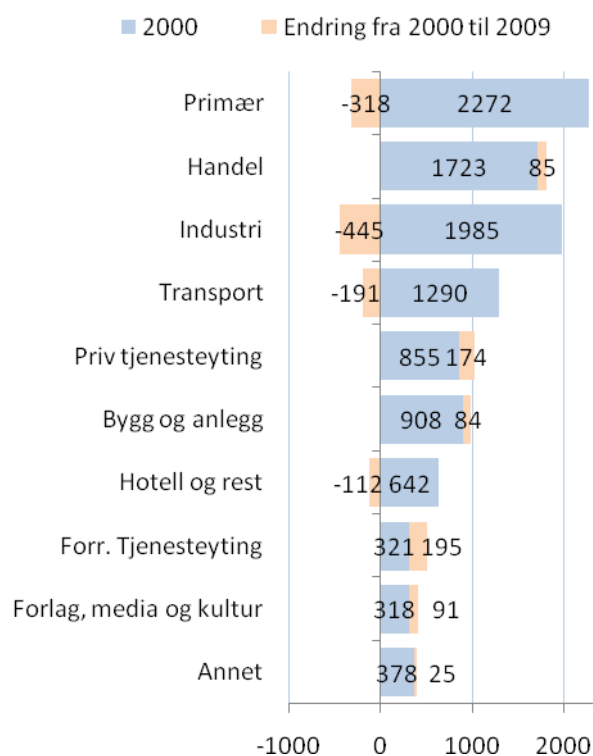
Tabell 3 viser at i 1990 var 57 % av befolkningen under 40 år. I 2009 var den sunket til 46 %. En befolkning med høy alderssammensetting vil ventelig oppleve fødselsunderskudd og synkende befolkningstall om ikke innvandringen kan kompensere for dette. For næringslivet gir dette store utfordringer. Når gjennomsnittsalderen går oppi en kommune vil det føre til større behov for eldreomsorg. Den vil kreve større andel av den tilgjengelige arbeidskraften, noe som særlig vil påvirke tilgangen på arbeidskraft. For næringslivet oppfattes ofte arbeidskraften fra de mellom 20 – 39 år som særlig attraktiv. Det er i den gruppen potensialet for nyskaping og nyetableringer er størst.

Når det gjelder hvor stor andel av befolkningen som bor i spredtbygde strøk er den dobbelt så høy i samiske områder sammenlignet med øvrige områder nord for Saltfjellet. I følge tall fra Samisk statistikk bor nær 70 % av befolkningen i samiske områder i spredtbygde strøk, mens 30 % i øvrige områder. Det forholdet vil ha stor betydning for hvordan rammene for virkemidler skal fordeles. Utfordringene med å etablere virksomheter i griskendte områder er mye større enn i folketette områder hvor blant annet markedsforholdene må betraktes som atskillig bedre.

Fra primærnæringsvirksomhet til nye næringer

Ved å se på utviklingen i de ulike næringene de siste årene vil en kunne se hvordan trenden vil være framover forutsatt at det er de samme rammevilkårene som vil gjelde.

Figur 4: Antall arbeidsplasser i ulike bransjer i 2000, og endringene fra 2000 til 2009. Telemarksforskning 2010

Figur 4 viser utviklingen i antall sysselsatte i de ulike næringene. I perioden fra 2000 til 2009 økte antall arbeidsplasser innen handel, tjenesteyting, bygg og anlegg og forlag, media og kultur. Både primærnæringene, industrien og hotellnæringene tapte arbeidsplasser.

Primærnæringene utgjorde 19 % av næringslivet i samiske områder i 2009 og i landet utgjorde disse 4 %. Primærnæringene har fortsatt stor betydning for samiske områder både med tanke på arbeidsplasser og betydningen for samisk kultur. Når industrien for en stor del består av fiskeforedling blir primærnæringene enda viktigere.

Primærnæringene har positiv innflytelse på sysselsetningen i alle de andre sektorene og synes å være en grunnpilar for sysselsetningen innen privat sektor i de 22 samiske kommunene denne undersøkelsen omfatter.

Offentlige arbeidsplasser i samiske områder varierer mye fra kommune til kommune.

NORUT Alta Áltá har i flere rapporter undersøkt dette forholdet. I landet utgjør offentlige arbeidsplasser rundt 30 % av sysselsetningen, mens i Nordland utgjør de 38 % og i Troms og Finnmark 41 %. I Nordland har Tjeldsund høyest andel med 64 %, i Troms har Kvæfjord høyest andel med 66 % og i Finnmark har Nesseby høyest andel med 58 % og Båtsfjord lavest med 29 %.

I følge NORUT Alta Áltá utgjorde andelen kvinnelige selvstendig næringsdrivende 24 % i Nordland, 23 % i Troms og 21 % i Finnmark i 2010. Gjennomsnittet for landet er 31 %. En forklaring på den forskjellen er at de nordligste fylkene har høyere andel av primærnæringer hvor kvinner i mindre grad er eiere av virksomheter. Vi ser også at kommuner som er utpregete fiskerikommuner har en mye lavere andel kvinnelige næringsdrivende. Torsken kommune i Troms har ingen kvinnelige selvstendige næringsdrivende og Lebesby har kun 4 %. Kautokeino hadde høyest andel kvinnelige næringsdrivende i Finnmark med 39 % i 2009. Noe av forklaringen til den høye andelen i Kautokeino er at det er mange etableringer innen duodjinæringen der kvinner etablerer virksomheter.

Tabell 5 Kvinnelige næringsdrivende i primærnæringene fordelt etter fylker. Prosentvis fordeling

	Nordland	Troms	Finnmark	Landet
Jordbruk (2010) *	16	19	23	
Fiske (2010) **	3	2	2	3
Reindrift (2009) ***	11	19	13	13

*Tallene er hentet fra Statistisk sentralbyrå

** Tallene er hentet fra Fiskeridirektoratet

*** Tallene er hentet fra Totalregnskap for reindriftsnæringen

Primærnæringene har lavest andel kvinnelige næringsdrivende. Det positive i dette bildet er at Finnmark har høyest andel kvinnelige jordbrukere i nord i 2010, og ligger også høyere enn gjennomsnittet i landet. Andelen kvinner som har hoved- og biyrke i fiskerinæringen er svært lavt både i nord og i landet som helhet. Andelen kvinner blant sliidaandelsinnehaverne utgjør 13 % av alle innehavere. I reindriftsnæringen finnes det både kvinnelige, mannlige og felles sliidaandelsinnehavere. Felles innehavere utgjør totalt 30 % av alle innehavere slik at andelen kvinnelige utøvere er noe høyere enn det som vises i tabellen.

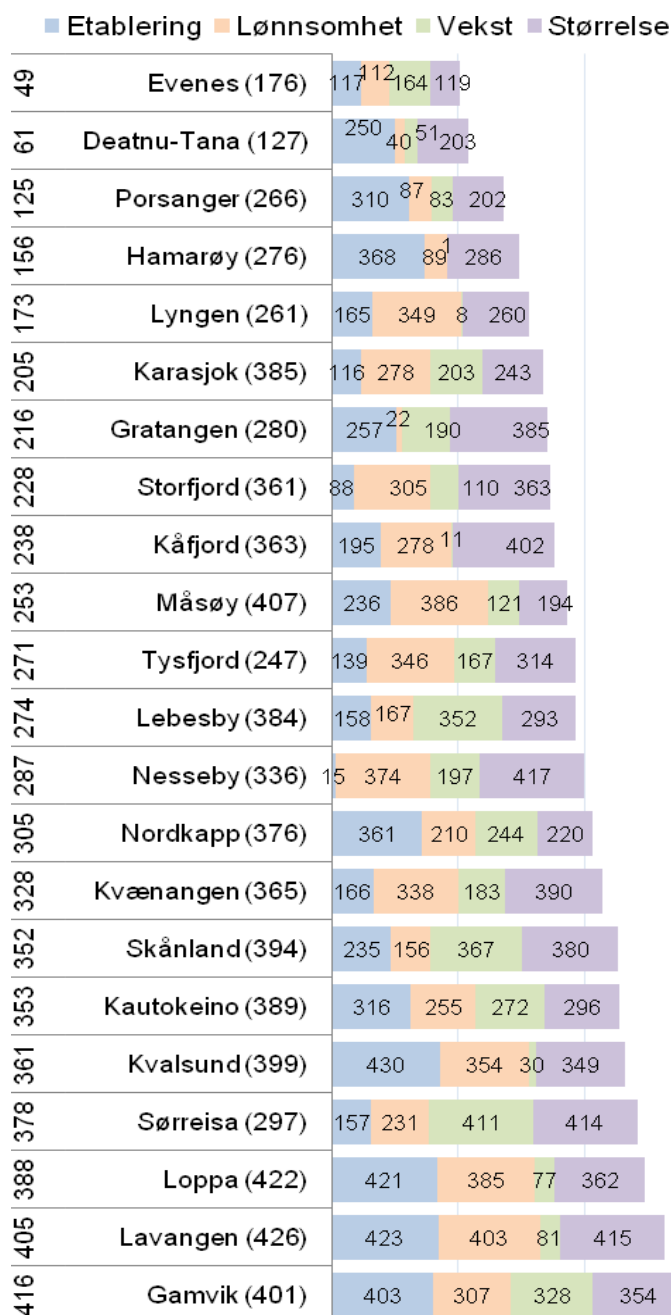
Det er ulike årsaker til denne lave kvinneandelen. Strukturelle forhold er en årsak der lover og regler ikke favoriserer kvinner til å overta virksomheter innen primærnæringene. Et annet forhold er at det er fysisk hardt arbeid innen primærnæringene spesielt innen fiskerinæringen.

Innenfor duodjinæringen utgjør kvinnene 70 % av alle som er registrert i duodjiregisteret. I følge Samisk statistikk 2010 arbeidet 40 % av alle yrkesaktive kvinner i offentlig og privat sektor innefor helse- og omsorgstjenester i STN-området.

Variasjon i lønnsomhet og vekst

Utviklingen i næringslivet i kommunene forteller hvor godt næringsutviklingsarbeidet har lyktes i de utvalgte 22 kommunene. Telemarksforskning har i sju år registrert ulike indikatorer som har betydning for utviklingen i næringslivet i kommunene. Indikatorene er registrert innen områdene nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse.

Figur 5: Resultater fra NæringsNM for kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 430 kommuner for 2009 til venstre, rangering siste fem år i parentes. Telemarksforskning 2010

Figuren viser hvordan næringslivet i kommunene lykkes. Rangering for de fire indeksene er vist i figuren. Tallene til høyre viser plasseringen blant de 430 kommunene i landet. De samiske kommunene utmerker seg ikke i næringsutviklingsarbeidet. I landssammenheng er bare seks av 22 utvalgte kommunene over landsgjennomsnittet. Evenes, Tana og Porsanger er de beste blant de 22 utvalgte kommunene. Det som trekker ned er dårlig lønnsomhet og lav næringsstetthet. Lav næringsstetthet betyr at vi har med næringsfattige kommuner å gjøre.

Det positive i 2009 er at de samiske kommunene gjorde det bra på vekst. Mens Norge som helhet hadde et dramatisk fall i andel vekstforetak hadde de samiske områdene vekst i 2008 og tilsvarende nedgang i 2009. Nesten alle de samiske kommunene hadde en bedre rangering i landet i 2009 enn i forhold til perioden 2005 – 2009. Noe av forklaring til dette er at finanskrisen ikke påvirket samiske områder i samme grad som i andre deler av landet.

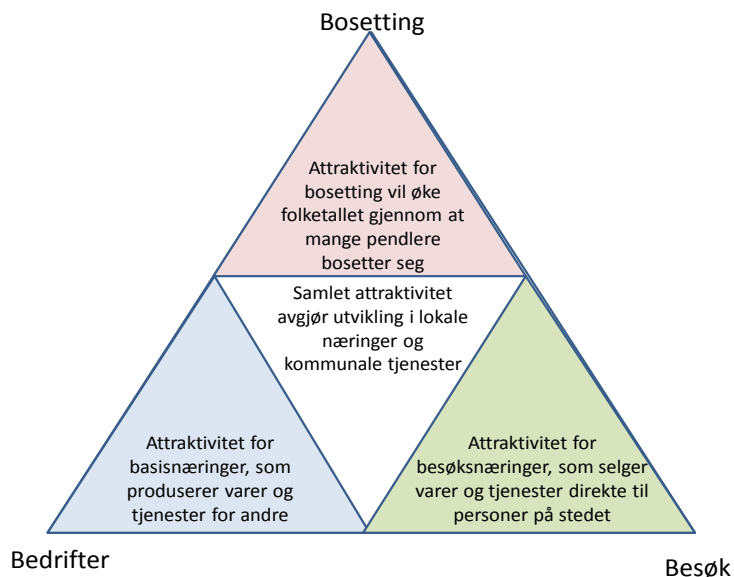
Nye krav til bosted fører ofte til flytting

Telemarksforskning (2011) bruker benevnelsen attraktivitetsanalyse for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. I analysen kan steders utvikling forklares ut fra tre dimensjoner; attraktivitet for besøk, bedrifter og bosted. Besøksnæringer omfatter blant annet hotell- og restaurantnæringen, aktiviteter, kultur, underholdning og detaljhandel. Med bedrifter menes virksomheter som driver med naturbasert virksomhet så som landbruk, reindrift, marine næringer og bergverk. I dette begrepet inngår også teknologiske tjenester så som IT, telekom, engineering etc. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang.

Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten vil ha positiv effekt for andre næringer og bransjer så som transport og ulike tjenester.

Steder som er attraktive boplasser fører til høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Innbyggertallet øker og fører til flere arbeidsplasser innen kommunale tjenester, bygg og anlegg, handel osv. Når innbyggertallet øker, øker også den yngre del av befolkning. Det vil igjen gi positive utslag på fødselsstatistikken.

Figur 6 Attraktivitetspyramiden. Telemarksforskning 2010

Ved å se på alle fylkene under ett og se på de tre dimensjonene kan en forklare utviklingen i de ulike fylkene over tid. Telemarksforskning har sammenstilt de tre attraktivitetene og sammenliknet alle fylkene i landet. De nordligste fylkene ligger blant de minst attraktive i landet. Forhold som gjør disse fylkene lite attraktive er få muligheter for å bli boende i kommunen og pendle til andre kommuner. Mindre steder tiltrekker i mindre grad unge til å bosette seg i forhold til byer. Mangel på sosiale møteplasser som kafeer, restauranter og puber vil i liten trekke til seg folk. En indikator på det er hvor høy andel av befolkningen jobber i slike tjenesteytende næringer.

En kan fokusere på at næringsutvikling skal føre til størst mulig styrking av bostedsattraktivitet for lokalsamfunn. Når en ser til utviklingen innen olje- og gassindustrien og forventningene knyttet til gruvedrift blir bostedsattraktivitet viktig. Dette representerer i stor grad arbeidsplasser som åpner for pendling. Ansatte innen gruvedrift i indre Finnmark er ingen garanti for økt bosetting i området da mange jobber knyttet til denne aktiviteten innebærer pendling. På den annen side kan arbeidsplasser innen olje og gass gi et oppsving for nabokommuner med høy bostedsattraktivitet.

Attraktivitetsanalyse og samisk næringsliv og kultur

I målsettingen om å styrke og opprettholde bosetningen i samiske områder blir fokuset ofte på hvordan en kan gjøre området attraktivt for å drive med næringsvirksomhet, og hvordan få unge til å bosette seg. Det finnes imidlertid ingen undersøkelser som viser hvilken betydning samisk kultur kan ha for bosetting i samiske områder.

Bostedsattraktivitet henger ofte sammen med naturgitte faktorer som klima, kyst, fri natur og nærhet til større bykjerner, men det kan være variasjoner innad i de ulike fylkene. Nærhet til flyplasser og gode kommunikasjoner kan også ha stor betydning for enkelte ved valg av bosted. Bruken av naturen og de ressursene som er i området kan ha en stor betydning for de som ikke har valgt å flytte. Betydningen av den samiske identitet, språk og tilhørighet til området og til den samiske kulturen og samiske næringer er momenter som kan forklare hvorfor folk fortsatt vil bo i de tradisjonelle samiske områdene.

Det å legge til rette for attraktive lokalsamfunn og bosteder er i stor grad et ansvar for kommunale og fylkeskommunale myndigheter. Det dreier seg blant annet om gode skoler, barnehager, aktivitetstilbud, eldreomsorg, infrastruktur etc. Næringer som fører til høy besøksaktivitet som varehandel, hotell og restaurant kan bidra til større sysselsetting. Festivaler og andre større arrangementer bidrar til å markedsføre stedene både i en reiselivssammenheng og som et attraktivt sted å bo på. Slike arrangementer har også betydning for stedenes identitet.

Flere samiske institusjoner er opprettet i samiske områder. Disse skaper arbeidsplasser som ville ha vært vanskelig å etablere uten den samiske tilknytningen disse institusjonene har. Samisk kultur har i de fleste tilfeller vært avgjørende for etableringen av disse. Institusjonene gjør det også mulig for unge med utdanning å jobbe i samiske områder og bruke sin kompetanse der. Alternativet hadde vært å flytte til større steder som etterspør slik kompetanse. Ved å analysere statistikk for befolkningsutvikling og tilstedeværelse av samiske institusjoner er det nærliggende å anta at slike institusjoner har en viss betydning for bosettingen.

Det ser ut til å være en tendens til at kommuner med høy andel offentlige arbeidsplasser og samiske institusjoner motvirker en sterk nedgang i folketallsutviklingen i samiske områder. Disse arbeidsplassene er ikke så utsatt for konkurranse og økonomiske konjunkturer som de typiske eksportnæringer fiske og reiseliv er.

Ny næringspolitikk og virkeområde

Sametinget kan i mye større grad endre sine prioriteringer innen næringsutvikling enn det andre statlige organer kan. Denne fleksibiliteten gjør at både næringspolitikken og virkemiddelbruken kan endres uten å måtte ta hensyn til andre myndigheter. En slik fleksibilitet gjør ordningene mer treffsikre og mer tilpasset næringslivets behov.

Sametinget har hatt som intensjon å være en premissgiver for næringsutvikling i samiske områder. I enkelte næringer som reindrift og marine næringer har Sametinget benyttet seg av konsultasjonsavtalen fra 2005, og fått gjennomslag for flere positive tiltak overfor disse to næringene. Sametinget har deltatt i flere forumer og arenaer som har tatt for seg samfunns- og næringsutvikling i samiske områder. Effekten av disse er vanskelig å måle siden slikt politisk arbeid har et langsiktig perspektiv. Derimot er det enklere å måle effekten av de virkemidler som fordeles til næringslivet. Evalueringen fra 2007 konkluderer med at Sametinget gjør Samisk utviklingsfond i stand til å opptre som utviklingsaktør. Evalueringen gir imidlertid uttrykk for at dette potensialet ikke er fullt utnyttet. Sametinget må støtte opp om de næringene som har et vekstpotensial og som samfunnet har behov for. Rådet fra Norut er å være i forkant av samfunnsutviklingen og legge grunnlaget for utviklingen av en samisk næringspolitikk.

I evalueringen går det også fram at Sametinget har ordninger som utfyller andre finansieringsordninger og er i stand til å finansiere og prioritere områder som andre ikke kan. Sametinget ønsker å være en motvekt til den negative befolkningsutviklingen og sentraliseringen, og gjennom egen næringspolitikk og egne tilskuddsordninger drive en motkonjunkturpolitikk. Et eksempel på det er Sametingets prioritering av etableringer av mindre foretak. Et annet eksempel er at Sametinget ikke i like stor grad har forlangt

økonomisk lønnsomhet som enkelte andre finansieringsinstitusjoner har gjort. Sametinget har også lagt stor vekt på å etablere virksomheter som gjør det mulig å kombinere ulike næringer slik at folk kan bli boende i områder som ikke har andre muligheter for sysselsetting.

Samisk kultur og språk er sentrale elementer i samisk samfunnsutvikling. Sametinget ønsker å vri næringspolitikken til å prioritere næringsutvikling som har en tydeligere basis i samisk kultur. Ved å gjøre dette vil Sametinget oppnå at prosjekter, forretningsideer og andre nærings tiltak aktivt bygger opp konkurransekraften i samisk næringsliv. På den måten kan de økonomiske virkemidlene Sametinget disponerer bidra til sysselsetting, innovasjoner og nyetableringer i samiske områder.

Interessen for å søke seg inni virkeområdet er stor. Sametinget har søknader fra fem kommuner om å bli innlemmet i virkeområdet. Disse er Balsfjord, Karlsøy, Nordreisa, Salangen og Skjervøy kommuner. En utvidelse av virkeområde betinger enten en økning av midlene til næringsutvikling eller nedprioritering av støtte til andre formål. I kapitlene nedenfor er det definert innsatsområder og strategier for å møte de viktigste utfordringene i næringsutviklingen i samiske områder.

I forbindelse med oppfølging av Kystfiskeutvalgets innstilling er det foreslått at deler av STN området også skal innbefatte en lovfestet rett til fiske med konvensjonelle redskap. Det vil i denne forbindelse være nødvendig å drøfte hvilke konsekvenser dette vil få for fremtidig håndtering av STN – området. Dette vil bli gjort i en egen sak til Sametingets plenum. I forbindelse med denne saken tar Sametinget sikte på å ta en gjennomgang av aktuelle søknader om innlemmelse i det geografiske virkeområdet for søkerbaserte tilskudd.

De fremste utfordringene

Det er en rekke utfordringer knyttet til næringsvirksomhet som vanskelig kan løses innenfor sametingssystemet. Det dreier seg om forhold som andre har myndighet over og generelle trender innen samfunnsutviklingen som har med eksterne forhold å gjøre. Sysselsetting er sjelden det eneste argumentet for å bli boende på en plass.

I de samiske områdene er det identifisert følgende store overordna utfordringer:

Negativ befolkningsutvikling og sentralisering

Omfattende endringer i næringsstrukturen

Marginalt næringsliv

Lav etableringshyppighet og behov for nyskaping

Utvikle attraktive lokalsamfunn/bosteder som tiltrekker seg ungdom og personer med høy kompetanse

I det følgende vil utfordringene bli kommentert og utdypet.

Negativ befolkningsutvikling og sentralisering

Som vist under foregående kapittel er det mange som flytter fra tradisjonelle samiske områder til større tettsteder. Vi opplever en relativ sterk sentralisering til byer som Tromsø, Alta, Oslo m.fl. Unge foretrekker å bo i byer framfor i samiske områder, som igjen har sammenheng med både lav bostedsattraktivitet for mindre steder/tettsteder og at ungdom i større grad tar høyere utdanning, men i mindre grad finner interessant arbeid i de samiske områdene. Samtidig blir befolkningen i samiske områder eldre som igjen fører til færre i produktiv alder og at fødselsunderskuddet etter hvert vil øke og fraflytting vil vedvare.

Omfattende endringer i næringsstrukturen

De samiske områdene har hatt en betydelig reduksjon i sysselsatte i basisnæringer som primærnæringene og industrien. Samtidig har det vært en prosentvis stor økning i nye næringer som forretningsmessig tjenesteyting, forlag, media og kultur og privat tjenesteyting. De tradisjonelle næringene i de samiske områdene utfordres av nye næringer. Denne trenden vil med stor sannsynlighet forsterkes i framtida og det samiske samfunnet vil om 10-20 år ha et næringsliv med en helt annen struktur og mangfold enn det vi ser i dag.

Marginalt næringsliv

Telemarksforskning peker på at det er mange næringsfattige kommuner i det samiske området, målt i antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. 18 av 22 kommuner har mindre næringsstetthet enn middels for kommuner i landet. Det innebærer at vilkårene for etablering og drift av næringsvirksomhet i tradisjonelle samiske områder har andre utfordringer enn hva tilfellet er på større tettsteder. På den ene siden innebærer det mindre miljø for kompetanseutveksling, færre å samarbeide med, mindre mulighet for utvikling av leverandør/kunde relasjoner osv.

Ressursgrunnlaget setter som regel også grenser for utvidelse av produksjonen. I tillegg er det som oftest lang vei til markedet og i mange samiske områder der det er mangel på investeringskapital. Disse forholdene virker ofte begrensende når virksomheter skal utvide sin produksjon. Særlig gjelder det innenfor marine næringer, reindrift og jordbruk.

Lav etableringshyppighet og behov for nyskaping

Utfordringene med endringer i næringsstrukturen og et marginalt næringsliv skaper en utfordring med å fornye næringslivet og legge til rette for flere nyetableringer. Tall fra Telemarksforskning viser at etableringsfrekvensen i kommunene i det samiske området er lavere enn de tre nordligste fylkene og landet som helhet. Nettotilvekst av nyetableringer viser at det samiske området er nærmest null, det vil si at det legges ned like mange bedrifter som det etableres nye.

Utvikle attraktive lokalsamfunn/bosteder som tiltrekker seg ungdom og personer med høy kompetanse. En av hovedutfordringene i det samiske området er at mange kommuner er lite attraktive som bosted. Attraktivitetsbarometeret fra Telemarksforskning viser at mange flytter ut av de samiske kommunene, selv om arbeidsplassutviklingen er som ellers i landet. Dermed får mange kommuner en sterk nedgang i folketallet selv med middels eller god næringsutvikling. Nedgangen i folketallet bidrar negativt til næringsutviklingen i framtiden. Noen få av kommunene i det samiske området har bostedsattraktivitet over middels, som Sørreisa og Lavangen.

Steder kan ha flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Attraktive bosteder vil på sikt bidra positivt til næringsutvikling ved at lokale næringer øker sitt markedsgrunnlag og deretter besøksnæringer som aktiviteter, handel og servering. Å utvikle attraktive bosteder krever en sektorovergrepene politikk som styrker faktorer som skoler, barnehager, eldreomsorg, aktivitetstilbud, kulturtilbud og identitetsbyggende tiltak. Det vil igjen kreve en helhetlig politikk fra Sametinget og et tett samarbeid med kommunene.

Overordna mål for næringsutvikling

Ut fra foreliggende undersøkelser er det ulike faktorer som påvirker om folk blir boende i en region eller ikke. Når det gjelder næringsutvikling er lønnsomhet ofte avgjørende for opprettholdelse av arbeidsplasser. En virksomhet som ikke gir noen inntjening vil ikke kunne eksistere. En overordnet målsetting for Sametingets politikk innenfor næringsutvikling må ta utgangspunkt i hvilke område Sametinget har mulighet til å utrette og påvirke. Sametinget har lagt vekt på bærekraftighet og hensynet til samisk kultur i næringsutviklingsarbeidet. De samiske tradisjonelle næringene; fiske, jordbruk, reindrift og duodji er næringer som har stått sterkt. Nye næringer som kulturnæringer vil i større og større grad gjøre seg gjeldende også i samisk næringsliv.

Flere kommuner har sett hvilke fordeler det er å være innenfor det geografiske området for næringsutvikling, og disse vil søke seg inn i området. Dette presset må føre til at Sametinget må prioritere både virkemiddelbruken og politikktutviklingen på en annen måte. Dette må også gjenspeile seg i målformuleringene for næringsutvikling. Om Sametinget vil ha bosetting i de tradisjonelle områdene så må det skje politiske prioriteringer av disse. Samiske næringer og samisk kulturnæringer må prioriteres i den framtidige næringspolitikken. Det forholdet at fraflyttingen er svært ulik i de samiske områdene må føre til at man i en periode må prioritere næringsutviklingen og bedriftsetableringen til de områdene som har størst fraflytting for gjennom dette å motvirke fraflyttingen.

Hovedmål for næringsutviklingsarbeidet i Sametinget er å skape et sterkt og allsidig næringsliv et næringsliv som bygger på og tar hensyn til samisk kultur, natur og miljø et næringsliv som danner grunnlag for livskraftige lokalsamfunn der mennesker ønsker å bo

Selv om Sametinget vil være en premissgiver i næringsutviklingsarbeidet i samiske områder, vil samhandling med andre aktører være viktig. En vesentlig del av rammebetingelsene for næringslivet settes av sentrale og regionale fagmyndigheter. Disse har Sametinget i liten grad mulighet til å påvirke i dag. Det gjelder for eksempel lovverk, skatte- og avgiftsforhold, reguleringer av ulike slag, tollbestemmelser, infrastrukturtiltak etc. For at det skal være attraktivt å bo i samiske områder vil Sametinget i større grad engasjere seg på andre samfunnsområder i forbindelse næringsutviklingsarbeidet. Utfordringen er å få offentlige myndigheter til å utforme sin politikk på en måte som styrker samisk samfunnsutvikling. Sametinget har allerede samarbeidsavtaler med Innovasjon Norge og fylkeskommunene i nord. Sametinget har også en konsultasjonsavtale med staten som kan være et viktig hjelpemiddel.

Innsatsområder

Innsatsområde 1 Rammebetingelser i primærnæringene

Utfordringer

Innenfor fiske og jordbruk har rammebetingelsene endret seg betraktelig de siste årene med færre og større enheter. I enkelte områder har utviklingen gått så langt at både jordbruket og fiskeriene nærmest er forsvunnet. Den markante nedgangen er en av de største utfordringene for disse næringene i samiske områder.

Aldersutviklingen blant bønder og fiskere gjør at vi står overfor et omfattende generasjonsskifte. Innen jordbruket er det utfordringer med å få unge til å ville overta bruk, mens utfordringene innen fisket er å kjøpe rettigheter (kvoter). De unge som ønsker seg inn i disse næringene må kunne starte og drive brukene uten å bli for gjeldstynget.

Fiske og jordbruk spiller en meget viktig rolle for utviklingen av levende bygder og samisk kultur. Levende bygder er den beste garanti for sikring og utvikling av samisk kultur og språk. Det er derfor en stor utfordring for Sametinget å bli hørt av norske myndigheter i spørsmål som påvirker utviklingen av både i fisket og i landbruket i samiske områder.

I sluttbehandlingen av Kystfiskeutvalgets innstilling (NOU 2008:5) er Sametinget og Fiskeri- og kystdepartementet (FKD) blitt enige om å bedre rammebetingelsene for fisket i samiske områder. Her inngår en lovfesting av retten til fiske for de som bor i STN-området, det skal opprettes en fjordnemnd som kan sikre samisk og regional medbestemmelse i forvaltningen av fiskeressursene i fjord- og kystområdene. I tillegg er Sametinget og FKD blitt enige om at det skal avsettes en årlig tilleggskvote for å følge opp den lovbestemte rettigheten.

Samisk reindrift er sentral i bevaring og utvikling av samisk språk og kultur. For mange samiske miljøer utgjør reindriften selve forutsetningen for at disse verdiene skal bestå og videreføres. Råvarer fra reindriften danner grunnlag for mye av duodjiproduksjonen.

Den største eksterne trusselen for reindriften utvikling og eksistens er nedbyggingen av utmarksområdene, og tapene reindriften har blant annet grunnet fredet rovvilt. Næringen sliter internt med dårlig rekruttering i noen områder, høy gjennomsnittsalder og lav kvinneandel. En annen utfordring er at det i noen områder i Finnmark er et for høyt reintall i forhold til tilgjengelige arealressurser. Det er særlig to forhold som vanskeliggjør arbeidet med å tilpasse reintallet til arealene. Det ene er at reindriften rettsikkerhet ikke er ivaretatt i forhold til arealsituasjonen. De organene vi har i dag, som jordskifteretten, har ikke kapasitet til å ivareta reindriften arealrettigheter på en tilstrekkelig måte. Dette har ført til at mange distrikts- og siddagrenser ennå ikke er avklart. Det andre er at markeds- og salgssituasjonen av reinkjøtt ikke har vært optimalt de senere årene.

Flere har valgt å satse på kombinasjoner med andre næringer for å øke familieinntektene. Det kan dreie seg om primærnæringer som drives i kombinasjon med duodji, reiseliv, utmarksnæringer og videreforedling av mat. Utfordringen er å legge til rette for gode rammebetingelser for å kombinere ulike næringer.

Potensialet for å utnytte utmarksressursene i samiske områder er stort. Markedsprisen for utmarksprodukter er imidlertid lav noe som gir lave inntekter. I tillegg er det store kostnader forbundet med blant annet høsting av ressursene. Utfordringen er å danne et samarbeid mellom utøverne slik at kostnadene med å innhente ressursene, foredle og selge kan reduseres. Rammebetingelsene for å drive utmarksnæring er ikke lagt til rette for kommersiell virksomhet. Både begrensninger i kjøring og langsiktighet i forvaltningen av ressursene gjør det vanskelig å planlegge slik virksomhet.

Klimaendringer berører primærnæringene spesielt siden disse i stor grad er avhengig av naturressursene. Det er allerede nå tendenser til at vintrene er kortere og mildere og sneen tiner tidligere på vårvinteren. Isen legger seg senere på høsten og den er tynnere om vinteren og isgangen er tidligere. Vi registrerer oftere kraftigere vinder og større variasjon i nedbør. De langsiktige konsekvensene er vanskelig å forutsi, men de kortsiktige har vi allerede registrert der blant annet dårligere is fører til at reindriftnæringen får større utfordringer med å tilpasse seg til de tradisjonelle flyttemønstrene. Mindre tele i jorda og fuktigere jord skaper utfordringer for transport både for jordbruket, reindriften og utmarksutøverne. Stadige skiftninger mellom kulde- og varmeperioder fører til store utfordringer for overvintring av engvekster i jordbruket og isdannelse på reinbeitene. De kortsiktige positive konsekvensene er at vekstsesongen blir faktisk lengre, som kommer alle beitenæringene til gode.

Mål

- Bevare og utvikle marine næringer, reindrift og jordbruk som viktige kulturbærere og sysselsettere i samiske områder.

Delmål

- Tilfredsstillende juridiske og økonomiske rammebetingelser
- Bedre lønnsomheten i primærnæringene
- God rekruttering
- Bedre kjønnsbalanse
- Rovviltpolitikk som tar hensyn til samiske næringer

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Sikre arealer og ressurser
- Ha innflytelse på politikken innenfor marine næringer, reindrift, jordbruk og utmarksnæringer
- Legge til rette for videreforedling av råvarer
- Bidra til at det opprettes gode ordninger for generasjonsoverganger i primærnæringene
- Bidra til økt kvinne andel i primærnæringene
- Sikre utmarksutøvere tilgang til utmarksressursene
- Redusere skadene klimaendringene medfører

Innsatsområde 2 Attraktive lokalsamfunn

Utfordringer

Storparten av bygdene og grendene i området næringsmeldingen omhandler er av en slik størrelse at ungdom under utdanning er avhengig av å reise bort for å skaffe seg nødvendig kompetanse for yrkeslivet. Et viktig moment for å skape stabile lokalsamfunn er at ungdom kommer tilbake etter endt utdanning. I særlig grad er det avgjørende å sørge for at unge kvinner finner disse samfunnene som attraktive bo- og arbeidsplasser.

Attraktive bo- og arbeidstilbud er avgjørende for å få ungdom tilbake til samiske strøk. I tillegg er det viktig at lokalsamfunnene kan tilby et godt kulturliv, sosiale møteplasser og gode offentlige tilbud i form av blant annet barnehage, skole, helsetjenester og kommunikasjon. Videre kan et samfunns åpenhet til innflyttere og til fremmede generelt være av avgjørende betydning for bosetting og nyetablering.

Den enkelte kommune har i stor grad ansvar for å skape gode rammevilkår for bosetting og næringsliv. Sametinget kan gjennom sin næringspolitikk, styrke satsingen på arbeidsplasser og på etablering av sosiale møteplasser. Likens kan Sametingets språk- og opplæringspolitikk medvirke til mer attraktive lokalsamfunn.

Det finnes mange arbeidsplasser som krever høyere utdanning i distriktene. Utfordringen er å skape kompetansearbeidsplasser som virker tiltrekkende for unge ved siden av at området i seg sjøl er attraktivt. Utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologien har gjort det mulig å etablere slike arbeidsplasser uavhengig av større byer.

Ordningen med nedskrivning av studielån har fått flere unge til å etablere seg i tiltakssonen i Nord-Troms og Finnmark. Den treffer unge som er i etableringsfasen, og kan utvides til andre områder som også har utfordringer med å rekruttere unge med høyere utdanning.

Mål

- Attraktive og levedyktige samiske lokalsamfunn

Delmål

- Et variert næringsliv med attraktive arbeidsplasser for begge kjønn i samiske områder
- Økt tilflytting til samiske områder som bidrar til levedyktige lokalsamfunn
- Flere kompetansearbeidsplasser til ungdom

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Ha tettere samarbeid med kommunene
- Bidra aktivt til etablering av kompetansearbeidsplasser til ungdom
- Fremme kulturmøteplasser
- Kvinnelig entreprenørskap
- Utvide ordningen med å skrive ned studielån for å rekruttere unge til kompetansearbeidsplasser

Innsatsområde 3 Kultur næringer

Utfordringer

Sametinget har i en årrekke bevilget midler til rene samiske kulturformål. I 2011 er det satt av 87 millioner kroner til ulike kulturformål. Det utgjør tredjeparten av alle virkemidler i Sametinget. I det ligger midler til blant annet til kunstneravtale, festivaler, idrett, teatre, samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner, mobile bibliotek tjenester og museer.

Potensialet for å skape flere arbeidsplasser innen samiske kulturnæringer er til stede. Det er mange utfordringer knyttet til om man skal lykkes med satsingen på kulturnæringer i gravgrendte områder. I likhet med andre næringer er kompetanse innen entreprenørskap og veiledning i hvordan gå fram ved etablering av nye virksomheter viktig. For å kunne dra nytte av hverandres erfaringer og kompetanse er samarbeid og nettverk viktig. Det dreier seg ikke bare om nettverk mellom kulturnæringsutøvere, men også mellom andre etablerere og næringsliv for øvrig.

Sametinget har tatt på seg et ansvar med å utvikle duodjinæringen. For Sametinget er det viktig å få best mulig effekt av de midlene som bevilges til duodjiformål. Det å utvikle nye produkter og finne nye markeder for duodji er nødvendig for blant annet å øke lønnsomheten i duodji. Det finnes interesseorganisasjoner og utviklingscenter innenfor duodjinæringen, og disse har et særskilt ansvar med å

sikre at duodjinæringen blir en levedyktig samisk næring. Duodji er en viktig identitetsskapende virksomhet som er av stor betydning for den samiske kulturen og språket. Unge må kunne se at det er mulig å skape en arbeidsplass innenfor duodjinæringen. Konkurransen fra masseproduserte souvenirer skaper utfordringer for de som vil produsere egenproduserte duodjiprodukter.

Samisk reiseliv er ikke definert som en ren kultur næring, men vil være en viktig arena for duodjiutøvere og kultur næringsbedrifter. En vesentlig del av disse aktivitetene er relatert til primærnæringene. En vellykket reiselivssatsning vil være særlig viktig for satsingen på samiske kultur næringer.

Mål

- Flere arbeidsplasser i samiske kultur- og kulturbaserte næringer

Delmål

- Lønnsomme kultur næringsbedrifter
- Øke omsetningen av egenprodusert duodji og andre kunst- og kulturprodukter
- Sikre rekruttering til duodjinæringen
- Opplevelsesturisme der ekthet og troverdighet er i fokus

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Samordne Sametingets kultur- og næringssatsinger
- Fremme lønnsomhet i kultur- og kulturbaserte næringer
- Øke profesjonaliseringen og kommersialiseringen i samiske kultur næringer
- Prioritere lærlingeordning og utviklingsarbeid innenfor duodjinæringen

Innsatsområde 4 Innovasjon, forskning og verdiskaping

Utfordringer

Nyskaping og innovasjoner er et grunnleggende element i utvikling av alt næringsliv. Fokus på nyskaping og innovasjoner må ligge til grunn for forvaltning av alle næringsområder.

Innovasjonsprogrammer er ofte svært ressurskrevende og involverer flere ulike aktører innen det offentlige og det private næringsliv. Vellykkede innovasjonsprogram stiller høye krav til profesjonalisering. Næringslivet i samiske områder er preget av små selskaper. Slike selskaper har utfordringer med å utvikle og implementere innovasjoner – det dreier seg både om kapital og menneskelige ressurser. Det kan være et hinder for innovasjonsvirksomhet.

Forskning er tungt vektlagt ved beslutningstaking i offentlig forvaltning. Dette gjelder også beslutninger tatt av Sametinget selv om Sametinget i større grad baserer seg på bruk av tradisjonskunnskap. Det har imidlertid vært vanskelig å få gjennomslag for argumentasjon basert på tradisjonskunnskap i samtaler med sentrale myndigheter.

Fagområder som er viktige for samiske områder kan virke mindre viktige for samfunnet for øvrig. Viktige forskningsprosjekter kan av denne grunn bli nedprioritert. Sametinget disponerer ikke midler til forskningsaktiviteter. Det finnes nasjonale programmer som i større grad må ivareta forskning i samiske områder. Utfordringen er å få i stand prosjekter om samisk næringsliv.

Mål

- Flere innovasjoner med basis i samisk samfunns- og næringsliv

Delmål

- Økt nyskaping, vekst og fornying gjennom FoU-virksomhet
- Brede produktspekter
- Øke forskningsaktiviteten i næringslivet i samiske områder

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Stimulere til samarbeid mellom aktører
- Kompetanseheving på markeds- og produktutvikling
- Fremme lønnsomhet og profesjonalitet
- Støtte opp om aktive utviklingsmiljø i samiske områder
- Samarbeide med forskningsmiljøer som har kompetanse innenfor samisk næringsliv
- Samarbeide med Innovasjon Norge for å øke nyskapingen i samiske områder

Innsatsområde 5 Kompetanseheving og nyetableringer

Utfordringer

Etableringsfrekvensen i samiske områder er lav. Antall nyregistrerte foretak har sunket i 2008 og 2009 slik det har skjedd i resten av landet. Noe av dette skyldes finanskrisen som startet i 2008. Når vi i tillegg registrerer at nettotilveksten av virksomheter er fallende så skaper det store utfordringer for næringslivet i samiske områder.

Det er stor variasjon i kompetansenivået i samiske områder. Små fiskeavhengige kystkommuner, spesielt i Finnmark har generelt færre med høyere utdanning enn for eksempel innbyggere i Indre-Finnmark. Selv om enkelte kommuner har mange med høyere utdanning er det ikke sikkert at det er den kompetansen næringslivet spør etter. Utfordringen er å heve kompetansen i næringslivet som er tilpasset næringslivets behov.

Etablering av nye virksomheter forutsetter både fagkompetanse og etablererkompetanse. Flere etablerere er faglig kompetente, men det er ikke alle som har erfaring i hvordan starte nye virksomheter. En slik mangel kan i verste fall forsinke etableringen i mange år.

Mange videregående skoler har hatt entreprenørskap som en del av sitt undervisningsopplegg. Undersøkelser viser at elever som har hatt entreprenørskap som fag oftere etablerer selv virksomheter enn de som ikke har gjort det. Utfordringen er å bevisstgjøre skolene til å være mer bevisste på hvilke positive effekter slike tilbud gir etter endt skolegang.

For at det etablerte næringslivet i samiske områder skal være konkurransedyktig må det heve kompetansen i takt med utviklingen ellers i samfunnet. Det vil alltid være behov for bransjerelaterte kurs i næringslivet. Oppfølging i etableringsfasen har vært et forsømt område som vil måtte prioriteres.

Nasjonal statistikk viser at bare rundt 25 % nyetableringene av personlig eide selskaper "overlever" de fem første driftsårene. For aksjeselskaper er overlevelsesprosenten mer enn det dobbelte - ca 60 %. En av utfordringene for Sametinget er å finne fram til de "gode" etablerere med riktig utdannings- og erfaringsbakgrunn, og satse på etableringer som har tilstrekkelig finansiering.

Mål

- Økt etableringshyppighet i samiske områder

Delmål

- Høyere kompetanse i næringslivet

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Gi etablereropplæring og oppfølging
- Oppfordre videregående skoler til å prioritere entreprenørskap i skolen
- Tilby kompetansehevende tiltak
- Kompetansehevende tiltak tilpasset samiske kombinasjonsutøvere

Økonomiske og administrative konsekvenser

Oppfølging av meldingen vil skje gjennom de årlige budsjettene der tiltak under de enkelte målene vil bli prioritert. Sametingsrådet vil vurdere å utarbeide handlingsplaner for deler av innsatsområdene. Meldingen har et langsiktig perspektiv og det vil være naturlig å ha en gjennomgang av meldingen etter tre-fire år for å vurdere om Sametinget har oppnådd de målene som er satt i meldingen.

Endringer i prioriteringene innen næringsutviklingsarbeidet vil i liten grad medføre økonomiske eller administrative konsekvenser. En strengere prioritering av virkemiddelbruken vil kunne redusere noe på ressursbruken, men kontroll og oppfølgingsarbeid vil legge beslag på administrative ressurser. Endringer i næringspolitikken betinger et tettere samarbeid med ulike samarbeidspartnere så som kommunene, Innovasjon Norge og forskningsmiljøene.

Nærings- og kulturkomiteens innstilling

Innledning

Sametinget har utarbeidet meldinger for de fleste næringene, men disse er i for liten grad tidligere koblet sammen til noe felles strategi for næringsutvikling i samiske områder. Plenum vedtok i sak 10/10 i forbindelse med behandlingen av utvidelse av virkeområdet om at det skulle utarbeides strategier for næringsutvikling. Videre har Telemarksforskning på oppdrag av Sametinget foretatt en analyse av bosetting, arbeidsplasser og næringsutvikling i samiske områder.

Merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Geir Tommy Pedersen, Elin Kristin Henriksen, Mathis Nilsen Eira og Cecilie Grape, medlemmet fra Árja Olaf Eliassen, medlemmet fra Flyttsamelisten (Fsl) Per A. Bæbr, medlemmet fra Fremskrittspartiet (Frp) Aud Marthinsen og medlemmet fra Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven vil vise til at det materielle grunnlaget for den samiske kulturen er sunne og livskraftige næringer med forutsigbare rammer. Man ser behovet for et overordnet fokus på utvikling av samiske næringer. Det er ønskelig med en sterk visjon, klar retning og målrettede prioriteringer som fremmer et sterkt samisk næringsliv. Sametinget har begrensede ressurser til rådighet, og videre politikktutvikling innebærer også å prioritere ut fra områder hvor det er særskilt behov for utvikling.

Samene har verdifull kunnskap om natur, klima, miljø og tradisjoner og vi forvalter unike kulturverdier, språk og kunnskap om næringsveier og leveste i våre områder. Denne kunnskapen må bevares og videreutvikles for å møte framtidige utfordringer knyttet til global utvikling, miljømessige og økologiske endringer samt andre endringer i samfunnene.

Komiteens flertall mener at naturen og nærhet til naturen er utgangspunktet for samisk kultur, og dermed også for samiske næringer. Tradisjonell høsting er fortsatt viktig for husholdningsøkonomien i samiske områder.

Komiteens flertall har følgende visjon for sametingets overordnede næringsarbeid:

Visjoner

”Et rikt og bærekraftig samisk næringsliv med sterkt fundament i samisk natur, språk og kultur”.

Med utgangspunkt i visjonen, ønsker komiteens flertall et samisk næringsliv som skal få muligheter til å utvikles og være bærekraftig også i fremtiden.

Retning – overordnede målsetninger

Komiteens flertall ønsker at følgende overordnede målsetninger skal være bærende i det videre arbeidet:

- Nærhet til naturen danner et viktig verdigrunnlag for samisk kultur, språk og næring.
- Viktige samiske kulturbærere som primærnæringene inkludert duodji sammen med andre kulturnæringer, må videreutvikles og styrke gjennom et sterkere samarbeid, som f eks næringsklynger.

- Annet samisk næringsliv skal styrkes i utsatte samiske områder.

Prioriteringer

Komiteens flertall mener at innsatsområdene må prioriteres ut fra de områder man ønsker å satse på. Komiteens flertall mener at noen av de viktigste områdene som skal utvikles eller forsterkes er satsninger innenfor utmarksnæring, duodji, reindrift, fiske og kulturnæringer.

Med utgangspunkt i det potensialet man finner i den enkelte region eller lokalområde, bør man bistå med etableringsopplæring og kunnskap. Dette vil gi bedre grunnlag for å lykkes med egen næringsutvikling.

Sametinget må innta en mer aktiv rolle i å styre midlene mot de innsatsområder man synes er viktige, og i større grad utnytte mulighetene for ekstern samfinansiering. Samarbeidsavtalene med fylkeskommunene og Innovasjon Norge bør også i større grad legge grunnlaget for de næringsprioriteringene man ønsker å gjøre. Dette vil føre til større finansielle muskler og at effekten av satsingene blir sterkere.

Naturbaserte næringer

For de naturbaserte næringene må driftsgrunnlaget sikres og styrkes slik at utkommet fra næringene gjør det mulig å ha yrkene som eneyrke med en akseptabel inntekt for de som ønsker det. Dette vil gjøre næringen attraktiv for unge mennesker og vil være avgjørende for rekruttering av ungdom til yrkene.

Jordbruk og reindrifftsforhandlingene er å betrakte som et inntektsoppgjør for yrkesutøverne i næringene. En grunnleggende forutsetning for disse næringenes eksistens og utvikling er at lønnsomheten i næringene skal være konkurransedyktig i forhold til andre yrker. For at noen skal finne det interessant å satse på disse yrkene framfor andre yrker, spesielt unge mennesker, er at disse finner det økonomisk interessant.

Komiteens flertall mener at hovedmålsetningen for jordbruket og reindriftnæringen er at disse sikres et inntektsgrunnlag som gjør det mulig å kunne ha en inntekt på linje med andre sammenlignbare grupper, dette gjelder også for utmarksnæringene.

Utmarksnæringen er blitt kraftig svekket. Dette har gjennom årtier vært med å bidra til at tradisjonelle utmarksnæringer nå er på et minimumsnivå. Det er behov for forsterket fokus på utmarksnæringer, for å utnytte de naturressursene som finnes og skape lønnsomme og bærekraftige arbeidsplasser.

Komiteens flertall merker seg at utmarksnæringen, (her tenkt som innlandsfiske, børsanking osv.) regnes som en del av primærnæringer. I landbrukssammenheng har utmarksnæring vært regnet som en tilleggsnæring, men i de samiske områder har utmarksnæring gjerne vært eneste inntekt, eller viktig inntekt sammen med annen næring. Kombinasjoner av flere næringer har vært livsgrunnlaget for samer i generasjoner.

Det er lite fokus på ressursmessige forhold i de ulike samiske næringer. Hvor mye midler går til ulike type næringer, og bidrar Sametingets midler til at naturen fortsatt får være grunnlaget for samisk næringsutvikling.

Næringskombinasjoner hvor man kombinerer ulike primærnæringer inkludert duodji og andre næringer, har alltid vært viktig i samiske områder, og danner grunnlaget for bærekraftig drift gjennom året. Dette må styrkes og videreutvikles.

Komiteens flertall mener at hovedmålsetningen for fiskeriyrket er at disse sikres et inntektsgrunnlag som gjør det mulig å kunne ha en inntekt på linje med andre sammenlignbare grupper. Driftsgrunnlaget med et tilstrekkelig kvotegrunnlag må sikres og styrkes slik at utkommet fra næringen gjøre det mulig å ha yrkene som eneyrke med en akseptabel inntekt for de som ønsker det. Dette vil gjøre næringen attraktiv for unge mennesker og vil være avgjørende for rekruttering av ungdom til yrkene.

For havbruksnæringen må Sametinget arbeide for at det opprettes en avgift for næringens bruk av arealene som må gå tilbake til lokalsamfunnene.

For å fastsette distrikts- og siddagrenser må Sametinget arbeide for at det snarest opprettes en rettighetskommisjon for reindrifta.

Tiltak for samiske næringer

Det er ønskelig at Sametinget, som en følge av behandlingen av meldingen, utarbeider konkrete tiltak.

Komiteens flertall mener at en næringspolitikk fordrer prioriteringer innenfor ulike samiske næringer, og de prioriteringer man ønsker å gjøre for årene fremover.

Det videre arbeidet med Sametingets næringspolitikk skal følges opp med en mer helhetlig handlingsplan eller -planer for Sametinget, som fremmes for sametingets plenum.

Arbeidet legges frem for plenum, og vil da gi viktige retningslinjer for fremtidige budsjetter. Det er ønskelig at det settes fokus på hvordan øke etablererhyppigheten i samiske områder, og samtidig øke lønnsomheten i de mest potensielle virksomhetene.

Et annet flertall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Geir Tommy Pedersen, Elin Kristin Henriksen, Mathis Nilsen Eira og Cecile Grape, medlemmet fra Árja Olaf Eliassen, medlemmet fra Flyttsamelista (Fsl) Per A. Bæhr og medlemmet fra Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven viser til folkeretten sammen med en rekke lover, konvensjoner og avtaler, nasjonalt og internasjonalt en del av rammen for næringsutviklingen i samiske områder. Herunder EØS avtalens forpliktelser. Sametinget har ansvar for å ta helhetlig hensyn til alle berørte samiske rettighetshaveres interesser i sin behandling av nærings saker.

Dette flertallet viser til at regjeringen har slått fast at den ser nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde i årene som kommer hvor et av hovedsatsingsområdene er å sikre urfolks kultur og livsgrunnlag. I publikasjonen, nye byggesteiner i nord om regjeringens nordområdestrategi (12.03.2009), uttaler regjeringen følgende:

”Regjeringens nordområdepolitikk skal bidra til å trygge urfolkernes språk, kultur, næringer og samfunnsliv. I satsingen fremover vil regjeringen legge til rette for at urfolk selv på en proaktiv måte, etter egne ønsker og behov, har vilkår for å delta i prosessene og kan nyttiggjøre seg de muligheter framtidig utvikling i nord kan gi. Tiltakene skal legge til rette for en positiv kunnskaps-, kapasitets- og kompetanseutvikling.” (s. 42)

Dette flertallet slutter seg til denne målsettingen og vil understreke at en utvikling av nordområdene bare vil kunne skje i full respekt for og ved aktiv etterlevelse av de globale menneskerettighetene, herunder urfolksretten og vil slik bidra til en rettferdig og bærekraftig utvikling. Det er viktig at sametingsrådet i sitt videre arbeid tar hensyn til dette.

Dette flertallet mener at en næringspolitikk fordrer konkrete tiltak gjennom en forpliktende involvering fra flere parter, offentlige og private. Noe av utfordringene i å få til et tettere samspill mellom ulike virkemiddelapparater som sorterer under flere offentlige instanser.

Komiteens mindretall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Geir Tommy Pedersen, Elin Kristin Henriksen, Mathis Nilsen Eira og Cecile Grape og medlemmet fra Flyttsamelista (Fsl) Per A. Bæhr viser til at en verden er i rask utvikling som skaper nye utfordringer og muligheter som følge av globaliseringen og miljøendringene.

Rammer for Sametinget som næringsaktør

Komiteens mindretall merker seg at meldingen er en beskrivende melding som er meget begrensende i forhold til en fremstilling av en helhetlig næringsutvikling for Sametinget, og konstaterer samtidig at det ikke foreslås særlige kultur- og næringspolitiske tiltak utover tidligere foreslåtte planer og vedtak.

Komiteens mindretall vil påpeke nødvendigheten av at Sametingets næringspolitikk må ses i sammenheng, en sektorovergripende næringspolitikk hvor flere områder må innbefattes. Her kan nevnes infrastruktur (herunder jernbane, sjøtransport, energiforsyning og ny kommunikasjonsteknologi), kompetanse og utdanning, bruk av arealer (sjø og land), akvakultur, maritime næringer osv.

Komiteens mindretall henstiller sametingsrådet i sitt videre arbeid også å ta utgangspunkt i blant annet regjeringens nordområdepolitikk, herunder samisk deltagelse og medbestemmelse i ulike satsninger som for eksempel Framsenteret i Tromsø, samt i de organ som har ansvar for gjennomføringen og utviklingen av nordområdene.

Komiteens mindretall ber sametingsrådet gjøre rede for hvordan Sametinget skal involveres i de politiske beslutningsprosessene om og i nordområdene.

Ressursgrunnlaget

Komiteens mindretall mener at sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur, og ivaretagelse av samens land- og ressursrettigheter etter folkeretten, intern rett, historiske rettigheter, samt samisk rettsforståelse og bruk er avgjørende for utvikling av det samiske samfunnet. En helhetlig avklaring av rettighetssituasjonen i forhold til ressursene i samiske områder må prioriteres for å sikre forutsigbarhet for rammevilkårene til næringsaktørene, både for tradisjonell bruksutøvelse og ny industriell aktivitet.

Naturbaserte næringer

Komiteens mindretall har merket seg at arealsituasjonen for naturbaserte næringer som er avhengige av bruken av land og sjøområdene er i endring, bla. som følge av verne- og fredningsprosesser (også rovdyr), nye næringer (som oppdrett), vindkraft, annen kraftutbygging, kraftlinjer, mineralvirksomhet, hyttebygging, motorferdsel, olje/gass, rørledninger etc. Det er viktig å se på hvordan arealene brukes av ulike næringer, hvordan høsting av naturressursene foregår og hvordan rettighetshavernes interesser blir ivarettatt. Det er behov for å sette fokus på problemstillingene knyttet til bruken av arealene på et bredt grunnlag. Komiteens mindretall henstiller sametingsrådet om å fremme sak om arealsituasjonen for næringene.

Sametinget må opprette egne tilskuddordninger for reindrifta og få disse finansiert. Dette bør omfatte virkemiddelordninger som ikke dekkes av dagens ordninger.

Sametingets eierskap

Komiteens mindretall ber sametingsrådet om å utarbeide et helhetlig rammeverk for næringsvirksomhet gjeldende for samiske tradisjonelle områder. Komiteens mindretall henstiller sametingsrådet om å fremme en sak for Sametinget om Sametingets rolle som næringsutvikler og aktør i samiske områder, herunder avklaring av forretningsmessig eierskap i tilknytning til industriell virksomhet og deltakelse i industriutviklingen. Dette bør også omfatte etiske retningslinjer for slik virksomhet, miljøhensyn, sosiale og kulturelle hensyn samt økonomisk vederlag.

I denne sammenheng vises det spesielt til Sametingets rolle i forhold til FeFo og en eventuell anvendelse av urfolksvederlaget i tilknytning til mineralutvinning. I tillegg må det foretas en vurdering av eventuelle inntektsgivende avtaler som Sametinget måtte inngå i forbindelse med næringsaktivitet i samiske områder.

Et annet mindretall, medlemmene fra Árja, Fremskrittspartiet (Frp) og Nordkalottfolket viser til at samfunnsutviklingen de senere årene har ført til at det ofte gis prosjektbasert støtte som alternativ til passiv driftsstøtte. Dette sikrer i større grad at midlene utnyttes optimalt og går til ønskede formål. Dette er også en ting som må vurderes i forhold til Sametingets støtteordninger. Dette mindretallet mener at det bør være et klart definert formål for utvikling for alle de næringer som får driftsstøtte fra Sametinget. Målet kan eksempelvis være opprettholdelse, videreutvikling og modernisering av tradisjonelle samiske næringer. I utgangspunktet bør ingen næring få driftsstøtte i mer enn 5 år.

Duodjinæringen får en forholdsmessig stor andel av midlene som er avsatt til næringsformål, og er en viktig samisk kulturbærer. Samtidig har ikke duodjinæringen klart å modernisere og tilpasse seg dagens marked, og det er få bedrifter som har lønnsom drift. Det må vurderes i hvordan Sametinget kan endre denne utviklingen slik at man får flere duodjibedrifter samtidig som man også får mer fokus på mulighetene for at unge i dag kan tilegne seg den nødvendige kompetansen inne duodji.

”Vern av områder – et hinder for samiske næringer.

Staten har for tiden planer om å verne store områder i Finnmark. Noen av disse er kjerneområder for samisk utmarksnæring, og allerede har et midlertidig vern gitt store konsekvenser for næringsutøvere. For å kunne fortsette med den tradisjonelle utmarksnæringen blir dermed flere næringsutøvere kriminalisert, eller de må legge ned deler av utmarksnæringen. Mindretallet kan ikke akseptere at statens vern presser mennesker til å legge ned sin bærekraftige næring, som i uminnelige tider har vært drevet uten negative konsekvenser for naturen. Statens vern av naturområder i Finnmark er en av de største truslene mot tradisjonell utmarksnæring og høsting, sammen med regelverk som ikke er tilpasset næringen. Dette er en uholdbar situasjon som Sametinget må prioritere å løse.

Utfordringer i utmarksnæring

Tradisjonelle utmarksbrukere hvor kunnskapsoverføringen skjer fra generasjon til generasjon, danner grunnlaget for utmarkshøsting og utgjør senere de mennesker som etablerer seg med utmarksnæring. Grunnlaget for utmarksnæring ligger dermed i tradisjonell høsting og nytenkende foredling.

Såfremt Sametinget velger å opprettholde driftsstøtte til noen næringer, må man også innføre driftsstøtte for utmarksnæringer.

Medlemmet fra Fremskrittspartiet (Frp) mener hovedoppgaven i næringspolitikken må være å stimulere til økt verdiskaping i næringslivet. Alle skal i utgangspunktet ha anledning til å etablere en ny bedrift uten tillatelse fra det offentlige eller fra private organisasjoners side. Dette medlemmet vil derfor arbeide for å fjerne og forenkle byråkratiske lover og bestemmelser som hindrer dette.

Utgangspunktet for all næringspolitikk må være at alle bransjer skal drive næringsvirksomhet basert på prinsippet om fri konkurranse, fordi dette også i praksis gir de beste samfunnsmessige løsninger. Med dette menes at man ikke forskjellsbehandler enkeltbedrifter og næringer. Et likt rammeverk for alle næringer bidrar til at det vil bli satset på og flyttet ressurser til de bedriftene og næringene som er mest lønnsomme, ikke dem som politikerne plukker ut. En slik næringspolitikk er ikke passiv, men derimot aktiv ved at den ikke korrigerer markeder, men overlater til velfungerende markeder og forbrukere å avgjøre hva som skal produseres.

Dette medlemmet er svært opptatt av å gi gode rammevilkår for næringslivet i Norge, og erkjenner at enkelte næringer i distriktene har spesielle utfordringer. Dette gjelder blant annet eksportnæringer, turistnæringer og primærnæringer. Disse utfordringene berører også den samiske befolkningen. I distriktene er næringsvirksomhet som knytter seg til høsting av naturressursene ofte drevet i småskala, og som tilleggsnæring. Slik virksomhet påvirkes av klima og miljøet, og er væravhengig. Det beste distriktspolitiske virkemiddelet vil være fjerne byråkratiske reguleringer og forbud, som legger hindringer i veien for en smidig og effektiv utnyttelse av naturressursene lokalt.

Alle innbyggerne i distriktene, uavhengig av etnisk opprinnelse, bør ha de samme muligheter til å nyttiggjøre seg de naturressursene som finnes der de bor. Dette vil gjøre muligheten for selvberging bedre, og bidra til å opprettholde bosettingen i utkant-Norge.

Dette medlemmet ønsker å samarbeide med kommunene om næringslivet og næringsutvikling. Kommunene er de nærmeste til å utvikle næringsvirksomheten i sine områder, på vegne av alle innbyggerne.

Komiteens tilråding

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:

Sametinget støtter for øvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

III Votering

Av 39 representanter var 38 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Nærings- og kulturkomiteens tilråding ble enstemmig vedtatt.

IV Protokolltilførsler

Protokolltilførsel fra Aud Marthinsen, Fremskrittspartiet:

FrP ønsker likevel ikke å stå bak de andre merknadene i saken. Vi står kun bak den vi fremmet selv.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Mathis Nilsen Eira, saksordfører	
2	Toril Bakken Kåven	
3	Inga-Lill Sundset	Kirsti Guvsám
	Inga-Lill Sundset	
4	Geir Tommy Pedersen	Inga-Lill Sundset
		Jørn Are Gaski
		Marie Therese Nordsletta Aslaksen
	Geir Tommy Pedersen	
5	Heidi Persdatter Greiner Haaker	Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
		Jørn Are Gaski
	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
6	Olaf Eliassen	Inga-Lill Sundset
		Geir Tommy Pedersen
		Mariann Wollmann Magga
	Olaf Eliassen	
7	Per Andersen Bæhr	Mariann Wollmann Magga
		Toril Bakken Kåven
	Per Andersen Bæhr	
8	Knut Store	Anne Helene Moeng Saari
		Ragnhild Melleby Aslaksen
		Ann-Mari Thomassen
	Knut Store	
9	Elin K. Henriksen	Geir Tommy Pedersen
		Kirsti Guvsám
		Trond Are Anti
10	Kirsti Guvsám	Mariann Wollmann Magga
	Kirsti Guvsám	
11	Anders Somby jr.	
12	Marianne Balto	
13	Aud Marthinsen	
14	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
15	Inga-Lill Sundset	
16	Cecilie Grape	
17	Mariann Wollmann Magga	
18	Ida Marie Bransfjell	
19	Aili Keskitalo	
20	Geir Johnsen	
21	Anne Helene Moeng Saari	
22	Alf Isaksen	
23	Marianne Balto	
24	Mathis Nilsen Eira	

VI Sametingets vedtak

Sametinget har drøftet sametingets melding om næringsutvikling. Meldingen er vedlagt protokollen.

Sametingets melding om næringsutvikling

Innledning

Bakgrunn for meldingen er at Sametinget skal ha en mer overordnet og enhetlig strategi for næringsutvikling. Sametinget har utarbeidet meldinger for de fleste næringene, men disse er i for liten grad koblet sammen til noen felles strategi for næringsutvikling i samiske områder. Plenum vedtok i sak 10/10 i forbindelse med behandlingen av utvidelse av virkeområdet at det skulle utarbeides overordnede strategier for næringsutvikling.

Meldingen omfatter de næringsvirksomheter som drives i samiske områder. Den omfatter også bruken av Sametingets virkemidler til næringsutvikling og Sametingets politikk innen de ulike næringene. Meldingen inneholder de innsatsområder Sametinget skal jobbe etter de neste årene. De enkelte tiltakene skal gå fram av de årlige budsjettvedtakene. I meldingen er det ikke foretatt noen annen avgrensning enn mot offentlige arbeidsplasser. Offentlige arbeidsplasser er viktige for sysselsettingen i samiske områder, men Sametingets politikk bør ha fokus på etablering av privat næringsvirksomhet. I den grad Sametinget har mulighet til å påvirke etablering av offentlige arbeidsplasser bør Sametinget gjøre det.

Meldingen tar utgangspunkt i et variert næringsliv, og er ikke avgrenset til tradisjonelle samiske næringer. Sametingets næringspolitikk skal favne de områder som gir grunnlag for næringsutvikling, men som ikke forringer grunnlaget for å drive med tradisjonelle samiske næringer.

Enhetlig forståelse av begrep i meldingen er en forutsetning for at meldingen skal være entydig. Tradisjonelle samiske næringer er fiske, jordbruk, reindrift, duodji og utmarksnæringer eller kombinasjon av disse. Det er ulike oppfatninger av hva samisk reiseliv er for noe. Noen foretrekker å bruke begrepet reiseliv i samiske områder. I det begrepet vil for eksempel hotellkjeder i samiske områder inngå. Vår definisjon på samisk reiseliv er reiseliv der samiske kulturelementer utgjør en sentral del av bedriftens virksomhet.

I meldingen brukes begrepet samiske kulturnæringer. Regjeringen har i sin handlingsplan for kultur og næring definert begrepet. I handlingsplanen defineres kulturnæringer som annonse- og reklamevirksomhet, arkitektur, bibliotek, museum, etc., bøker, aviser, blader, etc., design, film, foto, video, kunstnerisk virksomhet (utøvende og skapende kunst, kunsthåndverk), musikk, TV og radio.

Det er imidlertid en glidende overgang mellom kulturnæringer og kulturbaserte næringer. Kulturnæringer fremstiller kulturelle produkter. Kulturelle produkter utgjør stadig viktigere innsatsfaktor i næringsutviklingen. Der kulturelle produkter inngår velger kan slik næringsutvikling defineres som kulturbasert næringsutvikling eller kulturbaserte næringer. Der kulturelle produkter inngår i reiselivsvirksomheter bruker vi begrepet kulturbasert reiseliv.

I denne meldingen avgrenser vi kulturnæringene til private bedrifter som fremstiller og selger kulturelle produkter i form varer eller tjenester i markedet. Vi definerer disse virksomhetene i begrepet samiske kulturnæringer; samisk annonse- og reklamevirksomhet, arkitektur, bøker, aviser, blader, etc., design, film, foto, video, duodji, kunstnerisk virksomhet (utøvende og skapende kunst, kunsthåndverk) og musikk. Vi har valgt å utelukke blant annet TV, radio, museum og bibliotek da disse i hovedsak er finansiert gjennom offentlige midler.

Meldingen legger vekt på innovasjoner og nyskaping. Sametinget velger å bruke den samme definisjonen på innovasjon som Regjeringen i St. meld. nr. 7 - Et nyskapende og bærekraftig Norge. Innovasjon er en ny vare, en ny tjeneste, en ny produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdier.

Meldingsarbeidet er resultat av en prosess i Sametinget. Det er avholdt et arbeidsseminar der eksterne aktører ga innspill til meldingsarbeidet. Det har vært en bred politisk debatt i Sametingsrådet og i Sametingets plenum. Det er også holdt et seminar om næringsutvikling i plenum. Rådet la fram Redegjørelse om næringsutvikling i sak 5/11 for plenum. Denne danner grunnlag for melding om næringsutvikling.

Meldingen inneholder utfordringer, mål og strategier innen næringsutvikling. Årlige prioriteringer og tiltak skal komme fram i Sametingets budsjett og resultatoppnåelse i årsmeldingen.

Rammer

Sametingsrådets politiske plattform og Sametingets budsjett
Sametingsrådets politiske plattform danner grunnlaget for Sametingsrådets virke i valgperioden. Rådet innarbeider denne plattformen i forslag til budsjett. Sametingets budsjett har vært førende for virkemiddelbruken innenfor næringsutvikling. Budsjettet har ikke i samme grad tatt hensyn til den politiske virksomheten som virkemiddelbruken. En stor del av Sametingets arbeid innen næringsutvikling er forvaltning av tilskudd. Virkemidler er et verktøy som nyttes for å nå målene i meldingen, og har av den grunn ikke samme fokus i denne meldingen som strategiutvikling.

Sametingets verdigrunnlag

Samisk kultur og samiske næringer har tradisjonelt vært knytta til naturen. Samene har hentet levebrød og inntekt gjennom høsting av utmarksressurser, fiske, jordbruk og reindrift, som også har gitt råvarer til duodji og ulike videreforedlingsprodukter. Samene har måttet tilpasse seg naturgrunnlaget og til de fornybare ressursene en hadde rundt seg. Avhengighetsforholdet til naturen har formet den samiske kulturen. Det har vært en viktig verdi å kunne bo og livnære seg i og av naturen, også for etterkommerne.

Sametinget mener det er viktig å videreføre verdisynet som ligger i bærekraftig høsting av naturens ressurser, og respektere livsgrunnlaget som vår kultur er avhengig av. Dette ligger til grunn for dagens og framtidens næringspolitikk.

Næringsstilpassingen i samiske områder har endret seg over tid, og vil endre seg i framtiden. I dag er det tette bandet mellom næring og naturressurser svekket for mange, og primærnæringene er ikke så enerådende som før. Det er en viktig verdi å opprettholde kunnskapen som ligger nedfelt i de ulike næringsveiene. Denne kunnskapen holdes ikke ved like dersom den ikke brukes. Å opprettholde og videreutvikle tradisjonelle næringsformer vil dermed medføre en sikring av næringsgrunnlaget, og være en garanti for sikring og utvikling av samisk kultur og språk.

Det er i dag en konkurranse om arealer. Mineralvirksomhet, veibygging, bolig- og hyttebygging og annen samfunnsaktivitet som kan begrense samiske næringer. Sametinget ønsker økt verdiskaping uten at det går ut over verdiskapingen i samiske næringer.

Likestilling og likeverd ligger til grunn for Sametingets virksomhet. Kvinner og menn skal ha de samme rettighetene, pliktene og mulighetene på alle samfunnsområder. Sametinget ønsker at menn og kvinner skal ha lik rett til arbeid og likelønn, økonomisk likestilling og rett til full deltakelse i næringslivet og det samiske samfunnet.

Samisk næringstilpassing handler om tilpassing til naturgitte forhold, og også om tilpassing til endrede betingelser. Den samiske befolkningen har tilpasset og utviklet seg uten å gi slipp på egen kultur. Den smidige og kreative holdningen til endring og omstilling er en viktig verdi i samisk næringsutvikling også i dag.

Sametingets rolle, ansvar og myndighet innen næringsutvikling

Sametinget legger til rette for næringsutvikling i samiske områder. Sametinget har engasjert seg i politikktutviklingen i de fleste næringer. I tillegg fordeler Sametinget årlig 35 millioner kroner i tilskudd til næringsutvikling. Sametinget har imidlertid ingen lovpolitisk makt, men har som mål å være en aktiv premissgiver i næringsutviklingen i samiske områder. I flere sammenhenger driver Sametinget en motkonjunkturpolitikk for å bevare det samiske verdigrunnlaget. Disse tiltakene gjennomføres der Sametingets politikk ikke samsvarer med næringspolitikken fra sentrale myndigheter – for eksempel innenfor fiskerierne. Innenfor duodjinæringen har Sametinget derimot påtatt seg ansvaret med å utvikle næringen til en lønnsom næring.

Lover og konvensjoner

En rekke lover og konvensjoner så som plan- og bygningsloven, reindriftsloven, jordloven, havressursloven, deltakerloven, Finnmarksloven og ILO-konvensjonen setter rammer for hvordan nærings- og samfunnsutviklingen skal være i samiske områder. Bygningsloven setter blant annet krav til utbyggingsområder og konsekvensutredninger. ILO inneholder bestemmelser om hvordan staten er pålagt å legge til rette for å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur.

Avtaler

Sametinget har inngått flere typer avtaler som setter rammer for næringsutviklingsarbeidet. Samarbeidsavtalene med fylkeskommunene inneholder i større eller mindre grad temaer om næringsutvikling. Sametinget har også en samarbeidsavtale med Innovasjon om næringsutvikling.

Konsultasjonsavtalen med regjeringen fra 2005 har åpnet for nye arenaer som gjør det mulig for Sametinget å påvirke og synliggjøre behov i næringsutviklingsarbeidet i samiske områder. Dette gjelder spesielt innen marine næringer og reindrift der Sametinget jevnlig konsulterer med sentrale myndigheter i saker som angår samiske interesser..

EØS-avtalens regler om offentlig støtte

Ved tildeling av virkemidler til næringslivet må Sametinget forholde seg til EØS – avtalens regler om offentlig støtte. EØS – avtalens artikkel 61 forbyr som hovedregel offentlig støtte til næringslivet. Forbudet retter seg mot offentlige tiltak som gir økonomiske fordeler til bestemte bedrifter, grupper av bedrifter, visse sektorer eller geografiske områder. Forbudet mot offentlig støtte er ikke absolutt. Det er gitt en rekke unntak fra det generelle forbudet mot offentlig støtte. I praksis er det vedtatt ulike regelverk som nedfeller betingelser for når ulike støttetiltak kan være forenlig med EØS – avtalen.

Sametingets tidligere politiske vedtak

Sametinget behandler jevnlig nærings saker som har betydning for politikktutviklingen i Sametinget – de fleste av disse er behandlet i plenum. I meldingene er det mye faktadokumentasjon som er nyttige i næringsutviklingsarbeidet. Foreliggende melding gir føringer for de årlige budsjettene. Nedenfor er det listet opp saker kronologisk som har prinsipiell betydning for næringsutvikling i samiske områder.

Sametinget behandlet kystfiskeutvalgets innstilling i sak 27/11 Retten til fiske i sjøsamiske områder. Kystfiskeutvalgets arbeid (NOU 2008:5) er en oppfølging av Sametingets fiskerimelding av 2004 og Finnmarksloven. Den 9. mai 2011 ble Fiskeri- og kystdepartementet og Sametinget enige om å lovfeste retten til fiske i virkeområdet for Sametingets søkerbaserte tilskudd til næringsutvikling (STN

– området). Sametinget legger til grunn historiske rettigheter for fiskerettighetens som i dag vil omfatte hele Finnmark og noen områder i Troms og Nordland.

I plenumssak 10/10 behandlet plenum saken om utvidelse av virkeområdet for tilskudd til næringsutvikling. I vedtaket heter det at blant annet Sametinget ser behov for en gjennomgang av dagens situasjon og i enda større grad tilpasse virkemiddelbruken i forhold til næringsstrukturen og utviklingstrekkene man ser i det samiske samfunnet i dag. Plenum vedtok at Sametinget skulle sette i gang utarbeidelse av overordnede næringspolitiske strategier, og at Sametinget skulle ta sikte på å ta en gjennomgang av nye søkerkommuner i mai 2011. Sistnevnte vil bli gjort i forbindelse med en egen sak til plenum om virkeområdet.

Hovedavtalen for duodji ble vedtatt i 2005. Næringsavtalen forhandles årlig med Sámiid duodji og Duojáriid ealáhusearvi. Sametingsrådet la fram en redegjørelse om duodji juni 2010. En vesentlig endring i duodjipolitikken var en økt satsing på kultur i duodjinæringen. Næringsavtalen og den øvrige næringspolitikken innenfor duodji videreføres. Ved avtalen for 2011 ble avtalepartene enige om å ha en full gjennomgang av driftstilskuddsordningen.

Sametingets mineralveileder for undersøkelser og drift på mineralressurser ble vedtatt i sak 21/10. Der heter det blant annet at ”Samene skal, gjennom Sametinget, kunne forhandle om undersøkelser og drift på mineralressurser for å kunne ta del i fordelene ved slik virksomhet (...). Slik virksomhet må samtidig skje i sameksistens med, og ikke til fortrensel for tradisjonelle samiske næringer og tradisjonell samisk kulturbasert høsting.”

Sametingsrådet fremmet en drøftingssak for plenum i sak 17/09 Tiltaksplan for trygging og utvikling av samiske bygder. Rådet beskriver blant annet gjeldende politikk i de ulike næringene, og viser spesielt til at samiske områder er avhengige av sterke primærnæringer. ”Sametinget har gjennom sin virkemiddelpolitikk styrket samiske næringer, og derigjennom bidratt til stabil bosetting. Sametingsrådet vil videreføre denne virkemiddelpolitikken”. ”Sametinget vil (...) arbeide for at kvinners rettsstilling og posisjon i primærningene styrkes og synliggjøres samtidig som at velferdsordningene innafor næringene tilpasses begge kjønn.” I meldingen konkluderer rådet med at Sametinget ikke kan lage noe samlet plan for bygdeutvikling, men at det er de enkelte lokalsamfunnene som selv tar fatt i sine utfordringer.

I mai 2009 behandlet Sametingets plenum Sametingsrådets melding om samisk reindrift. I meldinga presenterer rådet hvilken overordnende målsetting sametingsrådet har i sitt reindriftpolitiske arbeid. Rådet vil bidra til å videreføre reindriften som en bærekraftig samisk næring, og å ivareta og sikre reindriften kultur, språk, sedvaner og nedarvede rettigheter som viktige faktorer innen forvaltning og lovgivning. Dette innebærer en vektlegging av reindriften tradisjonelle karakter som familiebasert næring og sikring av reindriften arealer.

Meldinga omhandler reindrift som en essensiell språk- og kulturbærer og en viktig familiebasert primærnæring. Disse hovedelementene danner en helhetlig og overordnet politisk tilnærming i utformingen av reindriftpolitikken. Dette innebærer et fokus på den familiebaserte reindriften, der familier i kraft av siida-/sijteinstitusjonen deltar i det daglige arbeidet med reindriften. I meldingen går det fram at Sametinget vil ha større innflytelse i reindriftenforhandlingene.

Sametinget har ansvaret for å gjennomføre verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv, som ble satt i gang i 2008. Målet med programmet er å skape levedyktige kombinasjonsvirksomheter. Plenum vedtok i sak 10/08 å prioritere utmarksnæringer og samisk reiseliv de første årene. Programmet vil bli revidert annet hvert år.

Sametingsrådet lagde en melding om utvikling av utmarksnæringer som ble presentert for plenum i sak 65/07. Meldingen inngår i verdiskapingsprogrammet. Både tradisjonell bruk og utmarksbasert turisme skal prioriteres.

Sametinget evaluerte Samisk utviklingsfond (SUF) i 2008 i sak 45/08 Evaluering av Sametingets virkemidler til næringsutvikling. Evalueringen omfatter perioden 2002 – 2006. I rapporten fremkommer at Samisk utviklingsfond er et fond for de små tiltak og at tilslagsprosenten er stor, idet to av tre søkere får støtte. Informasjonsarbeid i forbindelse med fondet får gode skussmål. Midlene fra fondet er nyttige, og mange prosjekter ville ikke blitt gjennomført uten denne støtten. Samarbeidet mellom Sametinget og andre finansierer fungerer bra. SUF utfyller andre finansieringsordninger og er i stand til å finansiere og prioritere områder som andre ikke kan. SUF er i stand til å opptre som en utviklingsaktør, men potensialet er ikke fullt utnyttet.

Rapporten peker videre på at fondet i for stor grad har vært styrt av søknadsmassen, mens det å være i forkant av samfunnsutviklingen og legge grunnlag for utvikling av en samisk næringspolitikk på overordnet nivå har vært mindre sentralt. Søknader fra Indre Finnmark dominerer samtidig som mange andre kommuner, spesielt utenfor Finnmark er lavt.

Ved behandlingen av evalueringen vedtok plenum i sak 45/08 blant annet at det skal utarbeides overordnede næringspolitiske strategier. I vedtaket heter det videre at tilskuddsmidlene skal bidra til å styrke kvinners deltakelse og likestilling i næringslivet.

I Sametingsrådets miljø- og arealmelding *Leve i landet på landets vis* er naturbaserte næringer som reindrift, jordbruk og fiske omtalt særskilt. Vern av arealer og ressurser er viktige tiltak for å sikre forutsigbare vilkår og gode utviklingsmuligheter for disse næringene. Rådets målsetting i miljø- og arealpolitikken er å sikre et langsiktig, bærekraftig perspektiv i all forvaltning av ressurser og arealer. Bruk av naturressurser, både fornybare og ikke-fornybare, kan bidra til å styrke og utvikle de samiske bosettingsområder. Et av tiltakene er å arbeide for en mineralvirksomhet som skjer i samsvar med internasjonal folkerett, og som ivaretar samiske rettigheter og interesser.

Sametingsrådet la fram Sametingets jordbruks melding for plenum i sak 62/07. Målet for jordbruksnæringen er å opprettholde det jordbruket vi har. Sametinget vil øke lønnsomheten i jordbruket, øke lokal videreføring, utnytte utmarksressursene og regionalisere landbrukspolitikken. Sametinget vil ha større innflytelse i utformingen av landbrukspolitikken deriblant involvere seg mer i jordbruksforhandlingene.

Sametingets melding om fiske som næring og kultur i kyst- og fjordområdene ble behandlet i 2004. Nærhets- og avhengighetsprinsippet ble innført som et førende prinsipp innenfor Sametingets satsing på marine næringer. Meldingen synliggjorde samenes historiske rettigheter til fiske, og var gjennom dette med på å legge viktige føringer og premisser i opprettelsen av Kystfiskeutvalget den 30. juni 2006.

Kunnskapsgrunnlag og nåsituasjon

Kunnskapsgrunnlaget vil være en utfordring når strategier for næringsutvikling i samiske områder skal utarbeides. Innen reindrift og jordbruk er det rimelig god statistikk, og for jordbrukets del er statistikken basert på kommune- og fylkesnivå. Det finnes noe materiale for duodji. I forbindelse med duodjiforhandlingene utarbeides det årlig en økonomisk rapport som gir pekepinn på den økonomiske utviklingen for de som er med i duodjiregisteret. For øvrig må man basere seg på generell statistikk for de ulike næringene. Det finnes konjunkturbarometer for Nord-Norge som også angir trender og framtidsutsikter for næringslivet i hele landsdelen.

Sametinget har fått utarbeidet en næringsanalyse for samiske områder (Telemarksforskning 2010). Den viser utviklingen i 22 kommuner som er innenfor virkeområdet for Sametingets virkemidler til

næringsutvikling. Store kommuner som Sør-Varanger, Alta, Tromsø og Narvik der deler av kommunene er med i virkeområdet er trukket ut av analysegrunnlaget.

Analysen fra Telemarksforskning, Norut rapport 2010:11 og 2010:12 og tallmaterialet fra Statistisk sentralbyrå danner et viktig grunnlag i denne næringsmeldingen.

Statistikk over bruken av midler til næringsutvikling

Det finnes noe statistikk om utviklingen i næringslivet i samiske områder. Sámi allaskuvla har på grunnlag av tall fra Statistisk sentralbyrå utarbeidet en oversikt over næringslivet i samiske områder i 2009 - Samiske tall forteller. Statistisk sentralbyrå utgir ei bok om samisk statistikk annet hvert år. Ingen av disse viser ikke i tilstrekkelig grad den økonomiske utvikling i næringslivet i samiske områder. Samiske tall forteller har hatt mye fokus på primærnæringer i samiske områder. Sametinget bevilger årlig tilskudd til næringsutvikling. Budsjett fastsettes av plenum. Fram til 2010 fordelte tilskuddsstyret midlene til næringsutvikling. Fra 2011 fordeler Sametingsrådet disse midlene.

Tabell 1 Bruken av virkemidler til næringsutvikling fra 2006 til 2010. Fordelt etter næringer og formål

	2006	2007	2008	2009	2010	Sum
Variert næringsliv	7 570 000	9 002 500	7 333 000	7 452 000	6 375 000	37 732 500
Marine næringer	3 404 000	2 259 000	4 746 000	4 224 000	6 392 000	21 025 000
Jordbruk	4 495 725	4 230 500	6 947 700	5 104 100	4 707 000	25 485 025
Etablererstipend				1 500 000		1 500 000
Næringskombinasj. VSP			3 375 000	5 054 000	6 326 000	14 755 000
Utredningsprosj. VSP				1 350 000	377 828	1 727 828
Lærlingordning VSP			1 500 000	1 500 000	1 800 000	4 800 000
Duodji-avtalen	4 971 498	7 661 066	7 272 680	8 975 654	9 278 464	38 159 362
Duodji utenom avtalen				291 700		291 700
Sum næringer	20 441 223	23 153 066	31 174 380	35 451 454	35 256 292	145 476 415
Interreg	3 479 000	2 373 000	1 532 000			5 852 000
Sum ekskl Duodjeins.	23 920 223	25 526 066	32 706 380			151 328 415
Duodjeinstituhtta	1 950 000	2 005 000	2 509 000	2 509 000	3 009 000	11 982 000

Duodjinæringen har fått mest støtte til ulike tiltak fra Sametinget. Legger vi driftsstøtten til Duodjeinstituhtta til får duodjinæringen mer enn jordbruk og marine næringer til sammen. De siste årene har den samlede støtten til duodjinæringen vært på 14,0 millioner kroner. Det utgjør tredjeparten av all støtte til næringsutvikling. Det er den næringen hvor støtten har økt mest i løpet av fire års perioden. De største postene innenfor duodjinæringen er investerings- og utviklingstiltak, lærlingeordning, driftstilskudd til utøvere og driftsstøtte til organisasjonene.

Støtten til variert næringsliv utgjør 26 % av all næringsstøtte og til jordbruket 18 %. Støtten til marine næringer har økt nesten med det dobbelte siden 2006. For øvrig varierer støtten til de ulike formålene fra år til år. Økningen fra 2007 til 2008 skyldes oppstart av verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og samisk reiseliv. Den regionale støtten til Interreg-prosjekter ble faset ut i 2009 og overtatt av fylkeskommunene.

I 2006 og 2007 er Interreg-tilskuddene inkludert i de fylkesvise fordelingene. Disse er ikke tatt med for årene 2008, 2009 og 2010.

Reiseliv kommer ikke fram i oversikten. Det inngår i variert næringsliv fram til 2007. Fra 2008 inngår det i verdiskapingsprogrammet.

Tabell 2 Bruken av virkemidler til næringsutvikling. Fordelt etter fylker

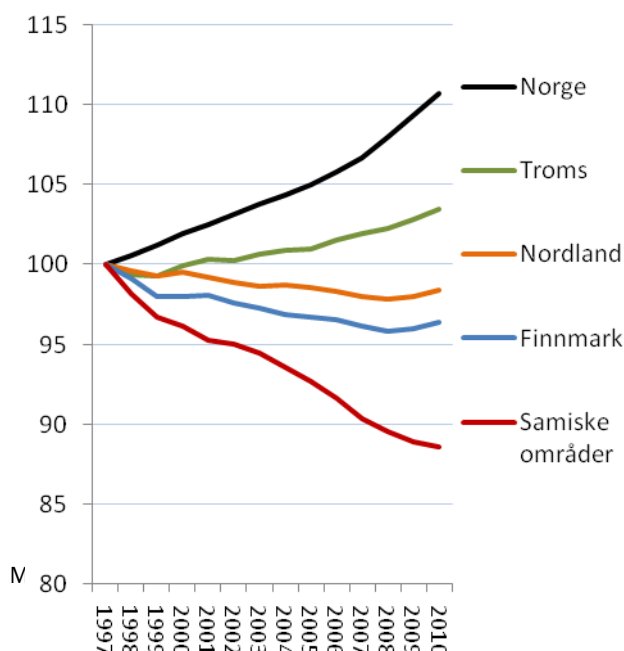
Fylke	2006	2007	2008	2009	2010	Sum
Finnmark	15 202 498	16 842 946	20 380 270	22 078 392	23 843 271	98 347 377
Troms	5 667 725	6 112 700	7 507 600	10 017 241	8 338 085	37 643 351
Nordland	1 941 000	1 254 000	778 000	1 942 800	1 195 461	7 111 261
Resten av landet	1 114 000	1 087 000	171 000	781 315	1 469 522	4 622 837
Adm. kostn duodji		229 410				229 410
Sum	23 925 223	25 526 056	28 836 870	34 819 748	34 846 339	147 954 236

Hovedparten av midlene har gått til ulike tiltak i Finnmark. I snitt for de siste fire årene er 66 % av støtten gått til dette fylket. I 2009 fikk søkere fra Kautokeino kommune rundt femte parten av all næringsstøtte fra Sametinget. Troms har fått fjerde parten av støtten i fire års perioden.

Folketallsutvikling i samiske områder

Befolkningsutvikling er en viktig indikator på hvordan samfunnsutviklingen er i de ulike regionene.

Figur 4: Utvikling av folketallet, indeksert slik at nivået i 1997=100. Telemarksforskning 2010

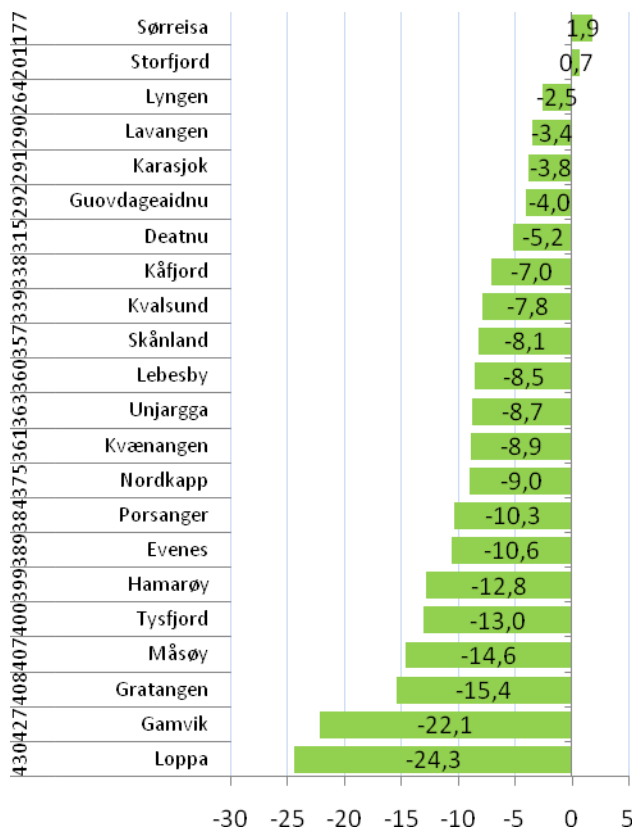

Mens folketallet i hele landet har økt fra 1997 til 2010 er det en nedgang i folketallet i de 22 kommunene i samme perioden. Både negativt fødselsoverskudd og utflytting er årsakene til denne nedgangen.

Befolkningsnedgangen i det samiske området har vært langt sterkere enn i alle de tre nordligste fylkene. Troms har økt siden 1997, mens Nordland og Finnmark har snudd nedgang til vekst i de siste årene. I det samiske området har nedgangen fortsatt.

Ved å splitte opp befolkningsutviklingen i de samiske områdene vil det være mulig å se om det er kommuner som peker seg ut i positiv eller negativ retning. Figuren nedenfor viser rangeringen blant landets 430 kommuner. Tallene til venstre er kommunens rangering med hensyn til folketallsveksten i perioden.

Figur 5: Prosentvis endringen i folketallet fra 2000 til 2010. Telemarksforskning 2010*

Det er ganske stor variasjon i befolkningsutviklingen mellom de 22 kommunene. De fleste kommunene har hatt nedgang i folketallet i 10-årsperioden. De eneste kommunene som har økt folketallet er Sørreisa og Storfjord. Loppa er den kommunen i landet som har hatt størst befolkningsnedgang etter 2000. Gamvik har hatt fjerde størst nedgang.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at befolkningstallet i samiske kommuner har sunket med 20 % de siste 25 årene fra 55 442 i 1985 til 44 684 i 2009.

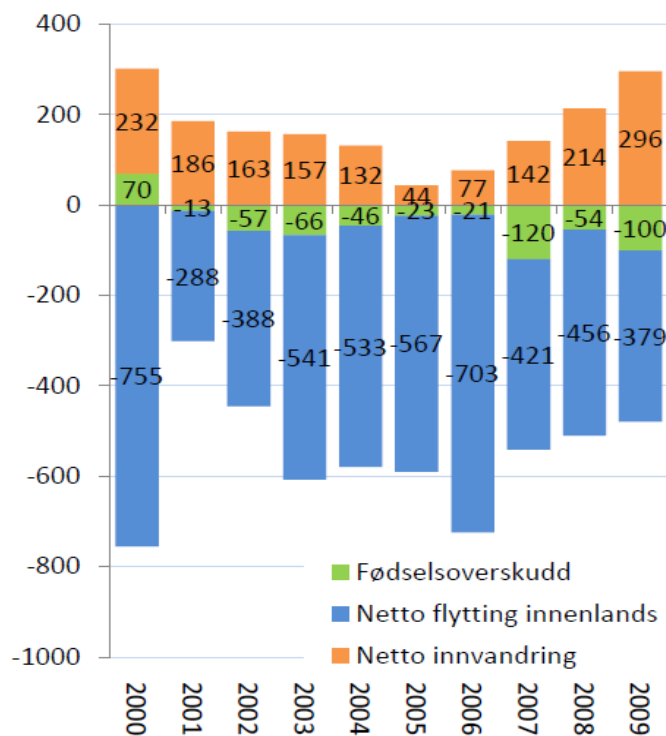
Ovennevnte statistikk omfatter ikke sørsamiske områder. Tabell 3 viser befolkningsutviklingen i utvalgte kommuner i sørsamisk område. Utviklingen i de mindre kommunene i sørsamisk område er den samme som i de øvrige samiske kommunene. Størst tilbakegang er det i Røyrvik kommune med over 15 %.

Tabell 3 Endring i folketallet i utvalgte sørsamiske kommuner fra 2000 til 2010

	2000	2010	Endring 2000-2010	Endring i %
Snåsa	2358	2175	-183	-7,8
Røyrvik	588	495	-93	-15,8
Grong	2575	2349	-226	-8,8
Hattfjelldal	1654	1464	-190	-11,5
Sum	7175	6483	-692	-9,6

Det er ulike faktorer som fører til variasjon i utviklingen i folketallet over tid. Figur 3 viser innvandring, fødselsoverskudd og flytting det siste tiåret.

Figur 3: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 2000 – 2009 i det samiske området, antall personer.

Telemarksforskning 2010

Figur 3 viser at de samiske områdene hadde et positivt fødselsoverskudd i år 2000. Siden den tid har fødselsoverskuddet vært negativt med tiltagende tendens. Innvandring fra andre land til området har til dels motvirket effekten av den negative netto flytting innenlands og fødselsoverskuddet.

Det er hovedsaklig unge som flytter ut. Det vil si de som kunne ha gitt fødselsoverskudd.

De samiske områdene har en endring i alderssammensettingen hos befolkningen som avviker fra landet forøvrig. For landet som helhet synker andelen av befolkningen under 30 år. Dette utviklingstrekket er imidlertid langt sterkere for de samiske områdene, og gir både samfunnsmessige og i næringsmessige utfordringer.

Tabell 4 Endring i alderssammensetting i samiske områder, SSB 2010

Alder	1990	1995	2000	2005	2009
0-19	28 %	26 %	25 %	25 %	24 %
20-39	29 %	29 %	27 %	25 %	22 %
40-59	22 %	24 %	27 %	28 %	28 %
Over 60	21 %	21 %	21 %	23 %	26 %

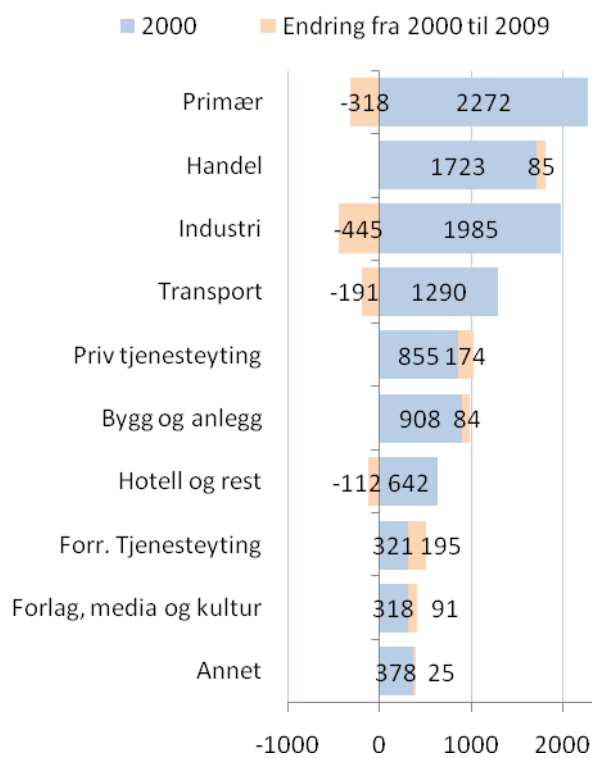
Tabell 3 viser at i 1990 var 57 % av befolkningen under 40 år. I 2009 var den sunket til 46 %. En befolkning med høy alderssammensetting vil ventelig oppleve fødselsunderskudd og synkende befolkningstall om ikke innvandringen kan kompensere for dette. For næringslivet gir dette store utfordringer. Når gjennomsnittsalderen går oppi en kommune vil det føre til større behov for eldreomsorg. Den vil kreve større andel av den tilgjengelige arbeidskraften, noe som særlig vil påvirke tilgangen på arbeidskraft. For næringslivet oppfattes ofte arbeidskraften fra de mellom 20 – 39 år som særlig attraktiv. Det er i den gruppen potensialet for nyskaping og nyetableringer er størst.

Når det gjelder hvor stor andel av befolkningen som bor i spredtbygde strøk er den dobbelt så høy i samiske områder sammenlignet med øvrige områder nord for Saltfjellet. I følge tall fra Samisk statistikk bor nær 70 % av befolkningen i samiske områder i spredtbygde strøk, mens 30 % i øvrige områder. Det forholdet vil ha stor betydning for hvordan rammene for virkemidler skal fordeles. Utfordringene med å etablere virksomheter i grisorde områder er mye større enn i folketette områder hvor blant annet markedsforholdene må betraktes som atskillig bedre.

Fra primærnæringsvirksomhet til nye næringer

Ved å se på utviklingen i de ulike næringene de siste årene vil en kunne se hvordan trenden vil være framover forutsatt at det er de samme rammevilkårene som vil gjelde.

Figur 4: Antall arbeidsplasser i ulike bransjer i 2000, og endringene fra 2000 til 2009. Telemarksforskning 2010

Figur 4 viser utviklingen i antall sysselsatte i de ulike næringene. I perioden fra 2000 til 2009 økte antall arbeidsplasser innen handel, tjenesteyting, bygg og anlegg og forlag, media og kultur. Både primærnæringene, industrien og hotellnæringene tapte arbeidsplasser.

Primærnæringene utgjorde 19 % av næringslivet i samiske områder i 2009 og i landet utgjorde disse 4 %. Primærnæringene har fortsatt stor betydning for samiske områder både med tanke på arbeidsplasser og betydningen for samisk kultur. Når industrien for en stor del består av fiskeforedling blir primærnæringene enda viktigere.

Primærnæringene har positiv innflytelse på sysselsetningen i alle de andre sektorene og synes å være en grunnpilar for sysselsetningen innen privat sektor i de 22 samiske kommunene denne undersøkelsen omfatter.

Offentlige arbeidsplasser i samiske områder varierer mye fra kommune til kommune.

NORUT Alta Áltá har i flere rapporter undersøkt dette forholdet. I landet utgjør offentlige arbeidsplasser rundt 30 % av sysselsetningen, mens i Nordland utgjør de 38 % og i Troms og Finnmark 41 %. I Nordland har Tjeldsund høyest andel med 64 %, i Troms har Kvæfjord høyest andel med 66 % og i Finnmark har Nesseby høyest andel med 58 % og Båtsfjord lavest med 29 %.

I følge NORUT Alta Áltá utgjorde andelen kvinnelige selvstendig næringsdrivende 24 % i Nordland, 23 % i Troms og 21 % i Finnmark i 2010. Gjennomsnittet for landet er 31 %. En forklaring på den forskjellen er at de nordligste fylkene har høyere andel av primærnæringer hvor kvinner i mindre grad er eiere av virksomheter. Vi ser også at kommuner som er utpregete fiskerikommuner har en mye lavere andel kvinnelige næringsdrivende. Torsken kommune i Troms har ingen kvinnelige selvstendige næringsdrivende og Lebesby har kun 4 %. Kautokeino hadde høyest andel kvinnelige næringsdrivende i Finnmark med 39 % i 2009. Noe av forklaringen til den høye andelen i Kautokeino er at det er mange etableringer innen duodjinæringen der kvinner etablerer virksomheter.

Tabell 5 Kvinnelige næringsdrivende i primærnæringene fordelt etter fylker. Prosentvis fordeling

	Nordland	Troms	Finnmark	Landet
Jordbruk (2010) *	16	19	23	
Fiske (2010) **	3	2	2	3
Reindrift (2009) ***	11	19	13	13

*Tallene er hentet fra Statistisk sentralbyrå

** Tallene er hentet fra Fiskeridirektoratet

*** Tallene er hentet fra Totalregnskap for reindriftnæringen

Primærnæringene har lavest andel kvinnelige næringsdrivende. Det positive i dette bildet er at Finnmark har høyest andel kvinnelige jordbrukere i nord i 2010, og ligger også høyere enn gjennomsnittet i landet. Andelen kvinner som har hoved- og biyrke i fiskerinæringen er svært lavt både i nord og i landet som helhet. Andelen kvinner blant sliidaandelsinnehaverne utgjør 13 % av alle innehavere. I reindriftnæringen finnes det både kvinnelige, mannlige og felles sliidaandelsinnehavere. Felles innehavere utgjør totalt 30 % av alle innehavere slik at andelen kvinnelige utøvere er noe høyere enn det som vises i tabellen.

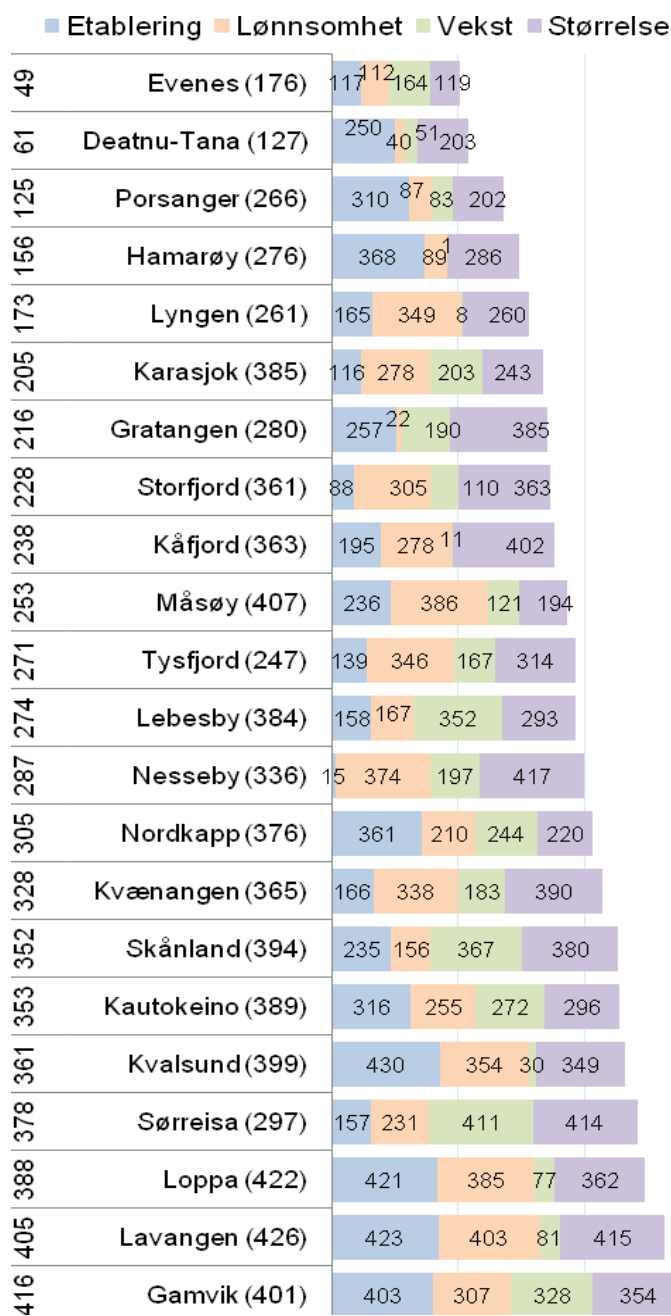
Det er ulike årsaker til denne lave kvinneandelen. Strukturelle forhold er en årsak der lover og regler ikke favoriserer kvinner til å overta virksomheter innen primærnæringene. Et annet forhold er at det er fysisk hardt arbeid innen primærnæringene spesielt innen fiskerinæringen.

Innenfor duodjinæringen utgjør kvinnene 70 % av alle som er registrert i duodjiregisteret. I følge Samisk statistikk 2010 arbeidet 40 % av alle yrkesaktive kvinner i offentlig og privat sektor innefor helse- og omsorgstjenester i STN-området.

Variasjon i lønnsomhet og vekst

Utviklingen i næringslivet i kommunene forteller hvor godt næringsutviklingsarbeidet har lyktes i de utvalgte 22 kommunene. Telemarksforskning har i sju år registrert ulike indikatorer som har betydning for utviklingen i næringslivet i kommunene. Indikatorene er registrert innen områdene nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse.

Figur 5: Resultater fra NæringsNM for kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 430 kommuner for 2009 til venstre, rangering siste fem år i parentes. Telemarksforskning 2010

Figuren viser hvordan næringslivet i kommunene lykkes. Rangering for de fire indeksene er vist i figuren. Tallene til høyre viser plasseringen blant de 430 kommunene i landet. De samiske kommunene utmerker seg ikke i næringsutviklingsarbeidet. I landssammenheng er bare seks av 22 utvalgte kommunene over landsgjennomsnittet. Evenes, Tana og Porsanger er de beste blant de 22 utvalgte kommunene. Det som trekker ned er dårlig lønnsomhet og lav nærings tetthet. Lav nærings tetthet betyr at vi har med næringsfattige kommuner å gjøre.

Det positive i 2009 er at de samiske kommunene gjorde det bra på vekst. Mens Norge som helhet hadde et dramatisk fall i andel vekstforetak hadde de samiske områdene vekst i 2008 og tilsvarende nedgang i 2009. Nesten alle de samiske kommunene hadde en bedre rangering i landet i 2009 enn i forhold til perioden 2005 – 2009. Noe av forklaring til dette er at finanskrisen ikke påvirket samiske områder i samme grad som i andre deler av landet.

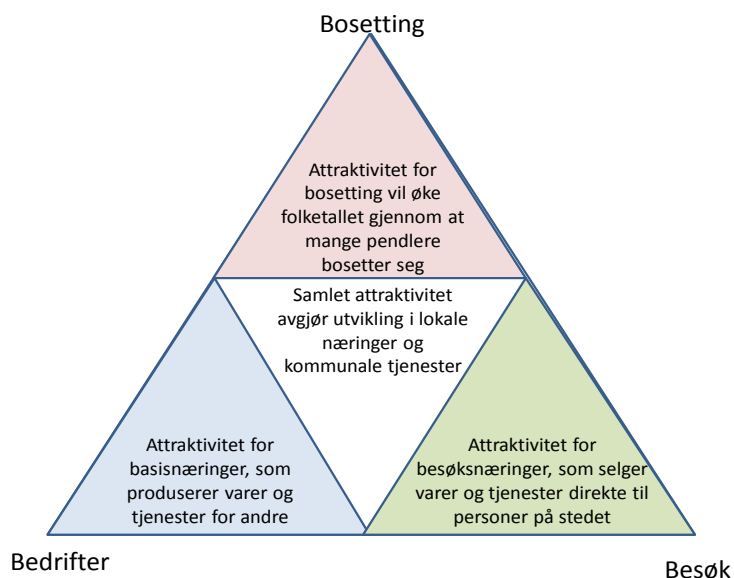
Nye krav til bosted fører ofte til flytting

Telemarksforskning (2011) bruker benevnelsen attraktivitetsanalyse for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. I analysen kan steders utvikling forklares ut fra tre dimensjoner; attraktivitet for besøk, bedrifter og bosted. Besøksnæringer omfatter blant annet hotell- og restaurantnæringen, aktiviteter, kultur, underholdning og detaljhandel. Med bedrifter menes virksomheter som driver med naturbasert virksomhet så som landbruk, reindrift, marine næringer og bergverk. I dette begrepet inngår også teknologiske tjenester så som IT, telekom, engineering etc. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang.

Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten vil ha positiv effekt for andre næringer og bransjer så som transport og ulike tjenester.

Steder som er attraktive boplasser fører til høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Innbyggertallet øker og fører til flere arbeidsplasser innen kommunale tjenester, bygg og anlegg, handel osv. Når innbyggertallet øker, øker også den yngre del av befolkning. Det vil igjen gi positive utslag på fødselsstatistikken.

Figur 6 Attraktivitetspyramiden. Telemarksforskning 2010

Ved å se på alle fylkene under ett og se på de tre dimensjonene kan en forklare utviklingen i de ulike fylkene over tid. Telemarksforskning har sammenstilt de tre attraktivitetene og sammenliknet alle fylkene i landet. De nordligste fylkene ligger blant de minst attraktive i landet. Forhold som gjør disse fylkene lite attraktive er få muligheter for å bli boende i kommunen og pendle til andre kommuner. Mindre steder tiltrekker i mindre grad unge til å bosette seg i forhold til byer. Mangel på sosiale møteplasser som kafeer, restauranter og puber vil i liten trekke til seg folk. En indikator på det er hvor høy andel av befolkningen jobber i slike tjenesteytende næringer.

En kan fokusere på at næringsutvikling skal føre til størst mulig styrking av bostedsattraktivitet for lokalsamfunn. Når en ser til utviklingen innen olje- og gassindustrien og forventningene knyttet til gruvedrift blir bostedsattraktivitet viktig. Dette representerer i stor grad arbeidsplasser som åpner for pendling. Ansatte innen gruvedrift i indre Finnmark er ingen garanti for økt bosetting i området da mange jobber knyttet til denne aktiviteten innebærer pendling. På den annen side kan arbeidsplasser innen olje og gass gi et oppsving for nabokommuner med høy bostedsattraktivitet.

Attraktivitetsanalyse og samisk næringsliv og kultur

I målsettingen om å styrke og opprettholde bosetningen i samiske områder blir fokuset ofte på hvordan en kan gjøre området attraktivt for å drive med næringsvirksomhet, og hvordan få unge til å bosette seg. Det finnes imidlertid ingen undersøkelser som viser hvilken betydning samisk kultur kan ha for bosetting i samiske områder.

Bostedsattraktivitet henger ofte sammen med naturgitte faktorer som klima, kyst, fri natur og nærhet til større bykjerner, men det kan være variasjoner innad i de ulike fylkene. Nærhet til flyplasser og gode kommunikasjoner kan også ha stor betydning for enkelte ved valg av bosted. Bruken av naturen og de ressursene som er i området kan ha en stor betydning for de som ikke har valgt å flytte. Betydningen av den samiske identitet, språk og tilhørighet til området og til den samiske kulturen og samiske næringer er momenter som kan forklare hvorfor folk fortsatt vil bo i de tradisjonelle samiske områdene.

Det å legge til rette for attraktive lokalsamfunn og bosteder er i stor grad et ansvar for kommunale og fylkeskommunale myndigheter. Det dreier seg blant annet om gode skoler, barnehager, aktivitetstilbud, eldreomsorg, infrastruktur etc. Næringer som fører til høy besøksaktivitet som varehandel, hotell og restaurant kan bidra til større sysselsetting. Festivaler og andre større arrangementer bidrar til å markedsføre stedene både i en reiselivssammenheng og som et attraktivt sted å bo på. Slike arrangementer har også betydning for stedenes identitet.

Flere samiske institusjoner er opprettet i samiske områder. Disse skaper arbeidsplasser som ville ha vært vanskelig å etablere uten den samiske tilknytningen disse institusjonene har. Samisk kultur har i de fleste tilfeller vært avgjørende for etableringen av disse. Institusjonene gjør det også mulig for unge med utdanning å jobbe i samiske områder og bruke sin kompetanse der. Alternativet hadde vært å flytte til større steder som etterspør slik kompetanse. Ved å analysere statistikk for befolkningsutvikling og tilstedeværelse av samiske institusjoner er det nærliggende å anta at slike institusjoner har en viss betydning for bosettingen.

Det ser ut til å være en tendens til at kommuner med høy andel offentlige arbeidsplasser og samiske institusjoner motvirker en sterk nedgang i folketallsutviklingen i samiske områder. Disse arbeidsplassene er ikke så utsatt for konkurranse og økonomiske konjunkturer som de typiske eksportnæringer fiske og reiseliv er.

Ny næringspolitikk og virkeområde

Sametinget kan i mye større grad endre sine prioriteringer innen næringsutvikling enn det andre statlige organer kan. Denne fleksibiliteten gjør at både næringspolitikken og virkemiddelbruken kan endres uten å måtte ta hensyn til andre myndigheter. En slik fleksibilitet gjør ordningene mer treffsikre og mer tilpasset næringslivets behov.

Sametinget har hatt som intensjon å være en premissgiver for næringsutvikling i samiske områder. I enkelte næringer som reindrift og marine næringer har Sametinget benyttet seg av konsultasjonsavtalen fra 2005, og fått gjennomslag for flere positive tiltak overfor disse to næringene. Sametinget har deltatt i flere forumer og arenaer som har tatt for seg samfunns- og næringsutvikling i samiske områder. Effekten av disse er vanskelig å måle siden slikt politisk arbeide har et langsiktig perspektiv. Derimot er det enklere å måle effekten av de virkemidler som fordeles til næringslivet. Evalueringen fra 2007 konkluderer med at Sametinget gjør Samisk utviklingsfond i stand til å opptre som utviklingsaktør. Evalueringen gir imidlertid uttrykk for at dette potensialet ikke er fullt utnyttet. Sametinget må støtte opp om de næringene som har et vekstpotensial og som samfunnet har behov for. Rådet fra Norut er å være i forkant av samfunnsutviklingen og legge grunnlaget for utviklingen av en samisk næringspolitikk.

I evalueringen går det også fram at Sametinget har ordninger som utfyller andre finansieringsordninger og er i stand til å finansiere og prioritere områder som andre ikke kan. Sametinget ønsker å være en motvekt til den negative befolkningsutviklingen og sentraliseringen, og gjennom egen næringspolitikk og egne

tilskuddsordninger drive en motkonjunkturpolitikk. Et eksempel på det er Sametingets prioritering av etableringer av mindre foretak. Et annet eksempel er at Sametinget ikke i like stor grad har forlangt økonomisk lønnsomhet som enkelte andre finansieringsinstitusjoner har gjort. Sametinget har også lagt stor vekt på å etablere virksomheter som gjør det mulig å kombinere ulike næringer slik at folk kan bli boende i områder som ikke har andre muligheter for sysselsetting.

Samisk kultur og språk er sentrale elementer i samisk samfunnsutvikling. Sametinget ønsker å vri næringspolitikken til å prioritere næringsutvikling som har en tydeligere basis i samisk kultur. Ved å gjøre dette vil Sametinget oppnå at prosjekter, forretningsideer og andre næringstiltak aktivt bygger opp konkurransekraften i samisk næringsliv. På den måten kan de økonomiske virkemidlene Sametinget disponerer bidra til sysselsetting, innovasjoner og nyetableringer i samiske områder.

Interessen for å søke seg inni virkeområdet er stor. Sametinget har søknader fra fem kommuner om å bli innlemmet i virkeområdet. Disse er Balsfjord, Karlsøy, Nordreisa, Salangen og Skjervøy kommuner. En utvidelse av virkeområde betinger enten en økning av midlene til næringsutvikling eller nedprioritering av støtte til andre formål. I kapitlene nedenfor er det definert innsatsområder og strategier for å møte de viktigste utfordringene i næringsutviklingen i samiske områder.

I forbindelse med oppfølging av Kystfiskeutvalgets innstilling er det foreslått at deler av STN området også skal innbefatte en lovfestet rett til fiske med konvensjonelle redskap. Det vil i denne forbindelse være nødvendig å drøfte hvilke konsekvenser dette vil få for fremtidig håndtering av STN – området. Dette vil bli gjort i en egen sak til Sametingets plenum. I forbindelse med denne saken tar Sametinget sikte på å ta en gjennomgang av aktuelle søknader om innlemmelse i det geografiske virkeområdet for søkerbaserte tilskudd.

De fremste utfordringene

Det er en rekke utfordringer knyttet til næringsvirksomhet som vanskelig kan løses innenfor sametingssystemet. Det dreier seg om forhold som andre har myndighet over og generelle trender innen samfunnsutviklingen som har med eksterne forhold å gjøre. Sysselsetting er sjelden det eneste argumentet for å bli boende på en plass.

I de samiske områdene er det identifisert følgende store overordna utfordringer:

Negativ befolkningsutvikling og sentralisering

Omfattende endringer i næringsstrukturen

Marginalt næringsliv

Lav etableringshyppighet og behov for nyskaping

Utvikle attraktive lokalsamfunn/bosteder som tiltrekker seg ungdom og personer med høy kompetanse

I det følgende vil utfordringene bli kommentert og utdypet.

Negativ befolkningsutvikling og sentralisering

Som vist under foregående kapittel er det mange som flytter fra tradisjonelle samiske områder til større tettsteder. Vi opplever en relativ sterk sentralisering til byer som Tromsø, Alta, Oslo m.fl. Unge foretrekker å bo i byer framfor i samiske områder, som igjen har sammenheng med både lav bostedsattraktivitet for mindre steder/tettsteder og at ungdom i større grad tar høyere utdanning, men i mindre grad finner interessant arbeid i de samiske områdene. Samtidig blir befolkningen i samiske områder eldre som igjen fører til færre i produktiv alder og at fødselsunderskuddet etter hvert vil øke og fraflytting vil vedvare.

Omfattende endringer i næringsstrukturen

De samiske områdene har hatt en betydelig reduksjon i sysselsatte i basisnæringer som primærnæringene og industrien. Samtidig har det vært en prosentvis stor økning i nye næringer som forretningsmessig tjenesteyting, forlag, media og kultur og privat tjenesteyting. De tradisjonelle næringene i de samiske områdene utfordres av nye næringer. Denne trenden vil med stor sannsynlighet forsterkes i framtida og

det samiske samfunnet vil om 10-20 år ha et næringsliv med en helt annen struktur og mangfold enn det vi ser i dag.

Marginalt næringsliv

Telemarksforskning peker på at det er mange næringsfattige kommuner i det samiske området, målt i antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. 18 av 22 kommuner har mindre næringsstetthet enn middels for kommuner i landet. Det innebærer at vilkårene for etablering og drift av næringsvirksomhet i tradisjonelle samiske områder har andre utfordringer enn hva tilfellet er på større tettsteder. På den ene siden innebærer det mindre miljø for kompetanseutveksling, færre å samarbeide med, mindre mulighet for utvikling av leverandør/kunde relasjoner osv.

Ressursgrunlaget setter som regel også grenser for utvidelse av produksjonen. I tillegg er det som oftest lang vei til markedet og i mange samiske områder der det er mangel på investeringskapital. Disse forholdene virker ofte begrensende når virksomheter skal utvide sin produksjon. Særlig gjelder det innenfor marine næringer, reindrift og jordbruk.

Lav etableringshyppighet og behov for nyskaping

Utfordringene med endringer i næringsstrukturen og et marginalt næringsliv skaper en utfordring med å fornye næringslivet og legge til rette for flere nyetableringer. Tall fra Telemarksforskning viser at etableringsfrekvensen i kommunene i det samiske området er lavere enn de tre nordligste fylkene og landet som helhet. Nettotilvekst av nyetableringer viser at det samiske området er nærmest null, det vil si at det legges ned like mange bedrifter som det etableres nye.

Utvikle attraktive lokalsamfunn/bosteder som tiltrekker seg ungdom og personer med høy kompetanse. En av hovedutfordringene i det samiske området er at mange kommuner er lite attraktive som bosted. Attraktivitetsbarometeret fra Telemarksforskning viser at mange flytter ut av de samiske kommunene, selv om arbeidsplassutviklingen er som ellers i landet. Dermed får mange kommuner en sterk nedgang i folketallet selv med middels eller god næringsutvikling. Nedgangen i folketallet bidrar negativt til næringsutviklingen i framtiden. Noen få av kommunene i det samiske området har bostedsattraktivitet over middels, som Sørreisa og Lavangen.

Steder kan ha flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Attraktive bosteder vil på sikt bidra positivt til næringsutvikling ved at lokale næringer øker sitt markedsgrunnlag og deretter besøksnæringer som aktiviteter, handel og servering. Å utvikle attraktive bosteder krever en sektorovergrepene politikk som styrker faktorer som skoler, barnehager, eldreomsorg, aktivitetstilbud, kulturtilbud og identitetsbyggende tiltak. Det vil igjen kreve en helhetlig politikk fra Sametinget og et tett samarbeid med kommunene.

Overordna mål for næringsutvikling

Ut fra foreliggende undersøkelser er det ulike faktorer som påvirker om folk blir boende i en region eller ikke. Når det gjelder næringsutvikling er lønnsomhet ofte avgjørende for opprettholdelse av arbeidsplasser. En virksomhet som ikke gir noen inntjening vil ikke kunne eksistere. En overordnet målsetting for Sametingets politikk innenfor næringsutvikling må ta utgangspunkt i hvilke område Sametinget har mulighet til å utrette og påvirke. Sametinget har lagt vekt på bærekraftighet og hensynet til samisk kultur i næringsutviklingsarbeidet. De samiske tradisjonelle næringene; fiske, jordbruk, reindrift og duodji er næringer som har stått sterkt. Nye næringer som kulturnæringer vil i større og større grad gjøre seg gjeldende også i samisk næringsliv.

Flere kommuner har sett hvilke fordeler det er å være innenfor det geografiske området for næringsutvikling, og disse vil søke seg inn i området. Dette presset må føre til at Sametinget må prioritere både virkemiddelbruken og politikktutviklingen på en annen måte. Dette må også gjenspeile seg i målformuleringene for næringsutvikling. Om Sametinget vil ha bosetting i de tradisjonelle områdene så må det skje politiske prioriteringer av disse. Samiske næringer og samisk kulturnæringer

må prioriteres i den framtidige næringspolitikken. Det forholdet at fraflyttingen er svært ulik i de samiske områdene må føre til at man i en periode må prioritere næringsutviklingen og bedriftsetableringen til de områdene som har størst fraflytting for gjennom dette å motvirke fraflyttingen.

Hovedmål for næringsutviklingsarbeidet i Sametinget er å skape et sterkt og allsidig næringsliv et næringsliv som bygger på og tar hensyn til samisk kultur, natur og miljø et næringsliv som danner grunnlag for livskraftige lokalsamfunn der mennesker ønsker å bo

Selv om Sametinget vil være en premissgiver i næringsutviklingsarbeidet i samiske områder, vil samhandling med andre aktører være viktig. En vesentlig del av rammebetingelsene for næringslivet settes av sentrale og regionale fagmyndigheter. Disse har Sametinget i liten grad mulighet til å påvirke i dag. Det gjelder for eksempel lovverk, skatte- og avgiftsforhold, reguleringer av ulike slag, tollbestemmelser, infrastrukturtiltak etc. For at det skal være attraktivt å bo i samiske områder vil Sametinget i større grad engasjere seg på andre samfunnsområder i forbindelse næringsutviklingsarbeidet. Utfordringen er å få offentlige myndigheter til å utforme sin politikk på en måte som styrker samisk samfunnsutvikling. Sametinget har allerede samarbeidsavtaler med Innovasjon Norge og fylkeskommunene i nord. Sametinget har også en konsultasjonsavtale med staten som kan være et viktig hjelpemiddel.

Innsatsområder

Innsatsområde 1 Rammebetingelser i primærnæringene

Utfordringer

Innenfor fiske og jordbruk har rammebetingelsene endret seg betraktelig de siste årene med færre og større enheter. I enkelte områder har utviklingen gått så langt at både jordbruket og fiskeriene nærmest er forsvunnet. Den markante nedgangen er en av de største utfordringene for disse næringene i samiske områder.

Aldersutviklingen blant bønder og fiskere gjør at vi står overfor et omfattende generasjonsskifte. Innen jordbruket er det utfordringer med å få unge til å ville overta bruk, mens utfordringene innen fisket er å kjøpe rettigheter (kvoter). De unge som ønsker seg inn i disse næringene må kunne starte og drive brukene uten å bli for gjeldstynget.

Fiske og jordbruk spiller en meget viktig rolle for utviklingen av levende bygder og samisk kultur. Levende bygder er den beste garanti for sikring og utvikling av samisk kultur og språk. Det er derfor en stor utfordring for Sametinget å bli hørt av norske myndigheter i spørsmål som påvirker utviklingen av både i fisket og i landbruket i samiske områder.

I sluttbehandlingen av Kystfiskeutvalgets innstilling (NOU 2008:5) er Sametinget og Fiskeri- og kystdepartementet (FKD) blitt enige om å bedre rammebetingelsene for fisket i samiske områder. Her inngår en lovfesting av retten til fiske for de som bor i STN-området, det skal opprettes en fjordnemnd som kan sikre samisk og regional medbestemmelse i forvaltningen av fiskeressursene i fjord- og kystområdene. I tillegg er Sametinget og FKD blitt enige om at det skal avsettes en årlig tillegskvote for å følge opp den lovbestemte rettigheten.

Samisk reindrift er sentral i bevaring og utvikling av samisk språk og kultur. For mange samiske miljøer utgjør reindriften selve forutsetningen for at disse verdiene skal bestå og videreføres. Råvarer fra reindriften danner grunnlag for mye av duodjiproduksjonen.

Den største eksterne trusselen for reindriften utvikling og eksistens er nedbyggingen av utmarksområdene, og tapene reindriften har blant annet grunnet fredet rovvilt. Næringen sliter internt

med dårlig rekruttering i noen områder, høy gjennomsnittsalder og lav kvinneandel. En annen utfordring er at det i noen områder i Finnmark er et for høyt reintall i forhold til tilgjengelige arealressurser. Det er særlig to forhold som vanskeliggjør arbeidet med å tilpasse reintallet til arealene. Det ene er at reindriftens rettsikkerhet ikke er ivarettatt i forhold til arealsituasjonen. De organene vi har i dag, som jordskifteretten, har ikke kapasitet til å ivareta reindriftens arealrettigheter på en tilstrekkelig måte. Dette har ført til at mange distrikts- og siddagrensener ennå ikke er avklart. Det andre er at markeds- og salgssituasjonen av reinkjøtt ikke har vært optimalt de senere årene.

Flere har valgt å satse på kombinasjoner med andre næringer for å øke familieinntektene. Det kan dreie seg om primærnæringer som drives i kombinasjon med duodji, reiseliv, utmarksnæringer og videreforedling av mat. Utfordringen er å legge til rette for gode rammebetingelser for å kombinere ulike næringer.

Potensialet for å utnytte utmarksressursene i samiske områder er stort. Markedsprisen for utmarksprodukter er imidlertid lav noe som gir lave inntekter. I tillegg er det store kostnader forbundet med blant annet høsting av ressursene. Utfordringen er å danne et samarbeid mellom utøverne slik at kostnadene med å innhente ressursene, foredle og selge kan reduseres. Rammebetingelsene for å drive utmarksnæring er ikke lagt til rette for kommersiell virksomhet. Både begrensninger i kjøring og langsiktighet i forvaltningen av ressursene gjør det vanskelig å planlegge slik virksomhet.

Klimaendringer berører primærnæringene spesielt siden disse i stor grad er avhengig av naturressursene. Det er allerede nå tendenser til at vintrene er kortere og mildere og sneen tiner tidligere på vårvinteren. Isen legger seg senere på høsten og den er tynnere om vinteren og isgangen er tidligere. Vi registrerer oftere kraftigere vinder og større variasjon i nedbør. De langsiktige konsekvensene er vanskelig å forutsi, men de kortsiktige har vi allerede registrert der blant annet dårligere is fører til at reindriftnæringen får større utfordringer med å tilpasse seg til de tradisjonelle flyttemønstrene. Mindre tele i jorda og fuktigere jord skaper utfordringer for transport både for jordbruket, reindriften og utmarksutøverne. Stadige skiftninger mellom kulde- og varmeperioder fører til store utfordringer for overvintring av engvekster i jordbruket og isdannelse på reinbeitene. De kortsiktige positive konsekvensene er at vekstsesongen blir faktisk lengre, som kommer alle beitenæringene til gode.

Mål

- Bevare og utvikle marine næringer, reindrift og jordbruk som viktige kulturbærere og sysselsettere i samiske områder.

Delmål

- Tilfredsstillende juridiske og økonomiske rammebetingelser
- Bedre lønnsomheten i primærnæringene
- God rekruttering
- Bedre kjønnsbalanse
- Rovviltpolitikk som tar hensyn til samiske næringer

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Sikre arealer og ressurser
- Ha innflytelse på politikken innenfor marine næringer, reindrift, jordbruk og utmarksnæringer
- Legge til rette for videreforedling av råvarer
- Bidra til at det opprettes gode ordninger for generasjonsoverganger i primærnæringene
- Bidra til økt kvinne andel i primærnæringene
- Sikre utmarksutøvere tilgang til utmarksressursene
- Redusere skadene klimaendringene medfører

Innsatsområde 2 Attraktive lokalsamfunn

Utfordringer

Storparten av bygdene og grendene i området næringsmeldingen omhandler er av en slik størrelse at ungdom under utdanning er avhengig av å reise bort for å skaffe seg nødvendig kompetanse for yrkeslivet. Et viktig moment for å skape stabile lokalsamfunn er at ungdom kommer tilbake etter endt utdanning. I særlig grad er det avgjørende å sørge for at unge kvinner finner disse samfunnene som attraktive bo- og arbeidsplasser.

Attraktive bo- og arbeidstilbud er avgjørende for å få ungdom tilbake til samiske strøk. I tillegg er det viktig at lokalsamfunnene kan tilby et godt kulturliv, sosiale møteplasser og gode offentlige tilbud i form av blant annet barnehage, skole, helsetjenester og kommunikasjon. Videre kan et samfunns åpenhet til innflyttere og til fremmede generelt være av avgjørende betydning for bosetting og nyetablering.

Den enkelte kommune har i stor grad ansvar for å skape gode rammevilkår for bosetting og næringsliv. Sametinget kan gjennom sin næringspolitikk, styrke satsingen på arbeidsplasser og på etablering av sosiale møteplasser. Likens kan Sametingets språk- og opplæringspolitikk medvirke til mer attraktive lokalsamfunn.

Det finnes mange arbeidsplasser som krever høyere utdanning i distriktene. Utfordringen er å skape kompetansearbeidsplasser som virker tiltrekkende for unge ved siden av at området i seg sjøl er attraktivt. Utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologien har gjort det mulig å etablere slike arbeidsplasser uavhengig av større byer.

Ordningen med nedskrivning av studielån har fått flere unge til å etablere seg i tiltakssonen i Nord-Troms og Finnmark. Den treffer unge som er i etableringsfasen, og kan utvides til andre områder som også har utfordringer med å rekruttere unge med høyere utdanning.

Mål

- Attraktive og levedyktige samiske lokalsamfunn

Delmål

- Et variert næringsliv med attraktive arbeidsplasser for begge kjønn i samiske områder
- Økt tilflytting til samiske områder som bidrar til levedyktige lokalsamfunn
- Flere kompetansearbeidsplasser til ungdom

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Ha tettere samarbeid med kommunene
- Bidra aktivt til etablering av kompetansearbeidsplasser til ungdom
- Fremme kultur møteplasser
- Kvinnelig entreprenørskap
- Utvide ordningen med å skrive ned studielån for å rekruttere unge til kompetansearbeidsplasser

Innsatsområde 3 Kulturnæringer

Utfordringer

Sametinget har i en årrekke bevilget midler til rene samiske kulturformål. I 2011 er det satt av 87 millioner kroner til ulike kulturformål. Det utgjør tredjeparten av alle virkemidler i Sametinget. I det ligger midler til blant annet til kunstneravtale, festivaler, idrett, teatre, samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner, mobile bibliotek tjenester og museer.

Potensialet for å skape flere arbeidsplasser innen samiske kultur næringer er til stede. Det er mange utfordringer knyttet til om man skal lykkes med satsingen på kultur næringer i griseområder. I likhet med andre næringer er kompetanse innen entreprenørskap og veiledning i hvordan gå fram ved etablering av nye virksomheter viktig. For å kunne dra nytte av hverandres erfaringer og kompetanse er samarbeid og nettverk viktig. Det dreier seg ikke bare om nettverk mellom kultur næringsutøvere, men også mellom andre etablerere og næringsliv for øvrig.

Sametinget har tatt på seg et ansvar med å utvikle duodjinæringen. For Sametinget er det viktig å få best mulig effekt av de midlene som bevilges til duodjiformål. Det å utvikle nye produkter og finne nye markeder for duodji er nødvendig for blant annet å øke lønnsomheten i duodji. Det finnes interesseorganisasjoner og utviklingscenter innenfor duodjinæringen, og disse har et særskilt ansvar med å sikre at duodjinæringen blir en levedyktig samisk næring. Duodji er en viktig identitetsskapende virksomhet som er av stor betydning for den samiske kulturen og språket. Unge må kunne se at det er mulig å skape en arbeidsplass innenfor duodjinæringen. Konkurransen fra masseproduserte souvenirer skaper utfordringer for de som vil produsere egenproduserte duodji produkter.

Samisk reiseliv er ikke definert som en ren kultur næring, men vil være en viktig arena for duodjiutøvere og kultur næringsbedrifter. En vesentlig del av disse aktivitetene er relatert til primærnæringene. En vellykket reiselivssatsning vil være særlig viktig for satsingen på samiske kultur næringer.

Mål

- Flere arbeidsplasser i samiske kultur- og kulturbaserte næringer

Delmål

- Lønnsomme kultur næringsbedrifter
- Øke omsetningen av egenprodusert duodji og andre kunst- og kulturprodukter
- Sikre rekruttering til duodjinæringen
- Opplevelsesturisme der ekthet og troverdighet er i fokus

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Samordne Sametingets kultur- og nærings satsinger
- Fremme lønnsomhet i kultur- og kulturbaserte næringer
- Øke profesjonaliseringen og kommersialiseringen i samiske kultur næringer
- Prioritere lærlingeordning og utviklingsarbeid innenfor duodjinæringen

Innsatsområde 4 Innovasjon, forskning og verdiskaping

Utfordringer

Nyskaping og innovasjoner er et grunnleggende element i utvikling av alt næringsliv. Fokus på nyskaping og innovasjoner må ligge til grunn for forvaltning av alle næringsområder.

Innovasjonsprogrammer er ofte svært ressurskrevende og involverer flere ulike aktører innen det offentlige og det private næringsliv. Vellykkede innovasjonsprogram stiller høye krav til profesjonalisering. Næringslivet i samiske områder er preget av små selskaper. Slike selskaper har utfordringer med å utvikle og implementere innovasjoner – det dreier seg både om kapital og menneskelige ressurser. Det kan være et hinder for innovasjonsvirksomhet.

Forskning er tungt vektlagt ved beslutningstaking i offentlig forvaltning. Dette gjelder også beslutninger tatt av Sametinget selv om Sametinget i større grad baserer seg på bruk av tradisjonskunnskap. Det har imidlertid vært vanskelig å få gjennomslag for argumentasjon basert på tradisjonskunnskap i samtaler med sentrale myndigheter.

Fagområder som er viktige for samiske områder kan virke mindre viktige for samfunnet for øvrig. Viktige forskningsprosjekter kan av denne grunn bli nedprioritert. Sametinget disponerer ikke midler til forskningsaktiviteter. Det finnes nasjonale programmer som i større grad må ivareta forskning i samiske områder. Utfordringen er å få i stand prosjekter om samisk næringsliv.

Mål

- Flere innovasjoner med basis i samisk samfunns- og næringsliv

Delmål

- Økt nyskaping, vekst og fornying gjennom FoU-virksomhet
- Bredere produktspekter
- Øke forskningsaktiviteten i næringslivet i samiske områder

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Stimulere til samarbeid mellom aktører
- Kompetanseheving på markeds- og produktutvikling
- Fremme lønnsomhet og profesjonalitet
- Støtte opp om aktive utviklingsmiljø i samiske områder
- Samarbeide med forskningsmiljøer som har kompetanse innenfor samisk næringsliv
- Samarbeide med Innovasjon Norge for å øke nyskapingen i samiske områder

Innsatsområde 5 Kompetanseheving og nyetableringer

Utfordringer

Etableringsfrekvensen i samiske områder er lav. Antall nyregistrerte foretak har sunket i 2008 og 2009 slik det har skjedd i resten av landet. Noe av dette skyldes finanskrisen som startet i 2008. Når vi i tillegg registrerer at nettotilveksten av virksomheter er fallende så skaper det store utfordringer for næringslivet i samiske områder.

Det er stor variasjon i kompetansenivået i samiske områder. Små fiskeavhengige kystkommuner, spesielt i Finnmark har generelt færre med høyere utdanning enn for eksempel innbyggere i Indre-Finnmark. Selv om enkelte kommuner har mange med høyere utdanning er det ikke sikkert at det er den kompetansen næringslivet spør etter. Utfordringen er å heve kompetansen i næringslivet som er tilpasset næringslivets behov.

Etablering av nye virksomheter forutsetter både fagkompetanse og etablererkompetanse. Flere etablerere er faglig kompetente, men det er ikke alle som har erfaring i hvordan starte nye virksomheter. En slik mangel kan i verste fall forsinke etableringen i mange år.

Mange videregående skoler har hatt entreprenørskap som en del av sitt undervisningsopplegg.

Undersøkelser viser at elever som har hatt entreprenørskap som fag oftere etablerer selv virksomheter enn de som ikke har gjort det. Utfordringen er å bevisstgjøre skolene til å være mer bevisste på hvilke positive effekter slike tilbud gir etter endt skolegang.

For at det etablerte næringslivet i samiske områder skal være konkurransedyktig må det heve kompetansen i takt med utviklingen ellers i samfunnet. Det vil alltid være behov for bransjerelaterte kurs i næringslivet. Oppfølging i etableringsfasen har vært et forsømt område som vil måtte prioriteres.

Nasjonalt statistikk viser at bare rundt 25 % nyetableringene av personlig eide selskaper ”overlever” de fem første driftsårene. For aksjeselskaper er overlevelsesprosenten mer enn det dobbelte - ca 60 %. En av

utfordringene for Sametinget er å finne fram til de ”gode” etablerere med riktig utdannelses- og erfaringsbakgrunn, og satse på etableringer som har tilstrekkelig finansiering.

Mål

- Økt etableringshyppighet i samiske områder

Delmål

- Høyere kompetanse i næringslivet

Strategier

Mål og delmål vil Sametinget oppnå gjennom følgende strategier:

- Gi etablereropplæring og oppfølging
- Oppfordre videregående skoler til å prioritere entreprenørskap i skolen
- Tilby kompetansehevende tiltak
- Kompetansehevende tiltak tilpasset samiske kombinasjonsutøvere

Økonomiske og administrative konsekvenser

Oppfølging av meldingen vil skje gjennom de årlige budsjettene der tiltak under de enkelte målene vil bli prioritert. Sametingsrådet vil vurdere å utarbeide handlingsplaner for deler av innsatsområdene. Meldingen har et langsiktig perspektiv og det vil være naturlig å ha en gjennomgang av meldingen etter tre-fire år for å vurdere om Sametinget har oppnådd de målene som er satt i meldingen. Endringer i prioriteringene innen næringsutviklingsarbeidet vil i liten grad medføre økonomiske eller administrative konsekvenser. En strengere prioritering av virkemiddelbruken vil kunne redusere noe på ressursbruken, men kontroll og oppfølgingsarbeid vil legge beslag på administrative ressurser. Endringer i næringspolitikken betinger et tettere samarbeid med ulike samarbeidspartnere så som kommunene, Innovasjon Norge og forskningsmiljøene.

Behandlingen av saken ble avsluttet 22.09.11 kl. 12.00.

Ášši/Sak OOUK	004/11
Ášši/Sak SP	036/11

Samisk språksamarbeid på nordisk nivå

Arkivsaknr.
11/3588

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Sametingsrådet	23.08.11	SR 086/11
Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen	19. – 20.09.11	OOUK 004/11
Sametingets plenum	21. – 23.09.11	SP 036/11

Saken påbegynt 22.09.11 kl. 15.00

I Vedlegg

Nr.	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel
1	23.08.11	Sametingsrådet	SR 086/11 Samisk språksamarbeid på nordisk nivå
2	26.8.2010		Forslag til ny organisering av samisk språksamarbeid innenfor sametingenes ansvarsområder
3	29.10.2008		Møtebok Samisk parlamentarisk råd 02/2008 - SPR 06/2008
3	1.11.2008- 31.12.2009		Møtebok Samisk parlamentarisk råd 02/2008 - SPR 04/2008
4	05.05.2011		Møtebok 2/2011 – SPRs 14§
5			Budsjett 2011 Samisk språknemnd

II Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget deltar i prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter, dersom:

Interreg IV A Nord- programmet bevilger støtte til prosjektet, eller prosjektet støttes av en annen finansieringskilde, og

Sametingene i Sverige og Finland går inn i samarbeidet, skaffer finansiering og fagansatte til prøveprosjektet for senteret.

Sametinget foreslår overfor Samisk Parlamentarisk Råd at hvert Sameting fra 2012 avsetter midlene som tidligere år er avsatt til drift av Samisk språknemnd, til Sametingets egenandel i forbindelse med prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter.

Dersom dette blir oppfylt, vil Sametinget i Norge totalt tilsette inntil 4 stillingsressurser for senterets 2-2,5 års prøveprosjekt periode.

Oppvekst-, omsorgs- og utdanningskomiteens innstilling

Innledning

Etter anmodning fra Samisk parlamentarisk råd (SPR) igangsatte sametingene i 2011 et Interreg- finansiert utredningsprosjekt om etablering av et nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter. Formålet med prosjektet er å utarbeide en rapport om etablering av et slikt senter og å utforme en søknad om viderefinsiering av prosjektet. Midlene til prosjektet skal søkes fra Interreg IV A Nord- programmet. For å kunne realisere prosjektet kreves det et politisk vedtak fra sametingene om deltakelse i prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter, egenfinansiering av prosjektet og om tilrettelegging av arbeidsressurser.

Merknader

Komiteen, medlemmene fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Áge Nordkild og Olof Kubmunen og medlemmet fra Norske Samers Riksforbund/ Samefolkets parti (NSR/Sjþ) Trond Are Anti fremmet følgende merknad:

Komiteen ber Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurdere nærmere hva de språkfaglige arbeidsoppgavene til prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter har for eksisterende institusjoner i Norge, Sverige og Finland som allerede arbeider med språkfaglige arbeidsoppgaver. SPR bør vurdere hvilke konsekvenser opprettelsen av prøveprosjektet har for de eksisterende institusjonene. Komiteen vil særlig fremheve forskingsdelen av prøveprosjektet som et område som må gjennomgås nærmere.

Situasjonen i dag er at ansvarsforholdene hva angår samisk språk og forskingsdimensjonen er spredt på flere instanser og i forhold til ulike systemer, og at dette er et felt som forventes gjennomgått nærmere som følge av blant annet Butenschön-utvalgets arbeid i form av rapport og anbefalinger.

I følge St.meld. nr. 28 (2007-2008) er flere institusjoner tillagt ansvar for å gi høyere utdanning og drive forskningsvirksomhet rettet mot det samiske samfunn. Universitetet i Tromsø og Samisk Høgskole har den mest omfattende og faglig bredeste virksomheten, og Samisk høgskole som den eneste samiskspråklige institusjonen som har et særlig ansvar for utvikling av samisk språk. NIKU nordområdeavdelingen, Norut Áltá og Universitetet i Nordland profesjonshøgskolen utfører også forskning relatert til samiske forhold, men forskning på samisk språk foregår hovedsakelig på Samisk Høgskole og Universitetet i Tromsø. For øvrig har vi institusjoner som Giellagas institutt, Uppsala universitet, Universitetet i Umeå, Universitetet i Nordland og Høgskolen i Levanger som arbeider med samisk språk på høyere utdanningsnivå.

Ansvar for samisk forskning generelt er sektorovergripende, og forskningen blir finansiert av ulike departementer. Fra Kunnskapsdepartementet får forskning om samisk relevante temaer dels støtte gjennom tildelinger til universiteter og høyskoler og dels gjennom tildelinger til Norges forskningsråd.

Samisk høgskole er etablert for å ivareta og styrke den samiske samfunnsutvikling og behov for kompetanseoppbygging. Høgskolen har et nasjonalt ansvar for å ivareta og utvikle reindrift, duodji og samisk språk som vitenskapsfag. Samorganiseringen med Nordisk Samisk Institutt og instituttets fagmiljø i samisk språk forventes å gi synergieffekter slik at faget samisk språk kan opprettes på høyere nivå. Høgskolen er lokalisert i et samisk kjerneområde og er den eneste høyere utdanningsinstitusjonen i Norge som fullt ut er samiskspråklig. Undervisningen foregår i all hovedsak på samisk, og samisk er også institusjonens administrative språk. Utdanning ved institusjonen har et allsamisk og urfolksperspektiv.

Samisk høgskole er tillagt et nasjonalt ansvar for å ivareta, styrke og utvikle samisk språk som vitenskapsfag, jf. St.meld. nr. 34 (2001 – 2002). Dette ansvaret omfatter samtlige språkgrupper, både nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk, og forutsetter nært samarbeid med fagmiljøer ved øvrige aktuelle høyere utdanningsinstitusjoner. Høgskolen har nedlagt et stort arbeid i utviklingen av fagterminologi innen ulike fagområder. Utvikling av samisk som vitenskapsspråk er imidlertid et langsiktig arbeid som krever kontinuerlig innsats.

Samisk høgskole har deltatt i Sametingets prosjekt for vitalisering av sørsamisk språk i Elgå i Engerdal kommune, et prosjekt som har gått over 5 år fra 2001 – 2006. Fagansatte ved høgskolen har deltatt både i styringsgruppen for prosjektet og med faglig veiledning under prosjektperioden.

Samisk språk er i dag opprettet på lavere grads nivå og som ledd i lærerutdanning ved Samisk høgskole. I den nevnte stortingsmeldingen gikk regjeringen inn for at høgskolen skulle styrkes med sikte på at samisk språk kunne opprettes på høyere nivå. En forutsetning for oppretting av studier på høyere nivå er at studiene blir akkreditert av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT). I februar 2008 fikk Samisk høgskole akkreditert masterstudiet i samisk språk. For å styrke samisk språk har høgskolen fått tildelt en stipendiattstilling.

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet er Forskningsrådet nå i gang med å utrede en rekke forhold knyttet til samisk forskning og høyere utdanning i et bredt regionalt og internasjonalt perspektiv. Utredningen skal ferdigstilles innen 31. desember 2011. Kunnskapsdepartementet har gitt Butenshønutvalget følgende mandat:

Utvalget skal redegjøre for de av folkerettens regler om urfolk og minoriteter som har betydning for samisk forskning og høyere utdanning og skal legge disse til grunn for sine forslag. FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966, ILO-konvensjon nr. 169 og FNs erklæring om urfolks rettigheter er særlig relevante folkerettsinstrumenter. Utvalget skal klargjøre på hvilken måte forskning og høyere utdanning kan være premisseleverandør for og bidra til samisk samfunnsutvikling. I denne sammenhengen skal utvalget også ta inn over seg rekrutteringssituasjonen til samisk høyere utdanning som et grunnlag for samfunnsutviklingen og for å bygge sterke forskningsmiljøer.

Sett i et urfolksperspektiv skal utvalget:

- Kartlegge og beskrive utviklingen av eksisterende miljøer innenfor samisk forskning og høyere utdanning og den profilen disse har, diskutere kunnskapsutfordringer og fremme forslag som virker til tilfredsstillende forskningsaktivitet innenfor områder av stor betydning for utvikling av det samiske samfunnet i et bredt perspektiv.
- Analysere rammer, rollefordeling og betingelser for innflytelse på prioriteringer i samisk forskning.
- Foreslå tiltak for å styrke samarbeid mellom fagmiljø som utfører urfolksforskning, samisk forskning og høyere utdanning, herunder rammer for strategisk samarbeid, institusjons- og nettverksbygging nasjonalt og internasjonalt.
- Foreslå tiltak som legger til rette for faglig sterke og omstillingsdyktige institusjoner for samisk forskning og høyere utdanning.
- Vurdere utviklingen av Sámi allaskuvla mot en vitenskapelig høgskole og videre mot et urfolksuniversitet, herunder også vurdere hvordan samarbeid i nordområdene kan bidra til dette.
- Foreslå tiltak for å styrke samisk som vitenskapsspråk.

Utvalget bes også om å komme med forslag til tiltak som kan løses innenfor eksisterende økonomiske rammer og utarbeide en prioritert liste over de tiltak som går ut over de økonomiske rammene.

Det tar normalt lang tid å bygge opp robuste og solide forskningsmiljø. Samisk høgskole har satt i gang masterutdanning i samisk språk, og det vil også være stort behov for å styrke forskningsdimensjonen i forhold til samisk språk ved Samisk høgskole. Det er derfor grunn til å stille spørsmål ved formålet om å etablere et forsknings-, fag- og ressurscenter i lys av at man bør sikre kapasitetsoppbygging for forskning

innenfor eksisterende instanser. Et arbeid for å avklare ansvarsforholdene når det gjelder forskning på samisk språk er også nødvendig.

Komiteen mener også at erfaringene fra daværende Nordisk samisk institutt og Samisk språknemnd må vurderes i denne sammenhengen. En evaluering av tiltaket Samisk språknemnd bør gjennomføres snarlig slik at man kan vurdere hvordan et evt. fag- og ressurscenter for samisk språk best kan etableres.

Forslag

Fra Fremskrittspartiet (Frp) Monica Dervo

Forslag 1

Ny tilleggssetning sist i innstillingen;

Eventuelt kan Sametinget kunne flytte stillingsressurser som sametinget allerede i dag har til sentret.

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:

Sametinget støtter for øvrig Sametingsrådets forslag til innstilling.

III Votering

Av 39 representanter var 36 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 1 ble forkastet med 33 stemmer. 3 stemte for.
- Oppvekst-, omsorgs- og utdanningskomiteens tilrådning ble vedtatt med 35 stemmer mot 1 stemme.

IV Protokolltilførsler

Protokolltilførsel fra Geir Johnsen, Arbeiderpartiet:

Arbeiderpartiet, Áarjel-Saemiej Gielh og Samer bosatt i Sør-Norge støtter merknaden til saken fra NSR.

Protokolltilførsel fra Alf Isaksen, Árja:

Árja støtter merknaden til saken fra NSR.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Mariann Wollmann Magga, saksordfører	
2	Monica Dervo	
3	Áge Nordkild	
4	Silje Karine Muotka	
5	Trond Are Anti	Mariann Wollmann Magga
	Trond Are Anti	
6	Anders Somby jr.	Aili Keskitalo
		Trond Are Anti
	Anders Somby jr.	
7	Anne Helene Moeng Saari	Trond Are Anti
		Silje Karine Muotka
	Anne Helene Moeng Saari	

8	Kirsti Guvsám	
9	Geir Johnsen	Jørn Are Gaski
10	Silje Karine Muotka	
11	Alf Isaksen	Trond Are Anti
	Alf Isaksen	
12	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
13	Geir Johnsen	
14	Ellinor Marita Jåma	
15	Aud Marthinsen	
	Ellinor Marita Jåma, til forretningsorden	
16	Aud Marthinsen	Mariann Wollmann Magga
		Alf Isaksen
	Aud Marthinsen	
17	Aili Keskitalo	
18	Anders Somby jr.	
19	Mariann Wollmann Magga, saksordfører	

VI Sametingets vedtak

Sametinget deltar i prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter, dersom:

Interreg IV A Nord- programmet bevilger støtte til prosjektet, eller prosjektet støttes av en annen finansieringskilde, og
Sametingene i Sverige og Finland går inn i samarbeidet, skaffer finansiering og fagansatte til prøveprosjektet for senteret.

Sametinget foreslår overfor Samisk Parlamentarisk Råd at hvert Sameting fra 2012 avsetter midlene som tidligere år er avsatt til drift av Samisk språknemd, til Sametingets egenandel i forbindelse med prøveprosjektet Nordisk samisk forsknings- og fag/ressurssenter.

Dersom dette blir oppfylt, vil Sametinget i Norge totalt tilsette inntil 4 stillingsressurser for senterets 2-2,5 års prøveprosjekt periode.

Behandlingen av saken ble avsluttet 22.09.11 kl. 16.30.

Ášši/Sak SP 037/11

Søknad om fritak fra verv som vararepresentant i Sametinget - Anne Jannok Eira

Arkivsaknr.
11/214

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Plenumsledelsen	30.08.11	DCJ 008/11
Sametingets plenum	21. – 23.09.11	SP 37/11

Saken påbegynt 22.09.11 kl. 16.30

I Vedlegg

Nr.	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel
1	30.08.11	Plenumsledelsen	Sak DCJ 008/11 Søknad om fritak fra verv som vararepresentant i Sametinget – Anne Jannok Eira
2		Anne Jannok Eira	Bivddán beassat eret doaibmas, várreláhttun Ávjovári válgabiires

II Forslag og merknader

Plenumsledelsens innstilling:

Anne Jannok Eira fritas ut valgperioden 2009-2013 fra sitt verv som 3. vararepresentant for Johtti Sámi Listu i valgkrets 2 Ávjovárri. Begrunnelsen for fritaket er at hun er ansatt i Sametingets administrasjon.

III Votering

Av 39 representanter var 36 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Jarle Jonassen, plenumsleder	
2	Per Andersen Bæhr	
3	Jarle Jonassen	

VI Sametingets vedtak

Anne Jannok Eira fritas ut valgperioden 2009-2013 fra sitt verv som 3. vararepresentant for Johtti Sámi Listu i valgkrets 2 Ávjovárri. Begrunnelsen for fritaket er at hun er ansatt i Sametingets administrasjon.

Behandlingen av saken ble avsluttet 22.09.11 kl. 16.40.

Åšši/Sak PFK	005/11
Åšši/Sak SP	038/11

Forvaltningsrevisjon av samepolitikken

Arkivsaknr.
11/3646

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Sametingsrådet	23.08.11	SR 091/11
komiteen	19. – 20.09.11	SPF 05/11
Sametingets plenum	21. – 23.09.11	SP

Saken påbegynt 23.09.11 kl. 09.00

I Vedlegg

Nr.	Dok. dato	Avsender/Mottaker	Tittel
1	23.08.11	Sametingsrådet	Sak SR 091/11 Forvaltningsrevisjon av samepolitikken
2			Riksrevisjonsloven
3		Riksrevisjonen	Retningslinjer for forvaltningsrevisjon
4		Riksrevisjonen	
5		Sametinget	Tabell over oppgaver og myndighet overført Sametinget
6		Sametinget	Figur: Sametingets frihetsgrad i budsjettbevilgninger
7		Sametinget	Figur: utvikling av priskorrigert budsjett til samiske formål og Sametinget

II Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Den overordnede målsettingen med samepolitikken er å legge forholdene til rette for at samene, som et folk, med de rettigheter som følger av det, kan sikre og utvikle språk, kultur og samfunnsliv. Sametinget er etablert for å etterleve denne målsettingen i grunnlovens § 110a.

En helhetlig forvaltningsrevisjon av samepolitikken vil etter Sametingets vurdering kunne være av vesentlig samfunnsmessig, prinsipiell og økonomisk betydning.

Sametinget representerer en grunnleggende samfunnsinstitusjon for demokratiet i Norge. En utvikling av et Sametinget med svekket legitimitet i det samiske samfunnet står både direkte og indirekte i motstrid til Stortingets vedtatte og forutsatte samepolitiske målsettinger. Et godt fungerende sameting og en effektiv organisering av samepolitikken i regjeringen er derfor av vesentlig samfunnsmessig betydning for samene som folk, og for samspeillet mellom staten og samene.

Samene er et urfolk og, for de fleste områder av landet i en minoritetssituasjon. Både nasjonal og internasjonal rett forplikter Norge til å legge til rette for å styrke og utvikle samenes kultur. Siden Norge er etablert på territoriet til to folk – nordmenn og samer – vil et avvik fra samepolitiske målsettinger være av vesentlig prinsipiell betydning.

Budsjettene til samiske formål og Sametinget er små i forhold til de samlede bevilgninger over statsbudsjettet. Disse budsjettmidlene er imidlertid av avgjørende og vesentlig betydning for det samiske samfunnet. Effektive budsjettprosedyrer og effektiv forvaltning av budsjettmidlene til samiske formål, der Sametinget samtidig respekteres som samenes representative organ, er av vesentlig betydning for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv

Utviklingen og bruken av virkemidlene i samepolitikken kan etter Sametingets vurdering innebære en risiko for at overordnede samepolitiske målsettinger ikke nås.

Det kan være en betydelig risiko for at de juridiske virkemidlene for sikring og utvikling av samisk språk og kultur utvikles for sakte og for lite helhetlig til at det gir et nødvendig og implementerende vern av samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Det kan være en betydelig risiko for at finansieringsordningene til samiske formål og Sametinget ikke legger til rette for en styrking av samisk kultur, og en likeverdighet for samisk kultur med samfunnet for øvrig.

Organiseringen av Sametingets politiske og administrative arbeid, samt regjeringens interne arbeid som virkemiddel i samepolitikken, kan by på betydelig risiko for at en ikke oppnår forventet sikring og utvikling av samisk kultur. Dette knytter seg både til forhold for effektiv intern politikk- og forvaltningsutøvelse og for effektiv og målrettet samspill mellom staten og Sametinget.

Det kan være en risiko for at organiseringen av og innsatsen for informasjons- og kunnskapsformidling om samisk kultur og samiske samfunn ikke bidrar effektivt til styrking og utvikling av samisk kultur. Befolkningens tilgang til allmennkunnskaper om samisk historie og samfunn er underutviklet, sivile samiske institusjoner er relativt få og institusjonaliserte informasjonstiltak om samer og samiske rettigheter er knyttet til regjeringen, ikke Sametinget.

På denne bakgrunn vil Sametinget anmode Riksrevisjonen om å vurdere igangsatt en helhetlig forvaltningsrevisjon av samepolitikken, hvor Sametingets særlige stilling, som representativt organ for et folk, med de rettigheter som følger av det respekteres.

Plan- og finanskomiteens innstilling

Innledning

Riksrevisjonen skal gjennom revisjon, kontroll og veiledning bidra til at statens inntekter blir innbetalt som forutsatt og at statens midler og verdier blir brukt og forvaltet på en økonomisk forsvarlig måte, og i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger.

Gjennom forvaltningsrevisjon skal Riksrevisjonen framskaffe relevant informasjon til Stortinget om iverksettelse og virkninger av offentlige tiltak. Riksrevisjonens instruks sier at forvaltningsrevisjon bør begrenses til saker av prinsipiell, økonomisk eller stor samfunnsmessig betydning.

Det er Sametingets oppfatning at samepolitikken er et saksområde av stor betydning, og at en helhetlig forvaltningsrevisjon kan bidra til utvikling av politikkområdet og styringskontrollen.

Forslag

Forslag 1

Forslag fra Arbeiderpartiets sametingsgruppe (AP) Hilde Anita Nyvoll, Ronny Wilhelmsen, Ragnhild Melleby Aslaksen, Sten Erling Jønsson, Norske Samers Riksforbund (NSR), Ann-Mari Thomassen, Aili Keskiitalo, Rolf Johansen, Jarle Jonassen, Samer bosatt i Sør-Norge (SbS), Marie Therese N. Aslaksen og Árja, Alf Iskaksen

Under punkt 4. i innstillingen fra Sametingsrådet:

”vurdere igangsatt” erstattes med ”igangsette”

Forslag 2

Forslag fra Fremskrittpartiets sametingsgruppe (FrP), Rolf Fjellstad

Forvaltningsrevisjon av samepolitikken

- Sametinget ser det som viktig og berikende for Norge å opprettholde samisk språk, kultur og tradisjoner i de områder hvor samene tradisjonelt har vært bosatt, og hvor de har hatt sitt virke. Arbeidet med å sikre dette bør imidlertid gjøres gjennom ordinære folkevalgte organer eller organer med utspring fra disse, samt på frivillig basis.
- Det offentlige har et ansvar for å bidra til å holde samisk språk og kultur samt samiske tradisjoner i hevd.
- På denne bakgrunn vil Sametinget anmode riksrevisjonen igangsette en helhetlig forvaltningsrevisjon av samepolitikken, hvor Sametingets særlige stilling vurderes som hensiktsmessig i forhold til ivaretagelse av forholdene i punkt 1.

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:

Sametinget støtter for øvrig Sametingsrådets forslag til innstilling.

III Votering

Av 39 representanter var 33 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 2 ble forkastet med 30 stemmer. 3 stemte for.
- Forslag 1 ble vedtatt med 30 stemmer mot 3 stemmer.
- Plan- og finanskomiteens tilrådning ble vedtatt med 30 stemmer mot 3 stemmer.

IV Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

V Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Aili Keskitalo, saksordfører	
2	Ann-Mari Thomassen	Jørn Are Gaski
	Ann-Mari Thomassen	
3	Silje Karine Muotka	Jørn Are Gaski
	Silje Karine Muotka	
4	Ronny Wilhelmsen	Jørn Are Gaski
		Ann-Mari Thomassen
		Aud Marthinsen
	Ronny Wilhelmsen	
5	Jørn Are Gaski	Rolf Johansen
		Geir Tommy Pedersen
	Jørn Are Gaski	
6	Rolf Johansen	Mathis Nilsen Eira

		Jørn Are Gaski
	Rolf Johansen	
7	Ragnhild Melleby Aslaksen	Rolf Johansen
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
8	Per Andersen Bæhr	Mariann Wollmann Magga
		Monica Dervo
		Ragnhild Melleby Aslaksen
	Per Andersen Bæhr	
9	Mariann Wollmann Magga	
10	Trond Are Anti	Anne Helene Moeng Saari
	Trond Are Anti	
11	Anders Somby jr.	
12	Rolf Fjellstad	Anne-Marit Eira
		Rolf Johansen
		Aili Keskitalo
	Rolf Fjellstad	
13	Alf Isaksen	
14	Ronny Wilhelmsen	
15	Vibeke Larsen	
16	Ann-Mari Thomassen	
17	Anne-Marit Eira	
18	Aud Marthinsen	
19	Jørn Are Gaski	
20	Anne Helene Moeng Saari	
21	Aili Keskitalo, saksordfører	
	Geir Tommy Pedersen, til forretningsorden	

VI Sametingets vedtak

Den overordnede målsettingen med samepolitikken er å legge forholdene til rette for at samene, som et folk, med de rettigheter som følger av det, kan sikre og utvikle språk, kultur og samfunnsliv. Sametinget er etablert for å etterleve denne målsettingen i grunnlovens § 110a.

En helhetlig forvaltningsrevisjon av samepolitikken vil etter Sametingets vurdering kunne være av vesentlig samfunnsmessig, prinsipiell og økonomisk betydning.

Sametinget representerer en grunnleggende samfunnsinstitusjon for demokratiet i Norge. En utvikling av et Sametinget med svekket legitimitet i det samiske samfunnet står både direkte og indirekte i motstrid til Stortingets vedtatte og forutsatte samepolitiske målsettinger. Et godt fungerende sameting og en effektiv organisering av samepolitikken i regjeringen er derfor av vesentlig samfunnsmessig betydning for samene som folk, og for samspillet mellom staten og samene.

Samene er et urfolk og, for de fleste områder av landet i en minoritetssituasjon. Både nasjonal og internasjonal rett forplikter Norge til å legge til rette for å styrke og utvikle samenes kultur. Siden Norge er etablert på territoriet til to folk – nordmenn og samer – vil et avvik fra samepolitiske målsettinger være av vesentlig prinsipiell betydning.

Budsjettene til samiske formål og Sametinget er små i forhold til de samlede bevilgninger over statsbudsjettet. Disse budsjettmidlene er imidlertid av avgjørende og vesentlig betydning for det samiske samfunnet. Effektive budsjettprosedyrer og effektiv forvaltning av budsjettmidlene til samiske formål, der Sametinget samtidig respekteres som samenes representative organ, er av vesentlig betydning for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv

Utviklingen og bruken av virkemidlene i samepolitikken kan etter Sametingets vurdering innebære en risiko for at overordnede samepolitiske målsettinger ikke nås.

Det kan være en betydelig risiko for at de juridiske virkemidlene for sikring og utvikling av samisk språk og kultur utvikles for sakte og for lite helhetlig til at det gir et nødvendig og implementerende vern av samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Det kan være en betydelig risiko for at finansieringsordningene til samiske formål og Sametinget ikke legger til rette for en styrking av samisk kultur, og en likeverdighet for samisk kultur med samfunnet for øvrig.

Organiseringen av Sametingets politiske og administrative arbeid, samt regjeringens interne arbeid som virkemiddel i samepolitikken, kan by på betydelig risiko for at en ikke oppnår forventet sikring og utvikling av samisk kultur. Dette knytter seg både til forhold for effektiv intern politikk- og forvaltningsutøvelse og for effektiv og målrettet samspill mellom staten og Sametinget.

Det kan være en risiko for at organiseringen av og innsatsen for informasjons- og kunnskapsformidling om samisk kultur og samiske samfunn ikke bidrar effektivt til styrking og utvikling av samisk kultur.

Befolkningens tilgang til allmennkunnskaper om samisk historie og samfunn er underutviklet, sivile samiske institusjoner er relativt få og institusjonaliserte informasjonstiltak om samer og samiske rettigheter er knyttet til regjeringen, ikke Sametinget.

På denne bakgrunn vil Sametinget anmode Riksrevisjonen om å igangsette en helhetlig forvaltningsrevisjon av samepolitikken, hvor Sametingets særlige stilling, som representativt organ for et folk, med de rettigheter som følger av det respekteres.

Behandlingen av saken ble avsluttet 23.09.11 kl. 11.15.

Undertegnede har lest gjennom protokollen, og finner de bokførte beslutninger å være i overensstemmelse med Sametingets vedtak.

Karášjohka 20.10.2011

Plenumsledelsen

Jarle Jonassen
leder

Toril Bakken Kâven

Jørn Are Gaski

Hilde Anita Nyvoll

Mathis Nilsen Eira